

Antonín Novotný

PRAHA

v květu baroka

ANTONÍN
NOVOTNÝ
**PRAHA
V KVĚTU
BAROKA**

Cena 128 Kčs brož., 155 Kčs váz.

ATLAS

K

Antonín Novotný

PRÁHA
V KVĚTU
BAROKA

PRAHA V KVĚTU BAROKA

1700—1718

ANTONÍN NOVOTNÝ

PRAHA

v květu baroka

1700 — 1718

NAKLADATELSTVÍ ATLAS

PRAHA

Partie ze dvora čp. 322-III.
Sporkova ulice.

Staropražská romantika –

to není pouze sentimentální nálada nebo představa něčeho vysněného. Její pojem je podstatnější a hutnější, neboť vyrůstá z té nehmataelnější skutečnosti, která dodnes nebyla vyřazena z opravdového života. Zajděte do spleti uliček Menšího Města s jejich často nečekanými průhledy, tu uzavřenými domem, jehož průčelí kvete kapriciózně rozehranými formami, či kam shlíží palác, uhnětený sice těžkými, přesto nikoliv těžkopádnými tvary, často prolnutými pomalým, ale nezadržitelným pohybem těstovitě vláčné hmoty. V tako-

vé uličce zapůsobí dvojí: jednak malebnost, plná bizarerie, zmnožená, když poskok půdy vnesl do obrazu hravost stupňovitě navršeného terénu, jednak mluva minulosti, vyprávějící jak slovem všedního dne, tak krásně vázanou řečí slavnostní orace. Tato mluví o hrdém patriciátu a také o mocných rodech, o oněch pánech stavech, sebevědomých a pyšných nejen rodem a vlastněným majetkem, nýbrž i zásluhami o jimi spravovanou zemi, o kulturu, jejich přičiněním v ní pěstěnou — ona vyjadřuje se o něco skromněji.

Podobné prostředí narostlo při úpatí Svatojanského vršku. Na severu vztyčilo se nad ním hradovité těleso domu Bretfeldů (č. p. 240-III.), kdežto na jih zahradil je palác Přehořovských, přestavěný později rodem Lobkoviců (č. p. 347-III.). Souběžně s Vlašskou ulicí protírá se ulička Šporkova, dokud nenarazí na Krannerovský dům „U Trojice“ (č. p. 320-III.). Jsou-li prvé dva domy důkazem činnosti mocných tohoto světa, pak třetí, bránící pohledu pronikati dále a dávající za svou kulisou tušit bůhvíjakou skrytou krásu, napovídá ledacos o rodině, z níž jednou vzejde prvý stavitel dostavovaného dómu země.

Hned vedle bydleli lidé menšího formátu, stavějící méně honosně (č. p. 319, 331 až 334-III.), byl se mezi nimi usadil slavný Anselm Luragho. Jejich skromnost, seskupená kolem bývalého kostelíka sv. Jana v Oboře, působí

u srovnání s náročnějšími sousedy protikladem maloměstské idyly, při čemž přívlastku selanky je nutno rozuměti ve smyslu blahobytného poklidu a naprosté spokojenosti. Domněnka o nich ještě vzroste, vejde-li se do nádvoří dřevní svatyně (č. p. 322-III.). Tam, mezi domy a domky, z nichž si dům Luraghův přivěsil šperk sčodištní vížky o mnohoúhelníkovém půdorysu, leží zahrada, docela prostá, kde bývaly vršeny hřbitovní rovy. Z vnitřku bloku nedýše na přichozího leč ticho, ne mrtvé, ale prodchnuté volným tempem žilobití, filosoficky prezírajícím shon a marnosti světa. Zde by se chtělo žíti a pracovati, meditovati nad tím, co provždy, ale po přebohatém odkazu památek, zapadlo do nenávratna minulého času, i potom, když nedůvěřivá, zkušenostmi poučená mysl připomene byronovský poznatek, dotýkající se rozporu ideálu a skutečnosti.

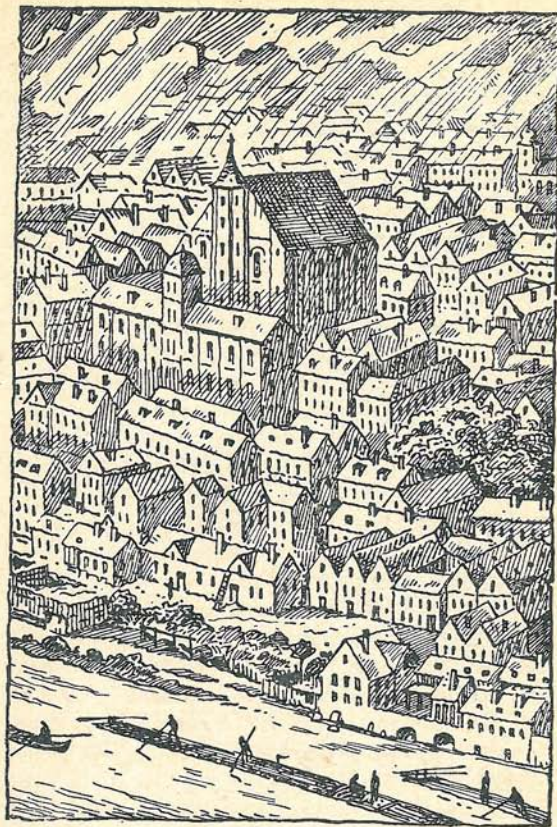
O několik řádek výše bylo najisto postave-

*Sala terrena v zahrádce
č. p. 218-III., Nerudova ulice.*

no, že hmota, zabraňující oku pronikati dále, vyvolá tuchu dosud nepoznaných krás. Skeptik pokrčí rameny a myslí si něco o páchnoucích dvorech, kde nedokonalá kanalisace dovoluje krysám pelešit se přehnaným množstvím. Ne tak člověk, propadlý kouzlu rodiště! Veden nezlomnou láskou a vírou v ně, vstoupí do nevhledného domu Nerudovy ulice (č. p. 219-III.) a stoupá jeho schodištěm do výše. Kde nic, tu nic — „jelení hlava“ sotva poskytne kořist tomu, kdo hledá pozůstatky perfekta. Teprve, když hledající dosáhl druhého patra zadního traktu, rozevřel se před ním Sesam s nečekaným objevem: zahrádka tak vysoko nad uliční úrovní — ta není v Praze zvláštností, než zdejší, přístupná průchodem tmavé a úzké předsíně, chová v sobě drobný klenot zrovna tam, kde je utlačena masivem teras kláštera, ozývajícího se kdys hlasem modlicích se theatinů. Právě pod tarasy stojí miniaturní sala terrena, hledící třemi oblouky k jihu, z ní pak vede hluboké a strmé schodiště někam pod sad klaustra. Ne, v zahrádce „jelení hlavy“ nečpěly protivné pachy, aniž tu bylo viděti krys, ale v záři slunného podzimu tu kvetly astry a jirřiny, obojí na pozadí pestře zbarvených keřů.

Jinou raritu kryjí kanovnické residence Hradčanského náměstí. Nezasvěcenec myslí, že hned za nimi počíná strmý spád, svažující se do příkopu jelenů, než chyba lávky! V hor-

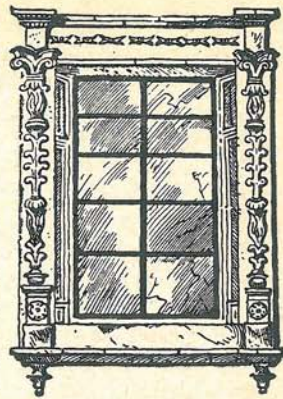

Klášter so. Anny, Praha I., Anenské nám. - (Allen-Allen.)

ním městě, kde na poměrně skrovné ploše muselo býti srovnáno mnoho velikosti, bylo nutno hospodařiti půdou co nejušporněji a zužitkovati ji do krajností. Za residencemi zbyl úzký proužek, jehož využil pro sebe palác Šternberků (č. p. 57-IV.), vtěsnaný za arcibiskupstvím nad zelený úval Brusnice. Vychlípil západní průčelí obloukovitým risalitem, navázal jím na podélnou osu parku, vypěstovaného právě na onom úzkém, za sídly amplissimů vyběvajícím pruhu, ležícím tentokrát a pro změnu pod úrovní náměstí.

Trochu rozdílnější myšlenky napadnou poutníku, procházejícímu „stověžatou“, v Havelské ulici, kde jeho oko naráz upoutalo průčelí „U Bruncvíka“ (č. p. 510-I.), spoře rozevřené nečetnými okny. Mezi jejich podprsníky a špice lomených oblouků podsíně, zaklenuté do mohutných pilířů, bylo vsunuto hradbovitě zdivo, jehož neúměrně vysoká hmota zůstala nečleněna, takže spodek stavby jím působí nepřístupně a uzavřeně. Teprve nad ním se prolomily okenní otvory, velmi rozměrné a zdobně rámované, prozrazující, že zde stavěl člověk, zakládající si na representaci, odkázavší do druhého patra, jsoucího ve skutečnosti polo-
patrem, to, čeho sice také potřebuje, avšak jedině jako nezbytnost, o které se nemluví a na kterou se neupozorňuje. Pyšná uzavřenost, honosnost a potřeba: tři prvky, z nichž byl složen charakter stavby. Kdož ví, zda původně

takto vypadala, než i v dnešním uzpůsobení tak se znamenitě hodí k postavě svého někdejšího majitele, onoho hofrychtěře královských měst, primátora, psance a zase vítězně se navracejícího Jana Hlavsy z Liboslavě. Poblíže něho vládl Oldřich Přefát z Vlkanova, sepisující tu zprávu o cestě po východních

Dům č. p. 510-I., Havelská ul.

částech Středozemního moře (č. p. 511-I.), o kus dále poroučel velmožný primátor pan Jan Pašek z Vratu, zapřísáhlý odpůrce Hlavsův (č. p. 508-I.), a „U modrého lva“ (č. p. 507-I.), uchovavšího si dva, do temnot sklepů vedoucí gotické portály — tam platilo slovo konšela Jana Žateckého z Vaikersdorfu, energického zastánce městského stavu.

Zde promlouvá k člověku, hledajícímu impresse minula, hrdost i sebevědomí měšťáků, jimž titul vladyk přináležel nejen osobně, nýbrž později i v souhrnu kolektivního útvaru konšelstva (20. 4. 1649). Ohlas čehos jiného zazní v mysli, když pomalý krok zavede poutníka do volné a světlé prostory Uhelného trhu.

Zde nás nezajímá obrovitý útvar Platýzu, nýbrž domek, tvořící jeho protiváhu při levém konci uliční fronty (č. p. 413-I.). Jenže ta protiváha povahy bezmála maloměstské, třebaš jednou zmnožená směrem do Perlové ulice o patro mansardy, se štítem, jakoby ledabyle sesmoleným, nesnese srovnání s předem zmíněnými domy. Šaty prý dělají člověka, pročez byly-li předchozí nemovitosti řízeny lidmi zaslouženého věhlasu, poslední sloužila za investici úspor těch, kdož poctivě táhli svou osudovou líchu a nic více, většinou řemeslníků nebo drobných obchodníků. Vystřídali se tu postupem času koníř, kovář, železník, kožešník nebo krejčí.

Méně meditačních podnětů poskytne Nové Město. Tu a tam moderní výstavba obce minula a ponechala bez povšimnutí jednotlivý objekt, než celky, působící nelíčenou starobou, ty se odtamtud vymýtily docela. Je zbytečno lkáti pro řady fasád osmnáctého století, rámuující kdys Václavské náměstí, nebo ronit slzy nad zmizelým kouzlem svatopetrské čtvrti, kde v průjezdu renesančního domu s věží téhož slohu zbyl gotický portál (č. p. 1231-II.) či kde konec protáhlé mlýnské zahrady (č. p. 1224-II.) byl obohacen o zdobnou barokní sálu, označenou vlastním popisným číslem (č. p. 1318-II.) a proměněnou v kolářskou dílnu. To vše slzou nikdo už neoživí, stejně jako by pod Slovany marně hledal Podskalí. Chc-

li však kdo v městě, založeném z vůle Karla IV., přece shlédnouti zbytek dřívějšího prostředí, pak zaujmí stanoviště při jihozápadním rohu zahrady ústavu choromyslných. Uzí před sebou něco na způsob prostorného venkovského náměstí se sloupem sv. biskupa Vojtěcha (1677) a v pozadí chrám sv. Apolináře s přilehlými malými domky, kdysi jistě zahradními, z jejichž středu zmizela Jedová chýše (č.p.446-II.). Zde vládne úplný klid, vždyť i dnes tu lišky dávají dobrou noc, stejně jako před více než sto lety, kdy tato část tvořila vnější okraj vilové čtvrti města. Jinak skládají Prahu II. jen pravidelné bloky novějšího způsobu stavby, jichž uspořádanou nudnost nedovede porušit ani zahrada františkánů u P. Marie Sněžné, utopená mezi mnohapatrovými činžáky, či okolí na západní straně kostela sv. Jindřicha.

Někdejší malebnost Josefova, jehož jméno upadlo téměř v zapomnění, taktéž ustoupila asanaci s její pseudomonumentalitou, takže nyní je nutno zabrousit ještě na Vyšehrad. Podhradí, pod ním rozprostřené, nestojí celkem za námahu, naproti tomu citadela, dodnes tvořící celek pro sebe, se od ukončení stavby jenom docela málo změnila, nehledě ovšem k nové podobě chrámu a k zmizelé, po požáru zbořené zbrojnici. Pevnost stojí za prohlídku i tehdy, neotevrou-li se poterny k procházce rozsáhlým podzemím, už proto, aby bylo připo-

menuto, že na vrcholu vyšehradských hradeb vznikl nejmladší park města, a to obdobou prvního parku, vysázeného na novoměstských šancích. Na Vyšehradě je množství památečných míst, připomínajících minulost, počínaje chrámem sv. Petra a Pavla a konče románskou rotundou sv. Martina, v jehož sousedství bydlívali pod krovem P. Marie Šancovní nájemníci, netušící, že několik decimetrů pod podlahou světlice dvě mrtvoly spaly věčným snem.

Smrt a život — tyť jsou si v Praze nápadně blízko. Slabé pohlaví nevědělo, že kupující parádu v kterém staroměstském velkoobchodě módními potřebami, je pouze tloušťkou podlahy odděleno od vrchovatě naplněné krypty, v níž dnešek vesele popíjí, jsa od jiných nebožtíků oddělen toliko příčkou. Rovněž tak nevěděli nájemci domu „U Hřebíčků“ v ulici Bartolomějské (č. p. 310-I.) o hřbitově pod jejich dvorem, při čemž se krchov táhl pod zadní trakt domu, kam procházeli nočního času třeba od taneční veselice, uspořádané v protějším Konviktě. Byltě ten hřbitov nejen prastarý, vždyť ležel ještě pod bývalým náspem Starého Města, ale i jistě na výsost významný, neboť leckterás z mrtvol ležela v ohrádce, složené z nízkých, kolmo postavených kamenných desek. Jindy se poblíže Milosrdných odkryla morní šachta s hromadou kostí a kus proti vodě, když byly kopány základy

Kotěrovy novostavby při vyústění Čechova mostu, tu se z půdy znovu vyhrnuly kostry, hned podle pracoviště barvířů, taktéž odkrytého. A což hrob domnělé čarodějnice, otevřený při úpravě prostranství před Černínským palácem, či travičská historie rodiny pana Samuela Kolína z Elbinku, odehravší se „U Betlémských“ Dominikánské ulice (č. p. 238-I.), pro niž paní Mandaléna Kolínová byla odsouzena k smrti, kterýžto rozsudek byl stvrzen to outerý po sv. Scholastice (13. 2. 1618).

Ne, Stará Praha nepotřebuje ke své romantice nasládlou sentimentalitu panny Stázičky nebo pana Johanesa, má romantiky pravé, proluté láskou, vášní, nenávisť, bolestným zápasem o výtvarný výraz, tolik, že zrovna tak jako jinde platí i na vltavském břehu zásada o životě, píšícím romány, jakých žádný autor neumí vymyslet. Kamkoli flánér nenávratněm tu vkročí, všude se mu naskýtají vzrušené děje a vsťříc vystoupí jejich aktéři, mající v prsou vášnivě bijící srdce, jednou zkrocené vnučenou či chtěnou kázní kategorického imperativu a po druhé nespoutané, jednající pod vlivem okamžitě zapůsobivší pohnutky. V nich, i těch nejkrotších, plála a plane touha uniknouti rozumovosti a utilitářství malé reality, jež obojí je v naprostém rozporu s fantastičností, dobrodružnou poesií i citovostí, zkrášlujícími holou skutečnost a vládnoucími všude jinde, jen ne tam, kde se právě nacházíme.

A ta touha vykvétá modrým květem romantiky, rozvíjejícím se nejbohatším okvětím v umění, nechť se vyjadřuje štětcem, sochařským dlátem, tónem, znějícím v absolutním sluchu komponisty, perem spisovatele či rysem architekta. Jenže květ, jak bude vidno v zahradnické stati, potřebuje živné půdy, smíšené z prosaických nečistot. Jako pak z přistrojené prsti vyráží bujným růstem rostlina, nalitá šťávami, tak i Stará Praha potřebovala pařeníště, odkud by rašilo to, čím byla proslavena. Měla je nejen v obrazném, nýbrž i v reálném smyslu. V prvním případě byl jím boj zbraněmi negativních vlastností lidských povah o místo na výsluní, podložený někdy genialitou a skutečnou umělostí; v druhém, o hodně viditelnějším a připomínajícím se hlavně čichu, vzalo na se podobu ulice, vroubené architekturami roztočivých forem. Za jejich lícem projevilo se díly malířů i těch, kdož vytvářejí umělecký průmysl všeho druhu, sloužících tam životu, lišícímu se od nynějšího pouze vnějškovou tvářností a pomalejším chodem.

Pražská ulice

osmnáctého století — je lichotkou, když se tuto přirovnává k úpravnému pařeníšti. Doopravdy byla hnojištěm v nejhorším slova smyslu, které urozený Norbert Krakovský z Kolovrat

častokráte a náramně upřímně proklel. Jak by ne! Nadával, psal stížnosti, správa země vyslala na jím zpronařikáné místo komisi (28. 6. 1706), bohužel čtyři roky uplynuly, aniž zjednaly nápravu, ač hrabě měl pravdu. Zrovna před okny jeho pohořelceho bytu voda zurčela tenounkým praménkem a spíše po kapkách do hradčanské náplavky koní. Lázeň ořů byla sice vydlážděna kamenem, ale neměla odpadu, takže mokřý živel, hodně znečištěný mrvou, v ní hnil se vzácnou dokonalostí. Když pak si okolní sousedé zvykli vlévati do ní obsah domových žump, tu se proměnila ve veřejnou kloaku, v níž mrchy psů a koček nepatřily ke zvláštnostem. Cokrát už se medikové divili, že odtud nepošlo cos horšího než pouhopouhý smrad! Ne, náplavka jako vesnické zařízení nepatří na náměstí jedné ze čtvrtí sídelního města, nejvýše ještě někam za kapucínský klášter, sem je nutno postavit kašnu, fontánu nebo „wasserkumšt“, sloužící obci k ozdobě. Dojde-li jednou k tomu, Kolovrat rád věnuje na dílo celou stovku. Ale aby si snad někdo nemyslel, že jeho stížnosti jsou diktovány sobeckým důvodem, připomenul závažnou okolnost, zprošťující ho i jen stínu egoismu: jemu samotnému tato obecní ostuda celkem nepřekáží, vždyl v létě sídlí mimo město, kdežto v zimě mráz přikryje semeniště pachů ledovou pokličkou (12. 8. 1710).

Pohořelec — toť periferie dřevní Prahy,

snad hodně zanedbávaná, zato dole ve městě bude jistě o hodně lépe. Bohužel, domněnka je tuto zcela lichá, což prozradila ústa konventuálek u sv. Anny na Starém Městě. Od listopadu, kdy po prvé žalovaly na skládku dříví při ohradní zdi kláštera, od čehož mnohé svinstvo pochází (16. 11. 1706), se do poloviny února nepodniklo pranic v jejich zájmu a pak také mnoho nepořídily. Purkmistr, ztotožňuje se s míněním všech obecních otců, projevil zpod radniční věže stran skládky mínění, hodně odlišné od názoru jeptišek. Klaustrum je na omylu, domnívá-li se, že Anenské náměstí lze k vršení materiálů užívatí výhradně s jeho souhlasem. Domy Karlovy, tehdy Jesuitské ulice, směrem ke klášteru vesměs průchodité, nemohou skládati paliva v úzké prostoře ulice, i nezbývá než uskladnit drva na prostoře před konventem. Bylo by dobře, kdyby dominikánky, sídlící v někdejších domě templářů, příliš nemluvily, poněvadž samy, započavše pálení kořalku, poškozují měšťanstvo, jsouce mu stejně na obtíž nadměrným chovem prasat (4. 3. 1707). Hejtman Starého Města hrabě Rudolf z Lišova taktéž uznal pravdu, obsaženou ve slovech magistrátu, i bude doporučitelné, spokojí-li se konvent obecním slibem o odklidu nečistot postupně a časem (14. 4. 1707). Sliby znamenaly ovšem i tenkrát chyby.

Než stran pořádku a vzhledu města nebyl ani vyšší pan stav dbalejším, jak o tom

svědčí rozhorleně ponížený rozklad měšťeninů Jiřího Josefa Franka a Jana Jiřího Steigerwalda z ulice kdys Tomášské a nyní Letenské, přednesený v kterémsi schůzi místodržitelstva. Rozkaz locumtenentů o pilném dozírání na čistotu ulic a přísných trestech vůči jejím škůdníkům není stále nic platný. Jak krásnou by mohla býti prostora svahu Ostruhové, na Nerudovou přezvané ulice, kdyby ji obyvatelstvo nezanášelo svinstvem a hnojem. Je to tak zlé, že tu sotva zbyl úzký chodníček pro chůzi. Nejhorší následky toho nastávají po přívalech, kdy smrduté hmoty jsou odplavovány do ulice sv. Tomáše a zůstávají ležeti před okny stěžovatelů. Častěji žádali magistrát o nápravu, důsledků zákroku se však dodnes nedočkali, spíše naopak. U Šternberků, neméně u výše položených Thúnů (č. p. 7 a 214-III.) si vzali do zvyku vyvážeti stájovou mrvu před palác u větší míře, počínajíce si hůře než v nejzapadlejší vsi, a mnozí zahrabávají do hraběcích hromad zvířecí zdechliny zcela bez ostychu za bílého dne. Kdyby si hrabata ponechávala hnův ve svém domě, majíce pro jeho skládku rozsáhlé dvory, tu by hned bylo lépe (19. 5. 1707).

Z počátku, byl-li nějaký rozkaz vydán, lidé ho poslechli, ale později, a to čím dále tím více na jeho předpisy zapomínali, až je zcela vypustili z mysli. Toť trestuhodné, o to hůře, projevila-li se podobná nedbalost u těch, kdož

vládnuce jednotlivým městům triurbia, měli nařízením vpatřovati platnost, ničím nezkracovanou. Hrabě František Ferdinand Berchtold, hejtman Novoměstských, se navztekal, až Bůh bránil! Od nějaké doby pozoroval, že podřízený magistrát nápadně zvlažněl. Ulice, o které měl dbáti, ponechával zaplněny blátem a jiným málo žádoucím neřádstvem, leckdes za kolik let neodklízeným, pročež povozy se sobě navzájem vyhýbají toliko s velkými potížemi, o nic menšími, vyjíždějí-li panské karosy z paláců či zahýbají-li do nich. Vyježděná dlažba zůstává bez nutných oprav a nikdo se neptá, jak jízda po ní chutná a na kolik jsou jí kočáry kaženy. Obec nepamatuje na povinnost udržovati kamenný podklad jízdni dráhy, když pak někdo začne dlažbu před svým domem a v šíři, přesahující okap, spravovati, tehdy pilníkovi brání, jelikož prý k takové činnosti není oprávněn. Hrabě, chtěje dosáhnouti nápravy, dokročil na čtvrtní, ale tehdy Novoměstí poslali k němu svého syndika p. Maxmiliána se vzkazem, že jemu — jako panu královskému hejtmanu — do jejich čtvrtních nic není. Z toho ovšem vznikl pochopitelný poprask, poněvadž Berchtold, uražený jak co do hodnosti, tak i ve svém panském sebevědomí, nemínil mlčky snésti měšťáckou drzost. Vyšetřováním věci byli pověřeni Frant. hrabě Kolovrat a František Ignác Vratislav z Mitrovic, kteří ohledavše důvod kyselosti,

vzniklých mezi obcí a jejím hejtmanem z pomluv zlomyslníků, znovu způsobili dobrý poměr u rozvaděných (12. 12. 1712 — 26. 6. p. r.).

K příčinám, proč chůze po ulici, najmě malostranské, nebyla možná bez znečištění obuvi a šatu, dlužno podle referátu, zasláního pražskou zdravotní komisí Karlu VI., shledávati v tamních záchodech. Stalo se zvykem přidávati k „tejnému pokoji“ malou nádrž, která při dešti přetékala, zalévajíc obsahem žump celé Menší Město od Hradčan dolů. Po této stránce by kromobyčejně prospěla stavba stoky, požadovaná již nebožtkem Leopoldem I. — nedalo by i dnešní Veličenstvo sankci k jejímu projektu, hlavně v Hluboké cestě a Vlašské ulici? Karel si přál kanálů nejen na označených místech, nýbrž z vlastní vůle upozornil na jejich nezbytnost též při paláci Valdštejnů nebo u Bruské brány, uzavírající ulici vévody frýdlantského, ať tedy komise učiní nutné přípravy k žádoucímu dílu, spojíc se s magistráty, lékaři, přísežnými mlynáři a horníky, s těmito jeho odborníky ve hloubení štol (1. 3. 1714). Jaká to proměna názorů oproti letům nedávno minulým, avšak velmi pochopitelná, vždyť tehdy „máti měst“ stála pod bezprostředním dojmem morové epidemie. Až ten pomine, pominou i řeči a úvahy o kanálech.

Že i nedostatečná dlažba způsobuje prašnost nebo blátivost ulic, rozeznal docela správně hrabě Berchtold, než po pravdě nutno posta-

viti najisto, že se obce do ní nerady pouštěly, bojíce se její nákladnosti. Hlavní hradčanská cesta, vedoucí od Hradu kolem Trautmannsdorfského paláce (č. p. 180-IV.) ke Strahovu, je v naprosto nemožném stavu. Ač náleží k nejdůležitějším komunikacím, neřádu se v ní vrší skutečné hory, sloužící hornímu městu k nezdobě a karrettám, tamtudy projíždějícím, k svrchovanému nepohodlí, aniž by však někdo směl od komuny, pověstně chudé, požadovati nápravu. Nezbude, než podpořit obec — s výslovným podotčením, že beze všech důsledků pro budoucnost — z veřejných prostředků, a tak jí fortifikační pokladník Václav Vilém Hoffmann vyplatí půldruhé stovky z fondu pevnostních staveb. Tím se veřejné peníze stanou pomocí velenutného díla (6. 7. 1708).

O trochu lépe vypadá náměstí před Hradem, jehož dvory byly svěřeny péči dvou metařek podnikatelek. Ženské dostávají za dny, kdy slunce dlouho svítí, po patnácti krejcarech a za krátké zimní o jeden méně, což dohromady vydá do roka půldruhé stovky. Jinými slovy: jejich odměna se rovná výdělku těžce pracujícího nádeníka. V zimě, trvající tři až čtyři neděle, báby nesáhnou na koště a lopatu, takže nepracující pobírají odměnu stále, co kdyby — podle neužité úsporného mínění německé účtárny při české komoře — se peníze za „fajrum“ ušetřily? Manželé metařek, písař dřevní ohrady Hradu František Stráhl a stavební

zámecký dozorce Jan Hartl, velmi oponovali šetrnostním zámyslům. Od r. 1660 byl výdělek za metení vždycky stejný, krom toho patří k úkolům metařek vyplíti trávu, rašící jarním časem po celém Hradě, k čemuž najímají šest dělnic. Proti práci, převzaté jejich manželkami, nikdy nebylo stížností, leda v kruté zejména, nyní právě minulé, kdy stále padající, vozy uježděný sníh byl proměněn v náledí. Ženské se činily ze všech sil, aby způsobily nápravu, bohužel nepříznivé počasí obrátilo výsledek dřiny za chvíli v nic. Představený obou manželských párků, královský stavební písař Jan Baltazar Seiler, se svých zaměstnankyň celkem zastal, při čemž mu však uklouzla prapodivná poznámka: choťové metařek, sloužící pod ním déle třiceti let, mají svěřeny klíče stavebního úřadu a tu se bez nějakého spáchaného zlodějstva sotva obejdou. Proti poslednímu argumentu Seilerovu účtárna zabouřila spravedlivým hněvem. Cožpak je nutno, aby písař svěřoval někomu klíče, bydlí-li nejvýše dvacet kroků od úřadu? Ostatně, kdo má náklonnost ke zlodějstvu, bude vždycky krásti, nic se neohlížeje na skutečnost, zda má velký či malý plat. Je nesmyslem tvrzení, že pro metení hradních náměstí se spotřebuje za jeden oběh země kolem slunce košťat za osm zlatek, vždyť Hartl, podřeknuv se jednou, mluvil o nákladu tří jednušek. A stejně tak: poházeti náledí třemi nebo čtyřmi kárkami metařkám za-

darmo dovezeného písku není taktéž nadměrně namáhavým dílem, o to méně, když se tak neděje denně. Zkrátka: ženy stěžovatelů si hrají na velké dámy a nevezmou chvoštítě do ruky, jak je rok dlouhý, takže účtárně ve snu nenapadne posudek, jednou vyslovený, v něčem měnit (15. 4.—29. 8. 1709).

S náledím bývala vůbec těžká starost, což v první řadě platí o místě při Ubellovském, na vrcholu Ostruhové ulice ležícím domě, kde ulice se ledem stává nesjízdnou a svrchované nebezpečnou. Nepříležitosti lze velmi lehko odpomoci, bude-li dráha vozů posypána pískem, jak tomu bývávalo dříve, a česká komora, pečující o hradní okrsek a jeho okolí, si vezme věc na starost (č. p. 171-IV., 12. 1. 1717).

Domácí páni, stavíce na svých nemovitostech či upravující je, rovněž zapomínali na nutný ohled ke spolubližním. Hloubíce ku příkladu sklepy v domech nad Černou branou, přetínající Nerudovku těsně nad kostelem theatinů, skládali rum rovnou na ulici, takže jí, beztak úzkou, dva vozy vedle sebe neprojely. Nepotřebný materiál musí z ulice vymizeti. Neučiní-li tak stavebníci dobrovolně, stane se to na jejich náklad z moci úřední. Když ani takový vysoký hodnostář, jakým je válečný komisař Ubelli ze Siegburgu, nedává dobrého příkladu sousedům! U naroží jeho domu kameník složil několik kvádrů pro sochu, o níž bude promluveno později, a učinil tak zrovna na místě,

kde ulice zahýbá na rampu, čímž výjezd na ni neobyčejně ztížil. Přitom stačí, posunou-li se kameny trochu stranou, čímž jakákoliv příčina ke stížnostem okamžitě pomine (23. 1. 1710). Naproti tomu neztenčené chvály zasluhuje Tobiáš František Tröschl, hradčanský purkmistr. Pustiv se do stavby domu „U zlaté váhy“ (č. p. 220-III.), neměl kde přitesávatí stavební drva. Jediné blízké místo, které by se k tomu hodilo, leželo o kus výše na bývalých parcelách Rumlerovských domů, koupených českou komorou a zbořených za účelem pohodlnějšího výjezdu na Hrad. Purkmistr neusadil se na vyhlédnutém pracovišti samovolně, nýbrž zdvořile požádal o dovolení k přechodnému využití plochy pro naznačený účel. Komora, uznavší nezbytnou Tröschlovu potřebu, ochotně vyhověla, jenom ať se v zájmu kočárové frekvence s pracemi dlouho neomeškává (25. 8.—7. 9. 1716).

Stejně jako dnes i tenkrát „stověžatá“ prodělávala neustálý vývoj a přerod. Bořila staré a dosloužené, aniž znala pojmu ochrany památek, na uprázdněných měštích stavěla nové, při čemž někdy uznamenala, že rozloha pojednou nedostačuje její potřebě. Pak rušila a zastavovala zahrady. Cos podobného se událo na Malé Straně, kde následkem výkupu pozemků pro duchovní a panské domy neustále ubývalo gruntů, určených měšťanům. Obecní příslušníci usazovali se s velkou nepříležitostí

na vedlejších právech a hlučná řemesla, nerada trpěná, beztak nevěděla, kam jíti. Město koupilo proto zahradu Thunovskou, ležící těsně pod Karlovým mostem, z níž část odprodalo budišínskému šiftu sv. Petra pro budoucí Lužický seminář (č. p. 90-III.). Císař Josef I., vida nezbytí, schválil učiněné opatření (27. 4. 1707) a tak počala vznikat ulice Míšeňská, zvaná původně Josefskou, kde jako jeden z prvých koupil staveniště kupec Ondřej Giehl. Zaplatil za ně pětasedmdesát zlatek, převzav služebnost trpěti čtyři okna semináře, hledící do jeho dvora (č. p. 71-III. 23. 6. 1708). Zde pak postavil o deset let později dům, ozdobený na portálovém svorníku korunovanou kartuší s monogramem A. G., pojmenovaný „U královny včel“.

Pražská ulice — pochyboval by ještě někdo, že za minula byla skutečným hnojným pařeništěm? Její stav neznamenal pro obyvatelstvo životní příjemnost, spíše a docela jistě náležel k nejtíživějším obtížnostem, než jako z pohnojeného záhonu, tedy ze směsi hlíny a nečistoty, roste krása květů, stejně tak i podél ulic „hlavy království“ byly navrženy

stavby,

proslavivší město v říši uměn. Ty, které popísanému časovému úseku bezprostředně předcházely, třebaš malostranský palác Bouquoyů

či staroměstský Kolovratů Krakovských, mají v sobě ještě kus klasické ukázněnosti, avšak v Praze je již činným Kryštof Dienzenhofer, menší otec většího syna, jenž spolu se zdejšími Vlchy propaguje rozehranou a malebnou zbudnělost Lorenca Berniniho či Borrominiho. Vedle neklidu s přebohatou dekorací zavládá zde též umírněnější klid Francie, representovaný tichým palácem Stubíků v Celetné ulici a ještě zřetelněji vyslovený na novoměstském ústavu šlechticů, skrytém ve zdivu všeobecné nemocnice. Stavěl ho sice Ital, než jeho nárožní risalitové pavilony dostatečně prozrazovaly galský vliv, posílený při Vltavě ode dnů působnosti Matheyovy. Marc Antonio Canevalle, František Maxmilián Kaňka, Luraghové, Fišer z Erlachu — to byli vedle jmenovaných lidé, kteří po bok románských prvků, do pozůstatků gotiky a četné, v obraze města převažující renesance vestavovali svoje vidiny, od předchozího sice nadmíru odlišné, vždycky však taktně vsazené do tvarově cizorodého prostředí, ovlivněného tím, čemu se říká „genius loci“ čili pražsky svérázně. Než nač o nich psát, když jsou jim věnovány důkladné studie speciální. Stejně zbytečným je rozváděti dlouhou řeč o proměně celkového pohledu na město, způsobené jeho novou fortifikací, nahradivší starou zubatou, četnými věžemi přerušovanou, masivností nečleněných hradeb, jež, byť často převysoké, přece jen tíživě seděly na půdním

podkladě, sledující jeho vodorovnost a nepopírajíce ji. Teige kdys vypsál jejich osudy, pročez sem bude zapojeno pouze několik novinek

o branách.

Každý by je zcela pochopitelně hledal na obvodu trojměstí, než některých by tam neodkryl, poněvadž zahrazovaly průjezdy hluboko uvnitř města. Jedna z nich, velmi pozdě zbořená (1850), přetínala Můstek těsně nad vyústěním uličky Provaznické, asi o sto let dříve zašla prvá Bruská, vyplňující prostor mezi palácem Valdštejnů a Palfyů (č. p. 158-III.), kdežto druhá, stavší se bezpředmětnou po zbudování třetí, dodnes zachované, zmizela až v roce stoleté památky svatořečnění sv. Jana Nep. (1829), při čemž její části, kus strážnice a bytu branného písaře (č. p. 134-III.), jsou stále užívány. Mimo ty měla Praha osmnáctého století ve svém nitru ještě dvě, obě na Malé Straně. Z jedné, odstraněné r. 1707, mnoho nezbylo, leda domek podivného tvaru v ulici Karmelitské (č. p. 516-III.) a na poslední upomíná nejvýše soutěska, svírající Nerudovku těsně nad theatinským kostelem sv. Kajeána.

Poslední brána, zvaná Černou, velmi překážela P. Janu Marii Hložkovi, představenému theatinského konventu. Klášter zde budoje no-

vý chrám světce, zrozeného ve Vicenze, a tomu brána, beztak zbytečná, nebude ke cti. Mniši požádali císaře, zda by ostudná stavba nesměla býti snesena. V důsledku zákroku Josef I. vyzval místodržitele k podání referátu (25. 10. 1703), na který si počkal bezmála dva roky. Pak se konečně dověděl, že brána, patřící Starému Městu, je ulici jenom na překážku, pročez magistrát Menšího Města velmi vítá podnět Hložkův, vždyť na místě, častokráte zpronaříkaném, vznikne pohodlnější příležitost ke kočárové jízdě. Bude ovšem nutno, aby se klášterníci dohodli s nejvyšším kancléřem království, hrabětem Václavem Norbertem Oktaviánem Kinským, jehož palác (č. p. 249-III.), s branou těsně sousedící, dozná opatřením některých změn. Trochu více se bránila staroměstská obec, než i ona dojde klidnější mysli, jakmile bude míti v ruce listinný instrument na vlastnické právo k místu, neméně zajištěnou zde tabuli o svém právu mýta a dojde-li zmocnění zavíratí ulici případně na řetěz; jinak zástupci císaře naprosto souhlasili s projektovanou změnou (10. 10. 1705). Teď již nebylo překážek, odpírajících Hložkovu zámyslu, až na jednu jedinou, týkající se otázky, jakou satisfakci dají mniši nejvyššímu kancléři. Zavázali se zvláštním reversem odškodnit hraběte za všechny škody, které by bořením na jeho domě vznikly, slibující zároveň, že svou novou zvonici nevztýčí podle původního

plánu u chrámového průčelí, nýbrž vzadu, na svahu zahrady (25. 5. 1710). Nyní záviselo jedině na císaři, zda bude brána odstraněna též ku prospěchu hlavní, ke Hradu vedoucí ulice. Když pak zeměpán svolil (15. 3. 1711), tehdy padla brána, které podle Hanuše Turka, čepujícího tu poblíž ve dnech šestnáctého století, říkali také Hansturkovská.

Člověk by mnil, že doba, vedoucí časté, mnohdy léta trvající války, pilně dbala o svá opevnění, než tomu sotva tak bylo. Alespoň slova oberstwachtmistra a inženýra Martina Jana Ecka, určená komandantu Prahy Václavu Hroznatovi z Guttenštejna, svědčí spíše o opaku. Eck, prohlédnuv Horskou čili Vídeňskou, alias Novou bránu, kudy cesta vedla směrem na Žižkov, shledal ji v prašpatném stavu. Její most, od osmi let nezdvihatelný, byl zcela nepotřebný, nadto děšť, vnikající sem po nedávném požáru krytu, rozmočil jak klenbu průchodu, tak postranní zdi. Dokud nebude postavena nová brána, nutno staré i mostu nějak napomoci, jinak by pro uvarování neštěstí musela být zavřena a proud provozu sveden do Špitálské nebo Koňské. Hroznata neponechal inženýrského rozkladu u sebe, nýbrž okamžitě zpravil o jeho obsahu místodržící (27. 7. 1708), kteří téhož dne poručili staroměstskému hejtmanu vyzvati radnici téhož města k opravným zákrokům. Její zástupci s nimi příliš nespíchali a raději zavřeli prů-

chod, podléhající následkům staroby. Nebýti dělníků, kteří putující ven za viniční prací, velmi naříkali na velkou zacházku, sotva by se po třech letech rozhodli k opravám. Pro bezpečnost stráží by bránu rádi pokryli novým krovem, jenže tesař na nich žádá půl tisícovky a oni nevědí, kam s pohotovými hotovostmi dřívě. Prašná věž, hrozící na konci Celetné ulice sesutím, potřebuje výměnu krytiny, dále jsou nuceni pospravit též cesty, posledním odchodem ledu znamenitě pokažené. Bude proto dobře, pokryjí-li správcové země bránu zatím vlastním nákladem, mimo to by obec byla velmi povděčna, kdyby si směla nakopati písek v hradním příkopě, odkud se v minulých letech hodně odprodával (16. 3. 1711). Jak vidno, opatrní měšťané, šetřící svých měšců, neučinili zprvu nic a potom, i když snad toliko dočasně, přesunuli výlohu na bedra jiná.

O nic lépe tomu nebylo se Svinskou branou, zakončující ulici Ječnou. Povedení měšťtí vojáci rozebrali její šindele, neméně ostatní dřevěné části, a užili obojího pro svá soukromá topeniště, nic si nezatěžující hlav následky takové nezodpovědnosti. Otto hrabě Nostic, obrstwachtmistr Guttenštejnského regimentu, asi notně nadával, když se dověděl o hanebném odrání brány vepřů, vystavené nyní ničivým vlivům povětrnosti, i napsal ihned obrněný protest, jímž se dožadoval nápravy. Nepsal nadarmo, takže Novoměstští brzo četli rozkaz,

týkající se bezodkladné opravy škod a trestů, jimiž milovníci laciného topiva budou případně potrestáni (8. 5. 1710). Tehdy se jednalo ještě o středověkou bránu z časů Otce vlasti, způsobivší po několika letech novou starost novoměstskému rychtáři Václavu Lhotákovi ze Lhoty. I on namočil brk a sdělil české komoře, že zdejší pan jenerál vojenský — nyní jím je Jan Damián Filip sv. p. Sickingen — boří starou Sviňskou bránu, při čemž „ty Welky miedenny Banie na Spicznych, ktery mnoho mnostwí Czentrirzů Waži, Železnych klessti Welky Poczet, drziwi welikau haldu, a Kameni mnozstwí, Ccož wsse Weliky Penize Winassi, ... on k swemu vžitku Prziwesti hodla“. Podle Lhotákova mínění byla taková brána asi zřízena od někdejších českých králů, protože sotva generál, nýbrž spíše zeměpán má nárok na užitek z ní. Nechť se stane záповěď chystaného prodeje materiálu, dokud nebude rozhodnuto, komu hmoty náležejí (6. 9. 1718). Lhoták měl pravdu, ale jen, chtěl-li Sickingen prodávati na vlastní účet a ne ku prospěchu fortifikačního fondu.

Praha bývala hlídána vojskem, strahujícím ve branách, odvolávaným a nahrazovaným městskou milicí pouze tehdy, byly-li militární stráže staženy kvůli přehlídce, jak ji válečný komisař Ubelli ze Siegburgu ohlásil ke dni sv. Vilibalda (7. 7. 1710). V takových případech byla militární stráž nahrazována městskou mi-

licí. Jak varty, tak věnec hradby dodávaly „stověžaté“ nesporný charakter pevnosti, chráněné na jihu festuňkem Vyšehradu a na severozápadě skupenstvím budov, tvořících

obvod pražského hradu,

jehož obranná hodnota dávno pozbyla na ceně. Čas proměnil ho jednak v reprezentativní sídlo vládce, jednak z něho učinil bezmála poutní a památeční střed celého království. Tam nahore spali, střeženi zvonící svatovítskou, všichni, kdož pomazání křížem řídívali osud země po světské i duchovní stránce, jim po boku chována celá těla a také jenom partikule patronů, uctívaných v povodí obou hlavních českých řek, zde zdobeny hlavy králů klenotem Karla IV., zasvěceným sv. Václavu, sem šel každý, kdo měl jednání u nejvyšších úřadů regálních.

Ano, jednalo se o posvátné místo, nikdo si však nemyslí, že bylo opatrováno s péčí, jeho hodnou. Zámecký pokojník Jan Götz, označovaný dvorskou hantýrkou „zimmerwartherem“, už dávno upozornil na špatný stav Hradu (8. 2. 1704), aby svá podání, toho se týkající, ještě dvakrát opakoval (22. 4. 1706, 12. 9. 1707), aniž jimi čeho pořídil. Nic nepomohlo, že žaloval na zbytečné zatížení budov věkovitým rumem, zanechaným nedbalými pokrýva-

či na půdách, aniž upozornění na shnilé oken-
ní rámy, na vlaštovky, hnízdící v královských
pokojích, a špínu, naplňující všechny míst-
nosti, včetně sklepů, kým hnulo. Stavební pí-
sař Jan Baltazar Seiler toho nepřel (12. 9. 1707).
Okolnosti, uváděné Götzem, trvají od mno-
hých let, ale pro nedostatek peněz se nikdy
nic nepodniklo. Bezpeněžní stav veřejných po-
kladů se nezměnil a Hrad zatím dokonale
pustne: nedávno vichřice vytrhla jedenáct do-
cela uhnulých okenních rámu, jiných padesát
čeká stejný osud při některé z nejbližších pří-
ležitostí, osmdesát čtyři lokte okapu je bez-
podmínečně nutno nahraditi novými a nad
chodbou, docela ztrouchnivěl trám, který nese
světelníku, vyzděnou nad ním z hrazděné-
ho zdiva. Je strach tudy procházeti. Písař při-
ložil zároveň rozpočty řemeslníků: zámečnicka
Kocha, sklenáře Steigerwalda a truhláře Marca
Nonnenmachra, též nejmenovaného tesaře, na
celkem čtyři sta šestnáct zlatých. Když němec-
ká účtárna jim nic nevytkla, tehdy komorní
president František Josef hrabě Šlik, meškají-
cí na zámku v Jičíněvsi, schválil navrhované
práce, aniž opomenul doporučit stavebnímu
úřadu největší šetrnost; hlavně však ten rum
aby byl s půdy co nejdříve snesen (27. 3. 1708).

Pánovi se to lehký káže o výdajové opatr-
nosti. Neměl příslušných spisů ještě ani v ruce,
ba ani komorní účtárna se o nich dosud nevy-

slovila, když komora sama, vyhovujíc podání
zámeckého hejtmána Alberta Karla Straky z Ne-
dabylie, nařídila o své újmě výměnu shnilé po-
dlahy v hejtmanském maršálu, ne však tam-
ních „strajchbámů“, t. j. sloupků a k nim přive-
šených vodorovných trámů, oddělujících koň-
ská stání. Zrovna tak, vyslechnouc povězného
hospodáře Jiřího Kozlovského, kázala opravit
nábytek šlechtického kriminálu v Bílé věži,
kde též budou prohlédnuty všechny klíče a
zámky, mimo ně pak dostane Kozlovský nová
kamna (9. 12. 1707).

Část závad je tedy spravena, tím však pokoj-
ník Götz není ještě dlouho uspokojen, proto
znovu píše komoře, onomu finančnímu minister-
stvu Čech. Tolikrát prý prosil o pochůzku ko-
misarů, kteří by se přesvědčili o nedostatcích
královského sídla, než odpovědi nebyl obla-
žen. Nutno proto znovu mluvit o místech, kde
zatéká, a zmíniti se o hlavním klíči sídla, který
neotevívá všech zámků, takže v případě náhlé
potřeby, asi ohňové, před ním, Bože, chraň,
pomoc by s patřičnou rychlostí nedospěla tam,
kde jí bude třeba. Prose znovu o komisionální
prohlídku, Götz odmítá každou odpovědnost
a ohražuje se proti případné výtce, že nedo-
stál povinnosti. Po tak důrazné řeči přišli ko-
nečně komorní rada František Lux z Luxen-
štejnu a druhý „puchaltr“ německé expedice
Matouš Ferdinand Glasser. Přibravše k sobě
stavebního písaře s dvorními řemeslníky, pro-

šli celým zámekem a shledali stavebních závad více, nežli bylo komu milo. Kdyby chyběla jenom okna — ale ony povolily i latě krovu, dešťová voda protéká krytinou, okenní rámy valnou většinou uhnily a někde chybějí vůbec. Špíny je v králově residenci také utěšeně. Čtyři záchody jsou neprodyšně ucpány a skla v oknech by měla býti častěji opláchnuta, ale spou v chodbě, kudy císař chodí k sv. Vítu, a v oné, vedoucí do Rožmberského domu. Slyše tohle všechno, president Šlik uložil okamžitou správkou oken, kdežto střecha podle jeho názoru vydrží a počká do jara (4. 11. 1709-3. 1. p. r.).

Ale proto se písař Seiler ještě dlouho nezbalvil starostí. Naopak! — vždyť brzo nastal rok, kdy hlava mu pro ně rychleji šedla. Nejprve se zámecký hejtman Straka dožadoval nějakých obnov služebního bytu — prý tam červotoč rozežral stropy pokojů, pomalované jistě pestrými rozvilinami — a, maje v pořádku podlahu konírny, jistil o její klenbě, že vbrzku zavalí koně (27. 4. 1711). Potom bylo nutno prostory, kudy nejvyšší panstvo stoupá do pater, vydláždit cihlami, neméně postavit zkaženou dubovou mříž před padacím mostem a upravit sklepní dveře, za to nebude vyhověno Strakovi ohledně dvojité podlahy v jeho pokojích, není v rentamtu s dostatek peněz po ruce (28. 8. 1711). Zatím, co je o to jednáno, propadla se štola, vedoucí vodu z velké hradní kaš-

ny do Jeleního příkopu. Tehdy Seiler nemohl vyčkati verdiktu nadřízených, neboť vozy, jezdící přes Prašný most, musely zrovna přes propadlinu. - I dal štolu narychlo otevřít, nově vydřevit a její větrák podchytit zdíkem. Celý náklad si vyžádal toliko šedesáti zlatek, ale když písař žádal o dodatečný konsens, tehdy účtárna činila potíže a mermomocí chtěla viděti rozpočet (13.-25. 8. 1711). Sotva vztek s ní pomínul, přicházejí hradští povězní Pavel Cibulka a Tobiáš Bradáč, o kterých nelze říci, na které věži vartovali. Padesátisáhové lano, kterým vytahovali všechny potřeby k sobě do výše, je prodřené, jejich světnička, sroubená tesařským dílem a ohozená maltou, rovněž dobře opršela, pročez ji vítr profukuje, a kamna, stojící tam od dvaceti let, mají všechny kachle propálené. Ve slovech povězních nebylo kouska lži, zřízenci zkusí ve službě jako psi a bez lana, opatřeného naposledy za šestadvacet zlatých, se neobejdou, neboť úzkým

Hradní brána na Prašném mostě.

schodištěm věže nahoru nic nevynesou. Příčiny jejich nářků lze odstraniti za nějakých osmapadesát zlatek — vem to neš! (31. 8.—11. 9. 1711)!

Ať se člověk podívá na kterýkoliv z pražských císařských majetků, tedy nejen na Hrad, nýbrž ku příkladu i do Hvězdy a do Bubenče, o nichž bude ještě řeč, všude vznikly následkem císařova generálního zákazu staveb neměřné škody, znovu zjišťované ve druhém roce morní epidemie (13. 8.—26. 11. 1714). Teď konečně povoleno na jich odčinění čtrnáct tisícovek, ale potom císařské bankální guberno výplatu peněz zakázalo. Co si Seiler, započavší s opravami, nyní počne, nemá-li na výplatu dělníků a řemeslníků, jimž beztak dluží za dílo, vykonané v posledních třech letech? Nebude-li mu poskytnuta možnost nakoupit pro Prašný most dříví, jež s ohledem na sílu a délku drv nutno zvláště objednat i při prvé vzduť vodě odplaviti, nedá most ani příštího roku do pořádku, čímž vznikne škoda, převyšující dnešní pateronásobkem. Česká komora, píše o tom dvorské komoře, upozorňuje, že teď, kdy je zima přede dveřmi, není peněz také na topivo, copak nelze dosíci dohody s panovníkovou bankalitou, aby závady nerostly a peníze se zbytečně nevyhazovaly (10.—14. 9. 1715)?

Zdá se, že se opravdu sjednala, neboť L.P.1717 je práce na Hradě v plném proudu a podle tý-

denních „partikularzettlů“ bylo vyplaceno řemeslníkům — nehledě k denárům — 6662 zl a 25 kr.

Toť zběžný průřez výdejovou činností, konanou ve prospěch Hradu, daleko ne úplný, neboť jeho obraz ještě naroste, bude-li přihlédnuto k jednotlivým objektům a investicím. Kolik jenom stála krásná lipová alej, připravující příchozího od Hradčan na porostné prostředí Královské obory! Byla vysázena k pohodlnější jízdě krále za honební zábavou, bohužel sedláci, konající povoznické služby při stavbě fortifikací, jí bez ostychu užívají, nic se nestarajíce o obyčejné silnice, kudy jediné směji jeti. Jak na ni, kdekoliv jim napadne, najíždějí, odírají kůru s kmenů a jiní zlosyni uřezávají mladé, náhradou za uhynulé zasazené stromky. Nebude jiné pomoci než vyvěsiti ve stromořadí několik tabulí, na nichž se bude škůdcům hroziti trestem; snad by bylo dobře zmrskati je katem. Komora, berouc v úvahu náklady, spojené s udržováním, sadbou a zaléváním aleje, pořízené pro radost veličenstva, prosí proto, aby Karel VI. osobně určil pokuty, které budou na tabulkách vyznačeny. Původně se pomýšlelo na prkenné zabezení celé cesty, dlouhé dvanáct set šedesát kroků, to však je zhola nemožné, poněvadž veřejná silnice ji dvakrát přetíná, a pak jaká by to byla libocesta, kdyby vedla bez vyhlídky mezi dřevěnými stěnami? Dvorská komora císaře neměla

na věci patrně zájmu, omezilať se na rozkaz, aby potřebné bylo zařízeno, aniž řekla, jak (15. 2.—14. 8. 1714).

Méně starostí bývalo s hradskou bažantnicí, spravovanou bažantníkem Josefem Františkem Pauerem či Bauerem a později Josefem Kheilem. Nemívali přemíru rachoty a žili si na periferii Hradu docela idylicky. V klimdu pěstovali fasány a koroptve, občas přijali rozkaz poslati něco pernaté zvěřiny do Vídně, načež obšívše koše s jejími mrtvolami plátnem, jeli s nákladem do dunajské residence, jež někdy požádala pernatců živých. Trochou neklidu trpívali v zimě, když rybníčky fasanerie zamrzly, neboť pak byl na nich sekán led, vožený do hradních sklepů. Než to netrvalo příliš dlouho a pak se za Šancovní branou zase rozhostil svatý pokoj.

Stejně ticho vládlo v hradním divadle, stojícím kousek na jih od velké míčovny, neboť pro koho by bylo hrálo? Nebýti velké vichřice, spojivší svou sílu s váhou napadlého sněhu, nedošlo by ke zmínce o tyátru, ale když smršť srazila jeho střechu a rozmetala také dvě sousedící kočárové kolny! Trosky byly rychle odklizeny ze stánku Mus, upotřebitelné kusy poschovány, když pak se jedná o nápravu, mluví zedník Jakub Antonín Canevally ve svém rozpočtu náhle o velké míčovně čili domu komedií, nejinak jeho tesařský kolega Tomáš Stubner, tvrdící, že do krovu míčovny potře-

buje šestačtyřicet tisíc šindeláků. Tu tedy se nejednalo o poměrně malý chrámek Thalie, nýbrž o rozměrný „pollhaus“, jehož seřízení nákladem 652 zl 45 kr pan komorní president schválil (14. 2.—3. 5. 1709).

O pražské spotřebě palivového dříví možno si učiniti správnou představu z jediného příkladu, vybraného namátkou mezi mnohými. Za pouhé dva měsíce Hrad koupil v Podskalí a složil do své dřevní ohrady osm vorů, obsahujících v 281 tabuli celkem 3302 stromové pně, vydav za ně přes 775 zlatých (13. 11.—11. 12. 1708). Připočte-li se k těmto ostatní potřeba města, též kolik kmenů padlo v zájmu nemalé stavební činnosti, rozvinuté toliko v „hlavě království“, pak je až s podivem, že české lesy nebyly vyhubeny tak jako kdys v Dalmacii.

Malá závada rovněž vznikla ve Lvím dvoře. Prý tam spadla střecha řeznické porážky, o níž není jasno, zda v ní bylo připravováno žrádlo výhradně pro šelmy, či zda patřila k dílnám dvorního řezníka (2. 11. 1709). Takových rozpaků není při podání hradního zvířetníka, jinak lváře Tomáše Šteffelína. Je zlé, ztrouhnila-li podlaha svěřené mu medvědárně, mnohem horší však, když dnes ráno spadl bytový „obtritt“ čili záchod. U Šteffelína čpí obvykle všelike nepříjemné vůně, pochodící od huňáčů, ale teď jsou nesrovnatelně horší. Lvář má dům plný smradu, což divu, že kavalíři se

štítí vkročiti do dvora. Bodejť, aby přišli o své zamodralé sliznice! O těch se Seiler ve svém dobrozdání nezmiňuje, zato medvědi zatížili jeho hlavu více. Ze strachu, aby se nepodhrabali a ze zvířetníku neutekli, povolal tesaře k obnově podlahy a teprve potom vzpomenu na spadlý prevet. Odpad klesal zděným šlauchem z prvního patra do žumpy, skorem přetékající. Nutno ji vyvéztí a odpad znovu vyzdítí, aby lvář se i s rodinou zaradoval nad tichem velepřetřebného zákoutí a vypudil obtížný zápach z domu (22. 6.—17. 9. 1716). Jak je z uvedených dat vidno, zvířetník dosti dlouho čekal, než byl „tejný pokoj“ uveden do pořádku. Kde as zřídil za letních veder jeho dočasnou náhradu?

Když viditelné je tolik zanedbáváno, oč horší stav pravděpodobně vládl ve skrytých místech, třeba v hradní lednici. Prázdnota neprospívá sklepu, neboť není-li v něm zmrzlé vody, bývá postižen plísni a takto zamořený je k naprosté nepotřebě. Také nutno pamatovati na pověst, houževnatě se udržující, že prý císař napřesrok zavítá do Prahy. Vzhledem k tomu nutno učinit některá opatření, tedy také obstarati nálož lednice, pokud příhodný čas zimy trvá, jinak by císařské majestáty nepoznaly ve znojném létě příjemnost chladného doušku. Bohužel, komora zase nemá peněz, ani na takovou nenákladnou maličkost, kdy nejde než toliko o mzdu nádeníků, sekajících ledy na jezírcích bažantnice, a odvoz. K hanbě správ-

ního úřadu budiž prozrazeno, že loni Seiler naplnil lednici vlastním nákladem, spoléhaje na prostředky, které snad budou poukázány. Kdo ví, jak bude letos — zima bývá nestále vrtkavá (15. 12. 1714).

O baroku se nadarmo neříká, že je ilusionivním slohem, což možno vyložiti i jinak než obvykle: jen když líc je krásný, rub může vypadati všelijak. Nechť se Hrad sype! To páni nějak sflastrují, ale paráda býti musí. Stavové, nemajíce naň, objednali do sněmovního sálu a pro větší veneraci vládnoucího císaře pána kontrfekt vládce. Jeho malbou pověřili komorního malíře Franse Stamparta, nic se nestarajíce o jeho honorář — však on je hrabě Přehořovský z Kvasejovic založil! Portrét je konečně dodán, než bez rámu není mnoho platen, proto ať sochař Ferdinand Geiger vyřeže ozdobné lišty, které malíř Jan Jiří Fritz vyštafruje zlatem, položeným místy snad pod průhlednou barvu. Oba malostranští mistři rádi přijali dílo, těšíce se prvý na čtyřicet, druhý na sedmdesát a půl zlatky odměny (13. 9.—2. 12. 1707).

Zrovna jako do sklepa, nebylo viděti do šlechtické věznice Bílé věže. Provinilé, sem uvážené panstvo shledávalo zde naprostý nedostatek nábytků, takže nedávno, když je zavírán hrabě Zobor, zámecký hejtman hrabě Straka musí půjčit panu bratru kusy z vlastního zařízení. Prokázaná ochota nenáležela k jeho po-

vinnostem, spíše několikeré upozornění „paušrajbra“ na chudobu věže, ale Seiler se po každé omluvil nemožností nápravy, dokud komora nesvolí. Aby hejtman znovu půjčoval své ameblenty, koupené při nepatrném služném se značnými obtížemi, toho na něm nikdo nemůže požadovati, i bude s výhodou, přesvědčí-li se vyslaní zástupci komory, že Straka nelhal. Komorní radové nechápali skutkové podstaty přípisu a povážlivě kroutili hlavami: věž byla přece nábytky zařizena a v dostatečném množství před pětadvaceti lety. Seiler, pověřený zkoumáním nedostatků, sotva co kloudného vyšetřil a tak komoře nezbylo než získati nové mobilie (21. 7.—13. 9. 1707). Nevíme, jaká byla jejich umělecká hodnota, než baronu Janu Joachymu Rašínovi z Riesenburka, zavřenému do věže na rok, příliš nehověla. Přes dobrou hlídku ušel a byl pak hledán po všech krajích (6. 7. 1718).

Někdejší pýcha Hradu, totiž z a h r a d a za Prašným mostem vpravo, neméně pustla. Její opatrovatel, zahradník František Zimmer, si před dvěma roky šťastně vymohl opravu střechy na fíkovně, loni získal nové prkenné tabule pro zákryt téže fíkovny, ty však dlouho nevydrží, neboť déšť pere vesele do nich, uložných v kůlně, nad níž není jediného celého šindele. Plot kolem mřežoví, u něhož letos vysadil zákrsky, nikomu nezabrání v přístupu ke stromkům, plodícím vzácné druhy ovoce. Zimmerovi se stále vytýká, proč nepřikročí k zří-

zení zahrady na valech, ležící pod okny jižního průčelí Hradu. Jak rád by tamní pustinu přeměnil dle nejvýbornějších zásad svého řemesla, bohužel všechna jeho práce, tam vynaložená, by byla naprosto marná. Bylať tam kdys projektována fontána, i kámen k její stavbě svezen, čeká tedy stále, až dílo bude hotovo, aby dělníci nové sadové úpravy nerozšlapali. Zahradník nelhal. Materiál fontány se na valech válí od časů Leopolda I., ba základy vodotrysku jsou dávno vykopány, ale potom dvůr vydal v zájmu úspor generální zákaz staveb a v něm dlužno spatřovati příčinu, proč hradní obvod tolik sešel. Komora, majíc strach z přílišných nákladů, nesáhla ani nyní hlouběji do měšce. Doporučila toliko správkou střechy na kůlničce, sloužící za skladiště tabulí fíkovny, a president Šlik, pobývající tou dobou v Čakovicích, s ní bezvýhradně souhlasil (16. 4.—14. 8. 1709).

Z toho, co bylo dosud řečeno, vyplývá nad světlo jasněji, že královský stavební písař Jan Baltazar Seiler nemíval ustláno na růžích. Nemínilo dne, aby se nehlásila potřeba oprav na Hradě, chrámu sv. Víta nebo v Královské oboře a ve Hvězdě, též na venkovských královských statcích. Tu bývalo komisionálních pochůzek, jednání s řemeslníky, konceptů podání a studia rozpočtů do Boha, že hlava týraného úředníka dokonale brněla. A kdyby bylo jen takových starostí, jenže často se naskytnou jiné,

způsobované hradními z a m ě s t n a n c i, zhusta nedbanlivými, zlobivými a na vlastní prospěch pamětlivými, s nimiž bývalo zbytečných zlostí o nic méně, než péče o mrtvou hmotu.

Mezi nimi stojí v abecedním pořadí na prvním místě dřevní hospodář, dozrající na dva sklady hradních dřev, z nichž jeden ležel u vyústění Mánesova mostu a druhý o kus výše, kde nyní rostou překrásné, široce rozložené porosty Chotkova parku. Platu hospodář mnoho neměl: mimo sedmizlatový paušál na boty a dvacetizlatový deputát dřeva pouze něco málo přes šedesát zlatek ročně, nehledě k mizernému bytu v ohradě. Místo zastával od patnácti let Petr Pavel Vorel, hospodařící dle vlastního názoru věrně a pilně, bohužel stáří a podagra ho nutí k resignaci na císařskou službu. Prosí tudíž o propuštění, připojuje žádost, zda by mu pro útěchu nenechali pali-
vový deputát, kterého pro ušetření králových financí nikdy nebral. Spolu upozornil na svého zetě Jakuba Haupta, dobře zkušeného v plavbě dříví, jsa přesvědčen, že by byl znamenitou náhradou za něho odstupujícího. Totéž o sobě mínil druhý kandidát, novoměstský měšťan a plavec Daniel Jonák. Ve skutečnosti starý Vorel neměl v sobě tolik poctivosti, kolik se jí chlubil. Zásobuje dřívím vysoké pány, kláštery a nákladníky pív, docházel denně do Podskalí, kde vybíral klády pro Hrad, plavě je ne-

zřídka k pile Císařského mlýna. Tu leckdys volil nevhodné, rezervuje hodnotnější pro svoje zákazníky, když pak ho Seiler, věda o tom, chtěl pokárati, přišel nepoctivý hospodář do stavebního úřadu teprve po čtvrté obsílce a na výtky odpověděl hrubstvím. Tentokráte také prohlásil, že nestojí ani o službu, ani o deputát. Bude-li nahrazen zetěm, je strach, aby Haupt z lásky k tehánu nešidil Hrad, pročež byl službou obvěněn Jonák, úředně registrovaný vorař (7. 7.—10. 9. 1716).

Onačejší hodnost zastával v ohradách dřevní písař, zavalený mnohými úkoly. Ráno je mu dbáti o včasné zapražení for, večer zase, aby nebyly předčasně odstaveny do kůlen, potom třídil i značil druhy dřev a vedl dozor, zda fůry s deputátním senem a topivem jsou dováženy správným příjemcům. Ošklivá práce ho čekala ráno, kdy vyháněl línou čeládku ze stájových lůžek a přihlížel, zda zlodějstvo se přes noc v ohradách příliš nerozmohlo. V zimě měl čtrnáct, v létě patnáct krejcarů na den, k jeho požitkům přináležela trocha paliva s nepěkným služebním bytem, a přece dosavadní písař, starý Jan Strel, zde vydržel déle čtyřiceti let, jda do císařského špitálu za výslužbou vlastně nerad. O místo, jím tak dlouho zastávané, se lidé nikdy nedrali, a tak i dnes, ve dnech morní rány, o ně prosí pouze dva petenti: Jan František Columbus, sloužící od sedmačtyřiceti let při komorních registrátorech, a

Antonín Tanner, jenž jsa „zemským patriotou“, je mocen obou jazyků, v Čechách mluvených. Jeho přívlastek se snad zalíbil prezidentu Šlikovi, pročez učinil rozhodnutí v Tannerův prospěch (9. 10.—25. 2. p. r.).

Mužové, udržující hradské zásoby paliva a stavebních klád, nepobírali skvělých gází a přece: oč se jim vedlo lépe než sálovník u Jiřímu Fügerovi, alias Fiegerovi, konajícimu hlídku ve Vladislavském sále. Nedostával nic více a nic méně než pouhopouhé čtyři zlatky ročně a ty ne ve formě stálého platu, nýbrž jedině co novoročné. Jiných příjmů mu veřejné fondy neuštědřily. Ještě dobře, že v sále stále zůstal instalován bazar. Všechny jeho krámky — kde jsou dny živého ruchu, vládnoucího pod síťovou klenbou za Rudolfa II. — sice nejsou pronajaty, pouze několik málo kotců nalezlo zájemce, zavázané odměňovat sálovníka po dvou groších za krámek týdně. Ubohý Füger při nich jistě neztloustl (13.—17. 1. 1707). Žádný plat a přece jednou, až bude vylámán zámek dveří, jimiž jsou uzavírány kanceláře komory, tehdy odpovědnost bude uvalena na sálovníka, prý neuzavřel dveří sálu včas. Pro příště Füger tak učiní vždycky o čtvrté hodině odpolední, když byl prostoru dříve visitoval, nadto hradní střelci projdou sálem při každé vartovní obchůzce Hradu. Jelikož taková bezpečnostní záležitost spadala pod pravomoc hradního hejtmana, obstarávajícího policii

v sídle krále, dostal Füger výtopek od pana Straky z Nedabylic (14. 1. 1717). Starý dozorce, mající nyní po jedenačtyřicetiletém sálovnictví deset zlatek roční mzdy a živící se ve skutečnosti punčochářstvím, uznal konečně, že na dozorství již nestačí. Kdyby pánové dovolili, aby ho podpořil syn František Ondřej, a zajistili letorostu nástupnictví po otci, tu by jim Pán Bůh jejich dobrotivost nastokrát oplatil. Nu, dědek se o sál mnoho nestaral, vždyť za něho ukradena se zdí Beneše Lounského raménka od bohatých renesančních lustrů a jejich náhrada stála sto dvacet zlatých; kam se člověk podívá, všude vidí na stěnách stopy po míčích, jimiž nezbední kluci na paláci hrají, než ať je po Fügerovu. Jen aby syn byl lepším otce (21. 1.—14. 3. 1718).

A nyní přichází na řadu povedený zřízenec Rudolfovy štoly čili „štollenštajgr“ František Mládek. V tichu a míru žil pod střechou „staré

Stará havírna
pod Letnou č. p. 338-VII.

havírny“, ležící při podletenské silnici, jež vede do bubenské vsi (č. p. 338-VII.), dokud ho Karel VI. nepřivedl zavedením potravinových akcí (20. 1. 1709) na znamenitý, byť nepoctivě vydělečný nápad. Dáňka, zdražující živobytí, je svrchovaně neoblíbená, každý se jí rád vyhne a ochotně kupuje pod rukou maso, vpašované do města, o nějaký ten krejcar levněji. Mládkův byt je pro podloudníky znamenitě položen. Kdo už si všimne, přeplaví-li štolovník přes řeku Tomáše Volšána nebo Balšána, řezníka z Horního Ovence, novoměstského měšťana Václava Špačka, též domažlického Václava Nastoupila, nosící svíčkové, plecka, přední i zadní hovězí nezákonně na Staré Město k ryneckému „kamennému stolu“ (č. p. 550-I.). Že masa byla někdy hodně zamodralá, tudíž nepoživatelná, tím si pašerové hlav netrudili, jen když měli za sebou cestu přes podletenskou vinici pana prokurátora Hada z Proseče a plavbu od kaple sv. Maří Magdaleny na František. Světla se štítící paš byl se zdarem proveden jednou, dvakrát, ba i dvacetkrát, do města postupně dopraveny čtyři kusy dobytka a přes osmdesát skopců, potom však bdělost akcizáků přece utrhla ucho příslovečného džbánu.

Chycený Mládek je zavřen na staroměstském rathouse, odkudž lká a naříká. Nepřel, že tenkrát, kdy švestky časně zrály, plavil napříč Vltavy řezníka, nesoucího pod pytlek kus syrové pečeně a po vinobraní nějaké kůže, avšak

mistr ho v obojím případě ujišťoval, že nese náklad k úřadu za účelem štemplování. Kde by se on dopustil něčeho nezákonného! Na podobné přestupky neměl ani času, ani myšlenek. Nejlepším důkazem toho je svěřený mu kanál. Za těch osmnáct let, co samostatně vládně v letenském podzemí, byv vyučen svým předchůdcem a tchánem, průtok slynul naprostým pořádkem a voda tekla bez překážky. Ba ne, komora nesmí vzít zřetel na krásné řeči, stejně tak nemůže potřebovat provinilého zaměstnance, jehož píle sotva slouží komu za příklad. Mládek, sledován tovaryši, častěji ušel od díla, zač ho a taktéž častěji Seiler přetáhl holí. Že má ženu a pět dětí? Kdo za to — ať jen táhne po svých (3.—13. 3. 1711). Stará havírna na dlouho neosířela. Předposledního března v ní započal hospodařiti Jan Greisser. Na instalaci mnoho nečekal, rozhodně méně než na počátek výplaty svého měsíčního pětizlatového platu, o kterém, aby byl vyplácen, je jednáno teprve těsně před vánocemi (18. 12. 1711).

Ve středověku Hrad míval slavnou kapitulní školu, z níž do počátku osmnáctého století pramálo zbylo. Ve spisech se mihla jenom jedinkrát, a to v žádosti Alžběty Brandlové o volné místo v císařském špitálu. Usilujíc o ně, vdova poukázala na zásluhy svého zesnulého manžela, který zastával hodnost hradského učitele. Trochu více prozradil o něm kanovník

Tobiáš Vojtěch Opitz, mluvící nejen o nebožtíku, cepovavším mládež při metropolitním chrámu a vedoucím zpěvy před německými kázáními. Patřil nesporně k nejhorlivějším vyznavačům církve, jenž se, ač původně lutrián, nic nerozpakoval přijmouti k sobě římské vyznání víry, třebaš tím pozbyl dědictví po rodičích. Když skončil, zanechal vdovu se třemi sirotky, z nichž nejmladší bylo raněno nevyčísitelnou slepotou (23. 11. 1706).

Hrad, tvoře sám o sobě samostatný okrsek správní, osvědčoval tuto vlastnost hradební zdi, prolomenou paterou branou, na noc uzavíranou. Jakmile vzešlo jitro či večer se snesl, vrátň Jan Adam Divůček procházel od jedné ke druhé, chřestě klíči, aby královské sídlo buď zpřístupnil či zahradil vchod do něho, nemaje na této práci dosti. Pod jeho pravomoc spadala též starost o lucerny, na náhradách spoře rozseté, dále též spouštěl a vytahoval tři padací mosty a vkládal kameny do jejich závaží nic jinak než co sprostý nádeník. Kolik je to dřiny, kolik útrap mrazem a vedrem na dlouhé pouti k Černé věži, od ní zpátky k Šancovní bráně poblíže bažantnice a přece jeho plat nikdy nepřekročil ubohou měsíční zlatku. Teď, kdy náklady rodinného života a nemoc s neštěstím uvedly portýra v nouzi, kdy syn, připravující mysl ke kněžskému stavu, také potřebuje pomoci, prosí Divůček o polepšení platu a zároveň ujišťuje, že za projevenou

panskou klementii se bude nadosmrti modliti o vítězství císařských zbraní a za zdraví vlády. Ač každá přímluva na nebesích je dobrá, komorní účtárna si Divůčkovy příliš necenila. V minulosti nikde nenalezla příkladu požadované výpomoci, ale vzhledem k příštímu stavu syna vrátň by snad mohl býti oblažen almužnou šesti zlatek; bohužel prezident Šlik neměl smyslu pro nabízenou přímluvu za imperátorskou armádu či sdostatek víry v její účinnost a tak vrátň nedostal nic (10. 10.—28. 11. 1707).

O „z i m m e r w a r t h r u“, jinak dozorcí hradních pokojů Janu Götzovi, bylo již mluveno, a to tenkrát, když nadmíru úsilně sváděl pozornost na přechétné stavební závady residence. Teď před nedávnem zemřel a po jeho místě začla velká sháňka. Především by je velmi ráda získala paní Rozina, Götzova vdova, nade vši chválu povznesená a pořádná ženská, dobře vědoucí, jak to u dvora chodí. Za svobodna sloužila kolik let při vídeňském dvoře, a když majestáty bývaly v Praze, vždycky manželu pomáhala. V její prospěch neméně mluví prejudic, vždyť již dříve bývala pokojská práce svěřována zimmerwartherským vdovám, na příklad Alžbětě Bauerové nebo Marii Luxové.

Je nesporno, že Götzová má nejvíce šancí, než konkurence, proti které se nutno prosadit, není malá. O pokojní dozorství se uchází celkem šestnáct petentů. Bažantník Josef Kheil

by byl ochoten zanechatí pernaté havěti krále a raději vedl dozor v komnatách, kde by mobiliář svou pověstnou rozvahou dokonale opatřil. Akcesista František Antonín de Bossi by stejně opustil německou expedici komory a místo kancelářské služby větral hradčanské sály, ač nelze upřítí, že dveřník Martin Püchler by byl vhodnějším, máf mnohou zkušenost ve špalírování pokojů. Stejně tak Jan Václav Pešek, lokaj presidenta Šlika, nebo Antonín Khun, obsluhující vicepresidenta Zikmunda Valentina hraběte Hrzána z Harasova. Ze zbývajících budiž zmíněn ještě fořtknecht Josef Antonín Grünfeld, než co on, zvyklý na chůzi v okovaných botách po bažinatých pěšinách revírů, míní pohledávati na voskovaných parketách? Služba, po které žadatelé bažili, byla celkem lehká. Větrání pokojů a ložních potřeb, čistota v pokojích, výtop sněmovny — vskutku, nejednalo se o žádný hlavolam a mzda byla podle toho: vedle volného bytu a pivního šenku celá pětka do měsíce. A kdo že bude místem „consolírován“? Nakonec rozhodl ohled na dvacetiletou dvorskou službu paní Roziny. Tak je pro budoucnost zajištěna a pro požadovanou půltisícovku kauce nemusí schnouti starostí. Nechá prostě státi kauci po nebožtíkovi muži (1. 9.—25. 9. 1710).

Jenže každá věc má háček. Ten byl nalezen i při paní Rozině a jejím pohlaví, od přirozenosti a podle tehdejších názorů mdlejších muž-

ských. Jako ženská nemůže složit služební přísahu, bylo by tudíž s nemalou výhodou, kdyby dala ruce opětně spojit stolou. O dozorství by tím nepřišla, neboť by bylo přeneseno na novomanžela. Rozina vzala si radu k srdci a brzo byly komoře presentovány dvě žádosti. Prvou oznamuje Götzová, že se o její ruku přihlásilo několik ctitelů, z nichž lásky nejhodnějším se jejím srdci uzdál Pavel František Michel, starší člověk od vrchního berničního úřadu. K manželskému snění s ním dojde, jakmile Michel, posluhovavší v mládí mnohým vysokým pánům, bude pokojnictvím obdařen. Druhým peticí mluvil Michel sám za sebe, čině tak hodně negalantně nebo nešikovně. Z dopuštění Božího prý se zapletl do manželského slibu s zimmerwarthkou, prosí tudíž o pověření úřadem. Seiler ženicha velmi pochválil, prohlásiv ho za fajnového, šikovného a poctivého člověka, u něhož královské mobilie budou v naprostém bezpečí, německá účtárna pěla o něm nemenší chválu, když tu prezident Šlik se pojednou postavil hlavu: ne, česká komora se Götzové nepropůjčí za prokurátora nebo solicitátora, ať se jen obrátí ke dvoru, který jedině má právo na rozhodnutí. Svou umíněností pan prezident Roziných nadějí nezkažil, pozdržel je pouze, a tak, když Michel byl při dozorství instalován, došlo k svatebnímu veselí (28. 4. 1715—26. 5. p. r.).

Zaměstnanci, o nichž bylo mluveno, nebyli

jedinými, kdož podléhali stavebnímu úřadu krále a jeho písaři. Vyjednával Seiler i s dvorními umělci a řemeslníky, o nichž bude pojednáno na příslušném místě, krom toho se staral o vše, co se dotýkalo stavebních otázek uvnitř Hradu a v jeho nejbližším okolí. Za našeho vyprávění vyjde o tom ledacos najevo, pročez zde budou uvedeny toliko dvě záležitosti, jimiž se mu bylo zabývatí.

Jedna z nich se týkala nebožtíka, odedávna vroucně uctívaného, byť ještě dlouho počká na oslavný a oslavený zápis do alba nebešfanů. Památujíc na něho, zvaného Janem z Nepomuku, svatovítská kapitola chtěla důstojně uctítí budoucího světce. Lépe než stavbou kaple, určené k radosti zbožných křesťanských duší, tak nemůže učiniti, ba vyhlédla pro ni již dokonce místo, ležící proti hradní bráně před Černou věží a při zdi svatováclavské vinice, patřící Františku Josefu hraběti Šlikovi. Zvolené staveniště po dvakráte prohlédl komorní vicepresident hrabě Hrzán a v obojím případě dospěl k názoru, že sacellum tam nebude překážeti, ani při jízdě do kopce nebo dolů. Spíše se jím přispěje ke cti Boží a k rozhojnění pobožnosti. Šlik věnuje kapitole potřebný kousek vinice, o ostatek parcely, ne více než dvaadvacetkrát třináct loket, měřených podél a kolmo od viniční zdi, prosí kanovníci komoru. Námitek celkem nebylo, vždyť kaple mnohoúhelníkového půdorysu vznikne na skále a zabere

místo, sloužící obyvatelům spodního Hradu za skládku smetků, bohužel komora, ač by Jana z Nepomuku veleochotně oslavila, nesmí amplissimům vyhověti. Bez císařského svolení nelze z hradních nemovitostí postoupiti ani píď. Pak je o kapli ticho a toliko jisto, že nikdy nevznikla (30. 3.—3. 9. 1715).

Kvůli nepomucenské svatyně si Seiler nehul žlučí jako před třemi lety, kdy kapitula počala s přestavbou domu svého písaře. Vzteky si tehdy vlastně způsobil zbytečnou horlivostí sám, poněvadž mnohokrát poukazoval na tu ostudnou, proti sněmovnímu sálu stojící chajdu, uplácanou z bláta a neustále hrozící požárem, hlavně tam, kde kryt obytu je opřen o kuchyň. Kapitula, pohnuta jeho řečmi, strhla domek a stavěla pořádný. Poněvadž ho však domněle projektovala o patro vyšší, bude z něho viděti do prostoru sněmovny a to seilerovské svědomí nesnese, takže se stavba kanovníkům zarazí. Ohradivše se proti zákazu, duchovní vysoké hodnosti poukázali nejen na tolikrát opakovanou baušrajberskou kritiku původního stavu, nýbrž i na nepopíratelnou skutečnost: za dřívějších válečných a kacířských časů bývali s vlastními i svých služebníkův domy převelice utlačováni. Byty jsou následkem toho rozsety po nejnemožnějších koutech a na vzdálených místech, i k mnohé újmě bohoslužeb; ku příkladu zvoník katedrály, pověřený hlídkou domu a opatrovnictvím jeho světel, nedostal

v hradním obvodu sebemenšího bytu, byť za něj nabízel každý peníz. Nový dům nebude ve střeše o nic vyšší než starý, jenž se proti sněmovně rozevíral trojoknovým arkýřem — spíše asi něčím na způsob mansardového nástavku — a jednooknovým pokojem ke sv. Jiří. Každý nepředpojatý musí uznati, že ze vzdálenosti více než třiceti loket novostavba nebude sněmovně na úkor, kapitula žádá tedy v důsledku toho, aby směla stavěti dále. Místodržící vytkli hradnímu hejtmanu, proč věc neohlásil včas, on však replikoval, že se mu nevidělo zbytečným podáním způsobiti nadřizným nepohodlí; dům nepoškodí sálu stavovských deliberací a pan stavební písař má krátkou paměť, vždyť zbořená barabizna dosahovala výše dvojího patra. Hned potom byl zákaz stavby odvolán (12.—29. 8. 1712).

Seiler prohrál, měl jeho názor menší váhu oproti tomu, který vyslovil z á m e c k ý h e j t m a n, vysoký to úředník, prvně zřízený za Vladislava Jagailovce (1486). Počátkem osmnáctého století byl jím Kryštof Karel Bukovský z Hustiřan a po něm, od nyní neslaveného svátku Husova (6. 7. 1705), Albrecht Karel Straka z Nedabylic, potomek starého, erbového obrazu kohouta užívajícího rodu, jenž ve čtrnáctém saeculu seděl na nedabylické tvrzi. Nesa odpovědnost za hradní bezpečnost, udržoval ji sborem h r a d n í c h s t ř e l c ů, s nimiž by však při skutečném ohrožení sídla

mnoho nepořídil. Marne upozorňoval a prosil, že jeho strážní jsou vyzbrojeni mušketami naprosto nepotřebnými, nikdo mu nechtěl dáti dvacet dvě bouchačky, o jejichž výměnu žádal. Císařská zbrojnice, ležící na malostranském břehu pod Karlovým mostem a poblíže zahrady jesuitů, ho odmítla, generální zbrojmistr markýz degli Obizzi mu doporučil žádati u místodržících a ti, nechtíce s ním nic míti, mínili, že by bylo dobře dohodnouti se s dvorní válečnou radou, aby zbrojnici zmocnila bouchačky vydati (2. 10. 1708). Tak instanční okruh uzavřen, aniž se co stalo. Sřelcům samotným bylo naprosto lhostejno, chodí-li se starými nebo novými „břizami“. Celé jejich vartování beztak nemá velké ceny, neboť více než o vojančinu dbají o svá řemesla, která po právu provozují mimo cechovní zřízení, dožirajíce jimi městské mistry. I to se ozřejmí v kapitole o rukodělné práci.

Hejtman Straka byl i hodný, i přísný představený. Dobrotu osvědčil, když zakročil ve prospěch p o v ě ž n ý c h. Stěžovali si u něho, že dostávajíce málo topného dříví, nemohou s ním vystačiti. Strahují dnem i nocí a vysoko na hradních donjonech, kde jsou neustále vystaveni nepříjemné působnosti studeného větru. Seiler jim sice vydal předepsaný počet kmenů, ale co s nimi, když nafasovali samé zákrslíky, z nichž potřebného topiva nenaštípali. Písař se velmi ohradil proti pověžnické řeči. Vydal

přece stěžovatelům náležející jim padesát dva stromy, o něco menší sice než obvykle, kdyby však byli opatrně hospodařili, mohli s nimi při letošní mírné zimě vystačit. Aby však neřekli, nechtě příjmu na pomoc jednu či dvě forky řeziva (27. 2.—6. 3. 1708).

Nedabylická přisnost ukázala se krátce potom, nezajíc milosti vůči neschopnému pověznému Joštu Dregslerovi, nahrazenému Janem Švagrovským (16. 5. 1709). Zda hejtman jednal také proti Jodokusovi s následnou unáhleností? Nad pořádkem v Bílé věži a v jejím šlechtickém kriminále bděl v ě ž n í h o s p o d á ř Jiří Kozlovský, který odslouživ kapitulaci jednoho tuctu let, sedl a napsal místodržícím obsažnou relaci, zdánlivě velmi oprávněnou. Zprvu je ujistil svou poctivou věrností a potom spustil. Včera večer, když říjnový soumrak zahalil svět, vrazil k němu pan Straka v doprovodu pěti střelců, mezi nimiž pobíhali tři psi, a prál, aby hospodář s ním okamžitě vešel do cely, kde bručí baron de Gérard. Kozlovský učinil nadřízenému po vůli, avšak jakmile vstoupili k baronu, hejtman vynadal překvapenému zřízenci šelem a přetáhl ho tak padesátkrát španihelkou. Psi, rozčilení shonem, napadli bitého, ba nebýti přítomného lokaje, byli by ho snad roztrhali. Když katastrofa dramatu vyvrcholila, hospodář byl uvržen do nejhorší, žumpou zvané věžní kobky. Až si odsedí nadiktované tři dny, půjde ze služby. Proč?! Jenom proto, že nevy-

hověl různým přáním Gérarda, naprosto odporným předpisům instrukce?

Jan Hubertus z Hartigu, pověřený vyšetřením stížnosti, uslyšel však od Straky něco jiného, především názor, že je k nevěře, dovoluje-li si Kozlovský žalovati idiotským spisem na představeného. K incidentu došlo pro nářky žalařovaného barona, který je příkladně hodným vězněm, neustále obtěžovaným ožralou hospodářem, chtějícím dokonce prováděti kapesní prohlídku u nečetných, k pánu docházejících návštěv. Kozlovský, zbujněly četněkrát svými opicemi, nedopouštěl se toliko nebezpečných insultů, ale plodí také nemalou ostudu, vždyť nedávno; na mol ožralý a cele okrvavený, spal po hospodské rvače nepravdělivějším spánkem na tvrdé podloží zámeckých schodů. Ke při s baronem došlo pro zavírání, vlastně nezavírání věžních vrat, jimiž lokajové Gérarda ucházeli ke flámům s Kozlovským, protahovaným na čtyřadvacet hodin, jednou docela vypustil k pitce strakovského kočího, zavřeného za účelem nápravy. Při naříkaném incidentu nejen že před hejtmanem nesmekl, nýbrž byl i trucovitý, pročež pán, nepřející si, aby měl na hradě fešácký kriminál, nýbrž opravdický, sloužící k „animadversi“ čili mravnostnímu převrácení duše, právem vinníkovi nějakou vrazil. Teď, po Hartigově šetření, událost vypadá trochu jinak. Místodržící mají důvod k přísnému trestu, než

rádi poskytnou hospodáři věže příležitost k nápravě: dá-li uraženému Strakovi dostiučinění, smí zůstat, ne-li, tedy půjde si pohledávati štěstí mimo císařsko-královskou službu (15. 10. —9. 11. 1714).

Na všech těchto zaměstnancích nebylo dosti. Hrad měl mimo ně vlastního správce, míčovníka, dozorce vodovodu, fořtmistra a hajné pražských zeměpanských revírů, konečně i oborníka v bubenečském lese a ve Hvězdě. K nim patřil též vyšší hodnostář, bdící s titulem *š a c m i s t r a* nad t. zv. kunstkomoru Rudolfa II., přesněji vyjádřeno nad zbytky toho, co po plundrování třicetileté války v pokladnici zbylo. Ze toho bylo dosti a svrchovaně hodnotného, ukáže jednou soubor vynikajících obrazů, převezený Karlem VI. do Vídně. Správce klenotnice František Lux z Luxenšteinu opatroval dvacet dvě skříně, nadité plastikami, uměleckým průmyslem a přírodninami, na zdech obrazárny pak viselo přes půl tisícovky pláten. Po Luxovi vedl správu komory jeho nástupce Václav ze Štreitbergu, císařem ustanovený (25. 3. 1716), jemuž inventář měl býti odevzdán podle úředního soupisu, uloženého u rodiny předchůdce. Zároveň se ustanovovalo nově označit rub obrazů císařským orlem s českým lvem v srdečním štítku, tištěným tiskařskou černí s ryté ocelové destičky, a po doplnění starého inventáře o případné přírůstky vyhotovit tři exempláře seznamu,

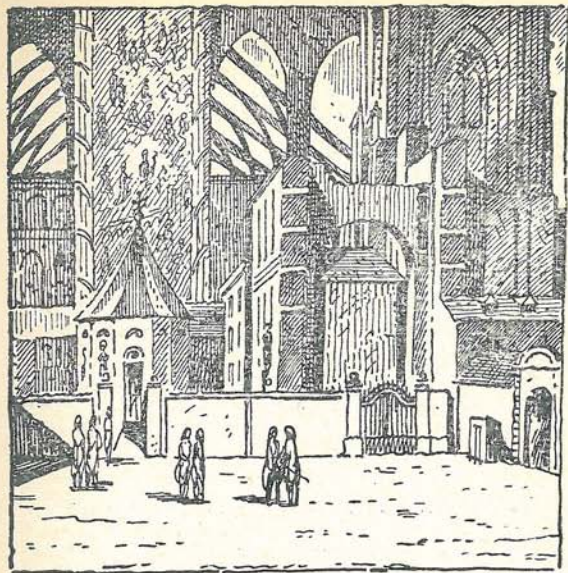
stvrzené podpisem správce klenotnice a jeho pečeti. Jeden z nich zůstane u Štreitberga, druhý je určen nejvyššímu komořimu císaře, kdežto poslední uschová kancelář komory (28. 8. 1716).

Štreitberg se zdráhal splnit rozkaz dříve, dokud předchůdcova rodina nevyklidí služebního bytu a nevydá inventáře spolu se všemi spisy (4. 9. 1716), tu však se luxenšteinská pozůstalost vymlouvá, že soupisu nemá, byl přece odeslán do Vídně. Spolu se připomenulo něco, do musea či kunstkomory nenáležitého: před dvanácti lety nepoctivý sluha Luxův měl divné šmejdy a ledacos ustranil z pokladu; tehdy přej dnešní komorní prezident Šlik vypátral, že svazek s popisem uměleckého majetku Hradu, dobře na dva prsty tlustý a taktéž dlouho hledaný, odnesl písař Ryba a ponechal ho při komorních spisech (6. 10. 1716). Šlik, popírající jakýkoliv styk se soupisem, líčil příběh poněkud odlišně. Ano, zmíněný sluha kradl, jenže ne v Rudolfově sbírce, nýbrž toliko v královském skladu peřin. Ke ztrátě jednoho obrazu skutečně došlo — počkejte chvíli, snad si pan prezident vzpomene — ach, už ví: krádež byla spáchána před nejméně čtyřiaadvaceti roky, kdy hradské pokoje opatroval nebožtík Kerle nebo Kerlín (12. 10. 1716).

Co teď? Že by spis, tak dlouho marně hledaný, snad byl v Luxově bytě, v těch dvou zapečetěných truhlách? Ne, ani tam nenalezen,

pročež byl sepsán nový, o němž téhož dne, kdy dohotoven (8. 4. 1718), se rozhodlo, jak bude svázán: exemplář, určený císaři, dostane desky z červeného sametu, ostatní dva obyčejné pergamenové. Když Štreitberg jejich obsah podepisoval, tehdy se již honosil titulem komorního rady, jímž císařem loni omilostněn (20. 11. 1717), jsa nesmírně pyšným na povolený přídavek ročních tří stovek k obvyklému svému adjutu čtyř set osmdesáti zlatých.

Oproti původnímu stavu Rudolfova kunstkommora nepoměrně zchudla. Osud, podobný jejímu, sdílel i jiný hradní klenot, stále nedostavěný: katedrální chrám sv. Víta. Leopold I. — záslužný počin nebudiž mu upírání! — pojal sice chvályhodný úmysl dohotovit metropolitní svatyni směrem západním, poblíže starého probošství opravdu kázal vyzdít hrubé pilíře, nesoucí valenou klenbu, avšak pro jiná vydání, způsobená najmě válkou s Turkem, zanechal všeho a načaté zdivo bude svou neomítnutou lící dlouho strašit. Chorobná staroba dómu je na jeho vzhledu velmi patrna. Vezměte toliko věž zvonice! Velké kameny padají s její výše zrovna ke vchodu katedrály, značice nepokryté nebezpečí pro putující sem věřící. Nedávno se kvádr zřítíl na nové probošství, kterému dnešek říká staré, druhý zamířil na kapli sv. Vojtěcha a rozbil její okno, chráněné dvojnásobnou drátěnou sítí, jindy konečně děšť tvrdé povahy se snaší i do věžního

Pozůstatky leopoldínského dostavby chrámu sv. Víta.

repositoria, používaného kapitulním archivem, takže v něm pro hrozící úraz nelze pracovati. Upozornivše na závažné, probošt Mayer a děkan Axlar vzpomenuli nakonec i ošklivé malichernosti: krátkou zmínkou poukázali na shnilý plot chrámového hřbitova, položeného směrem k okcidentu (29. 8. 1710).

Písař Seiler, vyzvaný k dobrému zdání, sváděl všechno na velký požár ze dnů Ferdinan-

da I. (2. 6. 1541), způsobivší na věžním hranolu množství trhlin, skýtajících zhusta místo pro celou ruku. Na štěstí se nerozšiřují. Padání kamenů je pochopitelné, když je oheň a déšť s mrazem vytlačily z původních ložisk. Důkladná oprava bude státí ohromné, rozpočtem těžko stanovitelné peníze. Stavové byli na předešlé obnovy sice povolili šest tisíc, jenže vždy věrná kapitola s částkou špatně hospodařila a málo za ni pořídila. Nejlépe by bylo si počínati jako při vylepšování chrámových oken, kdy sklenář bývá k vadným místům vytahován v koši, kam by nyní byl vsazen pokryvač, otloukající volné kvádry (3. 10. 1710). Komora zatím neučinila pranic, nýbrž dala opakovat se obvyklé historii: věc je odsunuta, byť ne „ad calendas graecas“.

Jiný důvod pro útratu peněz je v horní části věže. Občas ji prohlíží hradský hodinář Petr Neumann, z jehož profese je zjevno, oč se jedná. Velký a těžký orlojní stroj byl jím naposledy čištěn před deseti roky a dnes je znovu zanešen špínou. Seiler, vědoucí o tehdejší mzdě horologiariusu per třicet dvě zlatky, uznává snadno pochopitelnou nutnost neumannovského zákroku, nepožádá-li hodinář než nejvýše o osminu více. Německá účtárna naprosto nesouhlasila s písařem staveb, vždyť jaká by to v trojměstí vznikla konfuse, kdyby stroj, co o čase rozpráví, se zastavil. Jeho chod bude při opravách ovšem také zastaven, než v ná-

hradu za něj bude každá hodina, jakmile ve dnech oprav sprchne, odbíjena na zvonech (9. 9.—17. 10. 1710).

A když jsou již zvony zmíněny: Zikmund, největší pražský, jehož hlahol zahajuje sněmy, počíná najednou zlobit a bude tak činit mnohá léta. Železo, jímž je srdce ve zvonovém vnitřku zavěšeno, se nadmíru opotřebovalo, lépe je si raději nepředstaviti škody na věži a životech, kdyby spadlo. Vychozelé metallum, držené při srdci pěti šrouby a vážící sto liber, tuhle při vyzvánění prasklo, i bylo nutno Zikmunda zaraziti, jinak by vadná část byla vypadla a prorazila klenbu. Jelikož zámečník poukazuje na nemožnost prasklinu svařit, nutno náhradní součást objednati v některém hamru, což vyjde se zámečnickou prací přibližně na stovku (17. 9. 1709—3. 1. p. r.). Součástka byla objednána, než chorému srdci Zikmundovu jí mnoho nepomoheno. Jeho váha vzrostla paterou úpravou z pěti na osm centů, takže vznikla obava, zda plášť znovu nebude jednoho dne srdcem rozbit. Přelití kampany by potom vyžádalo přes patnáct tisíc a sedm set, bylo by proto rozhodně výhodnější objednati nové srdce v původní váze. Od německé účtárny je velmi chvalitebné, že tohle připomenula — míní komora — proč však tak činí teprve dnes (11. 7. 1715) a ne tehdy, kdy hlásila, že srdce prasklo (20. 3. 1714)? Och, v Zikmundově zájmu bude nakoncipován ještě

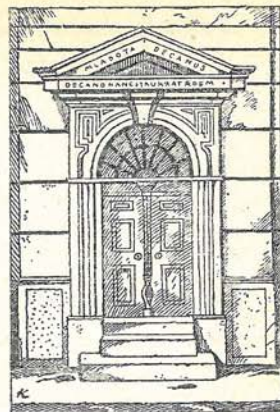
mnohý spis a královské hamry se jeho rekonstrukcí docela nic nevyznamenaají.

Sotva vyřídila zvoniční otázky, prosí kapitula o opravu chrámových oken, vichřicemi pomlácených. Nejvíce utrpělo jedenáct okenních křídel, ostatně vypadlo i množství tabulek nebo skelných pupků z olověných ráfků, ale celkem to není tak zlé, neboť dvorní sklenář pospraví všechno za půldruhé desítky. No, s ohledem na nepatrnost nákladu komora zadá nápravu ještě jednou a naposledy na svůj účet, bez konsekvencí pro příště, kdy bude platit souhrn pánů kanovníků (9. 9.—12. 10. 1716).

Kolikráte oni žádali, aby dřevěný plot svatovítského hřbitova, věčně nakloněný, spadlý nebo prohníly, byl konečně nahrazen zdí, než pokaždé byli oslyšáni a mezi rovy teď zase bloumá dobytek — snad tam pobíhají pouze psi? — místo pak, kde se koná tolik pohřbů, nesmí zůstatí otevřené. Císařská komora vídeňská požádána o ty dvě stovky, kterých by zeď vyžadovala, zda však vyhověla, to nelze pověděti (3. 5.—16. 7. 1718). Rytiny, líčící dvojí oslavu sv. Jana Nep., konanou v těchto místech, vyprávějí něco o zdejší ohradě, navršené zedníkem, než ta tvořila pravděpodobně toliko součást prozatímních a příležitostných architektur, kdežto konečnou, která tu jednou povstane, zdobily vázy rokokového tvarosloví.

Jedinkráte zjištěna samovolná, k chrámovému výdaji cílící vůle komory, obsahující v sobě ne bázeň Boží, alebrž kus patolízalství vůči nadřízeným. Bylo jí doneseno a svými zástupci se také přesvědčila, že onen koberec, kladený ve svatovítském chóru na místo, kde stávají o vysokých svátcích místodržitelé, nadmíru sešel, pročez kázala tam zhotoviti nový. Starý byl po opravě užíván v kapli sv. Vojtěcha, též tam, kde padl méně do oka (3. 3. 1712). Finanční úřad země přispíval i jinak k chrámovému provozu. Když se blížily různé svátky, třeba den očistění P. Marie „na kteroužto obieczegnie Swietla hromniczna swiczna begwagj“ nebo ty slavné dni velikonoc, Božího těla, spojeného s rozdáváním věnců, či radost vánoc, pak komora pokaždé, ale až po příslušné žádosti, věnovala od pětácti do jedenasemdesáti zlatek, za něž byl nezřídka kouspen celý cent voskovic.

Chrámem vládli kanovníci, tvoříce svým

Dům vedle Vikárky,
č. p. 37-IV.

souhrnem kapitolu. Zemřel-li některý z jejich členů, třebaš děkan Adam Ignác Mladota ze Solopisk (17. 10. 1708), budovatel nové děkan-ské residence s krásným přízemním sálem (č. p. 37-IV.), zakladatel oltáře umírání Spasitelova a autor tří příležitostných tisků, tu skon je hlášen císaři. V Mladotově případě Josef I. milostivě reskriboval: jak jemu, tak kapitule záleží na svěření hodnosti vhodné osobnosti, i nařizuje místodržícím, aby vyslali k volbě o nic méně vhodné komisaře. Těmi byli zvoleni hrabě Jeronym Colloredo z Walsee, spolu s Václavem Markvartem z Hrádku, oba napomenutí dbáti při volebním aktu práv krále. V jejich přítomnosti, dozírající na hlasovací skrutinium, dosáhl kanovnického pláštíku Karel Dominik Řečický (13. 7. 1709).

Jako při Hradu, tak i v jeho chrámu bylo plno různého zaměstnanectva, počínaje choralisty na kůru, patřícími do odstavců o hudbě, až po skromnou funkci strážce hrobu sv. Jana Nep., odkázaného na spropitné. Z nich zvoník, ministrant a kalkant užívali od nepaměti porce císařského špitálu. Chrámový provoz nutně potřebuje jejich služeb, s těmi dnešními však děkan Bohumír Antonín Herbst mnoho nesvede. Buď zestarali nebo ochořeli, i je nezbytně nutné nahradit je novými. Dobrým zvoníkem by byl Vojtěch Benacký, ministrantstvím by snad mohl posluhovat Jan Hájek a za kalkanta se hodí Jiří Rainiš. Ale

bez špitálních požitků jim není možno živu býti, neboť chrámové poskytnou obživu nejvýše na čtvrt roku, což věděli i kandidáti, prosící komoru, aby udělením chudinských požitků z nadání Ferdinanda I. je k jejich službám „k wietssy Czti a Slawie a swatých Patrónůw Schopniegssy uožiniti ráčila“ (17. 9. 1715).

Ač pražský Hrad již dávno pozbyl praktické ceny jako pevnost, chránící město, rozložené v údolí řeky a na přilehlých pahorcích, přece stále symbolisoval nerozbornou přírodní hrází Opyše a tím, co na ní vyvedla lidská ruka, záruku naprosté bezpečnosti. Novějších fortifikačních verků, zbudovaných kus za ním, nebylo viděti, ani petřínských, krytých Hladovou zdí, nejvýše baštu čís. XIX., která v sousedství Letné vytvářela svým mohutným tělesem dojmovou protiváhu hradního masivu. Než Hrad byl více než pouhým symbolem bezpečí — či není sídlem nejvyšších úřadů, dbajících o řád a spravedlnost v zemi? Měšťané, vědouce to a spoléhající na moudré, pečlivé uvážené rozsudky hodnostářů, poklidně trávil časový úsek, osudem jejich existencím vyměřený, dole

v bytích

a domech, z nichž v této době nebývalo velkých výnosů. Vždyť kurátoři Desfours-Waldrodovského majetku pobrali za celé desetiletí

ze Sixtova domu Celetné ulice celkem 4538 zlatých na činži (č. p. 553-I. 8. 11. 1694—29. 10. 1714). Než i tak by toho bylo dosti — kdo za to, že daně a splátky na pětitisícovou pohledávku paní Marie Cecilie Malovcové spolýkaly osm desetin výnosu a zbytek byl spotřebován na nutné udržovací náklady.

Na některých z domů, valnou většinou ve tvarech české renesance, visíval zvláštní obraz. Malíř, zpodobniv jím císařského orla, přidal k heraldickému ptáku ruku se vřetou sekerou nebo mečem. Náhodný chodec povšiml si takto vyzdobené dřevěné desky v průchodě Platýzu a neméně věděl o ní, chránící staroměstský přívoz, jsa si vědom jejího významu. Pokaždé značila výsadu „salva guardie“, hrozíc tomu, kdo by místo, privilegiem zastíněné, porušil taseňou zbraní a výtržností. Takovému bude ruka z trestu oddělena od těla.

Cos podobného by se velmi dobře hodilo pro dům „čertovy krčmy“, vlastněný na rohu proti kostelu sv. Jakuba Františkem Štupartem z Löwenthalu (č. p. 647-I.). Císař, maje o páňově příslušné žádosti rozhodnouti, dotázal se na petentovo oprávnění pražské obce (20. 7. 1707), která prosebníku mnoho nepřála. Vždyť Štupart, domáhaje se od let pivního a vinného šenku, nedovedl právo k němu, které by pocházelo ze dnů Obnoveného zřízení zemského, nikterak dokázati, pročez magistrát Starého Města nechápe, jak prosebník, nemaje průka-

zu dřívějších privilegií, může tak docela jednoduše žádati o salakvardu. Odvolává-li se na označení domu ďábelské krčmy, tu nikoho nepřesvědčil o někdejší skutečné jsoucnosti výčepu, kdož ví, zda jméno není odvozeno od původního domového štítu, představujícího čerta, vyvádějícího v hostěnici. Otec dnešního majitele obnovil dům před nějakými třiceti lety, aniž kdo pamatuje, že by v něm byl kdy šenkoval, a syn — ten chce výsadní znamení beztak pouze proto, aby jím zamezil hospodské rvačky. To by na salvu guardu měla právo kdekerá hospoda (19. 1. 1708). Komora byla Štupartovi o něco nakloněnější. Uznala deskovou povahu domu, zprošťující od nadmíru tíživé povinnosti vojenských kvartýrů, ale jinak pán nedoznal její přímluvy (21. 8. 1708). Spor se vlekl se vzácnou zdlouhavostí. V květnu příštího roku císař urguje jeho vyřízení, avšak teprve příštího ledna zemské desky, nenaležše zápisu o šenku, objevily ve stříbrném kvaternu ab A. D. 1596, lit. P. 11., prodej domu výslovně se všemi svobodami, podrobněji neuvedenými, proto desky jsou proti udělení znamení usekávané ruky (7. 1. 1710).

Konce procesu se pan Štupart, zbudnovavší za účelem svědectví nejstarší z obyvatelů obce, nedočkal. Teprve jeho syn Petr, a to pět let po prodeji domu, jehož se byl ujal Petr Eusebius Radecký z Radče (1732). Právo na šenk rozhodnutím císaře nemovitosti nepřiznáno,

neboť i kdyby mělo býti souzeno podle jména, pak ne smrtelní lidé, ale pouze pekelníci by zde směli vyvěsit věchet a čepovati.

Člověk, nevlastníci vlastní střechy, si byt najímal, čině tak nezřídka písemnou smlouvou. K bezdomkům nenáležel rytíř Jiří Václav ze Schwalbenfeldu. Neměl-li jiný, tu mu určitě náležel dům v Nerudově ulici, jímž byl obdarován Václavem Vojtěchem Janem Adlarem z Valkounu, zvaný nyní menším Švalbovským (1696, č. p. 211.-III.). K němu, totiž k obdarovanému majiteli, přišel apelační rada Jiří Kristián rytíř z Rauhu, zda by mu daru v celku a na rok nepronaal. Co by ne, dá-li rada půlletně splatnou činží dvou set padesáti zlatek za byt, stáj na pár koní a půdu nad ní, podvoluje se oboustranné čtvrtletní výpovědi.

O podmínkách smlouvy byl sepsán v den sv. Jiří kontrakt (24. 4. 1706) a hodnostář bydlel, když pojednou z ničeho nic se vystěhoval, zůstav dvě stovky poctivě dlužen. Jsa nyní seděním na Novém Městě, sliboval dluh zakrátko vyrovnati, ale nikdy toho neučinil a stále se všelijak vymlouval. Schwalbenfeldu konečně praskla trpělivost, i žaloval, maje za to, že nejsnáze dojde svého, kdyby novoměstský hejtman František Ferdinand hrabě Berchtold obstavil radovi plat. Rauh důrazně odpíral žalobě, naň vznesené. Najal přece dům v celku, což bylo výslovně řečeno, než domácí nikdy nevydal klíčů od jednoho kvelbíku a svého ko-

čího nechal nadále bydleti v přízemním bytě. Schwalbenfeld spařoval ve sklípku svou nezbytnou potřebnost, odůvodněnou nutností skladu pro mladé víno, kdežto o kočovském kvartýru moudře pomlčel. Strany se obaporně jistě trochu potahaly, ale potom, když věřitel slevil z pohledávky dvacet zlatek, se na Berchtoldovy domluvy srovnaly (15. 7.—29. 8. 1709).

Je-li Rauh dokladem zlobivého nájemníka, tu Jiří Frank, vládoucí na vedlejší právu sv. Tomáše a ve stejnojmenné ulici „Třem kominíčkům“ (č. p. 25.-III.), stůžž zde co doklad nepřijemného domácího. Po dva roky bydlel u něho měšťan Šimon Antonín Renner, platě z pokoje, kvelbíku a kuchyně padesátku ročně. Uváživ, že byt za mnoho nestojí a je — o sancta simplicitas! — drahý, nájemník ho kvartálně vypověděl. Och ne, Frank nepřijme výpovědi, u něho prý odjakživa platí půlletní. Chce-li Renner, ať zůstane, pronajimatel sleví pětku z nájmu. Stěhuňk vždycky znamená protivné harcování, nemluvě raději o škodách, způsobených jím na svrčících, a tak měšťanský nájemník raději zůstal, kde byl. Sotva uplynulo osm neděl, přišel s výpovědí pro změnu Frank, ale teď zase Renner nechce jíti, než po několika dnech si situaci promyslel a chtěl počítí s přemístěním své domácnosti. Myšlenky v hlavách převelice divně kolotají: jakmile Frank uznámenal přípravy nájemníka, zakázal mu odchod od kominářského tria. Chtěje

zákazu dodati patřičného důrazu, zavřel Rennerovi byt, kde třídní zásoba potravin vzala zkázu, a jeho služce sebral peřiny, čímž dívčí je od šesti neděl nuceno přespávat na holé zemi. Z toho vznikl spor, při němž vyšlo najevo, jakým způsobem Frank udržoval kázeň u svých pokojníků. Neplatící ženu hudebníka Kateřinu Horákovou „tresíroval“ závěrou třídního domácího vězení a pustil ji jenom z důvodů její prosby sepjatýma rukama, že si půjde dlužné peníze vypůjčit k přátelům. Paní Kučerové, odepřevší správku kamen na svůj účet, sebral pokoutou hrnek a dvě ženy modličky rovněž věznil v kvartýru, kam jim zbožní podávali jídlo oknem.

Bůh uchovej, že by snad Rauh a Frank byli jedinými doklady pro nepřijemnosti v nájmu a pronájmu. Statě o cizincích a výtržnostech prozradí nejen, kdo kde bydlel, nýbrž i sdostatek poučí, čím si lidé z titulu bydlení navzájem ztrpčovali živobytí.

Někdy byl pronajat byt se zařízením, což vidno z případu neprovdané Alžběty de Weingarten. Rajtovní čili účetní rada komory Jiří Arnoldt nastěhoval se k panně frajli do středního patra, kde mu slečna ponechala rozličné obrazy, najmě krásného sv. Josefa, a zrovna ten byl radovou či jeho lokaje nepozorností protřzen. Nájemník, všelijak se vymlouvaje, nechťel o platbě náhrady vůbec slyšeti, pročez majitelka pěstouna Páně si naň u úřadu do-

kročila a požadovala dvacetizlatové odškodnění. Za ně by obraz nájemníku ponechala (11. 3. 1708). Téhož se domáhají i Weingartnerovští dědicové (8. 12. t. r.), aniž se jim vyhovělo, byly strany odkázány k foru příslušného soudu.

Pražané nebývali špatně, nýbrž spíše pěkně zařízeni. Když zemřel hrabě Bernard Věžník, tehdy František Věžník, nemaje k tomu práva, odvezl vůz, vrchovatě naložený mobiliemi, a způsobil svým jednáním trochu tahaček, čímž donutil staroměstského hejtmana hraběte z Lišova k zákroku. Ustranitel nesebral pouze dvě veliká zrcadla ve zlacených rámech. Jeho chtivosti se hodilo kdeco, jak nábytek, potažený zeleným a modrým plyšem s příslušnými závěsy z téže látky, tak šestnáct kusů bílých záclon. Kožené špalíry dvou pokojů může stejně potřebovati, vždyť si jimi vyzdobí vlastní komnaty. Na osiřelém „šenktyši“ bude zase vystaven zůstavitelův kávový příbor, vytvočený z černého kamene, a zde těch osmnáct zelených křesel určitě patří k části nahoře zmíněných závěsů. Dva staré psací stoly, tři skříně, šestnáct rozviklaných židlí, představovaných myslí ve zdobě těžkých řezeb či oživujících intarsií — co s nimi? Jsou vpravdě špatné a k nedostatečné parádě hraběcí domácnosti — eh', do lokajských komor nebo v čeledníku jsou stále dosti dobré. Dědic nepohrdl ani cínem, k němuž náležely čtyři pozlacené kozlíky pod příbory a hlavně dvě kou-

pací vany, svědčící proti pomluvám o tělesné nečistotě lidí, zrozených v galantním věku. Hrabě naložil na stěhovací fůru i obrazy ve slušném počtu pětaticeti kusů. Devět pláten s podobiznami bude instalováno v portrétní galerii rodu a pro ostatní se také najdou volné plochy stěn. Nejméně času stráveno hledáním, kde zavěsiti jedenáct krajin, vesměs menšího formátu; ovocné a květinové zátiší by se nejlépe hodilo do jídelny, kdežto nádhera, zpodobněná na pěti plátnech s ptáky, vhodně zapadne do přepychu salonu. Tři výjevy, představené v akci, stejně „nachtstuck“, ozdobí třebaš kulečnickovou komnatu, než kam s velkým obrazem, líčícím obléhání města, a s druhým s figurami? I pro ně bude nalezeno místo ve schodištní hale. Do počtu schází již jen jeden jediný, se svatým obsahem, což při domnělé zbožnosti baroka udivuje; ztělesňoval představu o andělu strážci (20. 12. 1708).

Po bytech stávalo množství tretů vzácné práce a materiálu, o nichž by nebylo snadné povědomosti, kdyby Marie Josefa Gertruda z Berlepschů, okněžněná abatyše novoměstského ústavu šlechtičen, si od Kašpara Strandtnera nevypůjčila na obligaci pět stovek (1. 8. 1709). Věřiteli dala do zástavy věci, nad nimiž by hlasně plesalo každé sběratelské srdce. Především indiánský psací příbor francouzského, tedy ne originálního východoasijského původu, s nádobkami na inkoust, okovaný

zlatem, a takový i stolní zvonek. Z aura jsou zhotoveny intarsie skřínky, sloužící pro úschovu flakonů s voňavkami, kdežto běl stříbra fasovala závitý škeble, ulovené v dalekých mořích. Jiná mušle, ne přírodní, toliko z kamene vykroužená, je také ovroubena stříbrem, ozdobným studeným ohněm zeleného smaragdu, naproti tomu při dvou skřínkách, jsoucích asi šperkovicemi, spřážen bílý kov s červení korálu. Z výměšku drobných polypů zhotovena malá miska a stěnky perořízku, při čemž pro miniaturní podnos, na nějž její jasnost ukládala bezoar, žaludeční to, mnohou žaludeční těžkost zahánějící kámen kamzíka nebo kozorožka, se znovu použilo mincovního kovu. Sytá modř polodrahokamového, na ultramarin upomínajícího „lapis lazuli“ krásně kontrastovala se žlutí zlatého poháru, do níž vsazena, zato se dukátový materiál méně hodil k lesku krystalové misky, pročež příští dvě pro sebe znovu zvolily stříbro.

Abatyše zastavila věci, bezesporně vzácné. Časem, nemyslí na výplatu zástav, nakoupila od Strandtnera nových přepychností za osm set třicet osm zlatých, aniž je zaplatila. Vybrala si u něho tři vějíře, z nichž o jednom se praví, že je indiánský, a druhý, za čtyřiařdvacet zlatek kromobyčejně drahý, emailový, dále perleťovou a želvovou tabatěrku, neméně šňůru perel a hodiny. Z dodávek možno u Berlepschové usuzovati na dvojí: především honila velkou

vlasovou parádu, neboť odebrala od věřitele paruku dlouhou, španělskou naturální a španělskou krátkou, kromě toho její otlá, lalčkem vroubená tvář bývala pod nosem začerněna šňupavým tabákem. Zvláštní oblibě se u ní těšil turinský a hispanický, kupovaný po librách (13. 10. 1716).

Ještě poučnější se stane pozůstalost Angeliky Doroty svobodné paní z Wittorfu, rozené z Bergmannsfeldu, o jejímž majetku podal zprávu kamerling zemských desk Ferdinand Karel Točínský. Spolu s komisary Vilémem Varlichem z Bubna a Vilémem Negronim z Riessenbachu našel v panině věcech především něco, co nebývá počítáno k bytovému zařízení, ale svědčí o způsobu úschovy majetku. Paní měla po zásuvkách různých dlužních úpisů za 12.850 zlatých, dokládajících její velkou zámožnost, chovajíc při nich pěkné mince značné hodnoty, vždyť její „portugléser“ s vyraženým obrazem sv. Jiří měl v sobě zlata za deset dukátů a portrétní medaile, jejíž rub nesl na sobě pohled na neurčený kostel, za šest; tři malé zlaté medailky a tolikéž stříbrných jetonů doplnilo zůstavou numismatiku. Prsten s červeným emailem a třemi diamanty, neméně prsten s krystalem, náležely nesporně zesnulé, kdežto o červeném, chránícím před záchvaty křeči, jistil manžel, že je jeho, tvrdě totéž o nalezených mincích. Stříbrných předmětů zanechala nebožka dvacet jeden kus ve váze sto-

šedesáti lotů. Z nich je označeno pražským puncem devět předmětů: umyvadlo, konvička k němu, tác, terrina na polévku, pudřenka, dvě slánky a pár svícňů, všechno ostatní bylo nečeského původu. S velkou zvědavostí sáhli inventátoři po objemném, červenou koží potaženém pouzdře. Bože, kávová soupava pro dvanáct osob, v něm uložená, je vskutku skvělá, bohužel pro samý údiv úřadové opomenuli uvést její materiál a původ. Snad byla míšeňská.

Poznamenavše psací stůl se třinácti zásuvkami, komisaři sepsali cínové, mosazné a měděné nádoby, zanesli do soupisu velké zrcadlo, jehož zlatý rám na první pohled prozradil, že vyšel z dílny sochaře, nepřilíš se šířili o oválném a červeně natřeném dubovém stole pro karetní hru atd., pozdrževše se trochu déle u paniných obrazů, co do počtu náhodně shodných s Věžníkovými. I zde byl jediný s náboženskou náplní, představující ženskou osobu s Jezulátkem a sv. Janem Křt., o níž se však neříká, že by představovala P. Marii. Na ostatních plátnech se střídala kuchyňská a květinová zátiší s „landšafy marinářskými“ a jinými krajinami, vedle pastýřské selanky pleskali kartami o stůl selští karbaníci, vojáky militárního výjevu hodně zajímal akt Venuše, jistě více nežli zpodobené prostory na páru perspektivních obrazů niederlandských (13. 5. 1717).

Za prosté měšťanské prostředí nechť mluví

domácnost Jana Kryštofa Sattlera, „zajglajtnanta“ čili správce pražské zbrojnice, zemřelého ve služebním bytě pod Karlovým mostem a v ulici Lužické (č. p. 111-III.). Jeho nábytek nestál za mnoho, vždyť tři železné postele byly tak mizerné, že ihned vydány vdově, a čtvrtá měla na sobě záclony, rozedrané na cáry. Židle a lenošky — na ty aby se návštěvník bál sednout, kredenc je znamenitě rozklíčena a jediné psací stůl budiž označen přízviskem pěkný. Na obrazy si zbrojař příliš nepotrpěl, jeho krasocitu postačil jeden jediný s krajinou. Věšel na zeď raději zbraně, z nichž partisána s červeným třepením, tři starodávné turecké luky a pět toulců s příslušnými šípy Osmanů tvořily hezkou skupinu. Librař sotva přeplnily Vaubanova kniha o fortifikacích, Haydemanova „Architectura militans“ a malá kniha latinských modliteb. Ty a soubor kružidel jevily, že Sattler byl na svůj stav dosti vzdělaný, kdežto dvě rakety pro hru míčem svědčily o jeho oblibě ve cviku těla. Zesnulý nepatřil k bohatcům a jeho žena, paní Maxmiliána Terezie, šlumpna jedna, nechala i tak malý majeteček sejit, vždyť byt se hemžil moly, kteří neušetřili ani páru kožených sedlových pouzder na pistole (13. 8. 1709).

Ke konci bytové kapitoly vystoupí na scénu pan Buchnecker, blíže nepovědomý, aby svou záhadností přesvědčil o dvojím: jak o prapodivných nájemnících, tak o obsahu bytů. Leo-

pold Václav z Mohrenfelsu pronajal mu před patnácti lety komoru (1692), ale vícekrát o něm, neplatícím činže, nic neslyšel. Kdyby pronajimatel čítal z komory pouhých třicet krejcarů týdně, pak narostl dluh za čtené roky na tři sta devadesát zlatých. Leopold Václav, chtěje přijít ke svým penězům, požádal o inventuru komory, provedenou úředními odhadci. Konajíce ji, odkryli ledacos: sedlář Oldřich Elser vytáhl z poschovaných věcí staré sedlo a o nic mladší modrou čabraku, zdobenou přehřší stříbra, novoměstský puškař Jan Danner ocenil nalezené zbraně — čtyři páry pistolí, jedna ojedinělá komisní a puška se španělským zámkem — na jedenadvacet a půl zlatky, švec Řehoř Wölfel posoudil všechno šatstvo a obuv, sklenář Jan Steigerwald sklo, peřiny a nábytek, kdežto knihař Daniel Popel prohlédl šestnáct svazků knih.

Krom jmenovaných živnostníků byl u komise též novoměstský malíř Jan Jakub Thummer, rodák štrassburský. U obrazů, o kterých se měl vyjádřiti, je toliko v jednom jediném případě uvedeno jméno autora (byl to Paridův soud od Schönfelda, snad v Augšburku zemřelého Jana Jindřicha, činného v okolí Čech), než za ceny, které Thummer stanovil, by mohl každý kupovati naslepo. A levně! Ze všech nejdražší byl právě zmíněný Schönfeld (15 zl), o tři zlaté méně požádáno za selskou, černě rámovanou scénu, ze všech nejméně za

Zuzanu v lázni (30 kr) a dvě ženské na papíře (4 kr). Ostatek uskladněných třiceti čtyř obrazů tvořily krajiny, zátiší, alegorie času nebo počasí, Adonis, Narcis, Samuel v jámě lvové, Madona, Jezulátko, dvakrát Duch sv., sestupující na hlavy apoštolského sboru, a portrét Buchneckerův (1.30). Obsah komory sotva uspokojil věřitelsví páně Mohrenfelsovo, vždyť všeho dohromady bylo nejvýše za sto padesát sedm zlatých (27. 9. a 10. 10. 1707). — V bytech, jejichž vzhled je možno podle pozůstatostních inventářů zrekonstruovat, žilo se rodným životem, jak ho zformovaly

Láska a manželství,

z nichž obojích mnohá těžkost pochází. Kolik slz prolila s ochorelým srdcem jediná Kateřina Schwarzová! Tolik se měli rádi s Antonínem Dvořákem, poddaným hraběte Martina Antonína Lassaga-Paradise, a přece srdce lhalo. Věren danému manželskému slibu, Dvořák častokrát prosil dívčinu, zda by mu nepůjčila třicet zlatek, že by se jimi vykoupil z paradiského člověčenství. Kde by je ona, chudá služtička staroměstského kupce Lorence Minettiho, vzala — ale potom jí je půjčil milosrdný službodárce. S velkou radostí odevzdala částku ženichovi, jenž se stříbrňáky v kapse pospíšil ke hraběti. Lassaga Paradis vyslechl svatební

zástoj a přijal sumu, načež milého prosebníka bez dlouhých okolků vyhodil, aniž dal zhostného čili propouštěcího listu. Co si teď Katka, zatížená dluhem a bez nadějí na vdavky, počne (14. 8. 1705)? O hodně lépe pochodil Václav Lazar, šenkýř a kantor při staroměstském kostele sv. Valentina. Seznámil se s Kateřinou Čížkovou, kmetičnou

Kostel sv. Valentina v Praze I.

císařského, tou dobou zastaveného panství pardubického. Jak tomu bývá, vznikla mezi nimi na první pohled cudná, srdečná a trvalá láska. Lazar, nic se na to neohlížeje, že by s jinou měl ženitbu pohodlnější, bez meškání oznámil komoře mileneckou vůli vstoupit co nejdříve u svatě manželstvo, spojené s křesťansky zbožným životem. Chvilku si počkal, než úřad, spravující královské statky, milenou dívku propustil (14. 6. a 14. 10. 1709).

Obě Káči měly štěstí. Jejich chlapeci byli hodní a se vzácnou trpělivostí krotili touhu po útocích na panenský vínek. Ne každý vlastnil tolik sebekázně. Amor častěji rozpálil těla do

nesnesitelného žaru, takže se navzájem sevřela vášnivým objetím, bez ohledu na následky, jež nutno přikrýti rychlým sňatkem nebo, jedná-li se o špatného chlapa, vzít k sobě hanbu nemanželského mateřství. Tu i tam vznikly z následků horké milosti následky nové, o nichž bude promluveno při řemeslech.

Rozumný dnešek je v tomto ohledu mnohem shovívavějším a chápe mladistvý temperament, dožadující se plamenné rozkoše, avšak ani on neschválí skutek, provedený novoměstským měšťanem, starým Martinem Rychlíkem. Deputovaní radní Josef Myslík z Wittenštejnu a Josef Sedler za Boha nechťeli věřit, co o něm vyprávěla třicetiletá Ludmila Poslušná. Vždyť o starci se nikdy nic podobného neslychalo a Ludmila, nepoznavší rodičů, je osobou ve svobodě zmrhanou, žebřící nyní po klášteřích. Ludmila se zadušíje: dneska byla u sv. zповědi, aniž ví, jak s ní Pán Bůh naložiti ráci, přesto však neodstoupí od tvrzené skutečnosti, že p. Rychlík ji obtěžkal. Dcery žalovaného vinily z činu sice Antonína Wienera, než nestydce lhaly, vždyť před skutkem svůdce Ludmila nikdy s nikým neobcovala. Šest let sloužila v domě, šest let se dokonale chovala, teprve v posledním půllétě podlehla, toho neblahého dne, kdy zaměstnavatel ji pod schody a proti vchodu do pokoje, kde chová kvítí, přemluvil slibem výživy až do smrti. Rychlík, devětapadesátiletý plavec, všechno popřel, dědek hříš-

ná, a přiznal toliko nemnohý styk, když Ludmila už chodila s útězkem. Nač jen hřešil! Svedená ovšem prohrála, poněvadž při obtěžování své ženskosti nekřičela, teď však zakročil proti plavci prokurátor království Felix Had z Proseče a řečí nadmíru nepřijemnou: Rychlík ponížil manželské lože, bude tudíž rychtářem Matoušem Václavem Lhotákem ze Lhoty vyexaminován a obžalován, leda že by se uvolil k dobrovolné pokutě (20. 8.—26. 9. 1710).

Jindy se lidem, vázaným slibem sňatku, nechtělo pod jeho svátosti. Jednak poznali, že se k sobě nehodí, jednak měli k nevěře tu závažný, tu lehkomyšlnější důvod. K těm, kdo jednali z rozumového důvodu, jistě patřil J. Ant. Förschan, syn hradčanského radního a majitele hostinství v domě „U širokého dvora“ (č. p. 110-IV.). Na cestách byl osudem sveden s třináctiletou Eleonorou Žofii, dcerou herečky Anny Marie Müllerové v Berlíně. Pohnut lichotkami dívčiny a domluvami matky, dal se přiměti k písemnému prohlášení, že nemoha se za otcova života vázati, pojme děvče za věrnou manželku později. Po návratu do Prahy otec kladl mladíku na srdce, aby konečně přivedl nevěstu, která by s beder jeho staré rodičky konečně sňala břímě hostinství, tamhle by byla příhodná snoubenka, zplozená Sebaldem Schellhornem. Poněvadž byla pěkná, Jan Antonín s ní ochotně vyměnil příslib, když tu

pojednou stará Müllerová přispěchala na Hradčany. Doslechla se v teplických lázních o nedověrnosti Föršchanově, i žaluje naň u duchovního soudu konsistoře, příslušného pro manželské spory.

Žalovaný měl oproti vnučované křehotince několikeroú námitku. Co má s ní, subtilně vychovanou, počít v hostinství, kde větší díl práce připadá ženě? Holka beztak neumí česky a zdejšího mravu rovněž není povědoma. Pro obě strany vznikne ze sňatku jen a jen neštěstí, to se s odmítanou raději po dobrotě srovná. Ani mladá, ani stará, vedeny chtivostí pomsty, nechtěly o dohodě slyšeti; nedojde-li k štolovému spojení rukou, pak nechť nevěrník pokoštuje příjemnosti žaláře v hradčanské radnici. I poseděl v ní nějaký čásek, chvíli též v domácím vězení, jehož trpkosti Mlle Schellhorn ochotně sladila, a potom dostal místodržitelství rozkaz Müllerovou do osmi dnů uspokojit, což asi sotva bylo provedeno před oltářem (29. 11. 1706—21. 2. p. r.).

Stejnou hloupost provedl František Neidt, ač podvodný úmysl není u něho zcela vyloučen. Na cestě ku Praze sebral někde dívku Rosalii, dceru Matyáše Radlitze, a s vědomím otce ji zavezl do „stověžaté“. Sotva sem dostihl, uslyšel, že jedna z jeho opuštěných lásek vymohla u konsistoře nejen zákaz oddavek s přivezenou, nýbrž nádavkem i těžké vězení pro něho. Nemaje peněz, bude nucen uspokojit žalob-

kyni sňatkem, ledaže by nastávající tchán narychlo poslal peníze výkupu, čímž by umožnil pokračovati s Rozárkou, kterou ženich bude milerád chovati v souhlase se svým stavem, v započatém díle kopulace. Opatrný Radlitz neposlal nic, nýbrž kázal zavřítí Neidta, tvrdícího o sobě, že je fendrychem. Ženich, chtěje uniknout base, ohání se svou militární hodností, podezřele prokazovanou řecky nebo hebrejsky psaným pasem, kterému malostranský hejtman Ludvík Ignác Bechyně z Lažan, tím méně vojenský auditor nerozuměli. Je strach, aby mladík, dosáhnuv peněz, s kořistí neutekl a nenechal dceru, kterou pod slibem sedmé svátosti tělesně poznal, seděti v hanbě. Ne, on nesmí býti propuštěn, nejvýše potom, až se porovnal s ustaraným otcem, utrativším na chystané svatby malé jmění. Je lhostejno, bude-li provinilý vydán či nevydán vojenskému soudu. Ať tak či onak, spravedlnosti duchovních soudců a náhradě škody neunikne (12.—29. 5. 1710).

Zrovna takovou nepřijemnost měl Václav Zahoránský z Vorlíka. Čert mu nedal dobře dělat, i omočiv si u fraucimoru, má teď z nepředloženosti pěknou lízačku. Anna Jirská vymohla proti němu rozsudek setrvati v těžkém arestu, dokud si ji nevezme. Co se jí „naofferíroval“ vykoupit daný slib přátelským narovnáním a pěti stovkami, než ona odmítá mamon a neústupně pohledává jeho osoby k manžel-

ství. Při jednání před novoměstským hejtnem byl Vorlík ženitbě zprvu nakloněn, když se pojednou splasil, nabízejí za svobodu sedm set. Anička, velmi si přejíc sňatku s ním, tvrdohlavě prohlásila, že ji neprodá ani za tisícku, raději a jediné chce jeho. Tolik nemohl strašlivý ženich vyklopit, i byl nucen nabídnouti požadovanou ruku. Byli šťastni? Nemusela Andulka litovati své neústupnosti? Budiž jim přáno, aby jednou, v nejsoukromějším soukromí, mladá paní přišeptla manželu: „Vidíš, že to se mnou jde! Čehos' se bál, ty hloupý?“ (7. 4. a 9. 6. 1712).

S láskou bývá přetěžký kříž. Nevěděla-li toho Anna Feliciana svobodná paní z Wunšviců, pak její vnučka a poručenka Marketa Eleonora z Talmberku ji o nepříjemnostech, pochodících z nenáležitých amurů, dokonale poučila. Dívka, dosud ne třináctiletá, pocházela z manželství Josefa Františka Felixe z Talmberka s Felicianou Františkou slečnou z Wunšviců, kteří zemřeli před přelomem století, načež sirota zdědila po matce panství Oblajovice, zatím zpeněžené. Oba bratři otce skonalí v mládenecké svobodě, čímž slečna, vychovávaná u novoměstských voršilek, reprezentovala znamenitou partii.

Že by její jmění znovu pozlatilo erb Zárubů z Hustiřan, poněkud zašlý? Tak nějak uvažovala baronka Terezie Zárubová, rozená Chuchelská z Nestajova, myslíc na syna Jana Vác-

lava. Svěsti mladé lidi dohromady nebude příliš těžké, pomůže-li Anna Konstancie Stránská ze Stránky, neodepřevší pomocné ruky. Požádá jednoduše matku Innocencii, voršilku a zároveň dívčinu tetu, zda by Talmberkové nedovolila strávit svátky u ní, a ostatek bude s trochou komedie přesvědčivě sehrán.

Řeholní matka, netušíc úkladu, povolila vycházku a tak Stránská odvedla vyžádanou dívku s frajlí Malovcovou na Velký pátek k sobě, kde na ni čekal vzkaz Zárubové, že aby kvůli svým hostům nemusela odřící pozvání k hustiřanskému obědu, obě frajle budou u něho stejně rády viděny. Je konečně jedno, kde budeme jísti — pojďme k Zárubovým; bude-li nás více, bude i veseleji! Poobědvavše, všechny dámy šly do kostelů na prohlídku Božích hrobů a v Jesuitské ulici se dívaly na procesí, od něhož voršilské chovanky byly zavedeny ke klášternicím.

Na Boží hod Stránská poslala pro Talmber-

Scheidlerovská zahrada s letohrádkem (prospekt Alten-Allen).

kovou kočár a pohostila ji u sebe, kam odpoledne přijela Zárubová se synem, který — nehledě k obyčejnému komplimentu — mnoho řečí se slečnou nenadělal. Po chvíli celá společnost, rozhojtněná o některé přátelstvo, zajela do zahrady hraběte Straky, zvané Scheidlerovskou, ležící při nároží Václavského náměstí a ulice Mezibranské, kde podle původní vůle zakladatele měla vzniknouti jeho šlechtická akademie.

Stránská chodila s pí. Zárubovou zprvu po hořejší terase, potom ometla širokým „rajfrokem“ cesty mezi boskety dolejší zahrady a kolem jejího vodotrysku, napájeného z rybníka za Koňskou branou vpravo, nic se nestarajíc o svěrenku, promenující s mladým Zárubou. Znenadání si jeho matka vzpomene, že podle dobového velikonočního zvyku půjde potěšit a obdarovati novoměstské vězně — nešla by přítelnice s ní? Mladé nechají tady a při návratu se pro ně staví.

Toho nešťastného návratu, kdy Talmberkova ohlásila dámám zasnoubení se svým kavalírem! Probuň, co to bez svolení babičky Wunšwicové učinila? Nu, jaká pomoc, už se stalo, však velebná matka Innocencie přivodí smír s rodinou. Skutečně, dívka uhodila na pravou strunu, míní budoucí tchyně a prá: nevěstinku teď už nepustí do kláštera, nýbrž vezme ji na noc k sobě a zítra si všichni někam vyjedou.

O tom zpropadeném zítřku, jenž jest byl velikonočním pondělkem, vykládala Terezie Bzenská z Porubě, rozená Zárubová z Hustiřan. Měla v úmyslu zajít odpoledne do komedie, ale mladý Záruba ji z toho zradil. Přijel k ní čtyřma a nutil, ať jede s nimi. Kam, to uvidí. Nechtělo se jí zrovna dvakrát, těšila se příliš na rozpustilosti a šprýmy Pagliasse a dala si říci teprve po delších domluvách. Cestou pán svěřil dámě, že spějí k jeho tajným oddávkám. Na výtku, proč si takhle počíná a způsobuje těžkosti, odpověděl, že naopak. Provede záměr zcela snadno, jeť přece na marši do Itálie, takže s ohledem na vojenský pas ho každý kněz sezdá. Kam vlastně měli zaměřeno, prozradil hrabě František Felix Věžník. Ne do Emaus, ale ven za Újezdskou bránu, odtud do Mníšku, kde svatebčané nepochodili. Tamní kněz odepřel snoubence spojit, poněvadž nezapomenul na spor svého řádu se ženichem o statek. O to nic — v Benešově u piaristů pochodí zítra lépe. A skutečně: superior, zároveň farní administrátor P. Egidius, položiv párku obvyklé otázky a nahlédnuv do jejich pašportů, pronesl nad mladými lidmi žehnací a spojovací slova o velikonočním úterku v kapli sv. Jana Nep.

Poplašená babička Wunšwicová, dověděvši se o všem, nemeškala žalovati místodržícím. Bez obalu mluvila o únosu nerozumného a k závažnému činu donuceného dítěte, vyveze-

ného z Prahy v mužských šatech. Zárok ustanený vynesl staroměstskému hejtmanu rozkaz, na jehož podkladě odebral novomanželku choti a po jejím přenocování u paní hejtmanky ji opět vstrčil do kláštera, kde představená, matka Marie Klára, výčitkami div neumořila matky Innocencie, tety unesené s matčiny stránky. Novopečený manžel seděl zprvu v domácím vězení, aniž v něm zůstal, vždyť jeho mladická žena mu líčením celého species facti, odehravšího se kol památky Kristova skonu a triumfu (8.—13. 4. 1708), náramně přitížila. Vypovídala o přímluvách, jimiž ji honci věna dovedli k oltáři. Namítala jim, že je pro sňatek příliš mladá, a co řekne babička? Na to uslyšela: jiné jdou za muže ve věku mnohem mladším a ženich přece není ani karbaník, ani piják a po jeho boku nebude klášterních mortifikací, nýbrž trochu více zlaté svobody. Podzření proti Zárubovi je více než opodstatněné, zvláštní je i okolnost, že též Věžník se v Benešově vydával za ženichova komorníka, pročež pán z Hustiřan vandroval na prisouzené dva měsíce do Bílé věže. Odsedev je, žádal o vydání choti (17. 9. 1709), leč ta mu byla sotva vrácena, neboť po osmi letech se mluví o jejím novém sňatku s Janem Václavem Vratislavem z Mitrovic, aniž byla učiněna zmínka o prvním sňatku, či že vdávaná byla vdovou.

Divnou casu přivodil na sebe věčný sudič a individualista nejčistšího zrna, hrabě Franti-

šek Antonín Špork. Úřady ne a ne svolit k sňatku dcery Anny Kateřiny s Františkem Karlem Rudolfem ze Sweertsů. Odvolávaly se na nějaká impedimenta, plynoucí z pokrevnosti, ostatně komtesa nejedná svobodně; chtěla by raději do klášterního míru a otec nadává na ženskou citovost, svrchovaně proměnnou, o nic stálejší než měsíční fáze. Nakonec si však děvče přece dalo říci, když tu litoměřický generální vikář zakázal P. Matyáši Brendlerovi, faráři v Hradišti Choustníkově, sňatku požehnat. Milý a věrný, neméně svéhlavě divoký Špork se dlouho nerozmýšlel. Nechce-li parochus vázati štolou, bude snění provedeno proti zákazu nepřislušným knězem P. Danielem Herterem a v Kuksu (17. 4. 1712). Rozezlený císař kázal odebrati dceru rodičovi a svěřit ji novoměstským voršilkám, otec půjde v Praze do domácího vězení. Kdyby neposlechl, dá tři tisíce species dukátů pokuty a za P. Hertera tisíc, udá-li však, kam páter utekl, asi nic (12. 5. 1712). Hoňte kněze, když uprchl do Říma! Špork by nebyl Šporkem, kdyby poslechl. Z daného rozkazu neprovedl nic, raději se rozejel za dvorem do Bratislavy a tam vymohl platnost dceřina neplatného, byť konsumovaného manželstva.

Při potomcích se znovu ukáže, kolik lítosti způsobovali svými láskami rodičům, nyní však bude promluveno o právním aktu, uzavíraném před jízdou do kostela, o zasnubní smlouvě. Jí

na příklad prohlásil Jan Josef Chanovský z Dlouhé Vsi, kornet hannoveránských kyrys-níků, hlavně tam, kde toho bude potřeba, že se zasnoubil s pannou Annou Josefou, dcerou novoměstského měšťana Jiřího Turnera. Vymě-niv prsteny, nechal kontrakt ověřit konsistoří. Kněžská kopulace nemůže ihned nastati, jelikož kornet je nucen k odjezdu z Prahy. Tehdy nevěsta, majíc strach z mužské nestálosti, prů-tahů, ba dokonce opuštění své děveččí osoby, vesměs spojených s ústupem od smlouvy, učini-la smluvenými odstavci protiopatření proti škodě na manželském, odjinud jí kynoucím a Chanovskému dobře povědomém štěstí. Ne, nesedne mezi dvě židle, aniž se pro veřejné projevy lásky nedá uvést do lidských řečí. Požaduje svatbu do tří měsíců, jinak Anna Josefa smí od smlouvy ustoupit, jíti za muže či setrvat pod panenským vínkem, kornet jí ovšem dá odškodné osmi tisíc, ruče za závazek celým, i budoucím jměním (15. 3. 1714).

Z kornetových, bez vědomí rodičů sjedna-ných zasnub vznikl řádný poprask. Kdo jak-živ slyšel, aby šlechtic bral za ženu takovou Turnerovou, dcerku z poříčské hospody „U ze-leného vola“ (č. p. 1074-II.)! Otec kázal zavítít syna na novoměstském rathouse, což málo pomohlo, neboť farář od sv. Jindřicha, důstojný P. Matěj Václav Jelínek, shodil snoubence s kazatelny (13. 4. 1714), nic se neohlížeje na žádost staroměstského hejtmanství, zda by

svatbu nepozdržel. Sotva k ní došlo, byť Jiří Turner u konsistoře žaloval (7. 5. 1714). Kornet sám, nahradiv zamilovanost chladnou úvahou, nechtěl o Anně Josefě už slyšeti, prý se na ni prozradily divné okolostojičnosti, jemu dříve nepovědomé (24. 5. 1714), ale platit jistě musel. Poříčská Hébě se marně nestrachovala mužské nestálosti. Mezi modrokrevné se nedo-stala a až na ty peníze jí zmešlo.

Když konečně došlo se souhlasem obojích zploditelů a k spokojenosti dětí k vyřknutí rozhodného „ano“ před posvěceným svatostán-kem, tehdy byla založena domácnost, neoplý-vající na počátku vždy strdím, ale nade vši pochybnost přemírou medové sladkosti líbánek. Po dva, tři měsíce měli ti, které Eros navěky spojil, radosti ze vzájemných pout nad hlavu, potom však, jak šed' všedních starostí tlumila jejich žár, svátečnost nového poměru vyprchá-vala. Ještě dobře, neukázaly-li se u žádného z nich ošklivé, dříve pečlivě skrývané rysy po-vah a táhli-li svorně osudovou brázdou, dělice se rovným dílem o klady a zápor, připravené sledem společných dnů. Hůře ovšem, když vy-vanutou zamilovanost nahradila špatnost cha-rakterů.

Kde by se kdy Anna Marie Lintzová nebo Linseová byla za svobodna nadála, co její Kristián, chirurg s rozsáhlou praxí ve Velva-rech a později pod císařskou svobodou v Pra-ze, provede jí na úkor. Maje soužití dost, ne-

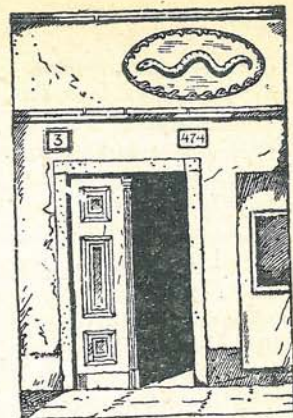
právem obvinil ženu z pohoršlivých mravů, praktikovaných za jeho nepřítomnosti v Sasku. Jim kvůli uvrhl manželku do kriminálu. Ubohá trpěla v tmavé kobce mnohou újmu, neboť chirurg platil maličkost na její výživu a nadto sešla v arestě na tolik, že nemá, čím by přikryla svou nahotu. Jaká budoucnost na ni čeká! Zpronevěřilý ranhojič pojal záměr přesídlit do Drážďan, kam odeslal i děcko uvězněné, a zrovna teď, kdy ona, pocvičovaná křižovníky s červenou hvězdou, hodlá přestoupit ke katolické samospasitelnosti. Konsistoř souhlasí s nešťastnou, proto je doporučitelno, dá-li konvertovaný Lintz kauci, jednak že neupadne znovu do bludů, jednak že zajistí ženě existenci. Bude těžko vymoci z něho jistotu, vždyť ranlékař nevlastní na Starém Městě ani měšťanství, ani domu, ostatně zmizel do Vídně, nezanechav v Praze, co by za nehet vešlo (29. 8.—3. 10. 1707).

Nemenší mužskou tvrdost doznala Anna Marie Pičková. Usnoubený jí Jan Kašpar, kterému tolik dověřila, dal se před třiceti roky na vojnu, při čemž mu nikdy nenapadlo, aby ženě a třem, s ní na svět přivedeným dětem poslal sebenepatrnější pomoc. V zájmu dokonalé výchovy děcek rozprodala poslední kus majetku, aniž kdy získala přítele, od něhož směla doufat v podporu. Dnes ho na stará kolena teprve nesežene. Z jejího zjevu žebračky dávno vprchala i poslední stopa půvabu — od smrti

hladem uchrání výlučně místo, požadované v hradčanském špitále císaře (7. 8. 1708).

Poněvadž s mužským nemohla vydržeti, dala se Augustina Eleonora z Kaiseršteinu, rozená z Verningen, raději rozvésti, když si před soudem vymínila nerušený styk s dětmi. Teď právě přijela do Prahy, aby se s letorosty potěšila, učinila i několikery pokus o schůzku s nimi, najmě se synem, ale manžel po každé překazil setkání. Nevidouc jiného východiska, urozená dáma prosila místodržitele o pomoc novoměstského hejtmána, zda by jí nevymohl styku se zplozenci. Matka kladla největší váhu na rozmluvu se synem, bydlícím u apelačního rady Karla Kašpara ze Šternecků (24. 1. 1710).

Než nebylo to výhradně silné pohlaví, kalící vzájemný manželský poměr, vždyť prý ženská proradnost a lstivost znamenitě potrápila měšťana Pavla Antonína Bubelku, usedlého na právu maltánských rytířů. Po dva roky po-

Dům č. p. 474-III., Maltánské náměstí.

býval s jedním z maltánů mimo Prahu, aniž zapomenul na bezdětnou choť Johannu Cecilii, které na domácím zařízení, potravinách a výnosu svého domu „U zlatého hada“ (č. p. 474-III.) zanechal dostatečnou ochranu před bídou s nouzí. Bůh chraň i jen před zdáním, že by ji byl opustil. Často ženě dopisoval, ba jednou, byv ve Vídni zachvácen nemocí, poprosil Cílinku o peněžitou výpomoc. A zrovna z té pomoci vyvstala příčina jeho neštěstí. Požádaná přislíbila peníze, ba pošle je brzo, splnil-li muž jedinou podmínku, tlumočenou hradčanským rychtářem Pavlem Kristiánem Kálečkou: pí. Bubelková požaduje „chartam biancam“, potřebnou k výpůjčce na manželův dům. Ochořelý, spolehnuv na poctivost lásky lepší poloviny, poslal dokument, načež Johanna Cecilie zatížila nemovitost dvanácti sty čtrnácti zlatkami a sebe zapsala co věřitelku, čímž muž byl naprosto prodlužen, ač suma, domněle půjčená, nikdy neprošla jeho rukama. Když pak žena nabyla povědomosti o jeho příštím návratu, opustila společnou domácnost a uchýlila se, vzavši s sebou nejlepší kusy domového zařízení, na Nové Město ke komornímu radovi Jindřichu Viktorinu Janovskému z Janovic.

Tam, když jí hrozilo zatčení novoměstským hejtmanem, se zapřísahala, že mužova slova obsahují výhradně nepravdy, které milý Pán Bůh jednou po zásluze ztrestá. Důvod, proč od

manžela odešla, dlužno spatřovati v jeho nelítostném ukrutenství, o němž dostatečně svědčí její vlas, stržený i s kůží s hlavy, provazy a bič, jimiž byla zhusta mrskána, a bambitek rovněž zbytečně neposchovávala, bojíc se zastřelení. Bez urážky spravedlnosti není na světě soudu, který by paní přiměl k návratu. Hejtman Berchtold průzračně naznačoval, že obžalovaná neschne zbytečně před zlým „traktírováním“, a doporučil odkázati žalobce na obvyklou cestu soudní. Vinu tedy zase nesl mužský (10. 5.—20. 5. 1710).

Doba znala i polygamisty, jakým byl na staroměstském rathouzu arestírovaný baron Jan Kryštof Haubitz, užívající erbu s obrazem amfory pod třemi kroužky či terčíky a poukazující na svou starou známost s hejtmanem chrudimského kraje, hrabětem Augustem Voračickým z Paběnic (7. 6. 1721). Baron naložil si na hřbet notný filec hříchů, neboť vedle mnohoženství byl stihán pro útěk od manželky a z vězení, neméně pro nedodržený slib manželského snění. Obviněný, byv při výsleších usvědčen, byl odsouzen ke ztrátě hrdla mečem a pravděpodobně i štat, jinak by apelace nezásílaly ortele staroměstskému magistrátu k publikaci (14. 2. 1713).

Po příkladech odpuzujících manželstev by pro potěchu myslí mělo býti uvedeno nejméně jediné, skýtající odlišný obraz, než nebude ho tuto. Ti, kdož mezi sebou nepoznali leč mír a

pokoj, neměli příčin nabíhati na soudy a potrhávat se na sebe před tváří Justice. Kryjíce se anonymitou blaženství, vychovávali raději v bázni Boží zástavy své lásky, usilující, aby děti jim byly povahově podobny. Dosahovali-li toho, nebyli nuceni vyhledávat pomoci úřadů, jak toho potřeba nastala při mladíčku, honosícím se jménem hrabat z Vrbna. Jsa živ někde ve Slezsku, nudil se po boku poručníka, i znásilnil jeho pečeť a vylomil zámky pokladního sklepení. Nahrabav v něm dostatečnou hotovost, uprchl do hlavy království, kam za ním byl poslán vychovatel s přísným rozkazem přiměti svěřence k okamžitému návratu. Ale povedený vzpurník se houbý staral o domluvy hofmistra, ba vystoupil hrdopyšně i vůči napomínání staroměstského hejtmána, pána z Lišova. Pokrotl teprve potom, když hejtman uvedl na přetřes všechny spáchané hříšky. Teď slíbil poslušnost, ač nikdy není jisto, zda sliby souhlasí s úmyslem srdce, a putoval do domácího vězení v paláci Gallasů velmi schlépce (29. 8. 1710).

Mladý šlechtic byl vřdycky chován souhlasně se svým stavem a po každé s všemožným nezdravým přepychem, jímž Kornelie Eleonora hraběnka Trautmannsdorfová bohatě obklopila nezletilého synka Leopolda. Osmnáctiletý kluk, nic nevykonavší, o nic se nezaslouživší, nejvýš že byl zapsán na filosofii, měl k svému pohodlí hofmistra, lokaje, páže, malého lauf-

ra, kočího se čtyřspřezím a pocvičoval se ve všech aristokratických exerciciích, byť matka nevěděla, jaký podíl dostane po zesnulém otci. Nakonec toho bylo za čtyřiačtyřicet tisíc (13. 12. 1712). Bude-li si však zhyčkaný udržovatel rodu počínati způsobem, prozrazeným matkou po třech letech, pak jeho ruin nastane dřív, nežli se kdo naděje. Leopoldova teta, Františka Terezie Trautmannsdorfová, presentovala znenadání mládencův dlužní úpis na šest tisíc, podepsaný ve dnech jeho neplnoletosti. Matěřská poručnice nevěděla o pohledávce, kterou syn, nemaje svéprávného věku, neměl práva kontrahovati, ostatně divná strýna, podporující lehkomyšlnou rozmařilost synovce, nevyplatila bratrovi peněz, nýbrž dala na jich místě různé potřebnosti, účtované nyní za přemrštěné ceny. Bude-li Františka Terezie své nároky uplatňovati, nechť je všemi instancemi odmrštěna (14. 3. 1715). Ne, přepych nebyl mladým lidem ku prospěchu. Vnukal jim mínění o důležitosti jejich nepatrných osobiček, zatím docela bezvýznamných, čímž značně trpívaly jejich mravy, mnohdy velmi surové, postihující služebnictvo a dodavatele, kteří se domáhali zaplacení nezaplacených účtů.

Důvodem mnohých svárů bývala v domě macecha, pronásledovaná dětmi, jakmile manžel skončil. O rozporech pastorků se ženou, nastoupivší na místo rodné matky, ví smutnou historku palác klidných forem, jehož tmavě

průčelí shlíží do Celetné ulice (č. p. 595-I.). Sem, když pochoval prvou ženu, uvedl Jan Kristián hrabě Stubík z Königštejnu druhou, Marii Lucii Harantovou z Polžic. Po čase sám složil kosti do hrobky v kostele sv. Tomáše (27. 3. 1713) a nyní počaly sváry mezi jeho vdovou a potomky z prvního manželství, synem Karlem Josefem a dcerou Johannou. Staré paní se nechťelo z pěkných uličních pokojů prvního patra, kterých do příštích pěti let nevyklidila, vedle toho se strany neustále sužovaly maličernostmi, zhusta způsobenými oboustrannou neuzilostí. Někdejší Harantovna včas odklidila z kvelbu několik truhel zesnulého ještě před zpečetěním pozůstalosti, mnoho věcí schovala do krbu a hádala se i o kutnohorský deputát lojových svíček, každoročně zasílaný městem havířů nejvyšším úředníkům komory a mincmistrovi. Nový křik způsobil lokaj staré, když kordem napadl kuchařku mladých. Kyselosti o hodně narostly, kdykoliv přišla řeč na peníze. Cože — macecha že vydržovala otce? Snad hned celou domácnost o dvaceti lidech a z výnosu svého znamenitého věna tří tisícovek! Kam se potom podělo oněch čtyřicet tisíc, přijatých postupem času za rodiče, zblblého na oči? Palác Celetné ulice se schodištěm, hlídáním sousoším Samsonova či Heraklova zápasu se lvem, skýtá málo potěšitelný obraz rodinného soužití, o to ošklivější, že na náklady pohřbu, jímž zemřelý otec byl uložen do svato-

tomášské krypty, nikdo z rozvaděných nepomyslel (24. 4. 1713).

K přepychu, jímž se mladí páni stavové zahrnovali, náležela nezbytná kavalířská jízda do ciziny, která měla praktický smysl. Synek pozná svět a jeho, od domácího odlišný mrav, shlédne památky klasického věku, o nichž vyslechl pochvalné zmínky učitelů, občas se dá připsati k extensím slavného profesora, přednášejícího na vzdálené universitě. Paní hraběnka Barbora, zůstavená Bernardem Věžníkem v sirobě vdovství, zanášela se po platném zvyku úmyslem dopřáti cesty synovi Romédiovi, jenž odbyv filosofii, projevil touhu učiti se právům v Utrechtě a po jich dokonaném studiu navštívit Francii a Itálii. Sám ovšem nemůže jeti, nedosáhl dosud rozumu usedlých let, kde jen sebrati spolehlivého vychovatele? K hofmisterské funkci se hraběnce nabídl Kristián Josef Willenberg, chlubně tvrdící, že svěšené mu šlechtice mnohokrát a vždycky bez úrazu provedl světem. Náklady jízdy budou značné: hofmistr je odhaduje kolem půltřetího tisíce, sám požaduje za svou odpovědnost patnáct set. Teď záleží výhradně na místodržících, uznají-li, že příjmy Romédia stačí na kavalířský „lustrajs“ (9. 11. 1714).

Paní hraběnka požádala správce země ve chvíli, pro ni nejvýš nepříhodnou, jako nashvál zrovna tehdy, kdy Karel VI. nelibostně uvažoval o instituci šlechtických vzdělanost-

ních zájezdů, způsobujících pravidelně nemírnou útratnost se špatnými následky, jak veřejnými, tak soukromými. Mládež se na cesty vydává v příliš mladém věku, jsouc svěřována neznámým, všelijakým francouzsky lehkomyšlným „špráchmajstrům“, o jejichž charakteru není dosti spolehlivých zpráv. Císař je rozhodnut zvyku bránit, ale dříve chce vědět, jak o něm soudí místodržící (26. 11. 1714). Locumtenentes nepřeli dostatečného množství domácích magistrů a akademií, skýtajících žákovstvu znalosti jurisprudence, historie a zeměpisu. Ven se jezdívá za ziskem vědomostí, k němuž vlast neskýtá příležitosti, tedy za chvályhodným účelem. Aby však případné nepřístojnosti byly zamezeny, zástupci navrhli majestátu, přetíženému úředním jednáním, ponechati guberniu na uváženou, kdo pojedí a kdo zůstane za kamny, s jakým hofmistrem a na jak dlouho. Po opatrné deliberaci úřad bude o každém jednotlivém případě referovati a císař rozhodne. Napříště náklad cest zůstane omezen nejvýše na příjem jednoho roku.

Někdy znamenalo zrození syna více nežli pouze radost otce z potomka, jenž zaručoval pokračování rodu, neboť občas skýtávalo velikou poctu. To tehdy, osmělil-li se otec poprosit zeměpána o kmotrovství při nové ratolesti, jak to učinil Felix hrabě Vršovec v zájmu svého nejmladšího. Když císař a král vyhověl, tu nepřistoupil osobně s kojencem v náručí ke

křtitelnici, nýbrž poslal k posvátnému aktu plnomocníka, opatřeného pověřovacím dopisem. Vyhověv Vršovci (31. 7. 1716), pověřil zástupnictvím nejvyššího zemského hofmistra, Antonína Jana hraběte Nostice-Rhienecka (6. 8. 1716).

Kolik starostných strachů rodič pro děti zkusí, dokonale poznal malostranský měšťan a krejčí Šebestián Selt. Dcera Marie Alžběta se mnohokrát nepohodla s macechou a hádky patřily k dennímu programu krejčířské domácnosti. Mistr, zmítaný mezi póly dvou citů, mezi láskou manželskou a oteckou, neviděl často rady, kudy vybědnouti z rozporů a způsobit snesitelný modus vivendi se ženskými, až konečně v jeho obytu zavládl svatý mír, jenž však Selta neuspokojil a neučinil šťastnějším. Holka kterého dne odešla, aby se již nevrátila. Co teď? Mistr jehly, zneklidněný nejistotou, schnul starostmi, dokud nedostal deřina dlouhého listu, počínajícího otázkou, zda nejmilejší pan otec chce pisatelku nadále znáti co svoje dítě. Ač toho neví, Marie Alžběta přece cítí povinnost, nucena k ní dětinskou láskou a věrností, prosit kajicně za odpuštění. Třebas jí pantáta vždycky neprokazoval leč dobro, musela ho opustit, poněvadž se s nevlastní mámou nikdy neshodla. Nechtíc žíti v trvalém sváru, odešla, čímž odstranila trn, popuzující macechu k zlosti. Od domoviny je sice velmi vzdálena, než může zploditele s klid-

ným svědomím ujistit, že se jí znamenitě vede, byť nesměla prozradit místa pobytu. Oso-
ba, u níž mešká, jí tak nakázala. Uprchlá za-
končila dopis slibem zpravovati o sobě kaž-
dého měsíce (12. 7. 1713).

Zatracená holka! Při patronu řemesla sv.
Homobonu — jak jen si troufala ujít do han-
by, nic nemyslí na škodolibě radostné ustrnu-
tí sousedů! Opatrné otázky, při nichž nach-
studu zaléval tvář tazatele, vynesly konečně na
světlo několik skutečností, umožňujících se-
psati stížnost ke konsistoři. Děvče prý navá-
zalo nedovolený styk s bavorským hrabětem
von der Wahl. Jsouc zapáleno milostí k němu,
poslechlo svůdnických slov následovati milen-
ce na jeho zašumavské panství. Na útěku ni-
kdo holčiny nepozná, až pojedje s galánem pod
jménem barona Josefa, cestujícího z Polska na
západ. Červený, zlatem premovaný mužský
šat je pro děvečku připraven, neméně kord
k boku a komu by napadlo, že ručka, svírající
španihelku, patří ženskému tělu (11. 8. 1713).

Po několikadenní úvaze konsistoř zjistila a
místodržícím sdělila zajímavou podrobnost,
nutnou pro příští zákrok: milenci našli úto-
čiště na pánově panství nedaleko Landsbergu,
nebude proto těžko vrátit odtamtud Marii
Alžbětu, velmi urazivší Boha, do Prahy otcí
(16. 8.). Příslušný rozkaz byl ihned poslán
hejtmanům plzeňského kraje, urozeným Ant.
Ferdinandu Přichovskému z Přichovic a An-

tonínu rytíři Hönigarovi, majícím vyžádati
zpronevěřilou od bavorské vlády a dopravit ji
na náklad únosce do Menšího Města (22. 8.),
než nad párkem bděli všichni geniové lásky.
V Praze i po venkově již řádila morová rána,
pročež Bavaria, dbalá o své zdraví, osadila hra-
nice oproti království kordonem husarů, ni-
koho nepropouštějících (7. 9.). Trvalo skorem
tři neděle, nežli se místodržitelé, mající mozky
zatěžkány koncepcí předpisů o epidemii, roz-
hodli vyřídit únos Seltové písemnou poštou
(25. 9. 1713), takže Marie Alžběta a gróf von
der Wahl směli spolu dlouho nerušeně cukro-
vati. Stáli-li ještě o medový čas!

Jakousi obdobu seltovských neklidů prožil
Pavel Franzel, staroměstský měšťan a pasíř.
Jeho zpropadený Kuba svedl pod manželským
slibem Alžbětu Schillingovu, ba obtěžkané zno-
vu slíbil před soudem sňatek, ale hned nato
utekl. Až se vrátí, bude bez prodlení zatčen.
Otec se zavázal vydati synka konsistoři, vejde-
li mu ve známost, kde se mladý nalézá, než
slibu nedostál, ač nedávno přiznal Jakubovu
přítomnost pod rodnou střechou. Jelikož na-
mítal, že závazek vzal na se před vydáním roz-
kazu o zatčení, byl rozkaz znovu publikován
(13. 10. 1714).

Při Franzlově, stejně při Bubelkově aféře
nikdo nemluvil o příštím světoobčánku, jenž
přijde na svět s velmi škodnou skvrnou zrodu
v nemanželském loži. Mnoho pro ni vytrpí,

ledaže by se císař nad ním smiloval a zbavil příhany nevinného, stíhaného za hřích lehkomyšlných zploditelů. Novoměstská dcera Barbora Schmiedová věděla o majestátním právu legitimačním. Jeho účinků nepotřebovala pro sebe, vychovávala ne své děcko, ale sestřence, který nepoznal otce. Chlapce, dnes osmiletého, přivedla na svět její svobodná sestra Terezie, jež, umírajíc v prvním roce posledního moru, ho Barboře usilovně kladla na srdce. Věrna danému slovu, dívka pěstovala hochu, jak nejlépe dovedla, stále pamatujíc na nedostatek jeho původu. Na schovanci lpí „maculum“, bráníci život se v budoucnu poctivým řemeslem. Toho pěstounka nestrpí! Aby napříště bylo lépe, poprosila veličenstvo o očistu malého Ondřeje Ignáce. Apelace, u nichž bylo vyžádáno dobrozdání, sotva namítaly cos proti (1716).

Jak ale přišla k nepříjemnostem s láskou Jeho Milost, pan strahovský opat Marián Herrmann, ctihodný to muž, vázaný celibátním slibem čistoty? Kdyby se jednalo o slušný cit, ale to ne, prelát je co vrchnost vedlejšího práva na Pohořelci nucen se zabývatí nejnižší odrůdou lidské náklonnosti, láskou prodejnou, v jejíž blízkosti rostou hříchy jako houby po dešti.

Na Pohořelci žil pod opatovou berlou řezník Mikuláš Stříbrský, chovající se s milou rodinkou svrchovaně nemravně. Prelát, hodlaje prašivou ovci z obce vymýtít, mu po třikráte ulo-

žil se vyprodati a odstěhovati (30. 3., 16. a 28. 4. 1716). Mistr ovšem neposlechl. Byv v červenci znovu obeslán, poslal místo sebe čtyři dcery, namítající, že vládce hory Sion nemá práva proti nim zakročovati (24. 7.). Jak by ne, zpráva pohořeleckého rychtáře Františka Viléma Albrechta dostatečně poučuje, jak celé sousedstvo vzdychá nad bohapustým životem řezníka, od jehož třicetiletého usedlictví nikdo neslyšel než kletby, nadávky a sprostoty. Kolikrát si do masařovy zlolajnosti stěžoval jenom pan nejvyšší zemský, na Pohořelci poblíže zlého sousedství bytující komorník Maxmilián Norbert hrabě Krakovský z Kolovrat. Rodina Stříberských je ve všech oudech znamenitě vydařená: nejstarší syn Mikuláš patří k cechu zlodějů, prostřední Matyáš pokradl v konventu bílých mnichů cín, nejmladší Antonín uhnul před následky vzorné rvavosti odchodem na vojnu — a čtyři, vlastně pět dcer? O těch pannách je stydno mluvit!

Jako prvá z nich spatřila světlo světa Kateřina, slynoucí notoricky známými neřestmi. Nejvíce ostud naplodila se dvěma strahovskými pázaty, z nichž jedno u ní denně přespává, jsouc nočního času vpouštěno matkou dívčiny do domu. Kluk, nadělav pro holku dluhů, byl vzat do malostranské věznice, odkud utekl, když byl ženě rychtářova písaře jednu tak silně vrazil, že jí čepec sletěl s hlavy. Katuška, nechťic přijít o milána, převlékla mládence za

ženskou, sama navlékla mužský kroj a tak spolu ušli z města. Nestydká holka svedla i dva ženáče, pobývající u ní do zákroku manželek ve dne v noci, potom jezdila se třetím, pocházejícím z Jihlavy. Na výtky rychtáře, dotýkající se též Káčiny nevymáchané huby, odpovéděl otec Stříbrský kamením, jímž Albrechtovi rozmlátil okna.

Druhorozená Dorotka rovněž neuchovala věnce ke svatbě. Brzo po ní, nechť se pokleskem blýskati před sousedy, šla slehnouti na Nové Město. Porodní bolesti postihly ji zrovna v ložce převozníka, takže byla s mnohými obtížnostmi dopravena ke sv. Štěpánu, kde zrozené děcko bylo pokřestěno. Její sestra Alžběta není o kventlík lepší. Chodila tak dlouho s luteránským zlatníkem Davidem Hemethem, až „knoflík uletěl“ a Kateřina je nucena dělat u ní bábu pupkořeznou. Dítě, z neřádného poměru vzniklé, bylo jesuitům položeno na schody u sv. Mikuláše, majíc při sobě ceduličku s upozorněním, že je nekřtěňátkem. Patres, udělivše děcku svátost, odevzdali je vlašskému špitálu. O třetí, slyšící na jméno Anna, nelze nic určitého jistit, ale čím to, chodí-li při otcově pověstné chudobě nafrčená jako Brno? Domů se vracívá časně zrána a právě ona prozradila svou i sester povědomost o tajemném, těhotenství zabraňujícím prostředku. Mladičká Josefka nebude o nic lepší, když žije v prostředí, kde příklady táhnou. Už dnes sedá na okně a líbá

se s mužskými, aby před rychtářským domcem vylévala kbelíky, naplněné — neptejte se, čím. Nos vám prozradí jejich obsah.

Stříbrský dům, přezvaný sousedy „U sedmi smrtelných hříchů“ či „U pěti kobyl“, byl dle úředního šetření opravdovou Sodomou. U jeho obyvatele, pobíhajících pokoji v rajském kostymu, utratil syn mostecké pekařky fůru peněz a rada nejvyššího purkrabství Jakub Mayer dal svého potomka z téhož důvodu zavřítí. Pravdu děl onen flamendr, řkoucí, že by se pranic nedivil, kdyby se dům s nimi propadl — tak pod řeznickou střechou vyváděli. Tolik rychtář! Svědkové přiložili stejně hrubá polínka. Řezník Mates Šedivý viděl Katčin tělesný skutek, provedený nočně na ulici, Marie Magdalena Altmannová vyprávěla o hostinské z Bílé hory, která po muži, brouícím za pohoreleckými děvčkami, hodila vlastní dítě. A zda Káča nechodila za chotěm svědkyně, když ho nemoc porazila? Kdykoliv Altmannová vytáhla paty z domu, hned se k němu vloučila. Plod prý vyhánějí pouštěním žilou a odvarem koření, o němž má Kateřina lepší zkušenosti než báby babíci. Marketa Reiblová viděla Káču nesčetněkrát s pázetem v posteli, dívka prý také velmi mile promlouvávala k matce: „šlakovitá, sakramentská, aby tě hrom roztloukl a šlak do země vrazil“, Anička vyhrnovala na rodičku zadní část sukni hodně vysoko — bylo toho, zkrátka, svrchovaně ne-

slušného a vybraně sprostého na věčné zatracení ne jedné rodiny, nýbrž celé početné obce.

Téměř osmdesátiletí manželé Stříbrští, Mikuláš a Uršula, dovolávali se spravedlnosti soudců, kterým Bůh dal zlaté uši. Všechno na žalované ustrojil bačkora rychtář, poslechnuv návod manželky, když však ondy přepadl v noci jejich byt, tu ani on, ani sprovázející ho strahovský kněz nenalezli nepořádků. Se strany sousedstva děje se jim, Stříbrským, různé příkoří, dcery jsou nařčeny z prostituce a nedávno byl rodinný dům po tři noci směrem od klášterního pivovaru „kanonírován“ kamením, aniž došli zákonné ochrany. Pěti svědky dokládají, že se při domácích distrakcích a rekreacích nedálo nic pohoršlivého, ba Martin Mutík s Janem Kychnerem napsali o zábavách: „wyswiedczugeme... samau a milau prawdu, že gsme my přez ten biežiczny 1716 rok po třeckráte... w domie Stržiberskyho... s nassyma obiecžegnima Instrumentma hostem weselost wczinily“ a nikdy nic neviděli, co by uráželo jejich mravopočestnost. Místodržící nakázali malostranskému hejtmanu přísné vyšetření pohořeleckých, u práva Menšího Města zavřených panen. Svědectví pěti kumpánů stříbrského hýřilství a dvou muzikantů, vyhrávajících k němu — toť málo spolehlivé testimoniium dobrých mravů, proto řeznická familie asi nadále nežila pod berlou strahovských opatů (6. 8.—25. 9. 1716). — Nelze vypsati

všech detailů, které spisy zachovaly o manželství a lásce, jsou příliš pornografické. V minulosti lkala nad nimi trochu neupřímně „Kupidova střela“ Šimona Lomnického, též Hyppolit Guarinoni nemluví v „Greul der Verwüstung“ příliš nadšeně

o mravích,

které nyní, po stu letech a dlouhé periodě míru, nejsou o nic lepší než za dnů zmíněných mravokárců, líčících je v době nebožce Rudolfa II. Statě o výtržnostech, též osobách, pronajímajících se služebně, ukáží člověka z počátku osmnáctého století, jakým skutečně byl, zde bude pojednáno toliko o nemnohých lidech, u nichž by se dalo předpokládati, že vzdělání a výchova přivodily zjemnění povah. Ve skutečnosti obojí neuškodilo přirozenosti, lidstvu vrozené.

Sjedná-li kdo dnes dodávku rukodělné, též jiné práce a služby, tu, je-li poctivcem, předem ví, že za ni zaplatí, aniž by dodavateli jeho nárok upřel. Nejvýše umluví posečkání platby. Trochu jinak nazíral na věc hrabě Vojtěch Věžník. Kounický dvorní mistr Jiří Landschreitsch zjednal pánu před čtyřmi roky nájemní povoz, s nímž hrabě projezdil padesát šest, dvormistrem zaplacených a písemnou obligací potvrzených zlatek (24. 3. 1704), urozenec však přes mnohé urgency ignoroval dluh.

Aby přišel ke svému, chudý člověk je nucen žalovat (29. 10. 1708). Ze stejného titulu pronásledovala hraběte Podivena Walderodeho Marie Rosskopfová, hostinská od „Zlatého jedno-rožce“ (č. p. 284-III., 4. 2. 1709). Gróf se v jejím nájemném kočáře před třemi roky napařoval po třicet devět dnů, což vydalo jízdu za padesát devět zlatek. Dříve na něm ujel mil za stovku, ale na platbu nepomýšlel, byť jí byl slíbil po návratu z Vídně.

O nic příhodnější zkušenosti získal s kavalíry parukář Karel Richter. Necht svou bolest žaluje sám: Jeho Excellence, vysoce a velectěně rozený Felix svatě říše římské říšský hrabě Werschowitz odebral od něho paruk za stále neplacené padesát dvě zlatky. Byv nedávno citelně okraden, mistr je svrchovaně potřebný, prosí tudíž vládní místa, zda by mu k pohledávce nedopomohla, vždyť říšský hrabě byl ohluchl oproti nabíhavým prosbám věřitele, aniž má dobrou vůli připravit dluh se světa (10. 6. 1709).

Při uvedených debitech šlo toliko o peníze, kdežto měšťan a landkočí Bernard Köpl zkusil panské zvládnout o kus hůře. Slánský hejtman Václav Chotek z Chotkova a Vojnina poslal k němu, zda by zítra nevyvezl vzkazovatele s jedním spolucestujícím a párem koní tři míle za město. Velmi ochotně, vaše hraběcí milosti, malé ryby jsou také ryby a Köpl si rád vydělá dvě zlatky. Ráno vypadala jízda poně-

kud jinak a docela nic jako kavalírská fúra. Krom obou pasažerů našli do kaleše čtyři řemeslníci, na zadním stupátku se chtěli přidržeti tři jiní, střecha kočáru zatížena dvěma objemnými kufry — ne, takhle landkočí nepojede, pro pár krejcarů si kobyl nestrhá. Dožraný hrabě se rozkřikl, nechce-li, ať nechá býti, načež sotva Köpl nařídil pacholku odvésti spřežení do stáje, Chotek utáhl landkočímu dobře spočítaných dvacet facek, ukrutně tvrdých, mimo to mu po hřbetě nechal zatančit španihelku, nic jinak než jakoby bitý byl jeho otrokem. Místodržící uznali hraběcí přehánění, i landkočího nárok na satisfakci, kterou vymůže z kolegy druhý slánský hejtman, rytíř Jan Josef Karviňský z Karvině (28. 6. 1708).

Dokonce i velmi vysoký hodnostář, nejvyšší purkrabí Heřman Jakub Černín z Chudenic, pán na Petršpurku, Kieshüblu, Neudeku, Kosmonosích a Schmiedeberku, měl stran svých závazků krátkou paměť. Naprosto vypustil z mysli pohledávku vídeňského klenotníka Mikuláše Kolmertha per 224 zl 12 kr za stříbro, dodané před patnácti lety. Kdo by takové věci nosil v hlavě! Když pán tak nečiní, je císař nucen mu to prostředkem místodržících připomenouti (8. 5. 1710).

Virtuosem dluhů býval komorní rada Jan Ferdinand Chřepický z Modliškovic, nesedící nadarmo u nejvyššího zemského úřadu finanč-

ního, kde s neplacenými účty stále operovali jako při tanci mezi vejci. Marii Magdaleně Mattesové, u níž bydlel a jedl, dluhoval přes stovku za posluhu, pročez ona žádá, aby plat byl v jejím zájmu obstaven, čtyři dny před tím si pan rada vymohl sedmiměsíční moratorium vůči věřiteli Kašparu Läppeltovi, vdova po pražském mincmistru Marie Barbora Egerová vymáhala na něm půlšesté stovky a Konrád Lauer půldruhé, vesměs v jediném měsíci (leden 1712). Chřepický měl zabavenou jednu polovinu svého necele sedmistovkového platu, při jeho předluženosti však místodržitelé neviděli jiného východiska než sáhnouti ve prospěch Mattesové a Egerové i na polovinu druhou. Maje závazku nad hlavu, rada nezoufal. Peníze se vždycky někde najdou. MUDr Václav Ignác Pavlovský předepsal Chřepickému karlovarskou kuru a finančník si ihned věděl rady: honem, nežli to věřitelé zabaví, vyinkasoval diety za komise ve Slavkově a taxy za vícepráce v české dvorské kanceláři. Ke zřídlům Otce vlasti jel s málem nad osmdesát stříbrňáků v kapse; nestačí-li hotovost, co na tom, jednoduše bude u horkého trysku zaražena sekera nová (9. 9. 1712).

U srovnání s kavalíry, výše pojmenovanými, domníval se baron Zikmund Antonín Kapoun ze Svojkova býti v právu, vystoupil-li tvrdě proti krejčové. Appolonia Barbora Göberlová z Prahy I. prozradila na něj špi-

navý kus. Její manžel čítal za práci, baronu dodanou, pakatýlek půldruhé zlatky, ale přes mnohé upomínky pán zase neplatil, ani tuhle maličkost. Dožraná mistrová šla k němu s prosíkem o peníze, než Kapoun se na ni rozkřikl: cože, tohle dílo má být krejčovským? To je fušeřina! On mistru ukáže, jakým je šelmou — a už těhotnou paní páčila tvář po políčku jako dům a její čepec sletěl s pavlače, jeviště to děje, do hnoje. Podle svojkovského líčení odehrála se událost o poznání rozličně. Když Göberlová přišla, Zikmund Antonín oslovil ji přivětivě: „Co nového, paní sousedo“, načež ona, že si jako jde pro peníze. „Jestli manžel dílo opraví, hlavně pokažený lajblík slečny dcery, přijdete okamžitě ke svému“. A jakpak paní opáčila slušnou řeč? Její nevyváchaná, nadávky meloucí huba počala něco o hunsvutu, kterého pán vztahoval na sebe. Proto uštedřil tu facku jako dům, nemoha ji vzít zpátky, když vyšlo najevo, že mistrová cítila utrhačným slovem po zhotoviteli „lajbštuku“ (9. 4. 1712).

Dělati dluhy, pohledávek neplatit, věřitele i služebnictvo tlouci, svémocnou násilou útočiti bylo v souhlase s hrdě nafouklou ctí pánů stavů. Kavalír, přechasto na nic jiného pyšný než na erbovní rod a zděděný majetek, jehož zhusta také nebylo, spatřoval ve své osobě cos nedotknutelného a svrchovaně nad okolní svět povzneseného, byť hlava, jinak prázdná, obsa-

hovala toliko kus hloupé domyšlivosti. Z panské domněnky, že šlechtici je dovoleno všechno, prýštilo mnohé násilnictví a tolikéž nepřistojnosti. Karel VI. několikrátě nařídil místodržícím, aby zaslali seznam aristokratů nenáležitých mravů, ale rozkazu nebylo nikdy vyhověno, protože císař hněvně vyzval zástupce, ať se tak pod těžkou odpovědností okamžitě stane (15. 7. 1718). Zda správcové země vyhověli či řídívše se modrokrevnou solidaritou akt stopili v papírových spoustách registratur, spisy neprozradily, jisto je toliko jedno: bujnost panské zvuile řádila nadále. V zájmu pravdy a spravedlnosti nutno konstatovati, že nebyli všichni stejní, vždyť titulární kalendář obsahuje mnohé jméno s predikátem, starajícím se v úřadě poctivě o blaho země, a referáty pražských, neméně krajských hejtmanů, pochodících ze starých rodů, stejně rozsudky a mínění apelací, osazených aristokraty, znívají po každé se vzácnou nestranností.

Neurozenec přece také nebyl holubičí krve, jak ukáží výtržnosti. Většinou, jsa málo vzdělán, byl i surový, povrchní, násilnický a svého prospěchu hodně bezohledně pamětlivý. Velicí generál Prahy, hrabě Václav Hroznata z Guttenšteinu, prozradil na něho o jednu šerednou vlastnost více. Komandant byl často upozorněn, že lid škodolibě nadává vojáku, který pro přečiny bývá pokutován během

ulicí metel. Pražák dává takovému vymrskanému šelem a lotterbubů. Vojáci si pochopitelně nedají líbit zlehčování a z jejich obrany vznikají hojné vadačky, dokonce mordy. Pro jejich stavení bude dobře, zakázá-li magistráty zbytečné zloajnictví civilistů osobám militárním, vždyť trest se nezavedl pro hanbu, nýbrž pro zlepšení mravu (27. 9. 1707).

Jinak si i nešlechtici velmi potrpěli na formalnost, o čemž svědčí schůze pořádku nákladnického piva vaření v Menším Městě, konaná v pozítí svátku panenského početí P. Marie (10. 12. 1710). Spoluoudové cechu, sešedší se u staršího Karla Ferd. Lederera, povážlivě vrtěli hlavami nad druhým bodem schůzového programu. Ondřej Kerner, manžel jedné Tyrallové z Treuenburku, se prý chystá podati přihlášku o členství pořádku. Učiní-li tak, bude odmrštěn, neboť soused neví, co se sluší a patří. Podle starodávneho zvyku vykonal návštěvu u všech nákladníků, pomínil toliko nezdvěřile oba cechovní starší, což mu jako velká neslušnost nebude prominuto. Ale časem se představenstvo gildy přece uklidnilo, což vidno z jeho výzvy, aby Kerner vložil v příštích čtrnácti dnech inkorporační taxu osmdesáti zlatých do útroby matky pokladnice (8. 6. 1712).

Tuto šlo pouze o nákladníky piv mezi sebou a přece malé společenské nedopatření uškodilo. Mnohem více opatrnosti, neuspokojující se sehnutým, v pravém úhlu zlomeným hřbetem,

bylo třeba při sociálním styku směrem nahoru. Úcta, vzdávaná hodnosti a vysokému rodu, je projevována mnohmluvnou zdvořilostí, o to spíše, jednalo-li se o blahopřejný, spolu obchodní dopis, jímž tiskař Kašpar Vusín nabídl komoře kopu kalendářů. Přál jí k nastávajícím svátkům vánoce též radostiplný nový rok, nadaný Všemohoucím vysokými prosperitami, stálým zdravím, dlouhou a zrovna tak šťastnou vládou a teprve potom mluvil stručněji o kšeftě (9. 12. 1718). — Surovost moresů nejvíce zakoušelo

služebnictvo,

hromosvod to, do kterého špatná nálada službodárce bila při každé příležitosti, aniž se spokojovala slovními injuriemi čili nadávkami. Kočí Jan Jacobis mohl býti rád, že František Helfried Voračický z Paběnic, poukázav na špatné zacházení s hraběcími koňmi, toliko odmítl výplatu mzdy, vozataji dlužné, a odbyl případ bez okrvavění (30. 1. 1705).

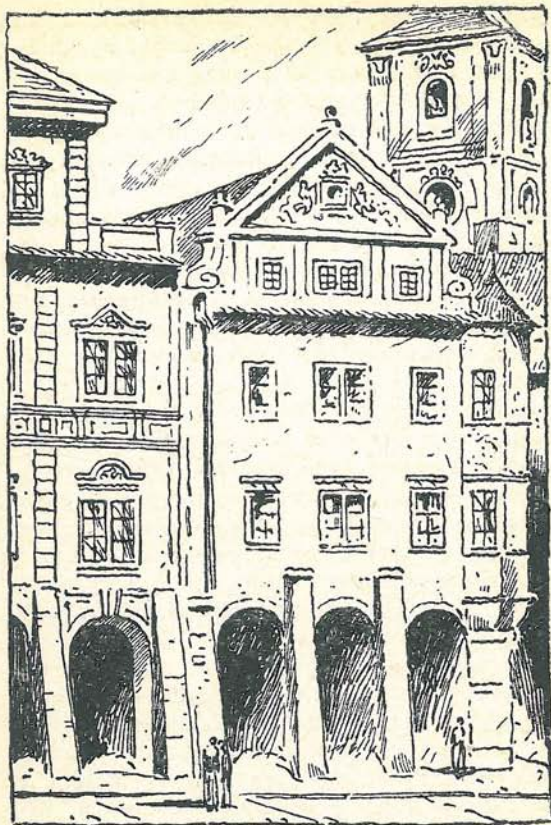
U srovnání s Jacobisem pochodilo páže Františka Damiána Šternberka mnohem hůře. Hochova matka, Žofie Terezie Kronwetterová, mluvila o hraběcím kopnutí, zranivším do krvava a jistě zle. Chlapec z neustávajícího bití div nezblbl a nakonec byl zpracován nohou tak důkladně, že chirurg měl málo naděje na vyléčení. Žalovaný odmítal smírné vyříze-

ní sporu, pročež místodržící uložili Františku Zdeňku Novohradskému z Kolovrat a Václavu Markvartu z Hrádku strany v tichosti porovnat. Přes usilovné snahy obou komisařů Šternberk odpíral jakékoliv dohodě, takže komisařiusové, nemohouce s ním nic svěsti, samovolně stanovili půlpáté stovky co odškodné. Soudní cestou by páže dostalo více, nemajíc však nutných prostředků, nemůže procesu zahájit. Hrabě ovšem neplatil, a proto se Kronwetterová utekla s prosbou k císaři. Josef I., vyžádav si poučení Prahy, schválil výrok rozhodčích v každém směru (25. 2.—15. 3. 1707).

Šternberk byl nejen hořký, alebrž i mstivý zaměstnavatel. Druhou svou vlastnost projevil, když mu ušel hajduk Tobiáš Hříbek, poddaný častolovického panství. Uprchlík si na hřbet naložil trojí vinu: vedle útěku ze služby i prodej livreje s poboční zbraní u vetešníka páté čtvrti a po hrabětem způsobeném zavření při magistrátu Menšího Města neoprávněný vstup do císařské vojančiny. Šternberk několikrát požádal purkmistra Františka Vojtěcha z Petzendorfu o vydání robotníka, po každé bez výsledku, i vyslal k pánu mladého Kryštofa Kolovrata, syna místopurkrabího, než představitel obce odmítl ve své měšťácké pýše vyslance přijmouti. Vyslýchaný Hříbek, jenž snášel hraběcí očistec tři čtvrti roku bez několika dnů, udal: „gsem byl po trži dnj poržád od G. M. pana hrabiete bit a faczkowán, až mnie

krew z nosu stržíkala“, a kdyby byl alespoň věděl, proč. Nezapíral prodej starého hadru, označovaného krásným přívlastkem livreje, zda však k němu neměl práva, když šat zpeněžil na srážku dluhované mzdy? Do paláce, kde dva služebníci byli zmrzačeni, vícekrát nepůjde, pod vojenským praporem dozná rozhodně lepšího osudu, ostatně, krom trochu posluhování při honbách, nikdy nebyl poddaným člověkem páně. Kdož ví, jak hajduk s námitkami pochodil. Jedno je jisto: nebyl naverbován zakázaným způsobem v hraběcím stejnokroji, ale oděn vlastním civilním šatem, zato mluvila proti němu nepopíratelná jistota, že přijal žoldový „auffgeld“ co obecní vězeň. Takový, svěřený komuně „ad custodiam“, nesmí býti stavěn za rekrutu, leda až po vypuštění z vazby, a tak byl milý Hříbek poslán zpět k pánu, pochybně milejšímu (3.—14. 3. 1707).

Při jednostranném pohledu na věc se lokaji opravdu nevyplácí, je-li hodným služebníkem, takovým Martinem Bieschelem, vzorně pečujícím o Josefa Rudolfa hraběte Schönfelda, jenž na věrného pamatoval poslední vůli. Odkázav mu kapitál sto padesáti zlatých, nařídil propustit někdejšího pacholka od volů, vychovaného na jezdcíka a komorníka, do svéprávné svobody, zmocněné odstěhovati se kamkoliv a s celým majetkem. Nebožtíkův dědic, hrabě Josef František, splnil bratrovu vůli do po-

Palác Sternbergů na Malostranském náměstí.

slední písmenky. Ne tak druhý heres, hrabě František Ignác Vratislav z Mitrovic, který byl tím, kdož nebožtíku poradil k stanovení legátu. Učinil tak, vida Bieschelovu píli a spolehlivost, nevěda tenkrát, jakým hrubým nevděkem se Martin za prokázanou dobrotu odvděčí. Pod slibem manželství svedl mitrovickou poddanou, s níž má kluka, a bez ohledu na bídu opuštěné uzavřel sňatek s jinou. Dokud Bieschl nezaplatí oklamané přisouzené jí odškodné padesáti tolarů a roční alimenty deseti zlatek, Vratislav nesplní odstavce testamentu, napsaného před pěti roky (20. 6.—9. 7. 1709).

A kde je člověk, který by z počátku nenadával Petru Rudolfu Rašínu z Riesenburku, uslyší-li o žalobě Jana Michala Fodora, domáhajícího se záplaty služného, kterého od pána za celých dvacet let nedostal? Rašínova odpověď nejen ospravedlní zaměstnavatele, nýbrž bude zároveň dobovým dokladem o vyjadřovacím, zlobivého zaměstnance se dotýkajícím způsobu aristokrata. Vysvobodil kdys Fodora, obyčejného maďarského kluka, z bídy a neřádstva špíny, učiniv z něho komorníka pouze pro jméno. Peněz, nehledě k dennímu stravnému jedenadvaceti krejcarů, mu nikdy nedával, byltě Fodor nenapravitelným ožralou a lehkomyšlníkem, vyléčeným Rašínovým nákladem z nebezpečného „francauze“. Jiný by ho byl dávno vyhodil, hlavně po té opici

z nedávné soboty, kdy Jan Michal vrhl příkladem jirchářského psa, kdežto on, Rašín, mu jako již častěji neřekl nic více než „ty ožralý kurevníku, nepolepšíš-li se, přísahám, že půjdeš na Spielberk“, což dávno a vrchovatě zasloužil. Pán nedá proto ani požadované mzdy tuctu stovek za minulých dvacet let, tím méně náhrady čtyřiceti zlatek za třicet sedm neděl, strávených Fodorem v chládku, kam byl zavřen, když se Rašín domníval, že sluha má v úmyslu ho zavraždit. Opovází-li se holomek přijíti Rašínovi na oči, bude zastřelen co vzteklý pes (19. 5.—12. 7. 1710).

Takových řečí neslýchalo služebnictvo arcibiskupského paláce, kde vládl nebeský klid, přivozovaný jednak filosofickým vzděláním kleru, jednak jeho vyznavačstvím slov Krista „protož všecko, jakž byste chtěli, aby vám lidé činili, takž i vy činite jim“. Komorníci arcibiskupa Jana Josefa hraběte Breunera, Michal Balthausen a Maxmilián Josef Falterer, nikdy neslýchali v blízkosti duchovního knížete nadávek, kleteb či pleskotu ran. Bylo radostí sloužit v domě někdy Griespekovském, přestavěném Janem Bapt. Matheyem za předchůdce Breunerova, bohužel každá pozemská věc jednou neodvolatelně končí, nejinak krásná služba, když Breuner zemřel (20. 3. 1710). Teď bude nutno se ohlédnouti po nové, krom toho, že by odkaz, učiněný arcibiskupským sluhům, umožnil otevřít obchůdek či jinou živ-

nost nebo jíti na trvalý odpočinek. Duchovní kníže pamatoval na komorníky dvoustovkovým legátem a platem, jehož výše v použitých aktech nebyla udána, a také jim zanechal celou garderobu. Za její bohoslužebná roucha z brokátu, protkaného zlatem a stříbrem, vyšítoho též pestrým hedvábem, za těžký tafet kápí, stejně vzácné krajky rochet a stříbrné přezky střevíců budou strženy slušné částky, jenže spokojili se komorníci jimi? Arcipastýřův dědic, Filip Ignác hrabě Breuner, pohřšil v šatně ledacos. Kam přišly několikere stříbrné hodinky a pektorální kříž, kam dva páry brilantových knoflíčků k manšetám? Balthauser s Faltererem, tvrdící, že zesnulý jim pohřešované daroval za živa, toho nikdy nedokáží, a kdyby přece, neměli předmětů odnésti o své újmě, nýbrž posečkati, až jim je pozůstalost vydá. Výrok kapituly, dotázané po jejím názoru, ochránil oba muže, třesoucí se o to, co jim náleželo. Bylo starým, odedávna platným zvykovým právem komorníků, uznávaným dokonce žalobcem, vzítí k sobě po pánově smrti celý obsah šatny, tedy i skvosty. Kanovníci zprostiti žalované jakéhokoliv podezření, zbavivše je povinnosti cokoliv vracet (19. 12. 1711—7. 1. 1712).

Ženským se ve službě nevedlo lépe. Tu je mladí pánové nebo lokajové pronásledovali neupřímnou milostí, aby děvčátka po stržení věnce opustili, jindy stála paní za zlámanou grešli

a Kateřina Střelová nosila ve tváři znamení dobrého zacházení se strany velitelky nadsmrti. Posluhovala Marii Josefě Šternberkové, roz. z Trautmannsdorfu, choti to stejně milého Damiána Šternberka, dokud ji paní kterehoši dne netloukla stříbrným talířem tak dlouho do hlavy, až ji okrvavila a svrchní ret rozštípila. Katka, nedostavší ani odškodné, ani mzdu, vydala poslední čtyři zlatky za chirurga a teď nemá, z čeho by zaplatila cestu na venkov za nabízeným místem klíčnice.

Čte-li člověk odpověď paní hraběnky, pak skutečně neví, komu dáti za pravdu. „Kindsweib“ Střelová prý byla při vstupu do služby osobou třikráte padlou, z čehož vysvítá, že — podle hraběnčina přesvědčení — neměla práva k žalobě, tím méně na asistenci advokáta JUDr Brandenbergra. Pro nedbalost dostalo se jí kolikerého napomenutí. Paní má jejího stálého odbíhání zrovna po krk, rovněž její tělesné špíny. Či nenosívala jídlo na stůl ve věčně zmazané zástěře a s nevyčesaným perím v účesu? Zranění rtu si přivodila sama, když poklonivši se, přijímala mrzutě vracený talíř. Došlo k němu za panina šestinedělí a způsobilo jemným čivům ochořelé takové rozčilení, že na jeho následky div nezemřela. Proto by spíše Střelová měla dáti satisfakci, ne naopak. Kdyby za ránu, způsobenou vlastní nešikovností, dostala stovkovou náhradu, jaké následky by z toho pošly! Všichni sluhové by ná-

sledovali střelovského příkladu a panstvo by z nepřijemností nevybředlo. Nestranný úsudek malostranského hejtmana Ludvíka Ignáce Bechyně z Lažan vyzněl v naprostý prospěch panin. Při žalobkyni se skutečně jedná o infamní a hanebnou osobu, nehodnou jakékoliv víry; stejně tak ji nutno odmrštit s nárokem na odškodné, jímž by ve služebnických otázkách vznikl prejudic, označený hejtmánem za „res pessimae consequentiae“ čili nejhorších následků. Aby ne, když služební duchové jsou bití napořád (21. 4.—19. 5. 1712).

S pominutím Jana Pelhřimovského, obdanovaného vojáka a bývalého rajtknechta Jana Antonína Schmidta ze Schmiedlů, soudícího se s pánem, zda se veliteli zapsal či nezapsal poddanstvím (22. 2. — 6. 5. 1712), též kuchaře Kryštofa Langa, jenž pro svou služebnou pohledávku poslal k Vojtěchu Ferdinandu Ignáci Voračickému z Paběnic starší cechu Tomáše Beníška a Jana Tautha, kterým pán nectně vylál, hroze bitím (19. 7. 1714), a přečetných jiných, vyprávění přidrží se nadále již jen tři ženských posluhyň. Nejprve pojedná o Anně Lucii Kolticové. I ona, jsouc chudým, na výdělek odkázaným děvčiskem, přijala místo u paní Gildeaniové. Za života starého pána dostávala příslušejíci jí dva tucty zlatých ročně docela v pořádku, než jakmile stařec zavřel oči, tehdy k ranám, jimiž častěji traktírována, se připojila neplatba mzdy nádavkem. Anna Lucie správ-

ně u sebe rozvázila, že by byla bláznicí, kdyby snášela velitelčiny způsoby, a šla raději k jiné paní. Ochutnavši nových slastí služebné dívky, vrátila se po čtvrt roce na původní místo, aby z něho, obohacena o leckterous, opětně ušitéřnou modřinu, utekla, tentokrát k matce Anně Marii. Rodička, pohnuta líčením dceřina utrpení, vypravila se ke Gildeaniové, snad z ní po dobrotě vymůže trpce a kysele vydělané peníze. Po tom, co tam zažila, k té zlostnici nikdy více nepůjde. Dostala-li dnes dršťkové, hodně připepřené polívky, pak by příště jistě byla bita a shozena se schodů (21. 8. 1713).

Ne každá slouha je na tom tak dobře jako ono děvče, které, oděno hajduckým stejnokrojem, doprovází Františka Karla Vančuru z Řehnic. Věc, budící divné podezření o druhu služby, odporuje každé decencii, však ona holka z vyššího nařízení brzo svlékla livrej a vklouzla do sukní (16. 10. 1716). Jistě nebyla zlodějkou rázu Anny Slavíkové, sebravší kožešníku Vavřinci Bedrníkovi, který ji zaměstnával, sedm stovek (20. 8. 1717). Ne, ženský hajduk nekradl, ale bezpochyby zakrýval řehnickou uniformou jinou neřest. — Řečí o služebnictvu po prvé dotčen rukodělný stav „in corpore“, nejnižší ze všech. Jeho protiklad, všemocný a vlivný, pyšný na moc, jíž byl nadán, tvořilo

jež vzbudilo velkou nelibost císaře. Josef I. častěji uznal místo držitelkou zvyklou pomíjetí prostoru přidělených hradeckých kanceláří, které směly býti opuštěny jedině po žádosti o dovolenou. Nejhorší nedbanlivostí se vyznamenal František Antonín hrabě Špork. Za celý rok neuznal ani jedinkrát za hodno zajetí nahoru na Hrad za svou locumtenentskou povinností, pročez buď se polepší, nebo bude donucen k resignaci (15. 1. 1710).

Pánové si vládcovo pokárání nevzali příliš k srdci. Nespěchali s vyřízením restů a tak Josef pojednou s velkou nelibostí zjistil, že za posledních třináct let byli čtyřikrát vyzváni podati dobrozdání o sporu staroměstských mistrů dlouhých nožů s mečíři tří měst pražských a že on čeká na jejich mínění stejně jako předchůdce ve vládě (21. 8. 1710). Ve skutečnosti správcové země nepotřebovali dovolených, neboť mívali prázdná, kolik srdce ráčilo: mimo neděle a soboty — kromě sabathů, kdy zasedal větší soud zemský — celkem třicet pět dnů v roce, takže na příklad v prosinci po císařských napomenutích slavili zprvu svátek sv. Františka Xaverského, hned po něm den sv. Barbory, pozítří vzpomenuli památky sv. Mikuláše, krátce nato neposkvrněného početí P. Marie a vánoční svátky jim nadělily čtyři sváteční ferie. Toť celkem osm, s připočtením

nedělí a sobot šestnácte dnů, i zbylo jich z celého měsíce na práci toliko patnáct. Prozahálen-li několikrát nepřítomností v úřadě, lze snadno pochopit, že mistři dlouhých nožů marně čekali na konec procesu.

Josefova rozhořčenost již jednou postihla zemské soudce, zasedající třikrát do roka vždy po dvou nedělích na vyšším soudě zemském, přidávajíc po každé čtyři dny pro slyšení vdov a sirotků. Ze zprávy, líčící jednání v den sv. Cecilie (22. 11. 1709), Josef poznal nepatrnou účast přísedících, takže pro jejich nedostatek ani jediná právní pře nebyla přednesena a rozsouzena. Tím „lidská spravedlnost welmi hyne a partage w swých práwnjch důležitostech genom zbytečně se zdržuj, naproti tomů ale powinnost gednoho každého saudce zemského, aby on při zahágenj a drženj Saudů pro fedruňk lidské spravedlnostj, po které ubohý partage sylnie wzdychagj, pilnie se dostawil, sebau přiznassj“. Nechť tedy příště svoje závazky „na lepssjm pozoru než po ty czasy“ mají a při nich se vždycky naléztí dají, leda by se mohli řádným a platným důvodem omluvit (26. 11. 1709).

Karel VI. taktéž nezískal lepších zkušeností s ouřady. Za třicetileté války byl vydán první zákon, aby ti, jimž je svěřena výkonná moc v zemi, pod trestem ztráty místa zanechali podezřelých sollicitací a korespondencí s par-

tajemi (1641). Zákaz se později třikrát opakoval (1657, 80, 97), ale nadarmo. Nikdo ho nezachovával. Napříště bude příslušná pragmatika, čelící proti nepřístojnostem a zjištěnému vlivu na chod úředního stroje, přísně dodržována, jen tak se zamezí nepořádky. Též memoralia čili podání budou chudým stranám zadarmo sepisována, což obstarají čtyři nejmladší agenti české dvorské kanceláře: Norbert František Hemmerle, Jan Jakub Hebet, Jiří Tomáš Schickert a Jan Petr Cordinius (3. 5. 1712). Konečně je císař nucen se starati i o takovou maličkost, jakou je forma aktu. Každý nechť je na prvé straně opatřen krátkým regestem neboli výtahem, z něhož bude naráz patrno, o koho a oč se jedná, neméně jaký postoj zaujali místodržící ke skutkové podstatě spisu. Stanovená forma aktů stala se závaznou pro všechny instance, dopisující české dvorské kanceláři (9. 5. 1713).

Místodržitelské úřednictvo bylo vzhledem k platební hodnotě peněz docela slušně honorováno. Tak na příklad nejvyšší purkrabí měl gázi půlčtvrta tisíce zlatých, nejvyšší v celé zemi, dvorní rada a spolu sekretář české kanceláře dostával osm stovek, koncipisté obou expedicí po třech stech padesáti, tolikéž registrátoři. Jim podřízení viceregistrátoři a kancelisté pobírali o devadesát devět zlatých méně, třem dveřníkům přiřčeno po sto šedesáti osmi stříbrných a čtvrtému toliko stovka,

snad byl služebně nejmladším. Včetně nákladu kancelářských potřeb per 856 zl 40 kr stálo celé místodržitelství ročních 13.927 zl 40 kr (3. 11. 1708). Zaměstnanci dostávali nadto různé deputáty, třeba senný, solní, kořený, rybí a nemalý novoroční, rozpočtený částkou 3082 zl. Z něho přijal nejvíce prezident Šlik, podělený sto čtyřiceti zlatkami, a nejméně topič komory, jemuž se bylo spokojit se zlatkou a deseti krejcary (16. 11. 1708). Mimo to, ženil-li se kdo z komorních příslušníků, podával žádost o ušetření čestného šatu. Původně naň povolovány větší subvence, jenže císařská dvorská komora rozhodla kdys daru buď vůbec neudělovati nebo nejvýše polovicí původních částek (19. 9. 1681). Proto kancelista František Kňourek, pojímající za ženu Eufrosinu Richtrovou, nedostal peněz, jeho hodnosti kdys příslušejících, nýbrž právě jen tu zmíněnou polovičku (30. 6. 1710).

Gáže, deputáty, adjuta a jak se všechny úřední požitky jmenovaly, stačily k živobytí, neboť ceny existenčních potřeb byly v souhlasu s nimi nízké, a přece úřednictvo naříkalo. Zbytečně tak nečinil ani komorní dveřník Martin Büchler, mluvící o známé šetrné — rozuměj: nepořádné — výplatě služebních požitků, tolik šetrné, že chudý otec těžko sežene dětem na chleba. Dříve nežli převezme dveřnictví u místodržitelstva, byl by velmi povděčen za inkaso zadržného platu (4. 11.

1716). Vynikající úředník nebyl odměňován jen povýšením, nýbrž čestně vyznamenáván, pročež rajtofíciřské práce Jakuba Augusta Grosseho poctěny udělením erbu a predikátu z Langenfeldu. Josef I., obdařiv Grosseho šlechtickým diplomem (18. 4. 1709), kázal zanešti nobilitaci do menších desk zemských, čímž pošlechtěný, uspokojený po stránce lidské marnivosti, získal nárok na všechny aristokratické přednosti a zdvihl temeno pochopitelně hodně vysoko (15. 7. 1710).

O postupu v případě uprázdněného místa poučí staroměstské hejtmanství, vakantní po smrti Rudolfa Josefa hraběte z Lišova. Jeho osiřelé povinnosti zastával dočasně se vši věrností a důslednou námahou kolega z Nového Města hrabě František Ferdinand Berchtold, logicky soudící, že tomu, kdo nese břímě úřadu, nezbytně patří s ním souvisící komoče, pročež uplatnil nárok na druhé hejtmanské služné v částce půl čtvrté stovky. Pravděpodobně nedostal nic, poněvadž německá účtárna komory marně hledala čtyřicet let dozadu, zda zástupce zemřelého kdy pobíral plat, nebožtíkem zůstavený, následkem čehož se píle a námaha Berchtoldova asi poněkud seschla (6. a 12. 10. 1711).

Počátkem příštího roku se pak počaly scházeti žádosti uchazečů o volnou funkci, podepsané významnými jmény rodové šlechty. Příchovský, Vrtba, Harrach, Valdštejn, Vora-

čický — každý z nich chtěl býtí policejním správcem staroměstského okrsku, dovolávaje se zásluh předků o vládnoucí arcidům, Harrach dokonce na prapradědovu účast při šťastně skoncované bitvě na Bílé hoře. Neopomenuli poukázati, že studovali filosofii a jurisprudenci, zmiňovali se o kavalírských jízdech za hranice a službách, zastávaných ve venkovských krajích či „in statu militari“, jimiž Harrach byl získal kommando nad pěti těžkými kumpaniemi. Řeči jim však byly málo platné, když místodržitelé fedrovali nejvážnějšího petenta, novoměstského hejtmana Berchtolda, o zbývajících se skorem nezmínivše.

Karel VI. odmítl jejich postup, chtěl přece znáti způsobilost každého jednotlivého uchazeče i stav myslí, ho zdobící (7. 3. 1712). Nemohouce jinak, zemští pánové splnili vladařovu vůli a brzo nato je jim dodán majestátní dekret. Veličenstvo „pro fedruňk služby naší císařské a královské a vlastně pro vzrůst a dobré všech třech měst našich Pražských za potřebné býtí uznali“ především znovu osadit hejtmanství staroměstské, dosud vacírující, osobou způsobilou. Po bedlivém uvážení ustanovuje pro tento úřad Ferdinanda Františka z Řičan, čině tak z ohledu na starozitnost jeho rodu a rozšafné plnění úkolů, svěřených mu při hejtmanství kouřimského kraje (9. 5. 1712).

Dvakrát oslyšený Berchtold se velmi užíral pro křivdu, domněle utrpěnou. Nemoha proti mocnější prosadit vlastní vůli, uplatní alespoň přednostní právo oproti nově jmenovanému. Leží před ním protokol o komisi v Helmovských mlýnech, který má podepsati. Ano, učiní tak, ale výhradně nad jménem pána z Řičan, jež v hodnosti starší a zároveň přísedícím komorního soudu. Takové pretense staroměstský hejtman ovšem nesmí strpěti, jež priorita před novoměstským a malostranským od počátku instituce všeobecně známa, což se projevilo též jmenovacím dekretem císaře, kde uveden na prvním místě (13. 9. 1712).

Ctižádostivci radničních okruhů se značně poplašili, zemřel-li primátor. Teď i jim kyne náděje na obecní prvenství, na něž staroměstský Jan Bohuslav Voříkovský z Kundratic dlouho nečekal. Jeho předchůdce, Čechelický z Rosenwaldu, skončil v minulém říjnu (27. 10. 1699) a už po necelých třech měsících je vyhotoven císařský reskript, jmenující nástupce, jenž byl zakrátko instalován (12. a 26. I. 1700).

Poněkud déle řešili stejnou otázku na Menším Městě, zbaveném smrtí primátora Františka Vojtěcha z Petzendorfu hlavy. Jí se uprázdnil hodnostní stolec, ale město nemůže zůstatí bez viditelného představitele měšťanstva. Nežli císař jmenuje příštího, nutno ustanovit prozatímního správce obecního hospodářství. Ze sboru radních by se k dočasné

správě znamenitě hodili Otto Kryštof Rolandt nebo Karel Ferdinand Arnoldt (6. a 8. 4. 1709). Jan Jiří Tempelmann, osvědčený komunální pracovník, o ně nestál, domnívaje se, že zaslouží více. Po šest let je seniorem radních, zasedajícím při administraci rodiště dvacet let. Postupem času stal se hejtmanem městské kumpanie, měl dozor nad cechy a kostelem sv. Václava, byl členem šestipanského úřadu, dokonce inspektorem carcerorum čili věznice. Při ní, když byl žalařovanými obtěžován, velmi prospěla jeho dokonalá znalost obou zemských jazyků, méně snad jeho skvělá latina. Na tolik zásluh nutno vzíti patriční ohled, o to spíše, jedná-li se o osobu, nemající vedle služby veřejnosti jiného zaměstnání. Proto titulární kalendář prozrazuje, že Tempelmannova žádost o primátorství nebyla oslyšena (1711).

Někdy i primátor, dovedší obec ke znamenitému rozkvětu, byl vyznamenán. Svrchu zmíněný Voříkovský, prodchnutý přesvědčením, nakolik Starému Městu za dvanáct let svého úřadování prospěl, mínil, že nastala chvíle, kdy veřejné uznání by mu mělo býti projevováno, třebaš slušivým titulem královského rady. Domněnka nepramenila tentokrát ze zbytečné domyšlivosti a místodržitelé uznali její opodstatněnost. Koncipující dobré zdání na císařův dotaz ohledně Voříkovského prosby, pěli o žadateli nejčistší chválu. Výslovně zdů-

raznili jeho pilnou účast v komisích, neméně věrnost při službě obci, aniž se po vzoru Karla Jaromíra Erbena pouštěli do detailů, a tak po čase Karel VI. podepsal reskript, jímž radovství bylo Voříkovskému přiznáno (18. 9. 1714).

Důležitým obecním úřadem býval perkmistr hor viničních, dnešku neznámý, jelikož Praha dávno pozbyla vinic, jejichž svahy, zastavěné bloky činžáků, nerodí už opojného moku Dionysova. Když se se světem rozžehnal předešlý vládce vinohradů Dominik Paulazský, tehdy komorní rada Jindřich Viktorin, rytíř Janovský z Janovic a sekretář české expedice František Antonín Schuhknecht, uvedli ve volné místo Jana Františka Píseckého z Kranichsfeldu. V den sv. Benedikta, zároveň první jarní, odevzdali novotnému úřadovi celý inventář jeho instance. Písecký přepočítal s nimi především pokladní hotovost částkou 177 zl 45 kr a potom prohlédl pět obligací na celkem osm set padesát zlatých, z nichž nejstarší, stozlatová, byla vystavena měšťanem Starého Města Václavem Hynkem Fýdlerem ten den po sv. Mikuláši A. D. 1679. Tím akt nebyl však ani zdaleka dokonán. Zde v polici má pan perkmistr dvacet šest foliantů o kontraktech a trzích viničních, z nichž první je úctyhodného věku, obsahuje zápisy z dob vlády císaře Zikmunda (od 1435). O něco mladší je desítka knih výpovědí, vzatých

v užívání pět let před mohačskou bitvou (1521), kdežto čtrnácte svazků svědeckých výpovědí, knihy dluhů a osmadvacet manuálů o přích vinařů mají počáteční zápisy vesměs ze dnů kralování Ferdinanda I. blahé paměti (1542, 49, 53).

Komise, pozdrževši se trochu u zajímavosti archivu, vzala nyní k ruce příslušenství úřadu, jehož nebylo málo. Velkým stříbrným sekrytem bude Písecký často pečeti, ale jistě méně manipulovati se železným kolíkem, jímž jsou nádoby cejchovány. Slouží k podřízené práci, kterou vykoná písař. Tomu budou svěřeny i dvě pinetní a tři žejdlíkové míry cínové, tolikéž šňůra, s níž arci perkmistr nebude osobně slézati terasy vinic, aby je změřil. Dva bubny, stejný počet halaparten a jeden praporec doplňovaly majetek perkamtu, jenž nebyl přepychově zařízen. V jeho světnici stával některý nábytek, stručně vypočtený „truhla stará, starý almárky dwie, stoleczek písařské, stareg, policze sprostá“ na spisy, ač truhla mohla býti malovaná a almárky různobarevným dřevem vyložené. A zrovna na tom starém stolečku Písecký stvrdil příjem inventáře, označiv se „na ten Čzas Perg Myster“, pod ním pak načrtal svůj autograf komorní kancelist Nikodem Tadeáš Pressl (21. 3. 1710). Instalaci provedli, byť dosud nebylo ustanovovacího dekretu císařova, který po více než půl lété je signován s tím, aby Písecký,

zřeknuv se měšťanství Nového Města, získal inkorporaci při komuně staroměstské (2. 10. 1710).

Písecký měl tedy službu a jistě mnoho závistníků, ležít v lidské povaze nepřáti si navzájem nosu mezi očima, o čemž se k svému smutku dokonale přesvědčil Jan Michal Dollenstein, vážný týnského ungeltu. Zvážil a vyclil mnohou tunu heryňkův, propustil s kvitanci paletou množství formanských nákladů do města, a po každé bez pochybení v registrech, ale teď o něm spolublížní neustále roznášejí, že pro stáří a trvalou chorobu není schopen dostáti svým povinnostem. To se děje, ač jeho síla a zdraví jsou dokonale známy, hlavně jejich místodržitelským excelencím nahore na Hradě. Zaplať Pán Bůh, nikdy nepotřeboval asistenta a sám vyhověl shonu partají, k němu docházejících. Nechce a nepotřebuje pomocníka, leda by prosil o čekatelství na místo pro svého syna, jenž absolvovav práva, se nyní pocvičuje v praxi. Útoky na muže, zešedivšího ve službě, započaly loni, kdy Antonio Flade upozorňoval na dollensteinský věk, a nyní dokonce nejvyšší hofmistr Karel Maxmilián Thurn dopsal jménem císařovny Vileminy Amalie Brunšvické komornímu presidentu Šlikovi, aby za nástupce vážného byl přijat Hanuš Jiří Scharff, starý lokaj od císařských stříber. Oproti němu nebude míti staroměstský nákladník piv Nor-

bert Therer a také Jakub Pohl, kteří by neméně ochotně usedli na židli vážného, mnoho štěstí. Ungeltní představenstvo nepřelo Dollensteinova stáří, než zda by nebylo kruté přidávati k zasloužilému cizího člověka, neustále si přejícího smrti představeného? Šlik, nechť ani poškodit zestárlého úředníka, ani nevyhověti císařovně, vyvlékl se z nepříjemnosti náramně prostě. Komora prý není oprávněna udělovati čekatelství, v tom ohledu jedině císař vyslovuje rozhodné slovo (12. 1.—17. 3. 1707).

Úředníci a zřízení nemívali ustláno na různých. Jejich nemnohý počet, zatížený odpovědnou výkonností, těžko zvládl agendu, jejíž rozsáhlost nejlépe dokumentovala mnohostanná působnost stavebního písaře Seilera, ale nejhůře ze všech se vedlo pěším poslům komory, roznášejícím příkazy po celém království bez ohledu na denní čas a přízeň či nepřízeň povětrnosti. Pohled do jejich existence zachoval Jan Zueleger. Byv v prosinci vyslán do slánského a žateckého kraje, nenadál se, co ho tam čeká (11. 12. 1706). Mlčky měřil nohama míle nezajímavého, dnes holého kraje, nabývajících poutavosti teprve kopcovitým panoramatem u Loun. Kam, zprvu ve dne, pak v noci došel, posel neřekl, zmínil se pouze o náhle udeřivším mrazu. Šel a šel, nic si nedělaje z nočních temnot, pro něž neuznamenal zledovatělé louže, příčiny to jeho

nešťastného pádu. Těžko zdvihl pohmožděné tělo, vždyť se mohl podepřít toliko o pravou ruku, levá byla před lety pohřbena na bůhví kterém bojišti. A toho píchání nahoře u krku! Tenkrát nevěděl o zlomenině klíční kosti, zjištěné a vyléčené ranlékařem Janem Kryštofem Geisslerem, nevěda také, čím zaplatí chirurgův účet. Komora uznavši, že k úrazu došlo ve službě, byla pro podporu zraněného almužnou dvanácti, nejvýše patnácti zlatých a hrabě Šlik, když přečetl její přípis na zámku v Kopidlně, souhlasil s učiněným návrhem (10. 1.—14. 2. 1707).

Zueleger vysloužil si toliko zlomeninu, na-proti tomu Mates Potužník, utrpěv na cestě za komorním poseláctvím těžký úraz, zakončil osmnáctileté putování smrtí (30. 11. 1707). Skonav, zanechal v slzavém údolí dluhy a vdovu Ludmilu, nařikající nyní nejen nad prokletou sirobou, nýbrž i pro zděděné závazky a nedostatek peněz na pohřeb. Spravila dlužky dvanáctizlatovou, jí přisouzenou podporou (8. 1.—25. 2. 1708)? Všechny poselské „štrapazády“ slavně poznal Jakub Tayerle. Za těch pětáctilet, prochozených v zájmu královského úřadu, dvakrát si zlomil nohu. Neřídivu, když po tolikém promoknutí, promrznutí a neméně častém úpalu dnes tělo bolí ve všech kloubech a jeho nositel, obtížený stářím, chcípá jako pes. Nikdy už nenabude sil, aby přivěsil tašku k boku a se

chopil hole, prosil by tudíž o pensi, příznakou jeho ahasverství dvěma ročními desítkami (6. 9.—19. 10. 1708).

Předposlední z veřejných zaměstnanců, těmito řádkami zvěčněný, bude zase ze stavu komorních poslů. Jemu případně úloha podhalit poněkud clonu s práce, kterou si zvolil. Komora psala o něm stízně rentovnímu úřadu. Z připojeného „laufzettlu“ je vidno, že poseláku Zikmundu Hájkovi bylo uloženo bráti se k hejtmanům brandýského, poděbradského a pardubského panství teprve posledního června o sedmé hodině ranní, ač rozkazy pro hejtmany se vyhotovily na základě dvorní štafety již předchozího dne, kdy dodány rentamtu před sedmou hodinou večerní. Viceregistrátor objednal Hájka na čtvrtou hodinu, zpro-padenec se však bez dovolení vzdálil, i nevypraven ani v noci. Ráno rovněž neodešel včas, jinak by nebyl potkán za Poříčskou branou o desáté, proto poselskou ceduli odevzdal v Brandýse o půl druhé. Poněvadž způsobil v císařské službě nepořádek a průtah, bude škrtnuta jeho odměna za noční chůzi. U poslů je nyní patrné vícero nepřístojností, nutno je napomenouti k větší svědomitosti, a kdyby některému byla dána dovolená, tehdy vznikne nevyhnutelná potřeba ihned opatřit za něho náhradu, aby úřad nebyl bez poseláka (7.—14. 7. 1718).

Doopravdy na posledním místě, přisouzeném

mu společností pro celý život, stával zřízenec, nutný k výkonu spravedlnosti, té nejlepší lidské vlastnosti, a přece opovržený, František Polák, pražský kat. Věšel-li delinkventa, potřeboval ukrutánsky dlouhý a těžký žebřík, s nímž bez pomoci dvou pacholků a tří najatých lidí nehnul. Platu měl všeho všudy jedno sto šedesát zlatých a dvacet čtyři krejcary, z čehož dává staršímu pacholkovi zlatku a mladšímu, třebaš chuť je v mládí větší, pětáčtyřicet krejcarů týdenního stravného, oběma dohromady mzdu třiceti šesti stříbrných na rok. Kolik z celé sustentace zbude pro něho a jeho rodinu, lze lehko spočítati, i nevidí jiné pomoci než prosit o vyšší salár, jinak by napříště nemohl justifikovati venkovské zločince. Apelace, nucené doznati pravdu jeho řeči, mínily, zda by Polákovi snad stačilo dvě stě sedmdesát pět jednušek (11. 5. 1713), než on jich v příštím roce stále nedostával. Tak žádal znovu (10. 9. 1714), tvrdě o sobě, že na místo mistra ostrého meče nastoupil pátého března před jedenácti roky. Pojmu nezaměstnanosti nikdy nepoznal a jeho naprostou cizotu doloží seznamem svého díla, uchovaným z nutnosti pro odstavec o zločinu.

Úředníky octlo se líčení vybraného časového úseku u práce, na níž se nikdy nenapsalo tolik chvalozpěvů jako v posledních, námi prožívaných letech, kdy tvorba je zbavena posledních následků kletby, vyslovené Genesí „v potu tváří své chléb jísti budeš, dokavad

se nevrátíš do země“. Co je práce? Technik spatřuje v ní výkon síly, projevující se překonáváním překážek, národohospodář vysvětlí ji jako činnost, směřující k tvorbě materiálních hodnot, jinému je toliko pohybem a blíže nespecifikovanou společnicí tvorstva, která je provází od nejdávnějších prapočátků a každého jednotlivce od okamžiku, kdy počal samostatně vládnouti údy a pojal vlastní myšlenku. Kolik stavů, tolik názorů na práci, která ve své podstatě není leč radostí, proměňující nehmatatelnost představy v reálnou hmotnost, co do materie přesně omezenou a neměně ostře vymezenou, pokud se týče účelu. Nejkrásnější a přímo hračkou je tehdy, stala-li se potřebou bytí, ne aby život udržela, nýbrž aby bez vedlejších úmyslů, sama o sobě a pro sebe, představovala jeho náplň a účel natolik, že tvor, jí posedlý, vidí, aniž by viděl, a slyší, aniž by slyšel. Nechť ji koná mozek nebo ruka, vždycky je krásná, činíc dělníka rovna božské tvořivosti. Bývaly časy, kdy dílo rukou připravovalo

zlaté dno řemesla

a kdy staroměstský č a l o u n í k Gabriel Sensa s ohromnou chutí a podle dodaného nárysu hotovil svatební lože Jana Antonína hraběte Vratislava z Mitrovic. Truhlář dodal postel, vyzdobenou čtyřmi anglickými vázami a různou

sochařskou řezbou, čalouník nastříhal damast na nebesa a porty pro výzdobu deku — tady stojí Sensův výtvar v plném lesku. Vtom zarazila před dílnou venkovská fůra a už se nějací chrapouni hrnou dovnitř, že tu blehárnou jeho hraběcí milosti jako odvezou, ať jim ji Sensa vydá. Ba ne, dříve peníze na dřevo, bylať platba smluvena při převzetí. Tady je objednaný kus nábytku, zde taktéž poručný řezaný flakon s prchavou solí, i rukávník z moskovitské kožešiny. Všeho dohromady je za sto padesát osm zlatých, tapecír toho však nevydá, dokud nedostane své. Pro jistotu nechá věci staroměstským prokurátorem Colerusem obstarat.

Šafář, vedoucí mitrovické robotníky, se s čalouníkem nehádal. Nechce-li mistr, ať nechá, oni se zatím, nežli posel dojde se zprávou k pánu, za vrchnostenské peníze a zbůhdarma v pražských hospodách dobře pomějí. Mitrovský zuřil. Materiálie, k loži nutné, zaplatil do posledního krejcaru, nařídív zároveň, aby postel byla včas dohotovena a dodána do mirošovského zámku. Teď má ženu, ale ne lůžko pro ni, i tráví s paní chotí špatné chvíle na venkovském sídle. Jako by k líbánkám potřeboval anglických, britskými vázami zdobených pelestí a nad nimi damastový baldachýn! Novomanželka beztak si asi myslí, že to jde bez obojího a v nouzi i na holé zemi. No — hrabě by s ní konečně souhlasil, ale když je dotčen

ve stavovské cti. Nedá pokoje, dokud nepřivede Colerusa do šestinedělního chládku a nevyumže postele ze Sensy. Ve skutečnosti se jednalo o nedorozumění stran místa platby, zda je nutno dáti ji v Praze či po postavení ameblementu na zámku. Čalouník by ho vydal, zaručí-li paní hraběnka pohledávku svým podpisem. Nakonec spor dopadl mnohem jednodušeji. Majstr dostal peníze, když byl z účtu srazil osm zlatek za sto zbylých loket úzkých hedvábných lemavek, a zajel do Mirošova či tam poslal tovaryše, jenž postavil postel v zámecké ložnici. Byť přišla pozdě, nebyla ložem Záhořovým, a putti, držící nad ní nebesa, často nakukovali pod závěsy, napomínajíce se prstem na úsměvných ústech k diskretnímu tichu (6. 8.—19. 10. 1715).

V Sensově případě šlo o maličkost, nadanou trochou humoru. Více se bylo zlobit jirchářům, ač snad také zcela zbytečně. Vilém Arnold Gildea z Altbachu, před nedávnem pošlechtěný, zřídil v „máti měst“ a za pomoci nizozemských faktorů továrnu na holandskou podrážkovou kůži. Místní chráněnci patnácti nebešťanů, počínaje sv. apoštolem Bartolomějem a konče sv. Vilémem z Norwichu, rušili jeho výrobu o sto šest, nic se nestarajíce, že on i jeho potomstvo mají býti při takové výrobě ponechání s pokojem (13. 3. 1708). Starý zemřel a jeho synové, Daniel Vilém s Matyášem Janem, zdělili po něm jak závod, tak

zlosti s pražskými soutěžníky, kterým, vyrábějícím svršky, v ničem nepřekáželi. Starajíce se výhradně o podrážky, prosili o privilegium na ně (14. 6. 1712).

Kolik sporů a nepříjemností vznikalo pro výsady, zaručující privilegovanému výhodnější posici mimo cech, zakusila kominická rodina Demartinů více než dostatečně. Opíraje se o starou, Rudolfem II. jí udělenou a žárlivě střeženou, využívala odstavců listiny dokonale. Jsouce v ochraně paragrafů jisti, Demartiniové potrápili především Giovanniho Antonia Lorenciniho. Před třemi lety vylákali ubožáka nejen od vídeňské dvorní práce, nýbrž přiměli ho i k přijetí staroměstského měšťanství, ale dílenského okrsku mu stále nepřidělovali. Marně si stěžoval a naříkal. Magistrát a místodržící jakoby se zrovna báli zakročit v jeho prospěch. Císař, chtěje slyšeti úřední názor o sporu, několikrát urgoval vyžádané dobrozdání, než zeměpanské i městské úřady se stavěly ohluchlými (9. 12. 1707, 2. 6.—22. 8. 1710). Stejně tomu bylo, když Jan Moss, mistr kouřvodů na Starém Městě, doporučoval zamítnouti demartiniovskou žádost o nové stvrzení privilegia (8. 3. 1708).

O působnosti vlašského, v Libušině obci zdomácnělého a dodnes kvetoucího rodu zevrubně poučuje stížnost hradčanského měšťanstva na Jakuba Demartinioho, usedlého se sazometnou živností v Menším Městě. Žalovalo naň, že

čištěním kouřových průtahů je přespříliš zatežuje, vždyť v říši jsou od vymetení kominů placeny čtyři krejcarý, kdežto Jacopo požaduje tolikéž grošů. Čině tak, odvolává se vždycy na nějaké privilegium, jakživo nevystavené dennímu světlu, které mu zaručuje pracovní monopol pro celé Čechy, opravňující držitele svolovati k dílu ostatních městkomínů, platících mu předem stanovené roční kvantum - tak kominíci na pravém břehu až do čtyř set ročně. Jenže Demartiní, zbytečně zistný, zapomenul na několikero závažnou okolnost, mluvící proti němu a ve prospěch stěžovatelů. Zda se jeho investice nerovnájí téměř nule? Při zvláštním charakteru provozovaného řemesla nekupuje zásob zboží, podléhajícího případné zkáze, a jeho náradí rovněž vyžaduje nepatrného nákladu ročních dvanácti krejcarů za železnou škrabku. O povinnostech k matce pokladnici nemá tušení, nejsa ani zavázán k zhotovení mistrovského kusu, nadto vytěží v královském nebo poddaném městě obvykle větší zisk nežli pán, nezřídka postihovaný živelními katastrofami. Skoro celý jeho příjem je čistým výdělkem, z něhož platí jediného tovaryše, kdežto klukům učedníkům, z nichž každý vymete nejméně třicet kominů za den, dává mizernou stravu a o nic lepší šat. Kdekerý z ciziny povolaný náhradník by veleochotně konal demartiniovský úkol a spokojil se platem čtyř až pěti krejcarů, ne grošů, za komín (27.1.1712).

Giacomo, ohražený výsadou, si z rozumů hradčanských sousedů zprvu pranic nedělal, ale když se s nimi ztotožnila radnice horního města (5. 2.), učinil některá opatření. Zašel ke třem dobrým přátelům, malostranským konšelům Adamu Bohumíru Schweitzerovi z Rucelliů, Janu Kristiánu Sätblerovi a Janu Filipu Rittenbergerovi, aby s nimi vzal radu, jakým způsobem stížnosti „odporírovati“. Sestrkavše paruky dohromady, páni se usnesli vydati postiženému osvědčení, že proti němu nikdy nebylo žalob opožděného metení komínů nebo na drahotu práce, konané u chudých spíše zadarmo (13. 4.).

Maje toto v ruce, Giacomo sedl, vzal brk a po dlouhých mutacích sestavil odpověď, určenou malostranskému hejtmanu Ludvíku Ignáci Bechyněmu z Lažan. Je nesporné, že se obratně hradil. Začal hrubou střelbou o privilegium, posílenou tabelou, z níž hejtman poznal počet mestkomínů, v království činných. Bylo jich, nehledě k vrchnostenským, celkem jedenačtyřicet, z toho šest na pravém a tři na levém pražském břehu. K tabele přiložil opis snesení o kominické taxe, smluvené za Ferdinanda III. (17. 8. 1644) podle velikosti komínu od dvánácti do čtyřadvaceti grošů. Odbyv povšechné, promluvil o soukromém. Tovaryšům vždycky platil čtyřicet zlatek do roka, ale nezná jediného, který by podle nesmyslného tvrzení stížného spisu dovedl za den vyméstí tři nebo

čtyři desítky kouřových šlauchů. Kdy také? Může pracovati výlučně v hodinách, kdy hospodyně netopí, to jest před šestou hodinou ranní a trochu odpoledne. V létě nějakou maličkost vydělá, v zimě zato nic. Proč pak stěžovatelé nemluvili o jeho závazku přispěchatí ke každému požáru, jehož pravděpodobnost je tím menší, čím častěji jsou kouřovody protaženy, a o nebezpečích, kterým je on při ohních nejvíce vystaven? Není jako ti řemeslníci, jimž zisky mála let dovolily prostavěti dvacet tisícovek, a jeho sklep nikdy nebyl nabít forotou vína. S ohledem na nepopíratelnou skutečnost, že dodnes nenašetřil majetku, buď již ponechán při staré taxe (7. 4. 1712). Mestkomínová situace byla jistě lepší jeho líčení. Jedná-li se o peníze, lidé vždycky nařikají.

Malostranský Demartini vlastnil nesporně velkou obratnost pera a vedle ní nemenší čilost opatrného živnostníka. Zaslouchnuv něco zvonit o nějakém obejdovi, potulujícím se s kominářským zájmem v okolí Plzně, honem dopsal radě města Rokycan, je-li zkazka založena na pravdě. Ano, zmíněný okradl jejich ovčáka. O kouřovodech musí mít povědomost, neboť uprchl, protáhnuv se věžeňským, načež vymetal komíny jednoho ze strahovských dvorů, kde sebral pacholku kabát a zase zmizel. Poučen informacemi Rokycanských a klášterního provisoru P. Ferdinanda Stratze, Demartini okamžitě napsal stížnost o tuláku, jenž, zařazen

před třemi roky zbraslavským klášteřem mezi rekruty, se poradil s Vaňkem. Nyní chodí po venkově, živě se kominičtívím a krádežemi. Na panstvích vždycky předstírá, že je novým tovaryšem, přijatým do práce od místně nejbližšího mistra. Kdyby se živil jen zlodějstvím a sváděl ženskú, ale on — chraň nás sv. Florián! — si dokonce připisuje um černokněžnického kouzelníka! Nutno ho co nejdříve vypátrati a zneškodniti. Kam by řemeslo, vpouštěné s důvěrou do zámků a residencí, přišlo, bude-li podobným vandrákem uvedeno v nečestnou pověst nedostatečné poctivosti (18.—28. 3. 1713).

Strachuplnou oběť úředních průtahů možno spatřovati v k o z e š n í k u Samuelu Wienerovi. Staroměstský magistrát zabraňoval mu krámsky prodávati chlupatá futra, ač nebylo důvodu vyslovovati nad ním soud, odlišný od postupu proti ostatním mistrům. Tak mínili správcové země, chráníce nového měšťana při živnosti. Do dne, kdy dojde císařské rozhodnutí o něm, Weiner bude ponechán s pokojem (14. 10. 1703). Prodával tedy bez inkorporace u gildy a mimo ni. Cech, pracující se spratky, pilně sledoval jeho činnost, stále očekáváje slíbený rozhod majestátu. Když dlouho nešel, mistři, neberouce za vzor holubici ve znaku řemesla, počali Weineru turbírovati a jemu hrozit, že zavrou jeho krámský v Kotcích, nepostará-li se, aby vládcův reskript ko-

nečně přišel. Jak si má on, ubohý platič daní, pomoci! Pro průtah, způsobený založením aktu některou z podřízených úředních sil v české dvorské kanceláři, nezaslouží trestu — co kdyby mistři hrozbu bezprávně splnili? Kdo by nahradil vzniklou škodu? Samuelovy obavy byly určité marné a zbytečné — však místodržící po druhé neposoudí jeho situace jinak nežli po prvé (2. 10. 1708).

Řemesla mívala tolik všeelijakých, uvnitř cechovní organizace platných předpisů a zvyklostí, že uchazeč o mistrovskou hodnost se velmi lehko zapletl v jejich sítě a potom nevěděl, kudy dále či jak zmiznout nepřejícnosti starousedlíků. Tovaryš Melchior Seidl zakusil ji při malostranských k r e j č í c h do sytosti. Namítli proti němu předchůzku neodpracovaných, výsadami předepsaných tří tovaryšských let, mimo to vyvedl dvě velké hlouposti, obě z neznalosti. Usadiv se na vedlejší právu maltézském, ztratil možnost přijetí mezi mistry, poněvadž v místě pobytu neprokáže domového vlastnictví, které by mu nyní jedině zajistilo členství při matce pokladnici, a k tomu ke

Znak kožešníků.

všemu se ještě oženil. Copak neví, že tím ztratil možnost k tovaryšství? V království odedávna platila zvyklost nepřijímati ženatých dělníků do práce. Řemeslo jehly, mluvíc o Seidlovi, se však podle malostranského hejtmanství velmi uchýlilo od pravdy. Nešťastník byl v Praze tovaryšil ne tři, ale dobře počítaných pět let. Jsou-li dnes upírána, tedy je tím vinen jeho zaměstnavatel, který neohlásiv ho u starších, učinil formální chybu, za niž postižený nesmí trpěti. Zrovna tak lichou je námitka o nedostatku domovního vlastnictví na vedlejší jurisdikci, neboť úřad výslovně podotkl: kdyby Seidl byl se svou prosbou oslyšán, tehdy by byl nucen svou nemovitost prodati a z města se vystěhovati. Buď ať správa země napraví cechu hlavu nebo dá Seidlovi svobodu práce, dokud sporná otázka nebude rozřešena (15. 1.—7. 7. 1712). Jako obyčejně, cech povolil, vyžádat si pouze, aby jeho povolnost nevykládala se mu v budoucnu na úkor.

Ta zpropadená maltánská jurisdikce velmi tlačila v žaludku malostranských krejčířů. Pracovalo na ní sedm kolegů, které nikdy nepustí mezi sebe, považující je za neřádné fušery. Zapomenuli však, že pod velkopřevorskou vládou a „U zeleného kozla“ (č. p. 412-III.) mnohá léta sídlíval mistr Jodokus Schenau, chovavší pokladnici u sebe až do smrti, přijímaje k ní všechny členské příspěvky.

Tamže bydlel krejčí Kašpar Christmann, kterého cech nikdy nepronásledoval. Rozhodně křivdili řemeslu, uchýlivšímu se ke kostelu P. Marie pod řetězem, vždyť i ono platilo souhrn kontribucí a při procesích chodilo s oněmi pod společným praporem, ba řádně bralo k sobě učedníky a neméně řádně jim dávalo za vyučenou. Ostatně privilegia se výslovně vztahovala na mistry, stojící při panství vedlejších práv (29. 10. 1714). Za čas dosažena mezi obojím živnostníky dohoda, poněvadž však byla málo platná a úřady stále zatěžovány spory stejného rázu, gubernium jim učinilo rázný konec. Od nynějška nebude žádnému krejčímu uděleno městské právo, ani v trojměstí, ani na vedlejších jurisdikcích, nedokáže-li, že se o živnost porovnal s cechem. Kdyby jednal jinak, bude jmín za rušitele, kterému nikdo, jsa zavázán udati ho vrchnosti, nepronajme bytu (15. 9. 1716).

Nad jinou krejčířskou stížností meditoval Josef I. Staroměstští, spojení se ševci čtvrti, dodali kdys mundury pro dragounský pluk Ludvíka hraběte Herbevilla za půlosmé stovky, kterou jim rytmistr Josef Antonín Jugerle zůstal dlužen. Byť regiment přijal z pozůstalosti pána, zemřelého před čtyřmi roky, rovných šest tisícovek, dodavatelé nebyli do dnes kontentírováni. Císař se dlouho nerozmýšlel. Nařídil, aby supplikanti byli okamžitě uspokojeni (10. 5. 1708), než Pán Bůh je

vysoko a korunovaný daleko: do listopadu ti, kdož jízdnému temu dověřili, nedostali jediné vindry. Snad by stále čekali na peníze, nebýti šťastné náhody a klepu. V listopadu se dověděli, že regiment dostal poukázku na deset tisíc, proto honem pospíšili a zabavili ji do výše pohledávky (15. 11. t. r.).

Neplatil-li místodržitelův kancelista při české expedici Václav Rhon krejčímu Janu Lortzovi, tu se jednalo sice o zbytečné zlobení, ale o žádné neštěstí. Plat úředníka, bydlícího v újezdské „Zlaté botě“ a domě někdy Bartoloměje Seyfrída, životního trabanta nebožtíka Rudolfa II., byl za šest zlatek stále dobrý (č. p. 429-III., 14. 9. 1711). Příští případ — ten je naprosto nepochopitelný při velkomožném kavalíru, jakým byl říšský hrabě Václav Kinský z Vchynic a Tetova, nadaný mnohými statky. Nehledě ke svému bohatství, dlužil staroměstskému Jakubovi Altmannovi, nuznému tátovi osmi dětí, přes dvacet zlatek a déle dvou let. Ve výpovědích věřitele i dlužníka jsou rozpory. Krejčí přece účtoval za francouzský kabát z černého španělského sukna, pentle a hedvábí k němu, též podložkové plátno a za celý modrý oblek 6 zl 36 kr, jak tedy může mluvit o pohledávce dvou desítek a dlužník o pouhé pěctce. Když mezi nimi nedošlo ke shodě, krejčí prohlásil, že půjde před soud, kde slovní nesrovnalost bude bezpochyby vysvětlena (20. 6.—21. 7. 1712).

Přímo o dílo a nepřímě o mamon se přeli mečíři, domáhající se výroby bajonetů pro letošní rekruty, zadávané továrně p. Markvarta z Hrádku. Je nesporné, že oni mají výhradní právo hotovit poboční zbraň. Král Vladislav jim je výslovně stvrdil v to pondělí po sv. Janu Křtiteli L. P. 1509 (25. 6.), podepsav mezi jiným ustanovení „pod yakymkoli prykrytim tegnie a pokutnie paklyby kdo nalezen byl (rozuměj: při výrobě), aby gemu pobráno bylo“. Než zda se výsada dotýká též vyššího pána, zamýšlejícího přijati k sobě takovou fabrikaci ve velkém, je sporné. Ano, privilegia nejsou zárukou vzhledem k továrnám a manufakturám, zřizovaným v souhlase s nejvyšší vůlí, aby tak domácí práce byla zdokonalena a peníze přivedeny do země. Ochrana se tím spíše umění, když mečíři neopatrně doznali, že bajonetů sami nehotoví, nýbrž je kupují v cizině. Uslyšev tohle, Josef I. vydal šalamounský rozsudek, mohoucí uspokojiti rozvaděné. Výrobu bodla přiznal Markvartovi i mečířům, avšak jeho montáž a jinakou úpravu nikomu jinému nežli zhotovitelům čepelí (5. 11. 1708—16. 12. p. r.).

Mečíři patřili k hlučným a proto nepřilíš oblíbeným řemeslům, dělíce se o úděl malé oblihy s mědíkovi. Zrovna loni získala malostranská obec pod Karlovým mostem Thunovskou zahradu, kde má vzniknouti nová ulice, určená pro dílo, hotovené s dotě-

ným rámusem. Poblíže ní a proti malostranské porážce stával domek „U velké velryby“, položený v ústupek vedle vyšší mostecké věže (č. p. 59-III.). O něm často uvažoval mědikovec Ondřej Himmer, jak znamenitě by se hodil; zde by bylo méně nářků na slyšitelnost práce, hotovíci pivovarské vany a jinaké kotle. Po delších tahačkách si s majitelem, krejčím Kryštofem Khünelem, konečně plácli, takže nezbyvá již, než sepsati kontrakt o trhu. Khünel však, rozmysliv si patrně věc, pojednou nechce kupce vpustit do nemovitosti, sousedstvo, ve skutečnosti jím poštvané, zde mědikovce nestrpí. Kdo prý by jeho bušení po celý den poslouchal. Je Himmer jediným, kdo v končině rámusí? Co se tu dnem i nocí naštekají u protější porážky řezničí hafani, nemluvě raději ani o puchu, vycházejícím od jatek, a frekvenci, bouřící po mostě. Při komisi, konané ve velrybím domě, shledali kominíci Josef a Mates Demartiniové, že ve sklepě, určeném Himmerem za pracovnu, není nebezpečí ohně, přesto sousedé: městský radní Jiří Zelenka, ovdovělá voskářka Šíchová a naprotější řezníci měli pro strach z požáru uděláno, poukazující na převážně dřevěnou stavbu, nazvanou po obrovském kytovci. Koupě byla Himmerovi schválena, než radost mu tím nezpůsobena žádná. S konsensem se stanovil výslovný zákaz neprovozovati v domě řemesla, pro které obec, poslušna návrhu městského

hejtmana, vykáže příhodnější místo (31. 5.—11. 10. 1708).

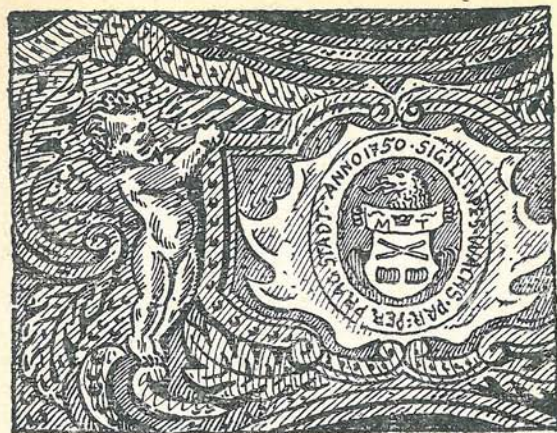
Himmer smůlou začínal, mlynář Ondřej Šťastný jí končil. Déle roku ležel v sednici mlýna za Poříčskou branou, poražen zlou nemocí. Časy, kdy od kola lednice běhával k vantrokům a stavidlu, kdy dozíral, zda řádně přitesané kameny neběží naprázdno, aby hned nato žertoval s mlečí a plísnil chasu, dávno pominuly. Sotva kdy bude panu otci dopřáno vejít do mlýnice, kde zatím hospodáří stárci Mikuláš Jelínek a Řehoř Černý. Neříká na ně spolehnouti. Ondyno prodali dva strychy otrub za zlatku a padesát sedm krejcarů, bez ohledu na úředně stanovenou cenu třiceti měďáků. Povědomost o přestupku dostihla urozeného sluchu Františka Ignáce hraběte Vratislava z Mitrovic a pán neměl nic chytřejšího na práci než ochorelého mlynáře udati. Následky postihly Šťastného pokutou padesáti říšských tolarů a jedině omluva chorobou, tlumočená primátorem Starého Města Voříkovským, zbavila nevinného pacienta trestu. Stárci ovšem nemohou platit, posedí proto místo pokuty tři dny v koši (15. 5. 1708).

Týchž potíží jako Gildeaniové s jircháři a Weiner s kožešníky zakusil ve Starém Městě mosazník Adam Klinkoš. Přišel do země, zlákan místodržitelkou dekretací císařského úmyslu povznést řemesla a manufaktorie podporou cizích mistrů, přinášejících

výrobní zkušenosti vlasti, sotva se však v dohledu Hradčan ohřál, narazil na závistnou nepřejícnost pasířů a nožířů, hotovících dlouhé nože. Spor je vznesen na apelace, ty však neponesou svého rozsudku dříve, dokud nezahlédnou do výsad odpůrců, najmě nožířů, o nichž zakrátko vyjde najevo, že neotravovali toliko Klinkoše (31. 1. 1710).

Jindy se dvě řemesla přela mezi sebou. Mydláři tvořivali odedávna jeden cech s voskáři. Tito, poččetně pravděpodobně zesilivše, požádali o samostatnou organizaci, a když jim bylo vyhověno, chtěli z někdejšího společného majetku jak celý archiv, tak na ně vypadající podíl stříbrných, stejně cínových předmětů a slavný „willkommphár“, jenž se na číši obvykle ověšoval věnovanými medailemi a mincemi.

To bylo loni, kdy staroměstskému hejtmanství uloženo provést v přítomnosti zástupců magistrátu a cechovního inspektora rozvod, obě strany uspokojující (29. 10. 1715). Rozhodní jednání potrvalo dosti dlouho, byliť tu i tam lidé tvrdých čel, smluvivší konečně porovnání, jak následuje. Akta posledních třiceti let jsou přiznána voskářům, než ne svíce gildy, jichž celá zásoba bude věnována kostelu sv. Haštala, pohřebišti to spolumistrů, zemřelých za posledního moru. Ode dne, kdy císař reskriboval rozpoj, žádný voskář nebyl cechem přijat, proť hotové, mydlářům připadlé peníze neděleny,

Reliefní výplň voskářů.

tím méně, dluží-li voskáři do matky pokladnice třicet zlatek a dvacet pochodní, nutných ke smutečným konduktům a pro slavnosti veselejšího určení. Uslyševše, že mydláři jim polovičku dluhu sleví, voskáři upustili od požadavku stříber a cínů, pro budoucnost beziak zbytečného, poněvadž, pokud známo, potomkům nic nedochováno, a tu kavalírství mydláři opětovali slib odcházejících nevyhledávati s nimi hádek, odpustili „cerae vectorum“ ještě stovku dluhu a věnovali pro jejich novou pokladnici padesát kop (6. 4. 1716). Voskáři měli samostatnost, kterou chtěli, také slušnou hotovost

do začátku, ale kam ji uložili? Jistě ne do své zdobné truhlice, oživené pilastry, výklenky, řezbami, vykládaným dřevem, v čele i reliefní výplní, kde dva putti nesou kartuš čili štít s namalovaným znakem řemesla. Vznikla o slušnou řádku let později za Marie Terezie (1750).

Slavným vojákem býval Jan Truto, někdejší nadporučík při císařském lodním armamentu a teď pražský n a t ě r a č. Jako mladík vyučil se v Holandsku zacházeti s fermežovou barvou — proč u lakýrnické štětky nezůstal! Opustil ji pro dobrodružnost povahy, či podlehl verbířskému namlouvání? Neprozradil toho na sebe, mluvilť toliko o kolikeré vojenské kampani za Leopolda I., hlavně v Uhrách, kde jsa od lodí asi střílel po Turcích, plavě se na hladině Dunaje. Štěstí přálo, osobní statečnost napomáhala, takže když pro rány a nemoci byl Truto obdankován, vystoupil z armády v hodnosti nadporučíka. Sebrav ženu se čtyřmi dětmi, usadil se s nimi mezi Opyšem a Vyšehradem (1701) a živil je, byť ne skvěle, natěračstvím. Malý výdělek a trocha úspor držely rodinku nad vodou a byly by tak činily nadále, nebýti Františka Kratochvíle. Tvrdě, že on prvý vnesl profesi do Čech, opatřil si císařské privilegium k natěračství, čímž připravil někdejšího nadporučíka o chleba. Nedosti na tom! Kratochvíle obeslal člověka, smutně vzpomínajícího na slavnější kariéru důstojníka, ke staroměstskému magistrátu a

tehdy Truto, nechtěv být zatčen, slíbil zarazit barvící živnost. Teď závisí jedině na místodržících, zajde-li hladem či zůstane-li při došavadní skrovné skývě (7. 4. 1718).

O nic veselejší písničku nehudl Jiří Stapp, chudý konvertita z Ulmu, zápasící o existenci s nožíři pražského trojměstí. Nedoznal ve „stověžaté“ dostatečné přízně Fortuniny. Neporádná ženská, nutící ulmského rodáka k manželství, vymohla naň u konsistoře žalář, v jehož temnotách úpí čtrnácte měsíců a nevyvázne z nich, neporovná-li se s ní platbou třiceti zlatek ročně. Sám Bůh osvítil ve vězení jeho ducha, pročť Jiří, zanechav luterství vešel do všeobsáhlosti římské církve, i není příčinou, proč by se po zisku měšťanství zde neusadil a nepřijal členství v cechu mečířů nebo nožířů. Chudoba zatím brání provésti úmysl do krajních důsledků, neméně potrvá, než si žadatel opatří křestní list, a s prací stejně nesmí započítí, vždyť cechy by ho buď zavřely nebo vyhnaly. Jelikož však pánům nesporně záleží na umělcích, přicházejících odjinud, navrhuje, aby dostal šestiměsíční svobodu práce bez tovaryšů mimo organizaci gildy. Za tu dobu by si jednak opatřil peníze, nutné pro členství v řemeslném bratrstvu, jednak by dopsal o list svého pokřestění (15. 3. 1712).

Nožíři měli oproti Stappovi náramně lehkou posici. Jeť zámečníkem, po kterém jim

pranic není, nechť se dohodne se svým řemeslem, se kterým oni nemají společenství. Suplikant sotva umí více než oni, mistři dlouhých a krátkých nožů, pochytivší při dalekých vandrech mnohý fortel, i fabrikaci ranhojičských a jiných umělých instrumentů. Však oni dobře vědí, že Stapp kdys pracoval na jednom vídeňském předměstí u puškaře, fušujícího do nožů, čímž se nestal nožířem — a kde jsou jeho atesty o čtyřletém učednictví, tovaryšství, vandru a „majstrštuku“? I kdyby je měl, Stapp nikdy nemůže býti u nich přijat. Ačkoli ženat, zachoval se zcela nemanželsky a obcoval mimo svátost s nešlechtnou osobou slabého pohlaví, čímž navždy ztratil schopnost k cechu (21. 4. 1712). Rodák z Ulmu nezůstal odpověď dlužen. Mistři by se neměli tolik troštovat a poukazovati na jeho zámečnictví jako na důvod svého odporu. Dva z nich náležejí témuž řemeslnému znamení, třetí pak, u kterého po dva roky pracoval, ho písemně povolal z Vídně. U toho, aniž by se chtěl chlubit, postavil dílo, jaké po něm nikdo v celé Praze nesvede. Bude-li mistrům dopřáno sluchu, kde zůstane respekt před vůlí císaře povolávati cizí umělečtější pracovníky do země (10. 6. 1712)?

Stapp náležel k řemeslníkům, vyměňujícím jedno řemeslo za druhé, když prvé nešlo, ale parukář Kašpar Strand se raději chytil importního obchodu z Lipska. Forman Nestler

dovezl a vylčil proň v Ungeltu různého zboží za tři sta sedmdesát čtyři zlaté. Mimo látky všeho druhu a něco koží obsahovalo většinou galanterní výrobky. V bednách a balících leželo vedle osmi třízlatových anglických bičů pět želvových tabatěrek, ležících svorně vedle dvou tuctů krabiček prchavé soli, každá po zlatce. Touž cenu měl soubor čtyř tuctů hlazených rukavic, ale dva tucty bílých rukavic byly po třech zl. Vějíře, objednané parukářem ve veletržním městě, náležely k obyčejnějším, jichž třicet šest kusů přišlo na šest desítek, a anglická puška také nepatřila k nejdražším. Stojíc trojici stříbrňáků, je určena zlákat cizokrajným původem hejla, kterému domácí výrobek nestačil (10. 5. 1712). Starší kupectva žehravě pozorovali handle parukáře. Když jim jich bylo přespříliš, zažalovali škůdníka, jenž nikdy neprokáže členství při vyznavačích Merkuria a zrovna tak ne svoje měšťanství. Jsa jim škoden, zasluhuje pokutu sto marek zlata (1. 8. 1712). Strand se bránil, že přece nevede veřejných obchodů, nýbrž pouze ze soukromé ochoty opatřuje všeliké potřeby kavalírům a těm kupcům, kteří do Lipska nejezdívají, než místodržitelé neuznali jeho obrany a zakázali strandovské kšeftaření, jinak nastane pokuta na ně navržená (8. a 28. 11. 1712).

Kdo jednou okusil zakázaného ovoce, nikdy už nezapomene jeho chuti. Nejinak Strand!

Jen mu otrnulo, obchodoval dále, šetře větší opatrnosti, čímž se stalo, že před uplynutím několika let nebyl přistižen. Ukolébán dlouhým tichem v klamnou bezpečnost, parukář objednal u norimberského kupce Jakuba Blumarta stříbrných věcí ve váze tří čtvrtin centu a zase je v engeltu vyclil, tentokráte vlastním jménem. Z toho nová stíznost kupeckých starších a brzo po ní domovní prohlídka vlásenkářského bytu, naditého dřevěnými i plechovými bednami. Některé byly prázdné, v jiných zato byl hotový sklad šmejdiřského krámu. Roztodivná míchanina obsahovala: rukavice, hedvábné opasky ke kordům, noční čepice, prošívané hedvábím, čaj, pérové štucle, chocholy pro přípřeže saní, španihelky, lipskou skořicovou vodu, mantyly, stříbrný podnos a svícny s augšburským puncem, rosolku, broušené sklo, pouzdro se souborem stříbrných nožů a lžic, ne nových, ale použitých, kloubouky, španělský i jinaký tabák, vzácné obrazy, pistole a množství maškarních přelků.

Dotázán uprostřed malebné směsi, odkud sortiment sebral, Strand zprvu vyslovil podivení, proč se kupci pro takové maličkosti rozčilují, a potom započal se zpovědí. Stříbrná souprava z Norimberka? Bože, tu kázal převézt z pouhopouhé úslužnosti vůči hraběti Františku Kolovratovi. Noční čepice koupil od zdejší výrobní paní Wipperkördové, pistole

vyměnil se signorem Miseronim, bývalým podkoním hraběte Františka Trautmannsdorfa, ostatek buď u něho zastavili kupci Claudio Seere a Regaglia nebo je statkem cizích lidí, daným k němu do komisního prodeje. Až na tři želvové španihelky, koupené od signora Minettiho! Maškary a části koňských postrojů půjčuje za malou úplatu. (Přes parukářovy výmluvy zboží bylo zabaveno a ze zástavy nevypuštěno dříve, dokud nevydán nový zákaz strandovských obchodů (27. 1.—21. 2. 1716).

Není povědomo, jaký postoj zaujal parukářský cech vůči spoluoudu, jenž páchal nevěru na vlasovém díle. Sotva ho odsuzoval, dobře věda o velikých praktikách, jimiž si členové dopomáhali k rozhojněnějšímu výdělku. Je lépe o takových zástojích nemluvit, tím spíše, nutno-li jednati o representaci organizace, dotýkající se jejího pečetidla. Starší navrhli objednávku nového, byloť staré buď opotřebované, s kresbou, pozbyvší častým užíváním na výraznosti, nebo spíše proto, že svým textem mluvilo o předešlém císaři, a tudíž nevyhovovalo. V souhlase s rozkazem místodržitelstva (2. 9. 1717) byl opatřen návrh náhradního, načež městské rady triurbia vyslovily o něm svůj úsudek, nic proti němu nenamítajíce (7. a 23. 2., 16. 3. 1718). Rytba sigilla představovala říšského orla, an letí v paprscích vycházejícího slunce a nese ve

spárech ovál s portrétem Karla VI., věnčený nápisem: C: VI: Imper: Sem: Aug: Hisp: Hung: Boh: Rex., kdežto druhý nápis sledoval okraj celé pečetní plochy, zformulovaný rytcem lichotnými slovy: HaeC MaIestatIs speCies Dat VIVere nobIs. Neklame-li paměť, pak leželo cos podobného a s popisem aktu shodného ve vitrině městského musea, chovající památky zhotovitelů paruk.

Přibližně v touž dobu, kdy parukářská fantasia byla trápena představou pečetidla, paže bñící nadávali na pana „zajglajtnanta“. Koho to vzali na mušku? Jenom vojenského správce malostranské zbrojnice, který v knížce, pojednávající výhradně o civilistech, je těžko přiřaditelný k některé ze skupin, dostane proto jako člověk velmi pracovitý a jako jediný voják vlastní odstavce na konci kapitoly o práci. Vzalť pod ochranu přivandrovalce Matyáše Müllera se syny Františkem a Janem, nevyučené v řezbě šaftů a přece je hotovíci. Trojice odnímá pažebníkům, chlubícím se býti správnými platiči daní, velké množství díla, tak veliké, že stěžovatelé nemají téměř žádného a z toho důvodu nedrží tovaryšů. Nemohouce trpěti činěné jim příkoří, utekli se rekurseem nahoru na Hrad, hradiče se výsadou Rudolfa II. (1582). Jsou povinni bděti nad čistotou řemesla a netrpěti, aby — podle vlastních slov — byl jim kus chleba uřezáván zrovna před hubou. Zajglajtnant

si sotva co dělal ze zákroku mistrů, vždyť ve svém zájmovém okruhu, vyňatém z cechovní pravomoci, byl svrchovaným pánem (16. 8. 1717).

Přečastých přestupků se dopouštěli pekaři, prodávající chléb a housky nedostaččné váhy, uplácané z mouky, všelijak smíchané, čímž rychle bohatli. Po každé, když při nepoctivosti chyceni, koukala z toho pokuta, i naskytá se otázka, jak se naložilo s penězi, trestně vyinkasovanými. Malostranského mistra Ondřeje Lercha stálo jeho přestupnictví pětadvacet říšských tolarů, složených u magistrátu, který odevzdal částku s dlouhým právním rozkladem místodržícím. Vzpomenuv příslušného odstavce svatováclavské smlouvy, zřízení zásluhou Viléma z Pernšteina při podzimním zasedání sněmu L. P. 1517 a nezrušené obnoveným zřízením zemským ze sedmého pobělohorského roku, činil si nárok na lerchovskou venii, neboť zmíněná smlouva stanovila, aby pokuty měšťanských osob zůstávaly při obcích. On by z oné, o níž běží, zakoupil požární rekvisity, jichž komuna nutně potřebuje. Opatrní otcové města neposlali ve skutečnosti všeho. Lerch, přistižený při prodeji chleba, oproti taxe velmi umenšeného, platil, jak výše uvedeno, tolikéž dali i tržní, nejspíše trochu nedbanliví inspektoři a právě to dozorcí kvantum si obec ponechala, vědouc, že odvedené by později

těžko vymáhala z pokladen rentovního úřadu, trpících vleklými úbytěmi (11. a 16. 8. 1707).

Nestačí opakovati denně prosbu „chléb náš vezdejší dejž nám dnes“ a sám nic k tomu nepřičinit, vždyť samo mudrosloví praví „člověče, přičiň se, Pán Bůh ti pomůže“. Poslednější platí zejména, přizhejuje-li slunce bezdeštným parnem, z něhož by venku snadno povstala neúroda a v sídlišti velikosti „máti měst“ hlad s nezbytnou drahotou. Při vypráženém počasí bývá ve vltavském řečišti málo vody, nutno tedy s jeho málem šetřiti a je dokonale využítí, což je možno, nejsou-li mlýnské náhony zaneseny bahnem. Přesvědčiti se, zda mlynáři drží přítok ke kolům v pořádku, spadalo do kompetence městských hejtmanů, od nich pak pánové zajdou k jednotlivým pekařům a dohlédnou, jsou-li u nich dostatečné zásoby muk (18. 5. 1708).

O neužilství pekařských mistrů, po většině zámožných, se po hodně pohnutém životě přesvědčil Jiří Vít Frič, zrozený na pomezí království v Chebu. Půldeváta roku sloužil císařsko-královskému polnímu úřadu proviantnímu v Bavořích, Uhrách, Sedmihradech, pekl komisárek na Rejnu řece, čímž prodělal mnohou válečnou výpravu s jejím nezbytným nebezpečím. Vždyť nastoupil u vojanských se šedesáti řemeslnými druhy, z nichž malý počet tří dožil se dne jeho obšidu. Nyní, protráviv tovaryšstvím celkem čtrnáct roků, by chtěl

popověti tělesné únavě a přijati malostranské mistrovství. Kdyby! Cech ho nemilosrdně odmítá. Tvrdí, že mu pranic není po Fričově vojančině, neboť — hic Rhodus, hic salta! — uchažeč si musí dříve odpracovati známou trojici let v místě budoucího misterství. Správcové země, vzavše v milostivou konsideraci fričovské zásluhy, byli rozhodně pro prominutí trojletí, ale to neznali Malostranáky. Sedíce v cechovní hospodě, označené zvenčí cechovním štítem s říšským orlem, rozpínajícím peruti nad dvěma žemlemi a preclíkem

Znak pekařů

(1665), nakoncipovali odpověď, již Fričovi znovu předhodili nedostatek zdejší práce. Mají ve svém středu tři nebo čtyři členy, kteří jako chebský rodák slouživali proviant-
amtu, aniž jim předepsané tři roky byly prominity. Hlavní důvod odporu spočíval ovšem někde jinde. Menší Město mívalo před dvěma desetiletími toliko osm pekařů, jichž přítomný počet se oproti dřívějšímu zdvojnásobil. Z toho rostla bázeň před zmnožením konkurence, strach však byl málo platen, byltě městský hejtman Ludvík Ignác Bechyně z Lažan pro ohled na zásluhy Fričovy (1. 4.—9. 8. 1715).

Kdykoliv hrozila válka, nastala sháňka po

pekařících. Tehdy dvorská válečná rada dopisovala české dvorské kanceláři, že nastala doba, kdy vše, co je pro polní tažení nezbytně nutné, třeba okamžitě připravit a uherskou armádu dostatečně vybavit, aby s úspěchem vystoupila proti Turku, nepříteli veškerého křesťanstva, zbrojícímu na vodě i na souši, jen tak budou země mocnárství ochráněny před pustošícím vpádem barbarů. Péče o provianty patří k nejdůležitějším, pro ně nutno v různých končinách dědičného panství sehnati k pečení komisárku až tisíc tovaryšů, které v Praze obstará zásobovací oficír Samuel Ignác Coranda s jedním přiděleným mistrem. Císařská rada a vrchní válečný komisár Josef von Hämrich nevěděl přesně, kolik Coranda jich má pod prapory sehnati, dal tudíž neurčitě znějící rozkaz o nejmožnějším počtu jemu k odvodu přiváděných a do země svatoštěpánské koruny odesílaných, načerz triurbiu se uložilo dovolit verbířům uderit v bubny (8.—26. 2. 1717).

Málo zajímavostí bylo zjištěno v nemanipulovaných spisech o postřiháčích, nejvýše opětý spor s fušerem Jiřím Landschuritzem, škodícím v malém domku, nuzně stlučeném z latí a prken v sousedství Kinského paláce ulice Nerudovy (č. p. 249-III., 25. 6.—18. 8. 1711). Stejně je tomu s řemenáři, z nichž dva naříkali na nebožtíka Antonína z Binágu. Pán si potrpěl na pěkné koňské postroje a kde-

který mistr by ho byl u sebe vítal s úsměvně přívětivou tváří, nebýti Binágovy dlužnické zapomnělosti. U Martina Rumbela objednal před deseti roky šestisprežní výstroj, vyloženou červenobílou koží a kovanou mosazí, zůstav za ni do smrti sto jedenatřicet zlatých dlužen. Před osmi lety šel k jinému zhotoviteli koňských výbav, také staroměstskému, od něhož postupně odebral: zlatem přemované sedlo s čabrákou a taškami (6.30 zl), novou „schess“ čili nosítka, velmi honosně zdobená malířským štětcem (37.30 zl), juchtové sedlo a jiné pro mladého pána (4+3.30 zl), též tři páry pistolových tašek po dvou zlatkách, za tolikéž malou čabráku modré barvy a druhá nosítka, o čtyři zlaté dražší prvých. I zde zapomenul na dluh, doslova nadosmrtní. Budiž mistrům, vedoucím žalobu (8. 8. 1712), přáno, aby staroměstský hejtman jim při pozůstalosti konečně dopomohl k penězům, chtěl-li také živu býti.

Palác Kinských č. p. 249-III.
v Nerudově ulici.

A co má cenový komisař, hrabě František Ignác Vratislav z Mitrovic, počít s mohovitým hradčanským řezníkem Kminským? Doslouchnuv o masařově zlozvyku neprodávat na váhu, nýbrž od oka, poslal k němu pro libru telecího, za niž zaplatil devět krejcarů a tři denáry, čímž úředně stanovená cena překročena o více než polovinu. Purkmistr Ondřej Tomáš Lerch, pověřený vymoci pokutu na přistiženém, vzkázal, že Kminský zaplatí do čtrnácti dnů. Nechav je projíti, komisař třikrát bezvýsledně upomínal a tehdy Lerch poslal neuctivý vzkaz. Jemu, jenž není po sprchnutí příslušného času už purkmistrem, po řezníkovi nic není. Vratislav dávno pozoroval nechuť magistrátů, ovlivňovaných sousedskými vztahy, pomáhati jeho hodnosti při stíhání zdražovatelů, bude dobře nejen je důrazně napomenouti, ale jak pokutovati Kminského dvacetí říšskými tolary, tak příkladně postihnouti Lerchovu nevážnost k úředníku (11. 3. 1711).

Přetěžkou bolest mívali sklenáři. Netoliko proto, že každou chvíli někdo požádá císaře o svobodu práce, jako před nedávnem staroměstský František Leopold Lampel, bojící se výloh, spojených s přijetím do gildy a se zhotovením mistrovského kusu (14. 8. 1713). Horší je, čím jim ubližují cizí kupci, oprávněně tržít v městě pouze v jarmarečním týdnu. Nyní si oblíbili prodávati i mimo tržní čas, nabízejíce zboží při hausírnických pochůzkách

dům od domu. O nic lépe tomu není s hradními střelci, kterým je bez tovaryšů propuštěna práce, přinesená k nim do bytu, a oni zatím, nic se na předpisy neohlížejíce a pomocníky najímajíce, berou k sobě zasklívání celých budov, ba docela bez ostychu obchodují sklářskými tovary, jim povždy zakázanými. Nejinak si počíná několik mušketyrů od domácího regimentu Sickingen. Půjde-li to tímto způsobem dále, tu na pořádné mistry nezbude v Praze ani kousek díla (17. 8. 1717).

Nechť je halda aktů kdekoliv načata, všude z ní vyzírá mamonářská hamižnost, jednou ubírající, po druhé upírající spolublížnímu nárok na prostředky k jeho existenci. Zřídka kdy se poušť bezcitné lakotnosti zazelená oasou citu, jakou vykouzlil svou poslední vůlí Domenico Qualia. Krásně volenými slovy odporučil duši Bohu, doufaje o ní, že pro krvavé rány Krista Pána, též na přímmluvu matky Boží a svatých patronů nebeských bude uvedena u věčné blaženství. Postarav se o cestu na věčnost, mluvil o pozůstalé časnosti majetku, zanechaného vdově a dceři, načež vzpomenu toho, kdo po dlouhých jedenáct let byl jeho věrným pomocníkem. Ano, Vavřínek Ford ho nikdy nezklamal, proto mu v případě odchodu z dílny odkazuje tisícovku, splatnou ve třech termínech, ale zároveň prosí, aby neopouštěl osiřelých a vedl jim živnost za rovný podíl na zisku (31. 3. 1706).

Láskeyplně počínající historie, budící na-

snadě ležící domněnku o příští Fordově ženitbě s dospělou dcerou zůstavitele, se zakrátko zvrtila. Buď měla holka jiného v srdci, či Ford byl již ženat, ať tak či onak, běh událostí se proměnil v obvykle všední děj, jednajícím ponejvíce o střevcích. Pokračování historiky nalezeno ve stízném spise někdejšího tovaryše, kde došlo také ke zmínce o Qualiových místních počátcích. Jejich ouverturou byl místodržitelův dekret, jímž strunaři zaručen vedle nerušenosti výroby výhradní odběr ovčích střev, v Praze kdekoliv se vyskytnuvších (12. 12. 1698). Půl roku po otcově smrti se dcera vdala za šmejdiře Matěje Jírovce a byla vybavena částí rodičovského nábytku, vozem se spřežením a hotovostí sto třiceti zlatek. Nato zemřela matka a mladá paní dostala druhou část dílenských potřeb, s nimiž její manžel, odloudiv Fordovi tři tovaryše, zařídil vlastní strunovou fabriku. Učinil tak proti všemu mravu a obyčeji, poněvadž žena následuje chotě do živnosti, bez nároku na otcovskou (29. 12. 1707).

Ford, snaže se o ochranu svého podniku, uzavřel smlouvu o dodávkách potřebné suroviny se všemi pražskými jatkami, aniž si kontraktem prospěl. Jírovec, stíhaný dosud nerozhodnutým procesem, prostě přeplácel střeva a nebyti malostranské paní Bochové, dodávající navzdor úkladu, Ford by brzo neměl z čeho dělat. Nebude-li škůdce zneškodněn, císař ztratí řádného plátce daní a panovníkův re-

skript, snažící se přiměti cizí řemeslníky k usedlictví v Čechách, pozbude vší účinnosti. Kdyby Jírovec byl řemeslu vyučen, ale on není vůbec schopen ukrotit pevnou strunu pro pálky, užívané v míčovnicích. Ford bude velmi povděčen za rozkaz přenechávati mu všechna, na pražských jatkách z ovčích těl vyňatá střeva, ba spokojí se i jejich rozdělením mezi sebe a Jírovce (26. 8. 1709). Také u tohoto žalobce měl strach nadměrné oči, vždyť dílna kvetla a v Praze „Temna“ se domohla znamenitého exportu.

Kavalírských mravů ochutnal na sobě staroměstský měšťan a švec Jan Kašpar Štieff, kterého neštěstí svedlo s virtuosním dlužníkem Janem Ferdinandem baronem Chřepickým z Modliškovic. Znal přece pánovu pověst, ale nehledě k ní dal se před několika lety zlákatí vyhlídkou na výdělek a dodal mu kolikery boty za třiadvacet zlatek. Peněz nikdy neviděl. Jednušky teď tvořily stálé manko jeho vlastního hospodářství, silně citelný nedostatek, bez něhož nemohl poplatit dluhů. Věřitelé, nevzavše ohled na aktivum pochybné ceny, uvrhli milého ševce do dlužnické věže. Neblahý otec šesti malých dětí seděl devět, třináct a nakonec devatenáct neděl, aniž se baron, dávno prochodivší dodanou obuv, nad ním ustrnul. Zprvu se vzácnou důsledností ignoroval upomínky staroměstského hejtmanství, aby, když zmrzen úředním nabíháním,

nešel pro odpověď příliš daleko. S poukazem na moratorium, povolené baronským závazkům Leopoldem I. (27. 9. 1703), a se záviděníhodnou nonchalancí prohlásil, že nemá hotovosti, kterou by obuvníka uspokojil (17. 6.—27. 9. 1709):

O ševcích se říká, že jsou filosofičtí mudrlanti, běda však, praskne-li jim trpělivost, jindy tuhá jako potěh nebo dokonale vyschlá podrážka. Tovaryšská dlouho držela oproti křivdám, páchaným mistry, ale pak propukla nevázaností stávkou, pro niž Karel VI. neměl za mák smyslu. Vzav na vědomí místodržitelkou zprávu o ní, císař schválil všechny tresty na svobodě, obuvnickému dělnictvu nadiktované, které neterminovány potvrzují do příštího rozhodnutí zeměpána. A nedosti na tom! Schůzky nevinných tovaryšů s přestupníky nebudou trpěny, tím méně jakékoliv tumulty a srocování (17. a 23. 3. 1713). Na tuto různici dlouho pamatoval Jan Jaroš. I on patřil k výtržníkům, hájícím svémocně sebe, pročež byl trestán devítinedělní prací v ulicích Starého Města, načež přikázán k mistru. Z počátku šlo všechno dobře, jakmile však změnil místo a nastoupil u Antonína Mayera, bylo po svatém pokoji. Nový zaměstnavatel Honzu zakrátko propustil, tvrdě, že tovaryš je nepoctivého zrodu a tím nehoden řemesla. Nebude-li Jaroš nařčení odpírati, tu jeho čest, bez níž u zvolené profese nenalezne obživu,

navždy pomine, proto snažně prosil o její opatření (9. 1. 1714), mistr beztak nařkl nevinného ze msty, aby soukromě potrestal vzpouru proti hlaváčům řemesla.

Je-li na zvěsti o ševcovském mudrlantství něco pravdy, tehdy mužům, kdož jim nadání, v jednom ohledu neuškodilo. Nezabavilo je smyslu pro praktičnost, projevenou pokusem, jak snadno a rychle dostati neprovdané dcery pod čepec. Zamanuli si, ač dříve o podobném nebylo slýcháno, že jedině tovaryš, jenž se ožení s mistrovskou vdovou nebo dcerkou, dosáhne mistrovství. O tomto zprostředkování vdavek není v privilegii napsána nejmenší zmínka, ani slovíčko, jež by bylo jen náznakem čehos podobného. Tak jim to místodržící zcela správně zarazili a obuvník Jan Jakub Puchl směl k sobě pojatai jakoukoliv poctivou ženskou. Hlupák si nerozuměl. Dceřek od knejpu bylo na vybrání, proč si nevzal jednu z nich, zajišťujících svobodu ode všech břemen, spojených se ziskem členství při gildě. V případě ženitby s krasavicí, stojící mimo cech, nebude liberace od nákladů a z ní resultující úspory (7. 6. 1715).

Řemeslné korporace povždy bděly nad jakostí řemesla, tu se zastávajíce členstva, nespravedlivě očerněného odběratelem, a jindy zákaznictva, poškozeného nesvědomitým dodavatelem. Nejinak si počínali přísežní starší truhlářů, když apoštolský syndikus novo-

městského kláštera hybernů, hrabě Václav Vojtěch Šternberk, podlehnuv nespokojenosti kvardiána P. Františka Moura, požádal o prohlídku nových kostelních lavic, jimiž klášter neuspokojen. Komise je konána v prostorách chrámu neposkrvněného početí P. Marie, vyzdobeného freskou, namalovanou kol hlavního oltáře Janem Ferdinandem Schorem, a obrazy Karla Škréty, Matěje Zimprechta, ale dosud ne plátnem Františka Palka, líčícím scénu ze života sv. Patrika. Starší cechu nechápali, z jakého důvodu vznikl mnišský odpor proti koupenému nábytku. Lavice nevykazují chyb, jsou jak v ohledu konstrukce, tak řezané výzdoby v naprostém pořádku, a proto rozhodčí soud uložil velebným otcům uspokojit výrobce patnáctizlatkovým doplatkem (1707).

Dobře se truhlářům provalo, dokud Podskalí, kde v úzkých křivolakých uličkách a mezi domy s renesančními nebo barokovými štíty pach dry, provanutý vlhkotou řeky, připomínal čerstvou vůni lesů, si neoblíbilo obchodní metodu, řemeslu na výsost odpornou. Majitelé ohrad, zapomenuvše na sousedskou lásku a poctivost, nečekali, až truhláři nakoupí dubových, olšových, také borových, hruškových, neméně ořechových a lipových prken i trámců, nýbrž dopouštěli se nezvyklého předkupnictví. Jakmile plavec, hlučně zahalekav, přirazil s vorem ke břehu a vázal plavidlo houžvemi, už se na něho vrhli jako supi a

skoupili všechno připravené dříví, odpírajíce prodati je dále mistrům. Ochotněji nežli jim, přenechávali je za zvýšenou cenu fušerům, ba někdy splavili materiál dolů po řece a tam ho prodali za dvojnásobné peníze, čímž způsobovali nemenší drahotu na dolní zemi. Tím je dostatečně vysvětlena nemožnost pražských mistrů uspokojovati kavalíry či dodržovati dodací lhůty. Nežřídka teď potkáte člověka od řemesla sv. Josefa, an z Podskalí vleče do kopce Nového Města jediné prkno, získané po mnohých domluvách a přímlovách, tak vzácné, že si jím raději obtížil vlastní hřbet. Než by doběhl pro vozík, snad by někdo sebral, co těžko vymluvil. Starší pamětníci mluví o jiných praktikách dřevního obchodu. Dříve zůstávala drva po čtyři, pět dnů ležeti, aby Praha a její řemeslníci v klidu a přednostně obstarali jejich nákup. Teprve zbytek rozebrali a uskladnili dřevaři, stydíce se za těch lepších časů veslovati vorařům naproti a kupovati od nich venku na hladině Vltavy. Neodjde-li k nápravě, je truhlářský ruin neodvratný, ač přece císaři musí záležitosti na nerušené existenci stavu, zpracovávajícího dřeva, a neméně na levném živobytí, neboť jediné jím se umožní snadnější placení dávek. Poslední důvod rozhodl a přivodil rozkaz, aby dříví, k podskalskému břehu dovezené, bylo po čtyři dny zajištěno předkupnictví Prahy a truhlářů, takže postava mistra, vlekoucího

na hřbetě jediné prkno, opětně vymizela z obrazu ulice (30. 10.—5. 11. 1716).

Kde na jakost díla a jeho cenu nedohlédlo řemeslo, tam zakročil cenový komisař, hrabě František Ignác Vratislav z Mitrovic. Jak energicky a svědomitě pán při úředním výkonu postupoval, toho důkazem je jeho třetí výskyt na stránkách, skizzujících průřez bytím „hlavy království“. Namočiv mlynáře, řezníka, neméně málo dbalého purkmistra, hrabě povolal krátce před vánoce své páže a poslal chlapce, aby okamžitě doběhl k Antonínu Leopoldu Poltzovi, písaři staroměstského rychtáře. Vyřídí mu, že voskář František Antonín Štych prodává svíce, nemající předepsané váhy, i sebere písař všechno zboží a rozdělí je z trestu mezi špitálníky. Poltz, bručící asi, proč hrabě na tohle vzpomenu zrovna večer, když ráno je zrovna tolik času, sebral se a šel v průvodu pážete, doprovázeného lokajem, do Štychova krámu. Regálu nechal bez povšimnutí, nic se nestaraje o jeho obsah, kde na kupce čekaly vedle obyčejných voskovic také rorátní sloupky a hromničky, pestře omalované, s nalípanými plastickými růžičkami a lístky, neméně jesličkové figurky, a kdož ví, zda tu někde pod pultem se neskrýla i neslušná soška, o níž bude řeč při kavárnách. Ohlásiv Štychovi, oč jde, písař započal se zájmem svíček a byl by ho docela nerušeně provedl, nebýti mistrova bratra Jana Jakuba, rajtovního rady od české úctár-

ny. Bratr si počínal s neúctou, u úředníka naprosto nepochopitelnou, ač by měl věděti, že rozkaz vrchnosti musí býti bezpodmínečně splněn. S horlivostí, lepší věci hodnou, vrazil do prodejny a křičel „bratře, nenech si činit násilí, ani zavřít krám“. Na tom nebylo dosti! Toho nectného jazyka, dotýkajícího se urážlivě hraběte a jeho hausoficírů — než přes pokrevný odpor exekuce byla provedena (18. 12. 1708).

Od té doby Vratislav, kromobyčejně „resentující“ nečest, učiněnou jeho komisarství, dával na Štycha náramný pozor, věda o něm, že zůstal ve své tvrdošijnosti nenapravitelným. Stále klame obecenstvo, proč hrabě povolal čtyři starší svícníků a ti ohledali výrobky škůdníka. Malostranský Václav Toužimský s Johannem Tammem a staroměstský Josef Antonín Pospíšil s Ignácem Josefem Schgrafferem prohlédli tovary nešlechtného výrobce, aniž je pochválili. Obsahují málo vosku a přílišně terpentinu, stejnou měrou přísady, ve směs způsobující rychlé hoření. Jsou rozhodně špatně udělány, vytaženy a zbytečně se roztékají. To platí jak o bílých a žlutých svíčkách, tak o pochodních. Třebas kritika hanebně dopadla, Štych, usiluje o znovuotevření zavřeného krámu, jistil s drzým čelem, že ani dnes, ani před třemi lety se při něm nenalezne viny, ale že zato byl poškozen, vždyť následkem škod, způsobených pronásledováním, nedodržel platebních termínů a přišel o úvěr norimberských

kupců, od nichž odebíral vosk. Gubernium, chtějíc spravedlivě rozhodnouti, jmenovalo dva rozhodčí, Vratislava a Petra Mikuláše Straku z Nedabylic, kteří znovu vyslechli znalce, nyní od původního posudku zpátkem reterirující. Někteří z nich se vymlouvali na nedostatečnou znalost němčiny, již protokol byl tenkrát sepsán. Chtěli jim toliko říci, že nedostatečně vyschlé pochodně, prosáklé dosud nevyprechavším terpentinem, rychleji hoří. Tím Štych ovšem vyhrál (16.—28. 3. 1711).

Méně šťastným než Štych byl staroměstský voskář Josef Antonín Pospíšil. V posledních osmi letech jeho dílna třikrát vyhořela. Důvodem požáru bylo Boží dopuštění, neopatrnost čeládky a ne zcela zbytečně podezíraná špatnost zlých lidí, připravivší pohořelého o záso- by a náradí za mnohé tisíce. Mimo ně dluží berničnímu eráru půl druhé stovky na daních za domek se zahrádkou na Novém Městě, postihnutý hrozící exekucí. Císař vždycky projevilsoucit s trpícími a neštěstím pronásledovanými — dozná veličenského slitování i on (únor, duben 1714)? Bůh ho sud', hlavně byl-li z těch nesevdomitých „cerae vectorů“, kteří hnuli osrdím obristlajntanta Richarda de Nongenta k hněvu. Od magistrátu Nového a Menšího Města nafasoval pro strážnice mužstva prachmizerné, sotva hodinu svítcí svíčky. Důstojníci, konající službu, jsou zhusta nuceni kupovat sloupky ze svého, ba vachcimráu u Praš-

ného mostu, Brusky a poblíže jezovitské zahrady se několikrát přihodilo, že zůstaly úplně bez světla, a právě tam, kudy přespolní nejvíce procházejí. Obristlajntant bude velmi povděčen za jakostnější voskovice, vhodnější pro panskou vartu oficírů (22.—31. 12. 1716).

Zámečníci, spojivše se s hodináři velkých hodin, puškaři, ostružníky a heverníky, přednesli rovněž stížnost. Velmi jim překáželi fušeri páté čtvrti, dávno zaslouživší zákaz obchodu železem a výrobky nového železného zboží. Nežli rozhodnuto, putoval staroměstský hejman na prohlídku nařčené obce v obci, zda nevlastní cínovacích kotlů a nerozdělává pokoutních ohňů po půdách. Při prvé obchůzce neodkryl nic podezřelého, ale po druhé, když ji konal za pomoci zámečníků, nalezl v jediném případě nástroje řemesla pod střechou a dole v kuchyni cínařskou pánev, při níž leželo okenní kování, připravené k přijetí povlaku z bílého kovu. Nemaje rozkazu zabavovati nástroje, ponechal je majiteli s výslovným příkazem nezažítati pracovního plamene pod trémovím krovu (5. 7. 1717). Udání bylo učiněno v dubnu, prohlídka konána v červnu nebo začátkem července — když pověst o příští obojho se vynesla, kolik kontrabandu tu zmizelo ve skrýších, jichž po koutech a soutěškách Josefova bylo k nepřebírání.

Jak pilně kladiva bušila, nože krájely a pily skřípaly v pražských dílnách, v nichž vznika-

ly umně splétané mříže, rašící houštím akan-
tu, odkud vyzírá rozšklebený maskarón, nebo
z jadrných koží vykrojená sedla a postroje,
určené pro zvířata, bujně tepoucí kopytem do
dlažby, či z beztvárnosti prkna vyřezané stě-
ny skříní a desky stolů! Řemeslník, sebevedo-
mě pyšný na dovednost ruky, přenášel zdra-
vou pýchu, jíž se hrud' dmula, do cechovní
organizace, stejně hrdé na významnost, která
jí ve městě příslušela a kterou dokládala svou
výbavou. Její pokladnice, prapory, pohřební
štíty, příkrovy, vazby privilegií a i stránky
těchto, popsané krasopisem písaře, jsou kabi-
netními ukázkami, kolik rukodělný člověk do-
vedl, když byl vyceповán učednictvím, tova-
ryšstvím a zkušenostmi, získanými na vandru.
Jistě ho uráželo, publikoval-li Karel VI. ve
Slezsku patent, určený pro ty, kdož se míní
usaditi s novými manufakturami v zemi a vy-
budovavše opuštěné domy, budou nadáni čet-
nými výsadami, načež se místodržících dotá-
zal, doporučují-li vyhlásit též patent v Če-
chách (13. 9. 1717). Starousedlík byl přesvěd-
čen, že neumí o nic méně než noví přílezcí,
ba že umí tolik, že s klidným svědomím se
bude ucházeti o

dvorní řemeslo

při pražském hradu, pro které, dodávající ze-
měpánu, je třeba obzvláštních schopností. Do-

sáhne-li mistr této nejvyšší mety, bude daleko
vyvýšen nad cechovní spoluoudy a nadán vidi-
telným znamením, jež jsou reklamou, přivede
zmnožený počet zákaznictva. Stálý styk s krá-
lovským stavebním písařem Seilerem zaručí
dílo, potřebné při úřadech, sbírajících infor-
mace o práci právě u něho, písař zná mimo to
různé kavalíry a ztratí v případě potřeby pří-
mluvné slovíčko. Dvorská práce měla pro po-
ctěného dvojí důsledek: jednak hověla jeho
samolibosti a oprávněné ješitnosti, jednak do-
váděla k většímu zisku a jím někdy k zámož-
nosti.

Posledně řečené neplatilo však o hradském
bednářství, neboť Seiler zmínil se při něm
o malém množství zakázek. Učinil tak, když
jemu podřízený mistr štoudví zemřel a po něm
zůstavená vdova Rozina Zeidlerová, matka čtyř
dětí, se ucházela o posloupnost. Mimo ni ne-
bylo žádostí o místo a proto Rozině ponecháno
(13. 2.—3. 7. 1708). Zrovna tak málo uchazečů
kandidovalo po skonu Jana Neuwirtha na
dlaždičství sídla českých králů. Hradu
místně nejbližším byl František Föderle, jedi-
ný malostranský podnikatel uličních úprav,
zároveň učeň a tovaryš nebožtíka, a tak dosáhl
cílové pásy po mrtvém závodě (16. 11. 1717 —
1. 2. p. r.).

Zajímavějším obou předchozích je zámecký
hrnčíř, spolu kamnář. Původně pečoval o pa-
novníkova topeniště Jan Jiří Rädtlein a po

něm vdova, která toho ale po sňatku s nějakým komorníkem zanechala. Ještě dobře, že je tu Heřman Kašpar, syn a vyučenec zesnulého, zdědivší po otci, slynoucím v řemesle nejslavnější pověstí, všechny formy, jakých je k pohledání. Mladý, teprve dvaadvacetiletý živnostník opatruje bez ohledu na nepokročilý věk, nemívající zkušeností, různá kamna urozců k jejich naprosté spokojenosti, dodav jim četná, není tedy příčiny, proč mu hradních nesvěřiti (25. 4.—8.10. 1709). Seilerovo mínění o Kašparu Heřmanu bylo časem otřeseno. Byl snad dokonalým řemeslníkem, zároveň však mizerným hospodářem, který nedbanlivostí přišel ve psí. Nadále s ním nelze pracovat, nemá, z čeho nakoupiti tmel a dříví pro pece, tím méně sežene na výplatu pořádných dělníků. Teď, kdy brzo nastane zima, nutno narychlo opatřiti nového. Sotva pověst o příští degradaci pronikla do světa, ohlásil se o nástupnictví Jiří Šatecký, usdlý na Menším Městě, jenž nikdy nepohněval vysokého zákaznictva špatnou dodávkou. Povždy nalezlo u něho dostatečnou zásobu kamen, zhotovovaných s pěti dělníky na různou manýru. Takový zaslouží zeměpanského fedruňku, nechť je po vinařských fériích, až komorní schůze budou opětně zahájeny, přiveden k přísaze (7. 9.—19. 10. 1716).

Schody, futra a okenní obruby tesával pro hradčanský dům vládce k a m e n í k Giovanni della Torre, usdlý měšťan staroměstský, po-

cházející z Milánska, kam jednou, vzav s sebou syna a dceru, je nucen odjet v soukromých záležitostech (27. 10. 1708). Okapní roury spravoval zde a také na sálové budově Královské obory zprvu klempíř Václav Seidl a po něm jeho někdejší tovaryš Jan Steindl, pro kterého excelence rozhodly (6.—20. 3. 1714).

Stejně špatně jako s bednářstvím bylo tomu s knihařstvím. Nejvyšší panstvo přivázelo do Prahy spousty kvalitního knihvazačského díla z Vídně, škodíc tím nesmírně svému povltavskému ligatoru librorum Ondřeji Zeidlerovi a po jeho smrti vdově. Jí se konečně zprotivilo nositi závoj osiřelé manželky, i šla po třetí za muž s Pavlem Mayerem, rodákem chomutovským, dobře vycvičeným ve vazbě volumin. S chotí vyženil dvorskou hodnost, počkav na poslednější dosti dlouho (28. 2. 1709—7. 1. p. r.).

Příkladně věrna zůstala řemeslu paní Kateřina, jsouc mu nesporně věrnější nežli nebožtíkům. Nejprve ji usnoubil hradský kovář Ondřej Kiliás, po něm vzal k sobě dílnu s vdovou Bartoloměj Fliess, a když i on nastoupil cestu, neznající návratu, Káča hospodařila s tovaryši sama, dokud její oko nepadlo na krásu veleslušného Jana Kryštofa Ehlera, bušícího po dva roky do paniny kovadliny. Nemajíce dosti na mluvě zraku, mistrová a dělník promluvili ústy. Zakrátko byla ruka v rukávě, čili Kateřina do třetice všeho dobrého pod čep-

cem, čímž Ehler dosáhl sedmou svátostí stavu dvorského řemeslníka (3. 10. 1710—19. 1. p. r.).

V době, kdy Praha úpěla pod morní ranou, tři lidé usilovali o hradní pokrývavčství, od něhož smrtí sešel starý Daniel Hrdlička. Kdo jiný než syn Leopold, jenž se bude psátí Turteltaub, měl na ně větší nárok, kdo jiný než on vylezl v zastoupení otce po čtyřikráte na špici svatovítské zvonice a mávaným praporem tam vítal přijíždějícího monarchu? S jeho nároky soutěžil Petr Zappel, taktéž novoměstský mistr, maje konkurentem i bratra Jiřího. Pro Petra nemluvil toliko výstup k vrcholu věže sv. Víta, obdobný s výstupem Leopolda Hrdličky, nýbrž rozhodně více jeho zákrok při požáru v královské berni na Hradě. Nemaje obav před plameny, spustil se do jejich neprudšího víru a uhasil oheň, zničil na sobě všecken šat. Česká komora byla zřejmě pro Hrdličku, nejen pro tu vítací fangli, ale také z ohledu na služby otce a děda, slouživších do sedmdesáti let. Jelikož Leopold, řemeslu vyučený, znal hradní střechy, byl obvěněn, byť zatím ne jako Turteltaub (20. 11. 1713—16. 2. p. r.).

Osm žádostí bylo podáno, když tesař Jan Jiří Krayten, odloživ dvorní širočinu, zaměnil časnost za lepší věčnost. Některé z nich, podepsané jmény Jana Mikuláše Zimmermanna, příšlého od Heidelberku, a Matyáše Gabriela z Malé Strany, Jana Petra Nöttera, Jana Fili-

pa Knappa, staršího u cechu Starého Města, od téže gildy pocházejícího Kryštofa Böhma, neřekly pranic o těch, kdož je sepsali. Zbývající byly o hodně obšírnější. Bývalý tesař a nyní leštič hradních pokojů Martin Stöckhoffer by byl ochoten znovu se chopiti řemesla, kterého nezapomenu. Jak by mohl, vždyť na svém vandru, stráveném kondicemi u slavných mistrů, si všude všímal krásných staveb a po návratu do Prahy na přčetných spolupracoval. Nechce je jednotlivě vyčísti, jistě stačí poukazy na jeho devítiletou součinnost při zámku hraběte Šternberka v Troji, na malostranském kostele sv. Mikuláše či klášteře augustiánů v České Lípě. A co krov nad bytem šacmistra — ten také svázal s největší dokonalostí. Staroměstský Poltzer není o nic horším. Byv deset let na zkušéné, okusil díla nejen v říši, nýbrž i v Niederlandu a Frankrajchu, kdežto Tomáš Stubner, usedlý od osmnácti let na Malé Straně, spolustavěl kostely a palatia u hraběte Václava Šternberka, Jiřího Adama Martinice a na kajetánském klaustru theatinů v Nerudovce (12. 1.—23. 1. 1708).

Stavební písař Seiler, maje se o žádostech vyjádřiti, stanovil terno Knapp, Stubner, Poltzer, prose zároveň velmi usilovně, aby byl jmenován člověk, s nímž bude dokonalé vyjítí. Probůh, jenom ne Stöckhoffer! Je to kmotr louda, který nikdy nic nezačne, a přece-li, tehdy určitě nedodělá, nedovede dát roz-

kaz a nikdo po něm nechtěj sestavy rozpočtu nebo soupisu výloh. Německá účtárna odmítala Knappa, poněvadž jí pro případ ohně bydlel příliš daleko a do hradského, při svém velkém počtu dětí malého bytu nechtěl, Poltzera neznala, zato o Stubnerovi věděla, že je velmi pořádný. President Šlik, uváživ pro i proti, učinil definitivní rozhod. Místo dostane Stubner, ale ať nespí mimo hradní obvod, kam by, kdyby trhnul červený kohout, měl ze svého malostranského bytu příliš daleko (3. 2.—18. 5. 1708).

O čestně pověstném truhláři Marcu Nonnenmachrovi je každá zmínka skořem zbytečná. Jeho kniha o sloupových řádech ho dávno proslavila, a zrovna tolik některá díla u P. Marie Vítězné, na příklad kazatelna. Nedávno se zase vyznamenal monumentálnítou svatovítského, pro zádušní bohoslužby za Josefa I. zřízeného castra. Zadáváje návrh tohoto katafalku, zmínil se o úmyslu poslati nejmladšího syna Josefa, svého předpokládaného nástupce, do ciziny, aby dosáhl větší dokonalosti v architektuře. Truhlářský benjamínec je připraven k cestě do Itálie, klasické země Apolla Musageta, a otec prosí zaň a za jeho průvodce Jana Michala Waldtera o pas. Ne obyčejný. Přítomnost hrozí válečným nebezpečím, pročez Nonnenmacher doporučuje latinský, s nímž oba mladíci snáze projdou na poloostrov, jenž je semenišťem mnohých kul-

tur (12. 12. 1712). Josefinský katafalk prospěl o nic méně voskáři Františku Ignáci Schgrafferovi, dosti zámožnému majiteli bohaté zásobeného skladu. Byltě ke castru dodal pochodně a svíce znamenité jakosti, proto po skonku předchůdce, Václava Schutta, zasloužil reputaci, spojenou s dvorním dodavatelstvím (30. 4. a 8. 10. 1711).

Hrad zaměstnával dva zahradníky. Jednoho v parku, kde je vystavěn letohrádek královny Anny, toho starého známého už z jiných knížek, slyšícího na jméno František Zimmer, a druhého ve stromovce Královské obory, Michala Katzbeka. Rád a vesele sázal, čistil a rouboval stromy, dokud i on nezčernal a nezduhl, napaden býv vražednými boulemi a pryskéři moru. O nástupce, ovládajícího řemeslo bezmála kouzelnické, nebude nouze. Tamhle přes řeku pracuje v trojském zámku Šternberkové Jiří Stránský, vyučenec známého „lustgartnera“ Ignáce Spahna, slouživší původně pět let u hraběte Molarta, císařského kuchlmistra ve Vídni, a šest let na Strahově. Adam Seelig, ten tovaryšil porůznu, hlavně v parcích solnohradského arcibiskupa a nyní po tři roky v pražské zahradě kanovníka Opiteze; pobýval v mirabellském či hellbrunnském libosadě, ví toho o rostlinstvu tolik, že přes poměrnou mladost — dožil se devětadvacetiletých narozenin — si troufá stromovku v mnohém ohledu polepšiti. Jan Ulrich, mající na péči

park barona Putze, omezil svou žádost na tento jediný fakt, kdežto Prokop Greuser uvedl jako rekomendaci liechtenštejnskou službu v Telči. Mezi petenty rozhodl vřelou přímluvou baron Putz, čímž hospodářství ve stromovce Ulricha neminulo (5. 12. 1713—24. 2. p. r.).

Proč však tak nevinné řemeslo, jakým zahradnictví jistě je, bylo nazváno kouzelnickým? Stačí vzít k ruce nevelikou knížku Jiřího Franckeho de Franckenau „Paligenesia Francica, Lipsiae 1716“ a tu lidem slabších nervů, majícím sklon k metafysice, okamžitě přeběhne mráz po těle. Hlavně, bude-li jim vysvětleno prvé slovo titulu, aby poznali, že hortulariusové drží zdánlivě s čertem. Vždyť paligenesia značí umění přivést popel rostlin k novému rozkvětu, jak se o něm zmiňují pražský Jakub Dobřenský de Nigroponte ve třetí části „Philosophia de fontibus“ a mnohem známější Salzburčan Theophrastus Paracelsus Bombastus v „Liber sextus de natura rerum: De resurrectione rerum naturalium“. Poslednějším učil, že z popele stromu, smíšeného se šťávou stromu téhož druhu a vystaveného mírné teplotě, se vytvoří „mucilaginnická“ materie. Bude-li ponechána po stanovenou dobu v přirozené vlhkosti hnoje a potom vpravena do žírné země, vypučí z ní bez semene strom, něhož prvotní spálené dřevo pocházelo.

Pán Bůh s námi a zlý pryč! Nechť nikdo

s tím raději nic nemá, poněvadž alchymista Borellus mnil, že týmž způsobem kdokoli oživí praděda, celý svůj rod, docela staré Římany a jiné národy, opatřil-li si jejich popel nebo kosti. Na věci musí býti něco pravdy, jinak by Jiří Agricola, recte Bauer, lékař a mineralog šestnáctého století, působící v Jáchymově, o tom nekázal v traktátu o antimonu. Ve Vídni poznal lékárníka, který dostal zásilku rostlin z Cařihradu a s ní větévku tureckého kaštanu. Snítka, nesnesší dlouhého transportu, uschla. Apatykář vytěžil z ní pražením krystalickou sůl, zasetou do země, a zanedlouho vzešla větévka nová, prvé navlas podobná. Agricola, medituje nad ní, asi přišel na to pravé. Sůl jistě obsahovala živoucí část původního organismu a kus ducha, jej oživujícího. Nyní leckdos pochopí každoroční selské počínání, pálící polní plevel, neméně křoviska na mezích, jedině za účelem zúrodnění prsti.

Jiná zahradnická knížka — Arcana hortensia, původně Kostnice a potom Lipsko 1718 — obsahuje na prvním půl stu stránek samou alchymii s půdou. Namátkou je z nich vybráno „secretum multiplicationis“, t. j. vodička lékaře Jana Rudolfa Glauberusa. Semenno, vymáčené v lektvaru, nabude vlastností, vedoucích k nadměrnému vzrůstu rostlinstva. Autor dílka, pojednávající o přípravě hlíny, líčí požadavky, kladené na dokonalost tulipánových květů, rozebírá existenční podmínky fíkovní-

ku, pomorančovníku a citroníku, přesazených do chladu severských končin, udává recept na rychlení salátu, dorůstajícího za dvě hodiny od semene k objemnosti hlávky, a nakonec staví přírodu v pravém slova smyslu na hlavu. Zmiňuje se o zážitku Constantina Hugeniuse v jednom z parků braniborského krále, kde uviděl znásilněnou lípu. Vsadili ji větvemi do země a kořenům přiřkli úlohu koruny. Hugenius referoval o stromě Antoniu van Leeuwenhoeku (17. 12. 1686) a vynálezce mikroskopu by nebyl tím, kým byl, aby pokusu neopákoval. A i jeho převrácená lípa se už po měsíci chovala jako každý pořádný strom. To bylo zahradnictví, hovičí baroknímu vkusu, o to vítanější, dalo-li růsti révě, naroubované na třešni, či pěstovalo-li broskve se sladkými jádry. Takové ovoce nedozrálo ovšem na kmínku, k němu příslušnému, vždyť je nesla snítka, přenesená na mandlovník. V barokních zahradách rostl div vedle divu a Arcana hortensia správně podotýkají: zahradnické umění je podobné moři, neznajícímu dna a břehů, neboť je omezeno jedině možnostmi přírody, jichž hranice jsou v každém případě daleko vymezeny.

Na prvý pohled by se zdálo, že jiné řemeslo nezná praktik, hraničících s přísností inkvisičního soudu, než dvorský zámečník Josef Vogl měl dokonalou povědomost, proč porůznu a roztodivně splétá závitnice kovaných mříží,

byť tak nečinil naprosto zřetelným znamením nekonečna, připomínajícím osmičku, jak je kovala renesance. O nekonečnu pravděpodobně mnoho nevěděl, aniž si jím trdil mysl, ale mřežoví přece snoval do magických uzlů, které zahradvěše okenní nebo dveřní otvor obrazcem bez znatelného počátku a konce, nikdy nepropustily zlého ducha. Po svém skonu poznal pekelníky i nebešťany, kdežto vdově Kateřině bylo bojovati o pozůstalé řemeslo. Martin Messner, zhotovitel železných prací v podpetřínském paláci Přehořovských, přestaveném jednou Lobkovici, chystal se jí ho vyrvatí. Vdova zvítězila nad ním, než po roce řemeslo vzdala a tenkrát je dostal Tomáš Kužel (14. 6.—8. 10. 1709), opatřivší si mnohou experiencii u dvorních mistrů v Drážďanech a tříletou zkušeností, získanou u císařského majstra ve Vídni. Snad pro něho rozhodlo, že krásně kreslil. Vzav na vědomí závazek zaměstnávatí dva tovaryše, pustil se s chutí do díla, pokukuje bez přestání po stropě vykázaného veřtatu. Přišli, kape odtamtud voda a za sucha klenba stejně hrozí sesutím. Jelikož Seiler uznal sešlost dělnice a německá účtárna její opravu doporučila, mistr zakrátko pozbyl obav před smrtí pod zřícenou klenbou (11. 8.—25. 9. 1710).

Jmenovaní nebyli jedinými dodavateli Hradu, který potřeboval řemesel všeho druhu. Tu proň dělolijce Mikuláš Löw lil kovové předměty, jindy povolán kočárník Bohumil Wurmb

k opravě úředních kalešů, nebo mědikovec Jan Pavel Gstrein dodal práce za sedmnáct zlatých a provaznice Anna Klárová taktéž tržívala na Opyši. Čím posloužil dvorský sedlář Jan Bartouš, není povědomo, ač jeho účet dosáhl padesáti čtyř zlatek, kdežto při sklenáři Janu Jiřím Steigerwaldu není třeba pátrati po druhu činnosti. Ony dvě stovky bez čtrnácti stříbrných, které přijal v jediném roce, padly pravděpodobně na rozbitá okna (vesměs 1709). Všichni dvorní mistři opravovali královské sídlo a pečovali o jeho zařízení, mnozí z nich prací, která ve své podstatě nebyla řemeslnou, nýbrž zasloužila pompesnějšího názvu, jež pro sebe reklamuje

umělecký průmysl,

hotovící předměty denní potřeby buď z drahých látek nebo z obyčejného materiálu, ale po každé se zvláštní umělostí a často s originalitou, zhusta ojedinělou a ve výskytu jedinečnou. B r u s i ě briliantů nikdy nevybrousí dvou kamenů docela stejně. Plošky s efektním lohem paprsků dopadnou po každé jinak, byť vznikaly podle pravidel neměnného schématu. Toho si byl povědom Pavel Černovický, jenž osvobozoval drahokamy z nevzhlednosti do zářivé krásy v dunajské residenci a u četných knížecích dvorů. Dlouho se trmácel světem, mnoho viděl a zažil, ale teď se mu zachtělo

poklidného domova, hledaného ve „stověžaté“. Bude zde skutečně brousit? Sotva, alespoň ne bez obtíží, vždyť ke své žalosti poznal, že tu sedí jakýs Ferdinand Severdan nebo Severdonk, požádavší před třemi roky o císařskou svobodu leštit diamanty při Vltavě. Jeho záležitost stále není vyřízena, podmínku vyučiti domácího příslušníka Severdan rovněž nesplnil, proto nic nebrání Černovickému prosit o dovolení k zisku měšťanství a práce. Hladce to nepůjde (25. 9. 1716).

S hmotou menší vzácnosti robotili c í n a ř i, velmi se bránící přijetí Jana Karla Leutnera. Nešťastník, syn někdejšího rychtáře a člena šestipanského úřadu na Starém Městě, písemně doznal důvod odporu proti sobě, pojednav o něm v replice, odpírající cechu. Ano, nevdal odpuštění od mistra Konráda Spetra a pracoval v Budějovicích, nejsa inkorporován „ponieważ... gsem wiediel, że za mistra do téhož porzádku konwárského přigat nebudu, z ohledu, že gsem držiw manželku mau Kateržinu tielesně poznal“. Takovým, proti řádu a pořádku před svátostnou sankcí hřešícím člověkem se cech nezneuctí, žádný ze svědomitých tovaryšů by k němu nepřivandroval a každý by považoval jeho členy za fušery. Mistři, tolik dbalí o manželskou a vlastní poctivost, zapomenu na císařský reskript (7. 12. 1716), že dle slov Leutnera pro zmíněný důvod „žadneg skrze to w rzemesle swém hemowan býti ne-

má“ a postavili si hlavu, zazlívající rychtářskému synku jeho nevšímavost k prastarým zvyklostem řemesla. Nechtěli-li po dobrém, hejtman Starého Města František Ferdinand z Říčan jim pomohl po zlém. Zavřel vždy jednoho mistra z prvých tří čtvrtí, takže cech, nechtěje míti mučedníků, okamžitě změkl. Přijal Leutnera, jenž zaplatil obvyklé příjemné, o nic větší nežli u ostatních (12. 11. 1717—3. 10. p. r.).

Proč však h o d i n á ř i malých hodin nechtěli nadále zůstat pohromadě s hotoviteli vězních hodin, jakož i se zámečnický, ostružnický, puškaři a rumpálníky čili heverníky? Příčina, v aktech nevyslovená, leží nasnadě. Hotovíče strojky vzácné jemnosti a drobnosti, nemínili se ztožňovati s hrubší prací ostatních. Císař, vyslechnuv apelace a zástupce zúčastněných řemesel, prokázal milost a odpojil je od dosavadního sdruženstva, učiniv z nich samostatné s vlastními artikulemi (5. 7. 1708).

Měli mezi sebou znamenité umělce, hotovíci někdy pěkné hodinky s automaty — třebaš budík, který spustiv protivné drčení, zapálil svíčku, aby vyburcovaný spáček viděl na ciferník — a vedle nich lidi špatné. Poctivcem nebyl Jan Michal Lasacher, jemuž sekretář německé expedice František Antonín z Trippenbachu svěřil kapesní orlojík k opravě. Učinil tak s obvyklou důvěrou, aniž kdy už spatřil milých mu hodinek, neboť Lasacher utekl s ni-

mi a ostatního zákaznictva časoměry pro dluhy do rakovnického kraje, kde, byl-li chycen, po zásluze zavřen (23. 12. 1715). Nespolehlivost stejného rázu vyznamenávala tovaryše Jana Jindřicha Lanze. Dav se k regimentu Harrach, zmizel vojenským pánům, když ho byli dvakrát potrestali, a nastoupil práci, smluviv týdenní mzdu pětáctýřiceti krejcarů, u výrobce chronometrů Zikmunda Bedřicha Kotterholda na Malé Straně. Svého desertérství netajil, než zaměstnavatel považoval dělníkovy řeči za špás, jinak by Lanz nechodil veřejně po ulici, do kostelů a na posvícení, kdekoliv se naskytlo. Tuto okolnost uvedl Kotterhold na omluvu, když zběh, ukradnuv u něho dva hotové strojky, dopaden, též že jako přivandrovalý mistr nevěděl o závazku udávati desertéry. Jednal opravdu v dobré víře, vždyť tovaryše, přiděleného cechem, nenajal o své újmě. Místodržící, uznavše naprostý nedostatek zlého úmyslu, zprostili Kotterholda jakýchkoliv následků, ba on neutrpěl ani škody, poněvadž hodinky, Lanzem uzmuté, byly u zloděje nalezeny a vráceny pravoplatnému majiteli (31. 7.—4. 9. 1716).

Ve zdobě nehezských vlastností paradují kni h a ř i, především Jan Filip Droschl, usedlý pod hradčanským kopcem na levém břehu. Nemaje na okruhu svého zákaznictva dosti, upozornil místodržící, že vdova po Kašparu Mešišovi, stojící před úpadkem, sotva uspokoi-

jí královské instance, nemá finančních schopností vydržovati několik tovaryšů. To on je jiný kabrňák, opatřený vším náčiním, schopný čímkoliv posloužiti (18. 8. 1705). Matyáš Poš, kterého potřeba volných svazků nalezne za vodou co staroměstského měšťana, měl rozhodně více díla nežli Mešíšová. Nestačil na ně se třemi pomocníky; kdyby tak císař jich povolil jeho dílně více (3. 3. 1712). Poš, zároveň cechmistr řemesla, dostával hezké peníze za vazbu knih pro librář Františka Antonína Šporka, bohužel mu mohovitého zákazníka vyfoukl novoměstský mistr Thomas. Nepřimluvil se za něho toliko pan svatojindřišský farář P. Matěj Václav Jelínek, nýbrž protekci důrazně napomohla i intrika, navlečená knihářem Valeriánem Hessem. Ani nejlepší práce není nic platna, zapůsobí-li se proti ní pokoutními športlemi. Hess podmazal palec šporkovskému komorníku Janu Saliskovi stříbrným, silně pozlaceným pohárem a bylo po cechmistrovských výtčích. Co platno, když Hess, uprchlý na Nové Město a hrubými výrazy se dotýkající tamního magistrátu a řemeslných inspektorů, byl zavřen, škoda tu byla, nenapravitelná a neodčinitelná (31. 1.—28. 7. 1718).

Zlovůli knihářů dokonale poznal hradní střelec Kašpar Pucher, příště psaný Bucher. Pojav za ženu Dorotu, vdovu po střelci a kniháři Janu Pacovském, pustil se s velkým zájmem do sešívání potištěných archů a zlacení hřbetů,

kdyby jen jeho oči stále více neslábly. Chtěje jich ušetřiti, ohlížel se po jiném výtčném prostředku, při němž by zrak méně trpěl. Dlouho ve svém bytě „U bílého vlka“ Železně ulice (č. p. 545-I.) rozvažoval, až konečně žena přišla na to právě: proč by, po příkladu jejího nebožtíka, nepřijal k sobě červenou uniformu hradních střelců? Tak se Bucher stal strážcem residence. Teď je mistru o kus lépe, hlavně když občas, v zájmu lepších financí, dostane nějakou malou, po chvilkách provedenou zadávku. Ano, bylo by lépe, nebýt nepřejícnosti cechu, která projevila naprostou neúctu ke střelecké liberaji. Starší gildy vpadli k jejímu nositeli v doprovodu rychtáře Františka Gischlinga, aby s náramnou zlovůlí prohledali byt a sebrali jak rozdělané dílo, tak podřízence hradského hejtmana. Ten si ovšem také stěžoval do urážky, způsobené jeho hodnosti, u níž nebylo na Buchera žalováno, pročž cechu nezbylo než se omluviti. Jeho starší nejprve předstírali naprostou nepovědomost o hradní službě zavřeného, který je ve skutečnosti ne knihářem, alebrž pekařem. Při zatýkání nepoznali jeho uniformy, zaprášené a zmazané, a kde by jim bylo napadlo, že ta stará mušketa, celá od rzi zrzavá, je zbraní krále, jehož služebník byl nyní rychle puštěn, když dříve přijal všecken pobraný majetek (6. 9.—2. 11. 1714).

K neobyčejným řemeslům, vyžadujícím více

nežli pouhou rukodělnou obratnost, patřilo nástrojařství matematických instrumentů. Ne každý dovede zhotovit astrolabium pro stanovení výše hvězd, přístroje k měření země a podobnou vědeckou výzbroj. K tomu nestačí jediné řemeslná zručnost, vždyť výrobce musel pro její zisk obětovati kolikerou noc, prosezenou nad tlustými folianty, v nichž jsou zaznamenány poznatky příslušných vědních oborů. Teprve potom, když mozek vnikl do záhad astronomických pouček a tajů zákonů mechaniky, směla ruka sáhnouti po drobných pilkách, jemných rydlech a pilnicích, nutných pro práci nejmožnější přesnosti.

Instrumentů nejrůznějšího určení, od sextantů, užívaných Tychonem Brahem a Kepplerem, až po kružidla Habermelova, leželo v Rudolfově kunstkomoře značné množství. Šacemistr Lux z Luxenštejnu vedl je v patřičné patrnosti, ač z nich měl malou radost. Tatum je jejich někdejší zlatová nádhera, zmizelá pod vrstvičkou okysličeného kovu. Vyloživ české komoře, že na Hradě nastala potřeba opifexe čili nástrojaře, přijal s jejím souhlasem Jiřího Františka Knittla (1692), který spraviv a vyčistiv instrumenta, vrátil jim jejich bývalý lesk a udržoval je v pořádku ke dni, kdy i jemu bylo nastoupit nenávratnou pouť (24. 9. 1716). Po celou dobu jeho hradčanské působnosti pomáhal otcí syn Jan Jakub, jenž získal v rodičově dílně fundamentální

znalosti, hodně zdokonalené po skončeném studiu filosofie. Po zploditeli, neobyčejně perfektním a poctivém, zdědil jak osobní, tak odborné vlastnosti, bylo by proto s výhodou uděliti Janu Jakubu dvorské nástrojařství, tím spíše, jedná-li se o výživu nemocné matky a dvou nezaopatřených sourozenců. Opifex vždycky bydlíval v hradní dělolijně, která ve dnech císařova pobytu sloužívala komediantům za převlékárnu (č. p. 36-IV.). Byt, obsahující dva pokojíčky, je sice malý, než lidé Knittlova rázu patřívají ke dvoru každého potentáta a sedmdesátizlatkový plat, nástrojaři vyměřený, není přílišný. S ohledem na poslední dva důvody Jan Jakub byl instalován, čímž obor napůl vědecký a napůl řemeslný zůstal i nadále v někdejší garderobě komediantů (13. 10. 1716—16. 2. p. r.).

Divné věci zažili na Novém Městě puškář Martin Lipovský a truhlář Mates Hrášek. Prvý vedl spor proti hraběti Vršovci, pravděpodobně o peníze, jímž se hrabě cítil uražen i sliboval, že si satisfakci, nedostane-li ji, opatří sám (30. 1. 1716), druhý ji pocítil doopravdy. S velkou péčí vyleštil stolek, opatřený deskou zprohýbaného obrysu, nešetře námahy ani při nožkách, zdobených na hořejší vyduti řezaným listem a dole kozlovým kopýtkem. Nespojiv kvůli lehčímu transportu spodku s deskou, vybral se k nároží Vodičkovy ulice a Jámy, do domu „U deseti panen“ (č. p. 697-II.)

a bytu slečny, která nábytek objednala. Dohrabav se s ním do předsíně dámy, chystal se zde oba kusy ameblementu sloučit, ale — hrom aby uhodil do jeho zapomětivosti! — nechal doma všechny nástroje a teď aby stůl zase vlekl zpátkem. Jaká pomoc! Co člověk nemá v hlavě, musí mít v nohách, a tak mistr, obtížený dodávaným, ale nedodaným stolem, zaměřil k domovu. Bruče, rozzlobený Hrášek kráčel, aniž si všímal okolí, a nechtě vrazil do dvou lokajů paní Anny Kateřiny Zňovské z Korkyně, která za svobodna užívala červeného erbu se dvěma skříženými meči Vrabských z Vrabí. Naražení služebníci, doprovázející panina syna, mladého pana Josefa, vrhli se okamžitě na nepozorného mistra, pronásledovaného dnes notnou smůlou, a zmlátili ho lištou, utrženou od stolu, div trestanému oka zpod čela nevyrazili. A mladý Josef Zňovský, pozůstalý po rytmistru c. k. hatšírů Václavu Michalu? Nebránil násilnosti, spíše sám přiložil jednu nebernou (17. 3. 1717). Byl rvavým pánem stavem, kterému se jeho násilnictví po sedmi letech, kdy bude v hádce zbit, nevyplatí.

Dunivé zvuky, zalehnoucí pojednou k uchu, neděsí hrozbou hromu, ač dovedou vyluzovanými nebeskými harmoniemi oťrásti okenními tabulemi i naslouchajícím srdcem. To hraje malostranský varhanář Kašpar Arnoldt na obrovitém souboru cínových píšťal, instalova-

ném ve výšinách svatovítské krucht. Hraje, zcela podlehnuv kouzlu tónů, nějak smutně a bez navyklé nervy, s níž kdys zkoušel oba pozitivy, postavené jím do kaple Lobkoviců v Loretě (1684). Nikdy nemyslel na nepatrnou odměnu deseti zlatek, přijímaných ročně za ladění katedrálních píšťal, opravdu ne. Jeho ctižádostí bylo udržeti nástroj v naprostém pořádku a usednouti po vykonané práci k rejstříkům pro potěchu duše. Té má dnes více než jindy zapotřebí. Cítí, že jeho zdraví den ode dne polevuje, ví, že Smrtoholka je nablízku. Tušení neklamalo, smrt skutečně odvedla Arnoldta do nadsmyslnosti, oslavované řemeslem a uměním nebožce (10. 7. 1708), a svatovítské varhany osiřely. Co s nimi? Bez dozoru nesmí zůstat, proto se jich ujme Jiří Dvorský, někdy tovaryš zesnulého a teď samostatný mistr na Novém Městě (14. 2.—13. 6. 1709).

Zdaž i Dvorský chořoval po dobové módě v šatě, ozdobeném bohatstvím pestrých výšivek? Sotva! Jako prostý měšťan neměl na ně nároku, takže nikdy nezašel ke staroměstskému vyšivači Jiřímu Zimmermannovi, staršímu cechu „phrygiariusů“, jenž nechtě zabředl do nepřijemné kaše. Na Malé Straně pracovával jehlou s navlečenou barevnou nití František Schreiner, nepořádný, pro dluhy uprchlý člověk, zanechavší zde starou, jako poleno hluchou ženu, skorem žebračku, a ne-

doučeného učedníka. Karel Schreiner, bratr utečence, sám zakročil u cechu, aby kluk byl podle dvacátého paragrafu vyšivačských statut přidělen v zájmu dokončeného vzdělání jinému mistru, načež komora kázala chlapci jíti k Zimmermannovi. Ale za chvíli si Schreiner věc rozmyslil a chtěje švagrové pomoci, nabídl jí za adepta kumštu stovku, pročež aspirant broderství byl Zimmermannu odebrán. Z toho vznikly nepřijemnosti, do nichž kromě staroměstského hejtmana Františka Ferdinanda z Řičan zasáhli inspektoři řemesla Michal Bláha a Jan Václav Dierix z Brucku a Rottenberku. Bylo mnoho povyku pro nic, vždyť věc mohla býti srovnána skoro rázem, tou padesátkou, kterou Zimmermann uspokojil Annu Schreinerovou, když ona si ponechala druhou, zaplacenou klukem při vstupu do učení (18. 8.—16. 10. 1716).

Řemeslo, přicházející nyní na přetřes, náleží k nejstarším oborům lidské práce. Lépe než kdo jiný vědí o něm praehistorikové. Neznají jediného hrobu, jediného nálezů, v němž by neodkryli šperků, těch vkusných spinadel šatu, a silných náramků, sloužících kromě původního účelu zdoby i pro ochranu v boji, nebo korálkových náhrdelníků a bronzových náušnic, které postrádají praktické ceny. Šperk jako takový je vlastně pozůstatkem barbarského zvyku zdobit tělo přídavkem, nemajícím pranic společného s dekorovaným organismem,

a proto zbytečnou zatěžkávací zkouškou marivosti a stejně zbytečným dokladem o mohovitosti ověšovaného. Než lidé dělají za života tolik nesmyslností, proč jim tedy nedopřáti i této, celkem nevinné, o to raději, když zlatníci, spojujíce třept drahých kovů se zušlechethnou nádherou vzácných nerostů, hotoví skvělé drobnosti, nad nimiž duše žen a povědomost znalce plesají jako dcerka Sionská.

Klenoty nikdy nenáležely k laciným výrobkům a málokdo si jich směl dopřáti ve větším počtu, než teď se snad stanou přístupnějšími. Josef I. právě udělil berlínskému Vilému Heisserovi výsadu na zřízení zlatnické manufaktury při ohybu Vltavy, platnou pro něho, dědice a případné spolčeníky na deset příštích let a vázanou několika netíživými podmínkami. Privilegovaný směl bezcenně dovézt zлата a stříbra, kolik se jeho potřebě zlíbilo, jsa zavázán nikdy nekupovati kovů ve vnitrozemí. Každoročně ohlásí objednané množství, jehož vzorky předloží prubíři mincovny k puncu, čímž se staně patrno, ož rozmnožil domácí zásobu drahých kovů. Ten nebude zpracovávati se zrnem, horším patnácti lotů, pouště výrobky na trh za přijatelnou cenu. Zato nebude po čas výsadní platnosti platit berní, ale chraň ho Bůh táhnouti za sebou tovaryše kalvínského či luterského vyznání. Ohledně nich a vůbec v otázkách duchovních je podřízen arcibiskupskému ordinariátu, ve věcech obchodně řemesl-

ných i civilních guberniu, nebo zřídí-li se komerční kolegium, tomuto, apelace pak ho potrestají při spáchaných přestupcích kriminálních (26. 9. 1707).

Heisser, vlastníci velmi cenné privilegium, usadil se s ním v Platýze a pracoval, bera malý pozor na prvý výsadní odstavec o původu potřebného materiálu. V minulém roce importoval maličkost nad sedmdesát devět marek stříbra, než mincovna častokráté pozastavila nesrovnalosti, u fabrikanta zjištěné. Oproti množství dovezeného kovu, hlášeného ungeltním úřadem, je toho, které dává značiti mincovně, mnohem více. Buď dovoz řádně neoznamuje nebo kupuje metala na místním, proň výslovně zakázaném trhu. Je třeba jeho nákup pozorovati a důrazně připomenouti: postihně-li komora podvod, páchaný jím proti výslovnému znění výsady, tehdy sebere nejen všechno zboží, v jeho továrně nalezené, nýbrž postihne ho ještě citelným trestem (22. 1. a 14. 2. 1710).

Pro vztek a škodu chráněnců sv. Eligia, hotovících ve „stověžaté“ zbytečnou nádheru, bylo Heissera tak zrovna dosti, pročez kam sem čerti nosili Šalamouna Köhlera ze vzdáleného Gdanska! Stačil pro zlost na léta. Císař, díky Bohu, nesvolil udělit mu svobodu na mimocechovní práci, ponechav žadateli na vůli ucházeti se o členství gildy. Spolu doporučil místodržícím dohlédnouti, je-li s Köhlerem při

zisku měšťanství a požadovaném mistrovském kusu šetrně zacházeno (18. 1. 1708). Dozor jistě mnoho nepomohl, jinak by gdanský rodák neobtěžoval císaře znovu, tentokráté s lepším výsledkem. Dostal jak „freibrief“ na pražskou práci, tak na přijetí učedníků s tovaryši (15. 7. 1710), čímž byl vyňat z pravomoci cechu, nic se o ni nestaraje.

Nechodil do schůzí, neplatil k matce pokladnici, nepodléhal dohledu na postavené dílo — samé to zápor, zlobící sdružené mistry, div nevyletěli z kůže. Dávali naň bedlivý pozor a čekali, uvízne-li někde drápkem, až skutečně uvízl a oni směle mohli odmítnouti značiti jeho tovary značkou původu, vbíjenou řemeslem do hotových kusů. Nedají ji jeho výrobkům, byť si hejtman Starého Města sebe více nakazoval, spíše proti němu co nejslavněji protestují. Jejich starší jsou v držení puncovního železa, jehož vbíjení nebylo nikdy a nikomu soukromě dovolováno, nejméně Köhlovi, nezískavšímu ani mistrovského, ani městského práva. Původně vtloukal do svých výtvorů znamení orla a potom potajmu zhotovil razidlo s puncem městským, doznav jím, že nemá k němu legálního oprávnění (17. a 31. 1. 1716).

Naříkaný mistr se vymlouval. Jako držitel svobody se domníval míti nárok na imperátorského opeřence, jenže tím dospěl k následkům, kterých nečekal. Kupci odmítali zboží, postrá-

dající navyklého městského signa. Dotázal se tudíž svého vídeňského švagra, taktéž aurifabra, jak by si měl počínati, a ten poradil, aby s klidem užíval punce, obvyklého v místě práce, jeť co privilegovaný na roveň postaven zlatníkům cechovním. Městskému hejtmanství, řešícímu obtížnou otázku, se nepodařilo srovnati rozvaděné, i kouká z toho köhlerovský rekurs k císaři (15. 5. 1716).

Souběžně s Köhlerem dožíral Jan Mates Hämpfling. Přišel z Frankfurtu nad Mohanem, dosáhl v „máti měst“ taktéž pracovní svobody a dělal o sto šest. Domácí mistři, nechavše projít tři neděle, ohradili se proti němu. Jak on, lutrián, jim škodí, nemohou slovy vyspat. Aby byl ještě bezpečnějším, sedí pod ochranou panského domu a tam zaměstnává větší počet dělníků, více než kdokoliv z nich. Tak užírá výdělků, v dnešních zlých časech nejvyšš skrovného. Častokráte prosili o zákaz fušerovy malostranské činnosti, než na výsledek protestu čekají marně, zatím co nerušený škůdce dává špatný příklad ostatním tovaryšům (27. 6. a 15. 7. 1709).

Proti místodržitelské protekci, držící ruku nad Hämpflingem, zlatníci bouřili znovu v červnový den sv. Ladislava a o srpnovém svátku sv. Johanny Fremiotské roku příštího, jsouce o památce prvé ze salesiánek ve stížnostech poněkud obšírnějšími, avšak nejvíce řekli tenkrát, když ještě o rok později církev slavi-

la zářijovou paměť sv. Mauritia. Hämpfling se ode dvou let stále kryje svobodou. Slíbil přestup ke katolictví, slíbil zisk měšťanství, ale sedě nyní na Novém Městě poblíže P. Marie Sněžné, v dílně se čtyřmi dělníky, nesplnil příslibů. Svoje galanterie vynáší zbytečnou chválou, ač v nich není novinek nebo tajností, vůbec nic, čeho by také nedovedli, hlavně budou-li placeni jako on, jenž za stříbrnou tabatěrku dovede z kupce vymluvit osmdesát zlatek. Tvorbu dós poněkud odkoukal v Augšpurku, jinak má toliko chlubné plíce a jeho nedostatečnost nemá chuti do majstrštuku. Z těch tabatěrek by rád udělal něco nezvyklého, veřejnosti prospěšného, čehož exportem prý přivádí peníze do země, ale přitom je vývoz drahých kovů zakázán (22. 9. 1711).

Vida, že koudel hoří, Hämpfling vzal mistrům vítr s plachet. Především provedl přestup ke katolictví v chrámu sv. Ignáce, kde jeho přísahu, odmítající bludy, vyslechl P. Maxmilián Kaplánek S. J. (13. 9. t. r.). Hned potom vstoupil u sv. manželstvo se staroměstskou dcerkou. Zlepšiv posici, na kterou bylo několikrát útočeno, prohlásil, že teď vstoupí i do cechu, a prosil asi o dvouměsíční strpení, musí si prý zaopatřit nutné rekvisity čili papíry, při čemž jednu věc jistil a druhou popřel: řezanou a broušenou práci dělá na anglický způsob, což on, byť to starší neradi slyšeli, zde dovede jako jediný, kdežto krámu s tovaryši

nedrží a za tabatěrky nepožaduje tolik, kolik naň udali; prodává je nejvýše po sedmnácti zlatkách (10. a 22. 10. 1711).

Příští hämpflingovský osud vyjde najevo při jiném hotoviteli „calantérii“, jenž v Praze stejně poznal rozkošnou neústupnost cechu, při Martinu Reinoldovi. Jsa považován za škodníka, byl mistry zavřen a po čtrnácti dnech propuštěn na závazek jim toho neodpláceti. Chtěje se vyhnouti příštím nenáležitostem, bude výhradně hotovit přepychnosti, jakých oni nevyrobějí, nejvíce tabákové dósy a hodinková pouzdra, takové dílo, jakým na příklad posloužil jeho milosti panu Markvartu z Hrádku. Nikdo jich tu nedoveče, pročez všechna potřebná jsou s velkými výlohami přivážena odjinud. Jelikož malostranští mistři byli kvůli Reinoldovi povoláni k malostranskému hejtmanu, působil jistě v obci, nad níž trčelo lešení nedostavěného chrámu sv. Mikuláše. Jejich výrok není tentokrát nadán obvyklou příkrostití. To, co žadatel má v úmyslu tvořit, tu robí jedině Hämpfling, získavší městské právo, a také jakýs Rauh. Pokud se týče hodinových pouzder, tu dokáží, že je vyvedou lépe žadatele, jenž je kalvínského vyznání a sotva kdy se brzo stane upřímným katolíkem. Ale chce-li, nejsou proti, ovšem jedině tehdy, přijme-li u někoho z nich tovaryšství či vstoupí-li do služeb některého pána (11. 5.—20. 5. 1717).

Posledními v abecedě uměleckého průmyslu

jsou zvonaři. Z jejich jména vysvítá, čím sloužili soudobostem, avšak z hněvu Josefa I. proti nim je vidno o kus více. Nelili pouze kampany, doprovázející svým hlaholem smrtelníka od narození ke hrobu, zvony, které srdcem, bijícím do pláště zdobeného reliefy, jednou volaly ke službě Boží, jindy vyzváněly k radosti, aby příště spustily hrany pro nebožtíka nebo uhodily šturmem, když hořelo nebo nepřítel stál před branami. Tím všim kovoví pěvci, nadaní zladěným zvukem neměnné melodie, pěli o plesech a smutech, odehrávajících se v hlubinách pod věžními vrcholky, a císař — ten se zlobil. Jak by ne! Česká dvorská kancelář byla válečné radě oznámila, že jeden z měšťanských kampanariusů Prahy slil pro barona Graschina, v zájmu čtenářova poučení marně hledaného v různých seznamech šlecht, čtyři šestnáctiliberní děla, aniž by dle staré zvyklosti požádal zbrojnici o příslušné dovolení. Litba střelby náleží přece k zeměpanským partikuláriím. Mistr, prohrěšiv se proti nim, spáchal nezákonný čin a jím vyvolal opět nový zákaz, bránící zvonařům ve fabrikaci kusů bez ohledu na ráži neboli „chalybre“. Kdo zamýšlí objednat dílo, je nucen ohlásit úmysl u hoření kanceláře a vyčkati, jaké stanovisko bude k jeho přání zaujato (22. 5. 1710). — Umělecký průmysl tvoří most od obyčejné řemeslné práce k jiné činnosti, která je sice možná pouze tehdy, vložila-li prozřetelnost do

jsoucnosti jedince vlohu výjimečného charakteru, ale naprosto vyloučena bez určitých technických znalostí. Proto v traktátech

a umění

se často dějí zmínky o technikách, oněch nezbytných podmínkách svobodných uměn. Bez nich, svých vyjadřovacích prostředků, by talent nikdy nedospěl k dokonalosti forem, zhnětených genialitou do výrazu citů, názorů a fantasmie, tří nehmotných abstrakt, vytvářejících hmotnou skutečnost díla. Tak malíř je nucen vniknouti do vlastností barev a zdržeti se leonardovského pokusu, na nějž žaluje da Vinciho „Poslední večeře“ milánská. Grafik se stejně musí naučit, jak zacházeti s kyselina-mi, kovy a tiskařským lisem, aby jeho dílo dobré bylo. Špatně jedná sochař, spokojující se s modelem v hlíně, nevědoucí zároveň, kterak vzít do ruky dláto kamene, či medailér, ne-umějící vyřezati kolku, též architekt, postráda-jící znalosti o výpočtech klenební konstrukce, konečně hudebník, opovrhnuvší zběhlostí prstokladu. Teprve tehdy, když umělec pilnou práci vymýtil ze svého okruhu všechny nezalosti, nahradiv je obsáhlým odbornictvím, pak teprve stvoří dílo, které přetrvá věky, a stane se předmětem obdivu, potěchou duše a příkladem těch, kdož po něm přijdou.

Praha rozkvetlého baroka hostila umělce,

kdož věděli, čím ji vyšperkovati. Vedle velikánů rázu Fischera z Erlachu a obou Dienzenhoferů stály menší veličiny, než i tak Šimon Panetius vyvedl na spáleništi starého nový chrám sv. Jakuba, nesporně působivý, a Antonio Giovanni Luragho byl jistě hoden pověsti rodu, když jeho invenci přičteny byly paláce staršího typu, Thunovský v Nerudovce (č. p. 214-III.) a Kolovratský na Ovocném trhu (č. p. 579-III.). František Maxmilián Kaňka sotva náležel k stavitelům „minorum gentium“, vždyť jemu svěřeny úpravy Černínské-ho paláce a neméně nátná přestavba Karolina, ohroženého hustou sítí trhlin ve zdivu, kdežto jeho otec, Vít Václav, navrhne v budoucnu klášterní prelaturu v sousedství staroměstské-ho sv. Mikuláše (č. p. 24-I.), a to po boku vele-díla pověstnějšího Kiliána Ignáce.

Není úlohou těchto stránek psáti historii pražského umění, jež má v nich paradovati toliko jako jedna ze složek životní mnohotvárnosti „stověžaté“. Jména Brandl, Reiner, zde sama o sobě postačí, aby doložila zenit, kterého dosáhl štětec příslušníků domácího cechu Apellova. Poněkud níže bude státi Jan Jakub Stevens, pomalovavší klenby novoměstského kostela voršilek, kaple sv. Anny v malostranském velechrámu Tovaryšstva Ježíšova a pracující právě velmi usilovně v Břevnově. Petr Keck, Jan Klaudius Monno, Michal Václav Halwachs — kolik jmen, tolik představ o plátnech

v Týně, u sv. Jakuba, sv. Mikuláše a obojího by mohlo býti mnohem, mnohem více. Co tito namalovali, otiskovali měděnými destičkami rytci Jan Adrián de Groos, Syssang, Jan Kryštof Sartorius, Antonín Birekhardt, Kašpar Zachariáš Vusín, sáhnuvší i po kresbách Jana Josefa Dietzlera nebo Kristiána Luny, jenž si oblíbil kostel P. Marie Vítězné na Bílé hoře. Namaloval proň sv. Norberta a potom nakreslil celý okrsek svatyně, vyrytý Birekhardtem. O nic menší sláva patří pražským sochařům, těm Braunům, Brokoffům, Quitainerům a jak se všichni nazývali, než nač o nich psáti, když lépe, obšírněji a s hlubokým vcítěním je vyličil svazek V. V. Štecha. Ne, tuto bude o výtvarnících, též hudebnících zaznamenáno pouze několik novinek, jenom nepatrná hrst, poněvadž ve spoustách použitého materiálu zanechali ku podivu málo stop.

Z architektů tak učinil jediný, František Maxmilián Kaňka, a s politováníhodnou stručností. Domáhal se na vyšehradském děkanu Matěji Machtu z Löwenmachtu dluhu padesáti sedmi zlatých za dva objednané rysy, aniž řekl, čeho návrh obsahovaly. Když děkan neplatil ani po soudě a jeho útratách, dostoupivších tří čtvrtin stovky, stavitel hodlal se hojit na prelátově třítisícové pohledávce, pojištěné na statku ve Štáhlavi, ale tomu zase bránil děkan. Čtoucí nezmoudřel z referátu novoměstského hejtmana o hádáních architekta

s duchovním hodnostářem, nutno se tudíž spokojit faktem, blíže nevysvětleným (20. 7.—6. 8. 1711).

Nejkrásnějším a ze všech nejpovznesenějším uměním je hudba. Alespoň tak tvrdí mnozí, spatřující v muzikální eufonii vrchol lidské snahy po harmonii, která prý je nerozlučnou vlastností hvězdných sfér. Bylo by to krásné, kdyby skutečnost souhlasila s míněním naivních nadšenců. Že není všechno zlato, co se třpytí, znovu dokázáno, když dvorní a polní trubači i bubeníci dvorských hatšírů požádali Josefa I. o potvrzení privilegií. Nežli císař vyhověl, chtěl věděti, neučiní-li něco na úkor výsadních muzikářů v Čechách (28. 2. 1708). Jejich výsady, kterými Ferdinand II. srovnal spory mezi nimi vládnoucí, schváleny dne prvního prosince, sprchlého před dvěma roky, načež letos, dva dny před polovinou ledna, nařízena vyhláška schválení v hlavě království a po krajích, k němu příslušných. Teď, když universita spolu s apelacemi je vyzvána podat k hořejšímu císařovu reskriptu dobrozdání, povolání pražští trubači k magistrátu školy do Karolina, jemuž tlumočili své stížnosti, najmě požadavek rytířského frajkumštu ohledně škůdců ze řad žákovstva.

Vysoká škola brzo poznala, že u cechu panuje úmysl vyloučit studentskou hudbu ze všech veřejných míst, ba i z kostelů. „Exertium tubae“ není publikovaným privilegiem ni-

kde a výslovně zakázáno, ani ne pověžným, natož studujícím. Muzika je přece „ex artibus liberalibus“, ze všech uměň nejsvobodnější, nelze ji tedy zakazovati universitním příslušníkům, u nichž španělský král Karel III. — až povládne v říši, připojí ke jménu pořadovou římskou VI — poznal při průjezdu Prahou dva tak výborné trumpetisty, že je povolal do své družiny. Kdyby muzikářský cech trval na vysloveném požadavku, netrvalo by dlouho a postrádal by virtuosního dorostu, pochodícího z rodiny „almae matris“, té matere, kojící děti mlékem věd. K poukazu na fary, semináře a kostely, kde jsou fundace „pro studiosis tubicinis“, které by v případě výpovědi studentstva ze svatyn neměl kdo pobírat, universitní senát připojil kus kritiky. Mezi trubači gildy, trávícími poklidnou existenci při Vltavě, jsou skoro vesměs starší lidé, těžko užiteční při polním tažení a hodně zpohodlnělí, zhusta — fanfary v Karolinu znívají někdy falešně — nedokonale ovládající nástroj. Žáci, na které žalovali, nemohou bez cechovního přijetí a vyučení nastoupit službu u dvorů, ale z kostelů nepůjdou (4. 9. 1708).

Posudek apelací, doprovázený universitní přílohou, odeslán do Vídně, aby tam byl uložen poklidnému spánku ve fasciklu. Trubači popřáli mu ho po dva roky a byli by snad čekali déle, kdyby pauláni od sv. Salvátora jim nebyli vzbouřili žluč. Posledního srpna uspo-

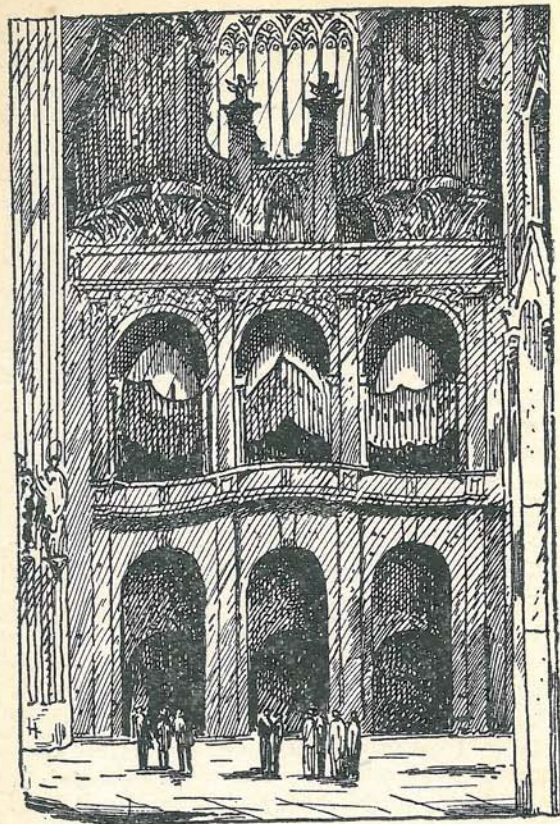
řádali na Staroměstském náměstí veřejné procesí, majmuvše pro jeho hudbu jen a jen fušery, jaké žádné řemeslo, natož rytířský frajkumšt, nestrpí. Trubači nesli křivdu velmi bolestně, jsouce pamětlivi toho, že právě oni to jsou, kdož posíláni do nynější francouzské války, nasazují krev, mládí a statek za milenou vlast. Proč žakovstvo opouští studium, aby žilo nekalým životem a s roztodivným neřádstvem (18. 9. 1710)? Nyní konečně zakročili místodržící s návrhem, nejvýše rozumným. Bude dobře stvrdit trubačům jejich privilej a vydati studentům, vracejícím se od hudební při nočních merendách, zákaz škádlit navyklym způsobem tubiciny. Kočkujice se s nimi, způsobují krvavé rvačky a mordy, místo aby šli klidně do svých ložumentů, kde na ně čeká rozevřená náruč Morfeova. Tentýž zákaz nechť je vztažen i na valdhornisty, kteří rádi způsobují půlnoční rumory (3. 10. 1710). Co platny zákazy — noc má svá práva.

Josef I. podlehl neštovicím v tmavém, před každým závanem čerstvého vzduchu pečlivě uzavřeném pokoji, jeho místo zaujal po hispanském dobrodružství Karel VI. a na poslední návrh místodržících nikdo ani nevzdechl. Nebýti nové žádosti trubačů, upozorňující na dřívější, rozšířené o probu stavení zlozvyku lesních rohů v kostelích, vládce by nikdy nebyl nakázal nové vyjádření (8. 6. 1716). Apela-ce s ním příliš nespěchaly. Posečkaly do příští-

ho dubna, kdy chtěly od konsistoře vědět, jak vznikla nezvyklá muzika, zavedená do všech chrámů. Místodržící jim jistě prostřednictvím městských hejtmanů zjistí, kolik jagerhornistů v Praze žije, kdo je vycvičil, spolunesou-li veřejná břemena, též zda jsou poddanými či sobě svobodnými a vyskytuje-li se u nich bytí i jen náznak cechovního zřízení (30. 4. 1717).

Celý počín, jenž úřední aparát nemálo zaměstnal, byl novou ranou do vody, neboť trubači schli hněvem nerušeně dále. Uspořádá si takový pan František Vusín po dva dny za sebou sanici, ale ne aby k ní najal privilegované muzikáře, kdepak! To raději nechal svist saní a veselé zvuky hrkáčů, připevněných ke koňským postrojům, doprovázeti hudbou zpronařikáných škůdníků (13. a 14. 2. 1718), což je skutek, odporující v každém ohledu právu těch, kdož strávili mnohý rok ve válkách císařství. Tentokráte místodržící, jednou a touže věcí stále zaneprazdňování, se spravedlivě dožrali. Po dvakráte, kategoricky a s okamžitou platností zakázali studentům účinkovati instrumentálně při veřejných veselících, postihnuvše výtkou i Vusína, jenž příště smí najmouti jedině výsadní hudebníky (15. 2. a 27. 5. 1718). Trubači dosáhli konečně alespoň něčeho, avšak potvrzení neboli vidimus privilegií — ach, Bože, kolik vody proplyne oblouky Karlova mostu, nežli k němu doopravdy dojde (1732)!

Na počátku stati o hudbě bylo mluveno

Kručta svatovítského dómu.

o nebeských harmoniích, jí vlastních, o to vlastnějších, jsou-li vyluzovány ke cti a chvále nadoblačných světů. Nejvíce libozvuku je určité na kůru svatovítského chrámu, hlavním dómu země, ale nikdo netvrdí, že měla zušlechťující vliv na ty, kdož ji provozovali. S kapelníkem jich bývalo celkem sedmnáct, totiž osm vokalistů, šest instrumentalistů, jeden organista a jeden kalkant, t. j. šlapač varhanních měchů. Nevadilo, hrál-li mezi nimi bračista Jan Trenský od r. 1685 nebo gambista Jiří Vojtěch Metelka o sedm let méně, těm stáří ještě nevadilo vésti šmytec. Hůře opatřen sv. Vít tenoristy, vždyť Tobiáš Arnošt Lichre, přijatý děkanem Tomášem Pešinou z Čechorodu, neméně František Rosacius pěli teď osmatřicet, případně dvaatřicet let pod žebrovní velechrámu a tu těžko stoupali vyšeptalými hlasivkami k závratnosti vysokého C (1710). Častokráte trhali svým zpěvem sluch kapelníka Kryštofa Gayera, přivydělávajícího si na výživu rodiny registrátorstvím u apelačí. S trombonistou Augustinem Rittem, basistou Václavem Marečkem a fiducinem Františkem Schwellerem, brnkajícím prsty na harfě nebo jiném strunném nástroji, byl celkem spokojen, méně už s platem, vyměřeným celé kapele částkou dvanácti stovek ročně, a docela nic se šesti členy sboru.

Anděl by s nimi nevyšel a proto nový kapitulární děkan Pavel Josef Axlar, maje regens-

choriho nářků zrovna po krk, je prostě vyhodil. Co s nedisciplinovanými! Postižení, jichž jména zapadnou do textu níže, se trestem nespokojili. Svádějíce suspensi jakoby na předhazované jim stáří, žalovali císaři, že pro věk nikdo nikdy nebyl od bandy propuštěn, starý služebník spíše konservován neboli šetřen. Kdyby zavládla jiná praxe, tehdy po příkladu, daném na jejich osobách, zbudě lidem, hudoucím při katedrálním velechrámu, na stará kolena jedině žebrácká hůl. Pan děkan se hněvem zbytečně přenáhnil, aniž pamatoval na nezbytné následky, které se v kůru projeví. Zač bude stát, když ho pojednou oslabili o dva klarinetisty, jednoho fagotistu a tři duetisty, vesměs osvědčené síly? Žalobu ukončil pokutovaný sextet prosbou o ponechání při kapele, v níž nezjištěn strávil celou svou mladost (19. 12. 1709).

Císař, věren zásadě o výslechu i druhé strany, vyzval místodržící k zaslance informace. Vždy věrná kapitola nemeškala podati správcům země obšírnou, doloženou přílohami. Ano, na poukaz kapelníka a proti starým zvyklostem někteří členové sboru propuštění, a to pro častěji opakovanou nedbalost. Děkan, mající kompetenci nad chórem, zároveň svěřené přijímání nových muzikálních subjektů a jejich případné tresty, si s těmi šesti již nevěděl jiné rady. K sobotním pobožnostem, konaným u mariánského sloupu na Staroměstském náměstí, zásadně chodili se vzácnou nepořádností,

stí, ostatně jejich hříchy a nedostatečnost jsou lépe patrný z přiložené relace kapelníka Gayera. Intence fundátorů jistě nesledovaly cíle, aby při službě Boží působili lenoši. Ať nikdo nevyčítá sboru kanovníků, zbavili-li se věkovitých slouhů. Nestáli za nic (1. 4. 1710).

Z kvalifikace Gayerovy je patrné, s jakou chutí kapelník uvítal naskytlou příležitost vykonati pomstu na užiračích poklidu. Jeho brk o nich napsal málo dobrého. Nejprve vzal do prádla klarinetistu Ernsta, zaměstnaného někdy při houslích, o nichž neví, jak se ladí. Chlap pískával nejvýše osmkrát do roka a zhusta, docela o největších svátcích, na kůr vůbec nepřišel, pobýváje mimo město. Na výtku, proč si tak počíná, odpověděl, že mu na službě houby záleží. Fagotista Krebs není lepšího zrna. Na kruchtě se ukázal jednou za uherský měsíc a houslista Spriessler, který hubou vynáší svou houslovou hru do nebe, je starý a nemocný. Trombonisti Svoboda, Mohr a Ritter byli odbytí kratší charakteristikou: při figurálních mších neprovozují libozvuk, alebrž ošklivé „strepitum“, po česku nepěkný rámus. Jen pryč s nimi, ač kapelník netají, že vzhledem k mizerné hudebnické gáži těžko, přetěžko sežene náhradu. Divně, prapodivně znělo dobrozdání o stěžovateli, pročež nikoho neudiví, odmrští-li Josef I. prosebnou žalobu šesti propuštěných (23. 5. 1710), nebyliť hodni zeměpanské klementie.

Málo platu pobírali muzikanti, hrající při hrobech českých patronů a na kruchtě Bonifáce Wohlmutha, a ještě si na to málo kdys počkali přes čtyři měsíce. Od rána do večera, bez ohledu na vedro nebo zimu jsou zaměstnání v prostore chrámu. Tu je mše, hned zase požehnání se zpívanými litaniemi, hodinky nebo exekvie a pohřeb, nemají následkem toho chvilky času, vyběhající pro vedlejší výdělek, takže nebytně zajdou, bude-li proti nim tímto způsobem dáleji „procedírováno“. Nechtíce zemřít hladem, prosí komorní rady o milosrdenství, které nebesa štědrě odmění. Rentovní úřad země by ochotně splnil hudebnický požadavek, kdyby jen směl. Nedávno zemřel v tom zatemnělém pokoji a pod dvacetiloketním flanelovým fákem Josef I. (17. 4. 1711) a hned potom vydán zákaz výplat, po skonu vládce obvyklý. Bez zvláštního dekretu nelze vyhověti (11.—20. 8. 1711). Nežli ten bude v září podepsán, byli choralisté nuceni vyčkatí.

Tytéž existenční strasti, pro něž trubačiči schli hněvem, doznali vyšivači, spojení s malíři. Jejich mluvčím se stal „perlhöffter“ Ferdinand Perger. Nelíčil zbůhdarma utrpení, způsobované jim staroměstskou paní Sachslouvou a jinými, kteří tolik pracují s našívanými perlami, že cechovní příslušníci budou zanedlouho uvedeni ve psí. Fušerů, malujících jehlou a navlečenou nití, je více než řádných, připsaných k bratrstvu sv. Lukáše (6. 4. 1710).

Aby jeho stížnost dosáhla větší víry, Perger požádal o spolupodpis malíře Jana Jakuba Brunera, o jehož dílech mnoho povědomosti nedochováno, a Karla Antonína Kulíka, možná velmi plodného žáka Karla Škréty, avšak s jediným zachovaným obrazem sv. Jana Nep., visícím u sv. Víta, a i o tom ještě vládne pochybnost, není-li dílem učitele.

Nová příčina svárlivé závisti se vyskytla u malíře Jana Vojtěcha Kratochvíle. Co v Praze usedlé dítě země vyučen po nižších studiích malířskému umění, v němž velmi zdokonalen při pobytech v cizině. Vstoupiv pod znamení manželského jha, má v úmyslu nadále hledati obživu kumštem. Ne obyčejným, ale jím vynalezenou indiánskou malbou fermežovými barvami a také ne v cechu, jehož zvyky a obyčeje ho odpuzují. Jeho vynález pozůstává v práci fermežovými barvami — zbytek takové výzdoby dosud zdobí kabinet hradčanského paláce Šternberků — nejen na dřevě, nýbrž, což dosud nikdo nikdy neviděl, i na plátně. Boje se, aby jeho arcanum, vymyšlené výrobní tajemství, nebylo někým odkryto dříve, nežli jím dosáhl trochy úspor, domáhal se pracovní svobody mimo bratrstvo malířů a desetiletého privilegia na tu indiánskou malbu (9. 5. 1712). Místři palety, usedlí v trojměstí, ohlásili před příslušnými městskými hejtmany odpor proti Kratochvílovi, vždyť dovedou totéž co on a jeho prázdným slovům beztak nedají víry

(11. a 29. 7.). Bez ohledu na protest místodržící doporučili vyhověti (26. 9. 1712) a nyní nastal moment, kdy závist ještě více dala žloutnouti tvářím.

Karel Herain publikoval doslovný přepis císařského reskriptu, jímž vládce dopřál sluchu prosebným slovům, závazav obvěněného zeměměstnávatí výhradně domácích lidí. Reskript, opsaný z knihy dekretů Starého Města, neobsahoval jiných závazků (31. 5. 1713), než při spisech se nalezl nový dekret, datovaný prvním říjnem prvního roku, kdy v Praze usedlé dítě země jmenováno dvorním malířem. Karel VI. stanovil jím povinnost dodati ročně jeden obraz v ceně tří set zlatých, zároveň udělil pensii šesti stovek a vyhradil si předkupní právo na celé malířovo dílo (1. 10. 1714). Z této skutečnosti soudil stavební písař Seiler na velkou oblíbenost Kratochvílovu u vládce, když se milec ucházel o byt v Rožmberském domě. Sotva pochodil. Chtěl ten, kde bydlela vdova Gebhardtová, matka dlouholeté komorné u císařovny vdovy, aniž písař podotkl u které: po Leopoldovi I. či Josefu I. Paní nelze vypověděti, i nezbude Kratochvílovi než se spokojiti kvartýrem v sousedství strážnice (5. 2., 22. 6. 1716). Seilerovo určení místa je poněkud neurčité, ale pravděpodobně jím mínil „zimmerstadl“ dvorského žargonu na Prašném mostě.

Uchazeč o byt Rožmberského domu prý vy-

dělal spousty peněz, čili poznal životní příjemnost, jaké nikdy neokusil rytec Jan Adriaen Gerard de Groos. Není, kdo by mu směl vyčísti, že šetřival líné tělo. Dlabáč vypočítává třiasedmdesát jeho mědirytin, mezi nimi všechny portréty podle Karla Škréty v „Elogia ducum et regum Bohemiae“, neméně podobizny v P. Jiřího Firmusa S. J. „Philosophia peripatetica“ a výjevy ze života světic sv. Voršily ve špalíčku P. Tobiáše Jana Beckera, kaplana novoměstských voršilek. Groos pobýval dle vlastního údaje pětáctýřicet let v Praze, kde přízeň osudu mu málo přála. Před dvěma desetiletími oslepla jeho žena a sám si rytectvím, velmi namáhajícím zrak, pokazil oči natolik, že v posledních patnácti letech nedělal grafikou haléře. Nyní, po dosažení sedmdesátce a po útratě všech úspor, neví, kudy dále, jeho jedinou nadějí je císařský špitál. Inspektor ústavu, kanovník Tobiáš Opitz, smutně rozvažoval, koho zařadí do terna vážných uchazečů. Leží před ním písemnosti se srdcelomnými nářky Lukáše Kalivody, stoletého zvoníka od sv. Víta; Petr Altmann je z trojice, přicházející v úvahu, sice nejmladším, ale má ročního platu pouze dvanáct zlatek. Groos ovšem postrádá i těchto, jenže nezestárnul ve službách katedrály a na její invalidní zaměstnance nutno podle intencí fundátora špitálu vzít hlavní ohled. Amplissimus by z té duše pomohl bolestem všech, než volné místo

dovoluje postarati se toliko o jediného, i navrhl komoře terno s pořadím, jak jím jmenovaní starci pochodovali v jeho myšlenkách, takže Kalivoda okusil posmrtné dobrotivosti nebožtíka Ferdinanda I. (22. 8. 1715).

Skvělá žeň kvetla tehdy sochařům. Vznícená náboženská vroucnost chtěla míti nebešťany a jejich příklad neustále před sebou, i nespokojovala se pouze knížkami o nich, jejich obrazy a obrázky, nýbrž stavěla jak serii soch mostu Karlova, jejíž alejí procházel, kdo směřoval s jednoho břehu řeky na druhý, tak jednotlivé plastiky na průčelí domů a v ulicích. Jedna, představující osobnost sv. Jana Nep., podle fantasmie Františka Aichla Santiniho, zdobila prostor u předlejšího konce hradní rampy. Santini, chtěje ji zde vztyčiti, neprozradil jména dobrodince, vedoucího náklad na ni, která by do květnových oslav mučedníka zpovědního tajemství mohla býti vztyčena při podpěrné zdi Schwarzenberského paláce. Komise, již svoje mínění projevili stavební písař Seiler, doprovázený komorními úředníky Františkem Luxem z Luxenšteinu a Janem Václavem Dietzlerem, prohlédla navržené místo, nejsouc s ním spokojena. Jak si Santini představuje, že tudy projedou vozy, směřující na Hrad? Ne, sem socha nepříjde, lépe jí bude při nároží Ubellovského kvartýru (č. p. 171-IV.), kde na základě z bělohorské opuky a podstavci z jediného kusu stále stojí (10. 3.—22. 4. 1709).

Protějšek santiniovského sv. Jana Nep. tvořil sokl s velkou koulí na vrcholu, přisazený ke spodnímu konci rampového parapetu. Pan Zikmund Antonín Hertzog dlouho chodil kolem něho, až mu napadlo, že by měl být zaměněn představou o sv. Josefu. K petici, domáhající se práva k zřízení plastiky, přiložil nárys díla, značně odlišný od provedeného, zapomenuv uvést jméno autora. Písař Seiler vřele uvítal návrh, znamenal přece, že nároží hradní rampy bude zpevněno, i nebylo námitek, proč by pěstoun Páně nenastoupil stráž v ulici, kterou dodnes zdobí, byť ne na původním místě (6. 9.--7. 10. 1714). Kočáry projížděly mezi ním a sv. Janem, dokud patron tesařů nepřenesen šikmo naproti, k úpatí radničních schodů. Zděné zábradlí hradní cesty, připomínající parapety mostu Karlova, bylo jakoby stvořeno pro sošnickou výzdobu. Na ně, dosti dlouhé, vybral hrabě František Halfridt Voračický z Paběnic z legie světců Jana Sarkančera (10. 10. 1714). Jeho životopis, přiložený k žádosti, smí-li hrabě osadit sochu martyra, dostatečně přesvědčí o zásluhách nebešťana, kterého vytesá Jan Brokoff, autor velké části výzdoby mostu Otce vlasti. Podoba blahoslavence, vychovaného v Praze a umučeného v Olomouci, přenesena později o něco výše, k vrcholu nových zámeckých schodů, a byla překřtěna na jméno sv. Filipa Nerejského.

Když se toto dalo, byl Aichl Santini dávno

majitelem Šmicerovského domu na Novém Světě (č. p. 79-IV.). Před devíti lety tam koupil od hradčanského magistrátu prázdné místo, zaplativ za ně dvě stě deset zlatek, a hned příštího roku začal stavět, nic se neohlížeje na křiky hradčanských voršilek, že jako bývalé panství Talmburgů staveniště patří k jejich klaustru. Brzo po jeptiškách nařikal na statuariusa Abraham Unhofer, obviňující Santiniho z překročení mezi koupené parcely, věc však po sousedsku srovnána (1705 a 1707), takže krátce potom se o domě mluví jako o hotovém a zároveň s rozhořčeností o něčem jiném: staroměstský sošnický umělec Procopi byl v piva vedl bohaprázdné řeči, vrhající divné světlo na jeho pravověrnost. Všichni, kdo spěchají s obtíženým svědomím k útěše zpovědnice, jsou podle jeho názoru povedenými šelmami. Rychtář Ferdinand Cloet z Grün- a Sturmthalu se na rouhače vpytlá a ohlásí ho trestající moci královského prokurátora, ale koho to udá? Jméno Procopi není obsaženo v seznamech Dlabáčově a Tomanově, Štech je také nezná, že by se jednalo o Jana Brokoffa, někdejšího lutriána (31. 5. 1708)? Odlišný způsob psaní by nesvědčil proti tomu, minulost psávala všelijak, B jako P, ba dovedla Mohra přeměnit na Morra.

Mezi hradními zaměstnanci býval také dvorský plastik, jehož funkce svěřena za posledních tří císařů Jeronymu Kohlovi, pamatují-

címu hrůzy třicetileté války, děs z velkého posledního moru, před nímž Leopold I. prchl z počátku na Hradčany (1679), a také příšernost plamenů, jež francouzští paliči nasadili na krovy Starého Města (1689). Dnes stojí starý umělec před svým posledním strachem. Slabý dech, mírně zdvíhající jeho hrud, svědčí, že Kohl brzo a než slunce zajde (24. 5. 1709), bude ústy duše odpovídati na otázky nebeského soudu. Sotva roznesena zpráva o skonu starce, hlásil se o hodnost zesnulého Ferdinand Geiger, zeť dvorského truhláře Marca Nonnenmachra. Byv zrozen v Augšburku, tedy pod městským erbem piniové šišky, kde kvetlo mnohé umění, naučil se tam hnísti hlínu a vésti dláto, vysvobozující tvarovou ušlechtilost z beztvárnosti kamene. O hodně později uchází se o otcovu hodnost Jan Bedřich Kohl. Aby dodal váhy prosebným slovům, ujišťoval o velké umělecké kapacitě své ruky, nelekající se balvanu, tím méně špalku dřeva. On to byl, kdož řezal plastickou dekoraci posledního císařského castra a zdědil po zemřelém otci formy, nutné pro zdobu divadel, turnajů a smutků (1. 7. 1709).

Písař Seiler zřejmě nadřžoval zeti Nonnenmachrovu. Snad byl s truhlářem v přátelských stycích, snad věděl o testamentu starého Kohla, jímž stařec trpce naříkal na hoře, způsobené synem (18. 5. 1709), a nechtěl to prozradit. Míne Geigera hodně vyštějchnouti, upozornil na jeho práce, objednané milosrdný-

mi bratry pro kostel sv. Šimona a Judy, u druhého utrousil pouze zmínku o řezbách castra.

Zřetelněji promluvil komorní president Šlik. Pro něho nebude záležitost nového hradního umělce dlouho skoncována, neboť mladý Kohl zapomenul na přikázání „cti otce svého i matku svou“, nejsa o nic lepším měšťanem. Prokáže-li spolehlivými atesty dokonalý mrav, pak ovšem dostane, co mu náleží (21. 10. 1709). Vida nezbytí, Jan František putoval ke kolegům z povolání, aby u nich vyžádal doklad řádného chování. Rádi, nerádi — otec poslední vůlí darmo nežaloval — stvrdili je Jan Kryštof Tummer, hlava malířského cechu, malíř Jan Schummer, rytec de Groos, jakož i sochaři Matěj Václav Jäckel a Martin Weneš (7. 11. 1709). Mluvili o poctivém zrodu a řádném vyučení u otce, toho pracovníka tří imperátorů a hraběte Františka Antonína Šporka, kterému v Kuksu a Hradišti Choustníkově provedl osmiloketní sochy, jaké v Čechách netesány. Maje cechovní osvědčení v kapse, Jan František putoval na radnici Menšího Města, odkud si odnesl magistrátní průkaz zachovalosti, aby se nyní obul do utrhačů, operujících zdánlivě s pochybnostmi o jeho zrodu. Tělesným otcem mu skutečně nebyl nebožtík Jeronym, nýbrž měšťan Mikuláš Severa, sklácený do hrobu oním leopoldinským morem. Vdova po něm, chodíc s útězkem, provdala se znovu za Jeronyma a ten vchoval pohrobka, zroze-

ného po druhém sňatku matky, s vlastními dětmi. President Šlik, nemoha nyní jinak, stvrdil Janu Františku dvorskou hodnost, ale atestům zjevně přilíši nevěřil. Prozradil nevěru příkazem, aby Seiler bral v podobných případech zřetel na osoby příkladné, jeť povinností všech členů komory opatrovati Hradu individua, v každém ohledu nenařikatelná (6. 12. 1709).

Pro kapitolu o umění zbývají již jen dvě poznámky. Jedna se týká staroměstského řezbáře Bernarda Haarbauma, přistěhovaného ze Švédska, jenž zůstane zachován pro zločiny. Ne, že by byl nějaký spáchal, nýbrž proto, že chytrostí kumštýřů Henri Murgera vytrestal lichváře. Posledním bude svědek mladého Kohla, Martin Weneš. Nikdo nezná jeho děl a přece by se snad jedno našlo, je-li kde v hradních salonech portrét Karla VI. Rám obrazu by mohl býti dílem umělce z Vykeltic, neboť komora ho pro podobiznu krále u Weneše objednala. Zaplatila zaň třicet zlatek. Jsa drahý, byl jistě bohatě řezaný (9. 9. 1713).

Soustavné dějiny, popisující vývoj umění ve zdech pražských za největšího rozkvětu baroka, nejsou dosud napsány. Synthesa, která tu badatele čeká, je nesmírná a dnes by ani nebylo možno ji podniknouti, byť spousty poznatků již uloženy v monografických pojednáních o projevech Mus, když činily z Libušíny obce perlu, ne nejmenší mezi městy staré

Európy. Kamkoliv ruka do archivů sáhne, všude narazí na nové a neznámé zprávy, týkající se zdejší artistické činnosti, a dokud tato studnice nebude do dna vyčerpána, nebude ani historie svrchu zmíněné.

Ta chce znáti, či prací byly ony čtyři oltáře, vysvěcené strahovským opatem Vítem Seiplem u dominikánek sv. Anny (16. 11. 1705), potřebuje podrobnějších údajů o stavbě klementinského kostela sv. Klimenta, kde jí nestačí zmínky o jeho zboření, kladení základního kamene a konečné konsekraci (1711, 10. 7. 1712, 16. 9. 1715). A jaké to obrazy zavěšeny u P. Marie Vítězné, z nichž šest — sv. Vojtěcha, Cyrila, P. Františka od Ježíška a dvou sv. řeholnic — namaloval neznámý mistr P. Lukáš od Jezulátka, ostatní pak světský, o nic známější člověk (17. 4. 1715)? Snad nikdo neví, že starý hlavní oltář P. Marie Vítězné převezen odtud přes Líbeznice do kostela sv. Jiřího v Turši. Stejně nepublikovány záznamy o stavbě nového, vznikajícího za marra-dasovským průčelím podpetřínským, jež vršil fráter Tomáš à Jesu, robotící podle nákresu někdejšího karmelského novice Jana Ferdinanda Schora, inspirovaného svatostánkem obutých karmelitánů v Římě, že jak Schor, tak Jan Tummer, zlatice a mramorující novou konstrukci, fráteru pomáhali (13. 5. 1715), aby ji, mnichy neuspokojivší, všichni tři znovu předělali. Tenkrát nebylo dosud rámu na vel-

kém obraze, visícím za oltářem a v průhledu presbytáře, vždyť zavěšen až v červenci 1716.

Všechny tyto drobnosti, nazdařbůh vybrané, a mnohé jiné nutno znáti, pak teprve bude možno napsati syntesu o vývoji uměn za největšího rozkvětu baroka v Praze. Intuice a fantasie, ač nesmějí býti přezírány, k tomu nestačí. Není na světě dvou lidí, kteří by cítili, viděli a usuzovali stejně, z čehož resultuje a je zdůvodněna různost názorů, hypothes a teorií, ve vědě obvyklá. Kolik různých mínění vládlo o autoru malostranského kostela sv. Josefa a žádné neznalo celé pravdy. Vesměs správně rozpoznala, odkud sem směřoval vliv, svatyni formující, ale o architektu se protichůdně rozbíhala, až hádanka rázem rozřešena, když náhodně odkryt záznam klášterní kroniky, porážející všechny vyslovené, bystře opodstatněné domněnky. Umělecký slovník, nemaje materiálu, zpracovaného speciálními studii, byl nucen spokojiti se pěti řádky o Ferdinandu Geigerovi. Neznaje místa jeho zrodu, věděl o jediném díle sochaře, když akta, vízící se k jeho uchazečství o dvorní funkci, daly do umělcovy existence nahlédnouti trochu hlouběji. Totéž platí o Haarbaumovi a Wenešovi, třebaž tu i tam se jednalo o nepatrný krůček na daleké cestě. Kde potom je krátký smysl dlouhé řeči? Ve větě, napsané v zápětí, diktované zkušeností mnohých let, přesvědčivší se o pravdě staré přesvědčenosti, že ani akt, ani

intuice s fantasií, každý sám o sobě, pro poznání minula nestačí. Prvý, konservuje projev života, dávno zapadlého do nenávratna času, není sice mrtvým, ale stejně jako před jídlem nutno konservu ohřáti, stejně tak je nutno ho zkropiti živou vodou vcítění a představivosti, aby z něho vymizel suchopár, pokrytý prachem staletí. Teprve potom dochází k resurrekci. — Ne obrazně, nýbrž skutečně leželo při vltavském ohybu prostředí, kde řemeslo a umění se snoubily do nerozlučného celku. Zbroj nebyla vždycky utvářena pouhou účelností, nýbrž často zdobena, na příklad puškářem Pavlem Posrem bohatstvím bérainovských grotesk, pročez

v malostranské zbrojnici,

v oné budově nad vyústěním Mánesova mostu (č. p. 111-III.), snad uskladněny vedle kmánských flint a pistolí mnohem honosnější, určené do rukou, které společenské rozvrstvení nadalo vznešeností, nad okolí vysoko nadenenou. Správu zbrojnice vedl počátkem století „zajglajtnant“ Jan Kryštof Sattler, maje na počítích dvanáct stovek a šest denních porcí chleba. Když zemřel (18. 3. 1706), zanechal vdově nárok na služební nedoplatek přes půl osmé stovky a zapečetěnou pozůstalost movitostí, opatrovanou nástupcem, vrchním hejt-

manem a znamenitým odborníkem dělostřelby Ferdinandem Františkem Lohrem.

Lohr, odbyv dvaatřicetiletou kapitulaci v říšských, uherských a italských válkách, mněl, že se za císaře již dosti nastřílel a že by si zasloužil kus poklidu. Tělo, poseté ranami, zhusta životu nebezpečnými, jistě nalezne pohovu v pražském „zajghausu“, ne nečinně prázdnou, ale bez harcování po končinách, kde někdy lišky dávaly dobrou noc. Josef I., uznav hejtmanovy záslužné námahy, svěřil mu místo, jenže s platem umenšeným o pět stovek a se zachováním chlebných porcí (19. 5. 1707).

Činnost, která jmenovaného čekala, nebyla opravdu pro invalidu. Krátce po příjezdu do Prahy Lohr uznal nutnost ulít z pěti centů olova kulky do mušket, k čemuž potřebuje uhlí a prken se hřebíky k fabrikaci kulovních bedniček (15. 7. 1707). Organizace podniku rovněž nenalezla milosti před jeho soudem. Polní děla, moždíře, tupláky a pušky jsou tu složeny v jediném magacínu — co kdyby vznikl požár a najednou strávil všechny kusy střelby! Bývalý hejtman, rozváživ pro i proti, napsal podání, vnuknuté strachem o zeměpanský armament, jímž navrhl rozdělit zásobu zbroje na tři části: jedna bude odvezena do tajné zásobárny Hradu, druhou umístí v malém skladišti naproti Hradčanům (Petřín?) a třetí na Vyšehradě. Trhne-li neštěstí, bude škoda menší. Pro Vyšehrad nutně potřeboval

dřevěné roury, jednak ke dvěma dřevěným pumpám, jednak pro třídění kulí a granátů, což bude pořízeno nepatrnou investicí čtyřiceti jedné zlatky, a česká komora, uznávajíc rozumnost i nepatrnost požadavku, souhlasila na celé čáře (5.—18. 9. 1708).

Zajglajtnant nemíval přemíru forot, vždyť potřeba válčího vojska bez ustání vyklizovala prostory zásobáren. Dva dny před Silvestrem chtěli po něm zásilku patnácti set pušek, z nichž třetina zůstane na Moravě, do Slezska, kde však je sebere, když jich je ve zbrojnici o sto sedmdesát méně a ty reservoval pro rekruty, po Novém roce odvedené. Příkaz by lehkou provedl, kdyby směl disponovati s kvéry, dodanými hrabětem Vratislavem z Mitrovic, které pro nedostatek peněz na záplatu leží nyní v Ungeltě naprosto neužitečně ladem. Je-li tomu takto, pak je pomoc snadná. Vrchní berniční úřad použije prostě poloviny hotovosti, zajištěné na koupi pušek v příštím roce, a Lohr zásilku odešle. Láce zbraní byla téměř neuvěřitelná, než poukázka, vystavená malostranskému kupci Ondřeji Giehlovi, zavázanému k dodávce čtyř tisíc ručnic, zní naprosto jasně. Dostal tři tisíce za devět set devadesát a jeden kus (29.—31. 12. 1708).

K péči o zbroj Lohr pojal i dohled v prachárnách. Za jednou docházel ke Koňské bráně a ke druhé také stoupal do kopce, leželať na Petříně. Obě kryla střecha, děravá jako řešeto,

nechránící výbušnin před zvlhnutím. Praskliny v klenbě se sotva dají spravit zalitím řídkým vápnem, sem musí přijít tesař, který obnoví šindelový kryt (9. 12. 1707). Poloha zbrojnice budí neméně obavy. Poslední dva nárazy ledu poškodily její břehovou základnu v délce sto osmdesáti loket a proniknuvše do hloubky čtyř stop odkryly pilotní oporu břehů. Nedojde-li k brzké nápravě, tu příští velká voda povalí ohradní plot, vymele správcovu zahradu, aniž se zastaví před zdívkou budov (8. 4.—15. 5. 1709). Ne, zbrojniční služba není sinekurou, tím méně, když vrchní ohňostrůjce Jan František Servatius, sloužící zajghausu od r. 1693, a písař Jan Ondřej Fischer, vedoucí registra zbraní o tucet let déle, mívají svoje rozumy a hlavu. Práce s nimi nebývala lehká a tak Lohr nežil jako v invalidovně. Dosti se nazlobil a nastaral, nežli zemřel (15. 2. 1711).

Na jeho místo přišel hejtman polní artilerie Jan Gommer. Josef I. podepsal jeho jmenovací dekret jedenáct dní před vlastní neštovičnickou smrtí (6. 4. 1711), stvrzený znovu Karlem VI., jenž v listu neutrousil toliko zmínku o dlouhých bojích, jichž se ustanovený zúčastnil, o polních a obléhacích bitvách, nýbrž vzpomenu i nepřiležitostí, jichž okusil v zajetí (25. 8. 1711). Byť měl dekrety v kapse, Gommer neřádoval zcela platně. Mezi českou komorou a vrchním zbrojmistrem hrabětem Rappachem vznikl kompetenční spor, komu

z nich má Gommer přísahati, rozřešený pravděpodobně ve prospěch finančního úřadu země, neboť jeho komisaři to byli, kdož hejtmana instalovali, inventující zároveň všechny kusy střelby, municie, artigleristické rystuňky a potřebnosti, jichž armáda užívá k úspěšnému odporu a výboji (3. 10. 1712).

Stalo se tak, když Gommer mučivě vzpomínal dvou špičkových vozů, o něž nepořádky dvorního hospodářství přišel. Ke Karlově frankfurtské korunovací císařem objednáni ve fasanerii bažanti a koroptve, bez kterých se slavnostní obědy neobejdou. Bažantník nachytal pernatou zvěřinu v dostatečném množství, jak ji ale k Mohanu vypravit? Poštovní kaleše se pro zásilku naprosto nehodí. Jaké pak rozpaky! — zbrojnice vydá dva furážní furgony a bude to. Nemoha jinak, zajglajtnant vyhověl a teď čekal a čekal na vrácení vozidel. Ta zatím kolotala mezi výmoly silnic říše a dědičných zemí, neboť dvorští zaměstnanci jich bez dlouhého ptaní použili pro odvoz císařské bagáže do Vídně a pak — z cizího krev neteče — na ně prostě zapomeli. Vida, že se svěřeného příslušenství nedočká, správce ohlásil nepořádek, starému vojáku ze srdce protivný, a vymohl zmocnění zapsati vozy na výdajovou stránku (26. 8.—3. 10. 1712).

Už aby ta zpropadená instalace byla konečně provedena! Zbrojniční domy jsou od Lohrových smrti pod závěrou, pročez prachy nebyly

celé dva roky „rollírovány“, t. j. nepřeházeny. Ledek, v nich obsažený, táhne k sobě vlhkost, tak se snad výbušniny k nenápravě pokazily. Procedura s nimi konána obvykle jednou do roka, než pro kompetenční spor o přísahu všechno zanedbáno. Gommer si dovede představit žehnání vojenských pánů, odešle-li jim soudky, jichž obsah špatně chytá, aniž měl nutnou průraznost. Aby prohraná bitva, zavinená nedostatečnou střelbou, nebyla důsledkem justamentů dvou instancí, prachárny se za účelem přeházení a vysušení prachů raději bez instalace otevřely (20. 9. 1712).

Že zajglajtnanti častěji vyváželi střelbu ke slavnostním salvám, ukáže budoucnost, člověk však nechápe, bylo-li tolik příležitosti k radosti. Přece jediné armáda, dokonale organizovaná a o nic méně dokonale vyzbrojená, pochoduje od triumfu k triumfu. Princ Evžen Savojský ověnil skráň císařských pánů četným laurem a jeho vojska šla skutečně od vítězství k vítězství, ale dokonale vystrojena nebyla. Ovšem, vládly-li ve všech arsenálech poměry, obdobné pražským. Z Kladska přivezeno před nedávnem čtyři sta norimberských centů prachu, uložených v prašné, sotva hradské věži, na Vyšehrad též množství dělostřeleckých potřeb a sedlářského zboží. Soudky pulverní nepostaveny do nestávajících polic, nýbrž rovnou na vlhkou podlahu, do sousedství sedlářského řemení, jež k největší škodě

veličenstva krysy ožírají v naprostém klidu. Lafety děl přišerně sešly, kola ke všem zde rovněž nejsou, takže v případě potřeby kusy nemohou býti v dostatečném počtu vyvezeny. Co nepokazí myši, roznesou zloději, jimž čtyři rozlámané brány vyšehradské zbrojnice nezabraní v přístupu k zásobárnám — a zbytek? Okny všech magacínů, vymlácenými povětrím nebo klukovinami nezbedníků, naň prší a od let je ohrožován nebezpečím, hrozícím od rozpadávajícího se zdíva, neboť malostranská zbrojnice, kde dva záchody už spadly, se směrem k zahradě podezřele propadá (30. 8. 1714).

Nebylo to po prvé, co zajglajtnantské nářky žalovaly do stavebních a jiných nepořádků. Už Lohr byl poukázal na neudržitelný stav vyšehradské zbrojnice se shnilou střechou nad skladištěm luntů (17. 7. 1710), či o nic lepší v hradské, obohacené starobou spadlé zdi o otvor, jímž lze do ní vnikati z domu kapitulního děkana. Velká prašná věž residence „co rundel do Jeleního příkopu dělá“, vypadá jako nepotřebné řešeto, majíc kulaté tělo proluto četnými trhlinami (25. 8. a 15. 9. 1712). Po posledním zákroku Gommerově císařská dvorská komora povolila peníze na opravy, než z příštího počínu arsenálního správce, zmizujícího se o nikdy nepoukázaných hotovostech, je neklamně jisté, že učinila pouze platonické gesto. Drahé dělostřelecké potřeby chátaly, nejsouce ve vzrůstající sešlosti ničím

rušeny. Při manipulacích s nimi hned praskla lafeta či kolo se rozsypano a zase osa zlomena, nezavřená vrata na Vyšehradě stále zela zlodějům vsříc, dokonce kus prachárny spadl kolem domnělé Libušiny lázně do Vltavy, kam se zakrátko odporoučí prachárna celá, nebude-li včas zajištěna (5. 5. 1716). Předpoklad o okamžitém zákroku, ležící nasnadě, nenastal. Dvorská komora nařídila raději komisi (16. 6. 1716), která shlédne škody a bez zdraví škodlivého spěchu napíše referát, sestavíc k němu rozpočet. Přes to a navzdory komisím a průtahům, princ Evžen Savojský pokračoval v pouťi za viktoriemi.

Hradní zbrojnice (č. p. 36-IV.) byla vybavena také pecí pro tavení kovu, nutného k litbě děl, jež svěřena dělolijci Mikuláši Löwu z Löwenberka. Bylo-li na Hradě a všude v královských objektech tolik nepořádku, patřil tento jako nezbytná součást i do „gieshausu“. V jeho očazených koutech se vávají četné úlomky upotřebitelného kovu, o nichž se nejvyšší zemský zajgmajstr marchese degli Obizzi právem domníval, že lze z nich zhotovit nové kusy. Dávno by jejich výrobu byl nařídil, ale jeho úmysl je těžko proveditelný, neboť litcova pec je k nepotřebě, aniž německá účtárna ví, zda hradní zbrojnice zasluhuje vnitřních oprav či má-li býti toliko udržována pod střechou. Jako obvykle a s poznámkou, že pro litbu bude třeba deseti centů cínu a šesti mědi, zá-

ležitost postoupena stavebnímu písaři Seilero-
vi, však on se s Löwem dohodne, čeho je třeba. Pověření zkoušeli různý materiál, nutný pro opravu pece, jenže tmel, vízící cihly, záru nevydržel. Obvyčné hrnčírské tvárnice, jak je známo z chebských zkušeností, taktéž neodolají ohni, bude proto s výhodou, staví-li se Seiler, jedoucí v komorních nutnostech do Lince, v poblíž ležícím Haffner-Zellu. Tam je vyráběno stavivo pro pece vídeňského arsenálu a dílen uherských pevností. Budou-li objednány, tedy v počtu půl šesta tisíce, což i s transportem vydá na šestnáct set zlatých, při dopravě po vodě o něco méně. Zastávka v Haffner-Zellu Seileru skutečně uložena, ale zda pec hradní dělolijny tamními tovary zušlechtěna, nenalezeno (17. 10. 1708.—12. 4. p. r.).

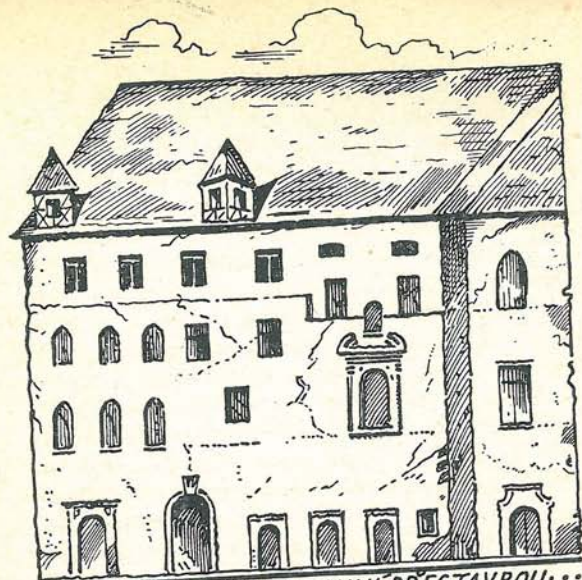
Z celého líčení zajglajtnantské činnosti je patrné, že správcové zbrojnice mívali ponětí o různých oborech vědy a mechaniky. Mísíce a opatrujíce prachy, pletli se do chemie, vědouce o systému, podle něhož se staví hradby festuňků, fušovali do stavitelství, dozírajíce na lití děl, získávali jakés ponětí o metalurgii. Poznatky, nasbírané praxí, posilovali někdy studiem odborných děl, proč jinak by se v Sattlerově pozůstalosti objevila fortifikační kniha Vaubanova, o níž není známo, byla-li traktátem „de l'attaque des places“ nebo „Traité de la défense des places“, a Heydemannova „Architectura militans“. Svým diletantstvím

v disciplínách ducha vytvořili přechod k lidem, kteří se

na universitě

bezvýhradně oddali studiu, sobě pro potěchu a k ukojení zvědavosti, jiným k prospěchu, když jim znalostmi posloužili. Tomek a Svátek s Rezkem dokonale vylíčili život na vysoké škole Karlově, která oproti dřívějšímu velmi upadla. Kam se poděla její někdejší kázeň, nahrazená zbujnictvím, projevovaným částými bouřemi a výtržnostmi studentstva, a vědy — ty byly teprve ve psí. Ještě nejčileji si vedli právníci, spokojující se diktátem římského a kanonického práva, kdežto filosofie neopustila soustavy scholastické, na jiných učilištích dávno zavržené. O pokroku přírodních věd se tu nikdo nic nedověděl a lékařská fakulta neměla mimo Mikuláše Franchimonta z Frankenfeldu a Jana Františka Löwa z Erlsfeldu žádných světél a také ne předepsaných pěti řádných profesorů: physiologa, teoretika, anatomika, botanika a primariusu čili praktika. Postačovali jí tři řádní a jeden extraordinarius.

Och, na universitě se studovalo se vzácným pohodlím, když prázdeň masopustu slavena dobře počítaných jedenáct dnů, velikonoce dvě neděle, k nimž o letnicích přidáno osmačtyřicet hodin. „Dies caniculares“, psí dni hlav-

KAROLINUM PŘED BAROKNÍ PŘESTAVBOU...

Karolinum před přestavbou.

ních prázdnin, byly vymezeny bez dvou otoček země kolem osy na šest neděl a narozením Páně protráveno, byť jistě ne v kostelích, dnův sedmnáctero. Ferie vládly o všech středách a sobotách, též když držány disputace, promoce nebo jiná školní sláva — času pro škádlení trubačů a vyspávání po nočních merendách se žákům přávalo nadbytečně. Je nadmíru s podivem, zbylo-li ho něco ke studiu (vesměš před 1710).

Josef I., upozorněný na zlořádné zápory školy, usmyslil si zaměstí v ní železným koštětem. Nic netušící místodržitelé měli pojednou ve vídeňské poště císařský reskript (10. 12. 1710), požadující referát o universitě a reformních návrzích. Jeho Magnificence pan rektor P. Johannes Müller S. J., potázav se s kolegiem právnických učitelů, přiznal některé nedostatky, než vina neleží na universitních příslušnících. Nutno ji spatřovati v nepatrném služném profesorů a malém výnosu školních statků. Jediný, trochu nesmyslný prostředek, který rektor navrhl k radikální nápravě, byla důkladná oprava budovy Karolina, hrozící po příkladu jiných veřejných staveb zřícením.

Poněkud jinak nazíral na věc superintendent školy, apelační rada JUDr Petr Theodor Birelli. Kromě hlavních prázdnin, střed a sobot navrhoval zrušit všechny ferie, kdyby pak den lekcí, připadnuv na zasvěcený svátek, odpadl, tehdy bude středou nebo sobotou nahrazen. Disputace, promoce atd. taktéž nesmějí býti důvodem volna, mohou býti konány, když ordináři nečtou, a nemoc profesora nebudí nikdy už záminkou prázdně, neboť za ochotného zaskočí zdravý kolega. Přednášky medicíny nutno přizpůsobit roční době, vždyť jediné léto je vhodným počasem pro botaniku, kdežto anatomii možno zcela dobře čísti v zimě. Neméně postiženi Birellem přednášeči jurisprudence, kteří podle jeho mínění se mají

vzdáti křesel konsistoriálních přisedících, jelikož tím ztrácejí mnohou chvíli, ubíranou povinností, které v Karolinu na ně marně čekají. Studium filosofů zatěžují spousty metafysického mudrlantství, a jak při něm, tak při ostatních disciplínách by bylo lépe zanechati diktátu a přednášeti podle tištěné knihy.

Koště Birelliovo, železnější císařova, také zamíchalo augiášovým chlévem námitky o nedostatečných příjmech. Je jich dostatečně, než profesori, nehledíc k vědecké kvalifikaci, jsou mizernými hospodáři, pokud jde o celek, ale znamenitými pro vlastní kapsu, kteří si pod rukou a bezprávně zaopatřují naturální požitky ze společného majetku. O jejich nepřikladné správě školního jmění svědčí na venkově sešlý vzhled universitních statků a ve městě opršela popraskanost Karolina. Docela zavrženíhodný je zvyk nedávati novému kolegovi po celý rok gáže a děliti jeho požitky mezi sebe. Kromě jiných Birelli hodlal zavésti značnou novinku při volbě rektora. Prvá osoba university nemá býti volena výlučně z příslušníků theologické a filosofické fakulty, nýbrž spravedlivě vybírána též ze řad právníků a mediků.

Hrom sper novotáře, klel a nadával leckterý z profesorů, vzpomínaje na blahé doby minulosti, kdy přednášival nejvýše šedesátkrát do roka. Než kdo by se znepokojoval, žádná kaše se nejí u varu, jímž dovařena. Úřední jednání baroka nikdy neuteče, poněvadž se vleče, císař

zemřel a nástupce nebude hned mít pokdy se zabýváti universitním detailem. Pohodlný zástupce principu „nějak bylo, nějak bude“ se neomýlil. Teprve po dvou letech, v prosincový svatvečer sv. Mikuláše Myrského, byla ustanena reformní komise školy, složená ze šesti členů. Předsedal jí apelační president Jan Arnošt hrabě Schaffgotsch, s nímž zasedali František Zdeněk Novohradský z Kolovrat, Vilém Krakovský z téhož rodu, Maxmilián František Asterle z Astfeldu, Jan František rytíř Turba a královský rada Jiří Arnoldt. Vůči nim fakulty zaujaly stanoviska stran navrhované obnovy. Bohoslovci a filosofové ji šmahem zavrhlí, poukázavše na svou, od počátku řádu trvající učebnou osnovu, o níž je Ferdinand I. přece ujistil, že nebude měněna. Oni — mínění jsou asi filosofové — aby vyučovali geometrii, matematice, geografii a strojnictví, nedůležitým naukám u srovnání s vlastní filosofii, tou přední hradbou, kterou nevěrci hledí podkopati, aby ďábel snáze zaútočil na nevinné duše? Bez prázdnin se neobejdou, vždyť těžká, mrzutá a kyselá instituce filosofie nemůže býti bez malé rekreace pěstována. Nikdo po nich nezádej, aby přednášeli z tištěné knihy, kde jestiž profesor, ochotný podrobiti svoje mínění poučkám kolegy?

Když nikde, v poslednějším měli Birelliho dialektikové pravdu pravdoucí, znamenitě vystihující povahu libomudrců a lidí jim po-

dobných. S tolikýmž odporem se vyslovili proti rozšíření rektorské volby na vyznavače Justitiae a Aeskulapa, k čemu by jim jinak byly sliby Ferdinanda III. a Leopolda I. Když proti novotám stejně svorně brojili juristi a medikové (1714), reformní komise se vzdala marného jednání s učenými pány a doporučila toliko stavební opravu Karolina. Jak tu František Maxmilián Kaňka provedl (do r. 1718), používaje ke správkám zdiva otlučených kamenných článků průčelí, zlomků gotických žebek a dřevěných skolků, o tom svědčí fasáda university směrem ke Kamzíkové uličce, v letech 1940—1947 zbavená omítky.

Nápor novotářského ducha šťastně odražen, aniž byla universita nucena jíti po nezvyklých cestách. Jako kdysi kázal v Týně na den sv. Iva, záštity právníků, magister filosofů Josef Ignác Dresser, věnovav tištěný proslov presidentu apelací Maxmiliánu Norbertu Krakovskému z Kolovrat (19. 5. 1702), právě tak učinil po reformním pokusu nymburský děkan a arcibiskupský vikář ThDr Antonín Godefridus Molinari v chrámu sv. Jiljí, kde oslavil světloonoše theologie a ochránce škol i studentů sv. Tomáše Aquinského (7. 3. 1718). Kázal v neděli, ne však s ohledem na feriální den, nýbrž proto, že tato neděle byla zároveň zasvěcena andělskému doktoru. Volby a instalace rektorů nepozbyly své slávy, držené po předchozím pozvání místodržících, aby svou přítomností

„kondekorovali“ slavnostní aktus při týnských bohoslužbách (25. 6. 1709). — Byť škola Otce vlasti pozbyla svého někdejšího věhlasu, vycházeli z ní přece absolventi, mohoucí dobře posluhovati bližním. Z nich byli pro hmotnou existenci nejdůležitějšími

lékaři,

hojící těla a bránící smrti, nejen léky časnými, ale i věčnými. Či nedoporučovali za morního času modlitby k svatým, pověstným štítům proti epidemii, tedy k sv. Rosalii, Šebestiánu, Rochu, Antonínu a čtrnácti pomocníkům? S výhodou je nosit na srdci morní štítek se zařikáním a obrazem některého ze zmíněných nebešťanů. Kromě již jednou zmíněných světel medicíny, Löwa a Franchimonta, Praha netrpěla nouzí o lékaře, mezi nimiž kurýroval zvláštní, kterého by i dnešek považoval za kuriositu.

K léčbám mu dopomohl Leopold I. Opatřiv místního kata Václava Michala Leischnera restitucí cti, pošramocené krvavým dílem ostrého meče (4. 5. 1680), přijal s velkou milostivostí jeho žádost, týkající se především dovolení usadit se kdekoliv v triurbiu, provozovati lékařství a ponechat si své dosavadní domy na tak dlouho, dokud jich neprodá. Proč by ne! Kati, operující s mrtvolami, které byli zprvu zmučili a potom odpravili na věčnost,

získali zkušenostmi znalost člověčích těl, věděli, kudy z nich život prchá, a slynou vůbec divnou pověstí, že v odloučenosti, jíž je ostatní společnost postihla, ledacos poznali a se naučili. Bera v úvahu takové okolnosti, císař povolil Leischnerovi, oč žádal, pod třemi podmínkami. Především, prodá-li nemovitosti, o nichž mluvil, a zřekne-li se každého nečistého společenství. Lékařství bude provozovati výhradně vnější, ne vnitřní, leda by v jednotlivých případech jedno souviselo s druhým, a bude tak činit jedině v pražském trojměstí, v Plzni nebo Budějovicích (29. 3. 1691).

Císař i kat dali se vésti nejlepšími a prospěšnými zámysly, jenže předsudky, až na pád nemoci, odmítaly styk s vykonavatelem ortelů. Leischner marně hledal na vedlejších právech dům, proň vhodný, nebo, když ho našel, tu byl pro jeho kapsu příliš drahý či na místě, od lidských komunikací příliš vzdáleném, kam za ním žádný zákazník nepoleze. Tím stal se spis o restituci zbytečným. Vyvrženec, těšivší se klamnou nadějí, že konečně vybředne z opovržení, pomalu protrávil úspory z dřívějška, částečně vynaložené na veřejná břemena, která, byť nebyl měšťanem, ochotně spolunesl. Kdyby mu císař dovolil přijati k sobě měšťské právo a usadit se přímo v trojměstí, ne na jeho vedlejších právech (23. 8. 1701)! Vyřízení dlouho nepřicházelo a zrovna tak dlouho trvalo, nežli císař kázal napsati

větu, „žie naddotčený Leissner skrze swau pilnost a welkau w hogenj neduhůw lidských magjczý zkussenost a powiedomost, na mnohých z wyssiho y miestskeho stawu ... obywatelích piekne proby dokázal“ (30. 9. 1707). Reskript byl předzvěstí konečné vůle vládcе, formulované obšírněji. Jí postavil císař najisto, že kat se vždycky choval šlechtně a šťastně vykurýroval množství pacientů, obcuje povždy s lidmi, na cti zachovalými. Vlastně vinice a pole v okolí města, nemá dětí a sotva jaké při stáří své manželky zplodí, není tudíž důvodů, proč mu nepovolit městské právo k sobě vzítí a koupiti dům, v němž bude bez překážek nadosmrti sedět (13. 10. 1707).

Leischner nebyl jediným, kdo bez studií minul zahánět choroby. Lékárník Jan Adam Veith to prý dovede o nic hůře. Vyjádření o něm, sepsané fakultním děkanem Janem Frant. Löwem z Erlsfeldu, bylo zkomponováno do nelibé tóniny. Spectabilis, označující Veitha za obyčejného apatykáře, neví pranic o jeho zápisu při universitě a následné praxi. Bude-li bez zkoušek a habilitace puštěn na lidi, tu přijdou jiní lektvarův vařiči, dožadující se téhož. Fakulta už tak dost trpí různými medicastro, zde i na venkově. Její příslušníci, kteří složili tentamina, přicházejí o nuzný výdělek, žákům Hippokrata domovinou beztak málo poskytovaný. Brzo nebude nikoho, kdo by se s mnohou námahou oddal studiu medic-

ny. Následkem toho fakulta pomalu zajde, proti úmyslům majestátu, snažícího se dovésti ji k někdejšímu rozkvětu. Veith, vlastnící skvěle zařízenou lékárnu, má se jí spokojit a nelékařit, krom případu, že složí zkoušky (6. 10. 1707). V témže smyslu dopadlo císařovo rozhodnutí: medicinae practicus Veith bude léčit, jakmile prokáže examina o své doktríně (19. 2. 1708).

Když potřeba kázala, lidé s úpěnlivostí zapřísahali doktora, aby pomohl. Nejinak si počínal urozený Podiven hrabě Desfours Walderode de Mont et Athienville, meškající ve Vídni, když z lístku, řízeného na pana Steinmetza, vyčetl zprávu o neblahém stavu své milované choti Marie Claudie. Nemeškaje, honem dopsal MUDru Janu Antoniu Cassinis de Bugella, že po Bohu má největší důvěru k němu, doktorovi, a pro všechno na světě prosil, aby lékař vynaložil celé medicke umění k zisku nového zdraví choti. Dá za ně bez rozmyslu poslední košili, třebaš byl postižen tolikerým neštěstím (29. 2. 1708), jímž asi myslel kuratelu, uvalenou na rodové jmění pro pánovy dluhy. Cassinis vyhověl. Z dřívějška znal pacientku, jím po mnoho let ošetřovanou, pomáhal jí proto ochotně i v poslední, sedm měsíců trvající chorobě, chodě k ní až čtyřikráte za den.

Sotva jí pomohl a honoráře taktěž neviděl. Jeho pohledávka narostla na pět set tolarů,

i domáhal se jí ze sekvestrovaného majetku vdovce. Kurátoři však mu nemínili vyhověti, hrabě Podiven přece nemá vůči nim, až na alimenty, žádných nároků. Tak snad to půjde z vyživovacího příspěvku! I ne, Cassinis nepochodil ani tu, neboť radové zemských desk Adam Maxmilián Chanovský z Dlouhé Vsi, Václav Hložek ze Žampachu a František Karel Pecelius poukázali na nedostatečnost alimentů per tisíc zlatých ročně; chce-li Cassinis přijít ke svému, nezbude mu než přijmouti na místě tolarů tolikéž zlatek, jež správa obstavených příjmů je svolna zaplatit (24. 9. 1708).

Lékař nesmí býti zaměňován s chirurgem, jež zaujímal nižší stupeň vědecké hodnosti. Medikus vždycky pracoval spekulativně, omezuje se na vyšší povědomost o neduzích vnitřních, kdežto chirurgus hojil rány viditelné, narovnával zlomeniny a nezřídka při operaci smočil ruce v krvi, neostýchaje se jí. Prvý byl počítán k vědcům, vychovaným vysokou školou, druhý naproti tomu měl charakter více řemeslný. Nad dveřmi jeho oficiny chřestily mosazné, průvanem k sobě srážené bradýřské misky, nutné k pouštění žilou, zmnožené někdy o obraz říšského orla, kterého k nim v Praze přivěsil Jakob Bollus, obdařený od Josefa I. titulem a svobodami dvorského ranlékaře, s právem přijímati tovaryše a učedníky (13. 4. 1708).

Nejinak tomu bylo s Janem Kryštofem

Geisslerem, synem žateckého kata, jehož ženu a dvě děti Leopold I. zbavil příhany, spojené s trvalým pobytem v katovně a pokrevnou příslušností k ní (14. 2. 1672). Geissler nikdy neprováděl rodičovského řemesla, jímž by si byl přivodil osobní maculum. Zabýváje se od mládí ranhojičstvím, náležejícím k svobodným zaměstnáním, osvědčil se tak znamenitě, že ho fakulta s pochvalou aprobovala. Od té doby živil ženu se dvěma potomky na Hradčanech, kde získal měšťanství. Ctný list, daný kdys jeho zploditeli, byl vystaven císařskou říšskou, ne českou dvorskou kanceláří a Geissler, chtěje děti uchrániti lidské zloby, prosil o příslušné rozšíření majestátní milosti. Nelze popřít množství úspěchů, dosažených žadatelem při léčbě vnějškových chorob a úrazů, i zaslouží císařské milosti, zůstane-li v mezích profese a nevsáhne-li na nemoce vnitřní (14. 9. 1708—18. 4. p. r.).

Na Novém Městě působil zemský chirurg Jan Wilhelmi, po němž čekatelstvím obdařen přísežný zemský ranhojič Reinhard Leisten, hlásící se o místo hned po smrti Wilhelmově (6. a 8. 7. 1710). Týden nato ozval se Antonín Cring, zažívající rány, kterými si Malostranští pouštěli bujnost z těla. Devatenáct let fungoval ve všech částech města a po okolí, kde k lůžkům spolubližních přiváděl ztracenou zdravotu, čtrnáctero sloužil za nepatrnou úplatu špitálu Vlachů, chudým neúnavně podával

léky ve dne v noci, stále se těše vyhlídkou na důstojenství zemského chirurga. Ale zatím jím k Cringově bolesti byl obdařen Leisten, nejmladší z domácích ranlékařů, byl by proto Cring povděčen, kdyby mu pro útěchu bylo dáno expektantství po starém Janu Jiřím Scharichtovi, královském hojiteli vyvrácených údů na Městě Menším (14. 7. 1710).

Z Levína v hrabství Kladském připutoval František Xaverius Wolff, nepravící nic o místě vyučení. Předstoupiv před sbor přísných examinátorů university, obstál s prospěchem na velkém paláci Karolina. Co si však počne s testimoniem, jímž Giovanni Antonio Cassinis de Bugella a syndikus školy Václav Maxmilián Lochovský z Löwenfeldu stvrдили (6. 4. 1713), že ctný a umně učený kandidát prokázal jak pilné studium „artis chirurgicae“, tak učební léta, znalosti k dokonalosti uvedené, kondice u různých magistrů, též úmysl zahájit samostatnou praxi, k níž ho fakulta uznala způsobilým. V nepřízni časů neuspořil tolik, aby koupil zavedenou officinu, a chudoba rodičů neposkytne peněz, k tomu potřebných. Jediným východiskem z nouze je dvorská svoboda, opravňující usadit se na kterémkoliv místě, nejraději ovšem v ruchu „máti měst“.

Starší chirurgů nebyli Wolffovi odporni, než ke svému výroku připojili zprávu o poměrech, ve kterých se jejich umění octlo, zprávou zlou, neskýtající přílišných vyhlídek do budoucna.

Mnohý kolega utekl pro nedostatek pacientů, jiný vyměnil samostatnost za závislost panské služby. Jak je zle, o tom nejlépe poučí skutečnost, že dvě ranlékařské vdovy marně prodávají pozůstalé dílny, aniž nalezly kupce. Škarohlídství starších bylo jistě podbarveno trochou konkurencké nepřejícnosti, vždyť teď, kdy všichni, kdož se lékařstvím zabývají, mají ruce plně zaměstnány bojem proti zuřivosti moru. Kus práce určitě zbyl pro Wolffa, dosáhnuvšího, po čem bažil (6. 3.—19. 11. 1714). Za zásluhy, dosažené za hrůzného rádnění epidemie, dosáhl téhož Martin Leopold Lacháč (9. 7. 1716) a snad i Jan Jiří Glogger, narozený v Curychu. K Vltavě přišel dobrovolně a jako na zavanou, když „contagion“ nejvíce vraždila. O svobodu požádal později, přiloživ rok starý doklad o působnosti v Praze a v žateckém kraji (22. 2. 1717).

Nesporně zajímavějšími promovaných doktorů a chirurgů jsou mastičkáři, nalézající u nemocných více víry, pramenící jednak z nevzdělanosti, jednak z pověrečnosti a rovnou měrou z chlubných plicí záračného doktora, pro nějž příroda nemá tajností. Udivuje záhadným hokuspokusem, kvaksalbr sliboval vyléčit každou chorobu, pokud je vyléčitelná; k čemu by měl truhlice, přečpané tajemnými arkány a magickými prostředky. I jeho vystoupení bývalo vtíravě honosné. Vylíčil je přípis rektora P. Jana Müllera S. J., určený hradním pánům

(18. 2. 1709). Na hromniční jarmark staroměstský přijel operist — odvozeno ne od slova opera, nýbrž operace — Jan Jakob Pusch, jenž na urážku šlechtě jezdil v nepřináležité mu šestispřeží a s mnohými lokaji, oblečenými do stříbrem premované livreje. Lákaje k sobě diváky, provozoval na vyvýšeném theatru neslušné komedie, nic se neohlížeje, že nastala smutná perioda postu. Lékařská fakulta zakázala jeho počínání, jímž hlupáky připravuje o peníze, a nyní doporučuje, aby složil kauci půl druhé stovky, zaručující vyluku jakéhokoliv dryáčnictva a případné odškodnění poškozeným.

Staroměstský magistrát, boje se o pověst trhu, zastával jinaké stanovisko. Lokajové, jichž Pusch užívá, jsou ve skutečnosti herci, kteří, odejde-li dryáčník se ženou domů, provedou dohru o umělosti principála, provozovanou v postě bez doprovodu muziky. Městští pánové nevěděli o šestispřeží, neslyšeli o oplzlé komedii a podotkli, že není mastičkáře, který by směl prodávati, dokud nedostal konsensu vysokého učení. Universita proti Puschovi, vyzbrojenému výsadou a působícímu nyní na levém břehu, mnoho nepořídila, ani po udání, že od podskalského Neumanna vzal osm zlatých a od jedné Novoměštky dvanáct, třebaš jim nepomohl. Bodejť by nebral! Šestispřež, lokajové, stříbrem pošité liberaje a reklamní tyátr — ty spolknou něco peněz (11.-20. 3. 1709).

Se stavovskou velkohubostí promluvil k samotným místodržícím operátor Jan Jindřich Bohumír Dürich, měšťan z Amsterodamu, trvalým pobytem v Lenförde na Dümerském jezeře, Hanoversko. Vlastnil císařské privilegium kdekoliv pěstovati mastičkářství, nejen ve sv. říši římské, nýbrž i v dědičných zemích, ve Vídni a v Praze, na týdenních, též výročních trzích, koňmo i pěšky, na jevišti i bez něho. Pod pokutou čtyřiceti marek zlata mu nikdo nebude překážeti, všude má býti chráněn a „mantenírován“ — ale zabraňte směle! Cestou k jarmarku sv. Václava forman milého Düricha zvrhl, čímž principál zameškal trh, kde je cizincům propuštěn volný obchod. Nevadí! U pevné víře ve výsadu mastičkář vsedl na kůň a s jeho hřbetu, pojížděje od rohu k rohu, vyvolával lektvary s kouzelnými mastmi, až dopálený děkan mediků Löw zarazil jeho kšeftaření, konané „ohne einige Narredey“.

Vyvýšenosti hodný učenec ospravedlnil zá-
krok dlouhým rozkladem o několika bodech, posvítiv si z počátku na Dürichovu privilej. Po ní, vydané říšskou kancelárií a u místodržících neintimované, Čechům nic není, ostatně její obdoba byla již tak často a tolika nehodným individuím uštěřena, že z toho vzejde pochybný pořádek. Dryáčníci à la Dürich jsou k dokonalé škodě universit, lékařů, chirurgů a lékárníků, kteří správně léčí a manipulují poctivým zbožím, žádnou „dreckapatykou“. Za

posledních dvacet let děkan nezažil u mastičkářů jediné operace, provedené „lege artis“, čili v souhlase s poznatky vědy, spíše uviděl mnohé se špatnými následky. Kočovní lektvarníci chytají hejly na anglickou, zlatou a jinakou tinkturu, ve skutečnosti praobyčejnou kořalku s příměsí koření. A jak dovedou lákati důvěřivce, spoléhající na lehkověrnost hlupáků, jimž imponuje pán v taláru s ohromnou parukou na temeni a s očima za velikými okuláry, jimiž vážně zkoumá pacientem přinesenou láhev s močí! Ne, to není podvodník, ale velký pán, jehož řečná sváda jistě nelže, mocný pán, jinak by se nedal provázeti tolika vystrojenými sluhy a laufry, opásanými sameťovou zástěrou a se stříbrnou holí v ruce, hodný pán, vyprávějící chudáku o účinku prodávaných medicin veselým divadlem, zadarmo konaným před prodejním stánkem mastí a často skandálně oplzlým. Remeslníci a tovaryši prolelkují u něho celé půldny, nechávající si z kapes vytahovati peníze, o něž je země, když operist vyjde za hranice, ochuzena. Radové od apelací nejednou seznali, kolik lutriánských predikantů vniklo do Čech pod maskou zázračného doktora. Löw uvedl mnoho důvodů proti Dürichovi, z nichž jediný poskytl právní prostředek vykázati ho z města. Byl jím nedostatek pergamenu, stvrzeného českou dvorskou kanceláří (30. 10.—9. 11. 1711).

Ve svém podání Spectabilis mluvil o „dreck-

apatyce“ a užil pojmu, dožadujícího se vysvětlivky. Raději měl o ní pomlčeti, vždyť léků, jí smíchaných, se neštítala ani oficiální medicína a každý lékárník je prodával. Sušené ještěřky v ní nepatřily k vzácnostem, rovněž různá sádra, nevyjímaje lidských. Rány rychle srůstaly po jelením sádle, jež, vyňaté z těl rychlonohých zvířat, prospívalo okrvavělé dolní končetině; leopardí sádro zभावovalo obličej hyzdící pihovitostí. Štírům, utopeným v oleji, neodolala dna s revmatismem a lidská krev, opatřená ze sřatého popravence nebo výtokem menstruace, byla účinným prostředkem, který, pocházeje jindy z mateřského koláče, dal zmizeti bradavicím. O nic menší účinnost vězela ve slinách, potu nebo výkalech všeho druhu, působících přímo zázračně. Bolí hlava? Ozdraví, bude-li potřena octem s rozetřenými bobky kozla. Otekla noha po vředu, nalitém hnisem? Obkladek z kravského hnoje pomůže v nejkratší době. Červ rozežírá prst? Vraďte úd do řiti kteréhokoliv zvířete, a ledvinovou nemoc nejlépe zaženete, spolknete-li devět vší, nachytaných na vlastní hlavě. Nezapomeňte na desinfekční účinek čerstvé moči, jíž zkropíte řezné nebo sečné zranění, a žlutá barva žloutenice zmizí s pleti, když někdo plivne nemocnému do tváře. S bolením krku se netřeba trápit, proti němu postačí propocená punčocha, kterou zanícený chřtán bude ovinut.

Ne v apatyce, ale jinde získával prodávána panacea, všemocná instrumenta proti nemocem, mastičkář Jan Křt. z Baumgartenu, nechovaje léků „v přihrádkách, puškách, krabicích a lahvicích“. O něm není jisto, poctil-li Prahu přítomností, ač jeho blízkost jí neušla. Povědomost o něm projevila rozkazem hejtmanům kouřimského kraje, Josefu Karlu hraběti z Holleweilu a Františku Ferdinandu rytíři Haugvicovi z Biskupic, aby Baumgartenui pobrali jeho olovené medaile a jiné, nemocným určené pověřené zboží, a z kraje ho vypudili.

Hejtmané nenašli hledaného, proto také nezaslali soupisu toho, co prodával (16. 1. 1715), nutno se tedy poohlédnouti jinde, jakou to léčebnou numismatikou obchodoval. K ní patřily dukáty uherského krále Matyáše Korvina, později tolary Marie Terezie, zaručující ochranu Madony, trůnící nízkým reliefem na jejich rubu, nebo medailky z lacinějšího kovu, které, pocházejíce z Maria Zelli nebo Altöttingu, chránily obrazem sv. Ondřeje Avelina před mrtvicí. Medailky s podobou sv. Huberta zaháněly cholera. Byl-li na nich sv. Šebestián a Rochus, utekl před nimi mor, bojící se žehnutí sv. Benedikta, vyrytého na kříži sv. Oldřicha, a lístku, na němž natištěna modlitba sv. Zachariáše, biskupa jerusalemského.

Čím divnější medicina, tím více záhady přírodních sil obsahuje a je ještě účinnější, byla-

li dovezena ze zámoří, od břehů té daleké Asie nevěrců, odkud prý rovnou cestou připutoval arabský doktor Michal Schendus à van der Bech. Jakoby nic zahájil praxi. Chlap špatná si nejen nevyprosíl legitimace k ní, nýbrž k rozkladům zájemců odpověděl směle a opovážlivě, dotýkaje se najmě velezasloužilého MUDra Löwa z Erlsfeldu. Na hrubé poleno patří hrubý klín a tak staroměstské hejtmanství uložilo Arabu, jenž jistě nikdy nepoznal vlasti Mohamedovy, vrhnouti se Löwu k nohám a kajícně odprositi, zároveň opatřit si do čtrnácti dnů fakultní povolení ke kurám, sice bude z království nemilosrdně vyobcován. Přivandrovalec vzal uložené na vědomí a nechal s naprostým klidem uplynouti tři neděle, na rozkaz vůbec nemysle (14. 3. 1718).

Schendus, nazývaný jinak Armenem, Arabem a MUDrem Césarem Wanderbeckhem, byl asi pěknou štěnicí, zalezlou do kopřiv v předloňském dubnu. Tenkrát pokazil praldeně pana Hoffmeistra, Rosalii Nigrinové, bílými a červenými flastry nohu na tolik, že v ní vzniklo sedm, červy se hemžících děr, jako by pes maso vyrval. Nebyti staroměstského chirurga Jana Kellera, byla by co mrzák musela žebrať u kostelů, takhle půjde jenom do dlužnické věže, jelikož nemá těch padesát, ranlékaři dlužných tolarů (15. 3. 1717). Schendus, odmítnuv platit odškodné, replikoval dlouhým povídáním, hodným jarmarečního dryáč-

níka. Nedával Rosalii ani žravých náplastí, ani jí nohy neřezal, předpisoval pouze léky, nakupované u týnského apatykáře, na příklad Diachilon amoniaco či Stypticon Crolii. Dobrozdání chirurgů, jímž se pradelna ohání, je pro kočku, ti, kdož je podepsali, neohledali její nohy při počátku nemoci. Kam by doktoři přišli, kdyby každý nevyлеченý pacient chtěl od nich náhradu škody (21. 7. 1717). Co s věcí, kterou těžko rozsoudit? S beder zeměpanských zástupců ji svalí jedině šalamounský rozsudek, aby Rosalie nastoupila normální cestu práva (21. 4. 1718).

Není s podivem, měli-li hradní páni Schendusa tak zrovna po krk. Chtěje doložití předstíranou významnost své osobnosti, chodil si po Praze s prsoma, ozdobenýma křížem rosenkruciánů, té podezřelé, alchymisticko-mystické sekty tajemného Kristiána Rosenkreutze, jenž při pouti ke svatému hrobu načerpal mnohou moudrost u Arabů, kočujících pod firmamentem pouští. Odznak překážel jakémuš Domenicu Bartolonimu, jemuž nestačilo, že kříž po jeho zákroku zmizel s hrudi cizince, i domáhal se jeho rozbití. Kdyby toho i dosáhl, nikdo nezabrání mastičkáři objednat si nový, ale kdo nahradí škodu, způsobenou zničením šperku? Jeho trvalý smalt vzácného umění má dvojnásobnou cenu zlata, z něhož kříž je vytepán. Skvost nikde nezpůsobil pohoršení, teprve zde v Praze a pouze u Bartolonioho, po

jehož zákroku obviněný kříž odložil, ať tedy stěžovatel dá náhradu.

Úřední písař nezaznamenal, nakolik Schendus s požadavkem pochodil, zato staroměstský hejtmán František Ferdinand z Říčan ohlásil nadřízeným, že v souhlase s jejich vůlí odevzdal pohoršlivý „cruх“ svatovítskému sakristánu P. Václavu Potůčkovi a ten jím zbožně ozdobil hrob sv. Jana Nep., zatím neprohlášeného nebeštana (28. 4.—9. 6. 1718).

Boj o lidské zdraví, řádný a podvodný, stal se životním úkolem těch, z jejichž středu bylo představeno několik jedinců, jak hvězd medické vědy, tak trhových šarlatánů. Poslednější nebyli šmahem šalebníky. Mnohý dovedl řezati kámen, bolestivě zatěžující dutinu měchýře, vypichoval z oka šedý zákal, věděl o elixíru hraběnky z Mansfeldu, zaručujícím dlouhý věk, vodičce grófký von Zimmern, rychle křísící mdlobu, o orvietánském protijedu z Orvieta a zlaté karbunkulové vodě císařovny, aniž autor může říci, která z chotí Maxmiliána I. ji vynalezla, zda Marie Burgundská, či Marie Blanka Milánská. Však to bylo ohroženým zcela lhostejno, když

mor

napadl souženou jím zemi. Strach z něho neustále vězel v myslích, vždyť leckterá pamatovala jeho neúprosnou zuřivost, se kterou rdou-

sil „máti měst“ před osmadvaceti lety. Natropil nepředstavitelných škod a teď se znovu děsivě rozmáhá v království Polském. Josef I., jsa toho povědom a bedliv, učinil některá důležitá rozhodnutí, shrnutá v tištěné vyhlášce, která ohlásila smutnou novinu s nároží. Lidé, seskupivše se kol její čerstvé běli, žloutnoucí pod účinkem slunce a porušované špínou, roznášenou větrem, s vážnými tvářemi pročítali odstavce, vytištěné v zájmu jejich bezpečnosti. Návěští správně říká, že nelze toliko pozorovati běh událostí u souseda, spíše nutno toho dbáti, aby do země byli vpuštěni jen ti, kdož jsou opatřeni řádným zdravotním pasem. Za tím účelem vrchností rozestaví podél pomezí stráže, dozírající na vandrovní, cestující vozmo, koňmo nebo pěšky, mají-li požadovaný dokument v pořádku. Varty budou dbáti i toho, neděje-li se s papíry nějaký podvod neboli fortel, „zdaliž ffalessny nebo podezřely negsau, gako y kdy datirované, zdaliž data staré nebo radirowané gsau“. Podezřelé nutno bez milosti vrátit a se zlou by se potázal, kdo by se postranní cestou nebo skrze lesy pokradmo vloudil. Trest na hrdle ho nemine (4. a 30. 9. 1708).

Zvláštní dozor nutno míti nad Židy, jejichž podlouný průnik do království a jeho hlavy den ode dne roste. Císař upozornil na to nejvyššího kanclíře Václava Norberta Oktaviána Kinského, nařídív spolu snížit počet Hebreů na numerus clausus. Obranu proti novému

růstu Israelských vládce spatřoval zase ve zdravotních papírech s půlletní platností, bez nichž cizí Žid neprojde pražskou branou. Kdyby přece, tu marně pohledá herberku. Všude, kde bydlí obřezaní pojídači košerovaného masa, nutno vždy po dvou nedělích konati visitace, nevloudil-li se kdos cizí, jenž bude do šesti hodin vyhoštěn z města a nejvýše do pěti dnů ze země. To pod pokutou fustigace mrskající metly, ba hrozí dokonce bolest škvařícího se masa, způsobovaná vpalovaným cejchem, kdežto člověk, který cizinci poskytl přístřeší, zaplatí venii podle uvážení místodržících. Nový reskript, čelící proti nezdravotám a miasmům, vznikajícím v těsnotách hustě obydlených ghett, byl stejně diktován obavou před polským morem (1. 10. 1708).

Tentokráte nebezpečí šťastně minulo, ale Praha věděla, och, předobře věděla, že ji něco čeká, něco děsného a nepředstavitelného, předpověděného zážitkem měšťanů Nového Města Františka Lineka z Lintoku a Kršňáka. Navracejíce se kteréš noci k rodinným krbům, povídali si o všednostech a malichernostech. Nic zlého netušíce, šli volným krokem, pojednou se však zarazili a vytřeštili oko na nebesa. Uzřeli vidění, z něhož srdce usedá a husí kůže naskakuje po hřbetě, prý průvod duchů, ženoucích se mezi chuchvalci mraků a vyšedších v podobenství metel jako by směrem od sv. Jiljí a jdoucích procesualiter, tiše a s rukama

na prsou skříženými, na Václavské náměstí k Pendlově soše sv. knížete. Obešedše ji, nadzemské bytosti zaměřily ke hřbitovu sv. Jindřicha, kde bezhlasně a beze stopy se obdobou dýmu rozplynuly. Měštinínové, vidouce pochod příšerných fantomů, ustrnuli děsem a pak div neutrhli klepadel svých domů, ležících poblíže svatojindříšského krchova. Když jim bylo otevřeno, nalezení před vraty skleslí, vyděšení a potrvalo chvíli, nežli ze sebe vypravili hrůznou zvěst, tu věštbu Praze a sotva o štěstí (1712).

Asmodeus si zatím pomalu chystal otravné střely, jimiž bude „stověžatou“ zraňovati. Na koho jimi démon zla zaměří, ten pocítí divné mrazení, vystřídané horečkou. Jeho nevolnost, doprovozená bolestmi hlavy, neuhasitelnou žízni a sevřením prsou, potrvá dva, nejvýše tři dny. Probůh, ale co se mu to vyráží v podpaždí, za ušima a v záhybech těla při ohanbí? Narostly tam odpor vzbuzující, stále se zvětšující pryskéře, boule, bubony neboli karbunkuly, červeně orámované a ve středu bílé, nalité modravou tekutinou, pod níž tkáň masa zčerná snětí. Divná malátnost posedla tělo, oči nabyly nepřírozeného lesku, nemocný, trhaný kašlem a průjmem, krvácí z nosu, neméně naříká na bolest, ryjící v kloubech. Dlouho svého utrpení nevydržel. Zprvu jím zmítal fantas, strašící ho divnými vidinami, a ke konci usnul, aby ve spánku překročil hranici,

dělicí smrtelnost od neznámého příští. Duše teprve před chvílí opustila pozemskou schránku, když na mrtvole již vyskočily divné černavé skvrny — lidé, utecte a chraň vás sv. Rochus! V domě je mor, do města byla vnesena „contagion“, které je těžko zniknouti.

Je před nákazou někde nějaká obrana? Aby nebyla! Modlitba k morním patronům, k nimž náleží šípy provrtaný sv. Šebestián, uctívaný bratrstvem při malostranském sv. Tomáši, skýtá záruku, že nebesa neopustí věřícího, jenž k nim volá. Jí bude do srdce vlita naděje a ta posílí ducha, oprošťujíc ho od melancholických humorů, živné to půdy nezdravoty. Krom nadsmyslné záštity nalezlo lidstvo ještě kolikerou hmotnou. Velmi je doporučováno chránit se před vlhkotou, též nutno zanechatí dietních chyb a dbáti o pročištění střev alespoň ob den. Miasmy nakažliviny poletují vzduchem, pročež před odchodem z domova bude s výhodou hlt polévky nebo čaje, připravených s citronovou šťávou. Často prý pomohl ocet s naloženými bobulemi jalovce, jindy jeřabin. Škodlivé následky pozorovány po požití silných, vnitřnosti rozpalujících nápojů, na příklad silného vína, rosolky, kávy, i jídla příliš okořeněného, byť pouze česnekem a cibulí. Kdož přicházejí s nemocnými do styku, měli by potříit tepny morovým octem. Někdy stačilo, příkládali-li k dychadlům houbičku, napojenou octem. Mnozí upozorňovali na výhodnost stálého žvýkání

citronové kůry, již případně nahradí kořen angeliky, nikdy nepolykaný. Příroda skýtala vůbec četné prostředky, obrňující proti zlobě nemoci. Odvar ze žebříčku, měsíčku, jitrocele, bezového květu, cicvářkového semínka lze hravě opatřit a tabák stejně chrání ty, kdož propadli vášni kuřby. Při něm snad pomáhá i žár žhnoucího listu, vždyť v místnostech, vykuřovaných jalovcem, dokonce poblíže plápolu krbu se chorobě nedařilo. Je-li doopravdy zapuzována teplem, pak bude silný, před vlivem povětrnosti chránící šat s nemalým prospěchem.

Ve dnech moru chodívali po ulicích jedinci, jichž nosy svítily mastnotou antimorového balzámu, nanesenou na chřípí. Představovala hradbu, na které bylo choroboplodným zárodkům uváznouti, aby nevníkly do těla. Vyrobena podle dvojího receptu, pamatujícího na bohaté a jednodušší složení na chudé, posloužila více nežli různé amulety. Na ty není dostatečného spolehnutí, poněvadž víra v ně svádí k lehkomyšlnosti a zbytečnému meškání v nebezpečných prostředích, k nimž patří žár poledního slunce, o nic horší pľlnočního chladu. Kdykoliv epidemie nastala, lékaři nestáli varovati před výstřednostmi nemírného jídla, ač prázdný žaludek ochotněji přijímá jed nemoci, kdežto mírné dávky vína posílí duši. Za vlády morů nutno všeho užívati s mírou. Častý, prudce prováděný pohyb škodí,

nemírná lenost na-
proti tomu způso-
buje vnitřní hnilo-
bu, dobrá nálada
ať zahání hněv,
smutek a děs, ji-
miž je krev hnána
zrychleným kolotá-
ním, a manželská
povinnost nechť ve-
dle přírodní potře-

Újezd č. p. 452.

by odpovídá jak světským, tak duchovním zákonům. Naprosto dlužno zamítnouti koupele, neboť otevírajíce póry rozevírají bránu nezdravotě. Rozhodně lepším účinkem se projeví sklenka čerstvé moči, vypitá na lačný žaludek. Kdo by toho nesnesl, najde příhodnou náhradu v octu s přísadou kafru, skořice, hřebíčku a jalovce.

Někdy ovšem ochranná antidota nepomohla a člověk, kterého „pestis“ napadla, černal sněťí karbunkulového rozkladu. V takovém případě s nemocným hned na lože, kde mu bude podán anglický, kentský čili červený prášek pro pocení. Lékárně, obléhané spoustou ošetřovatelů, snad došel, ale pro jeho nedostatek není nutno zoufat, zkušný si ho stluče sám, vezma k tomu množství ingrediencí: trochu rudé terra sigillata, ždibec armenského bolusu, kousek kořene měsíčku, zrnko bílého jantaru, hrstku čisté myrhy, po libosti citronové a pomo-

rančové kúry, aniž zapomenul na dužinu citrónových pecek, šafrán a kvät muškátu. Tvrdíva se sice, že při rychlém průběhu nemoci předpisovaná curativa zřídka zachrání život, avšak srdnatý lékař nesmí pochybovati o jejich prospěšnosti a ponechati chorého osudu. Léků má sdostatek po ruce. Ví o „tinctura Bezoardica“, výtazku z myrhy a kafry, podávaném v dávkách odměřených deseti až čtyřiceti kapkami. Dobré služby prokazuje i „oleum pestilencialis Camphorati“, jindy pomůže „pulvis Alexipharmacus Viennensis“, jehož lze podle povahového ústrojenství užít do půldruha kventlíku. V pokoji, kde onemocnělá osoba leží, bude stále vykuřováno jalovcem nebo octem s hořčicí a medikus, sklánějící se nad pacientem, tak nikdy neučiní bez planoucího světla v ruce.

Město, pozapomenuvší výstrahy, tlumočené viděním Lineka a Kršňáka, trávilo čas navykne poklidným způsobem. Sotva by se bylo polekalo povědomostí o zprávě, zasláné Ph. et MUDrem Ludvíkem Jindřichem Vossem, děkanu fakulty MUDru Janu Antonínu Cassinis de Bugella, že na Újezdě „U tří zelených věnečků“ čtyři osoby zachváčeny petečemi, t. j. dětskými neštovicemi (č. p. 452-III. 4. 3. 1713). Ne tak místodržitelé, pro něž opatrnost je matkou moudrosti. Uslyševše o podpetřínském příběhu, nakázali rektoru university P. Jakubu Stesslovi S. J., profesoru bohosloví, neprodleně

uložit zemským fysikům a chirurgům vísitaci celého města se Židy, není-li někde případů epidemie a jaký je stav uliční čistoty (17. 3.). Pověřený odpověděl již pozitíří. Nezatajil, že místy, hlavně na vedlejších právech, jsou ulice vrchovate zaneřáděny, o ostatku lépe poučí doktorské protokoly.

Nejstarším z nich byl přípis Vossův o nemocných v domě újezdského truhláře, druhé dva datovány týmž dnem, nehlásíce nic podezřelého. Ani v Židech!

Starost byla zdánlivě zbytečnou. Dvakráte ještě vznikl morní poplach, ale šlo po každé o jalové řeči, když tu z čista jasna uhodilo. Z Vídně přišel vandrem krejčovský tovaryš Petr Lay, jenž se nakvartýroval u nožíře Jana Bischofa nedaleko P. Marie Sněžné. Den nato zemřel, jsa do záhrobí rychle po sobě sledován učedníkem a služkou domácího pána. Novoměstský fysik MUDr Adam Augustin Jäckl sice zavolán ke klukovi, než přišel zaviněně pozdě, začez postižen důtkou, o to zaslouže-

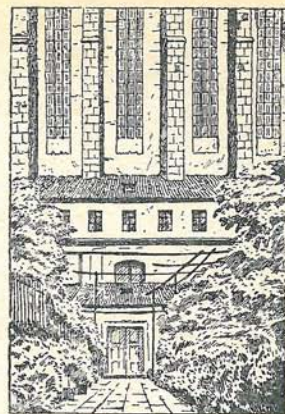
Dům č. p. 452-III.

nější, když i Bischofův tovaryš byl nemocí zachvácen. Nyní úřady narychlo vyrukovaly s odstavci vyhlášky pět let staré, pojednávající o zdravotních pasech, bohužel je pozdě, vždyť je hlášena nová morní smrt punčochářky, původně zatajovaná.

Podle jiných zpráv došlo k prvnímu úmrtí pestilencií v páté čtvrti (23. 7.), kam nákaza zavlečena z Polska. V křivolakých uličkách ghetta a jeho přelidněných, nepopsatelně špinavých domech nemoc našla úrodné semeniště, pročež čtvrť uzavřena a všechno spojení s ní přerušeno, toliko v noci plížily se k jejím branám postavy zahalených úst, kladoucí k fortnám balíky s potravinami a léky (14. 8.). Nemocní odvázeni z pozdějšího Josefova přes František a Špitálskem do olšanského lazaretu, mrtví pak touže cestou na hřbitov své konfese u Olšan, kde byli házeni do šachet, kopaných něco hlouběji než jindy, a do posledního lože, vystlaného nehašeným vápnem. Nebylo pochyb: „máti měst“ je zamořena — a přece téhož dne, kdy ghetto neprodyšně odděleno od křesťanského světa, Staré Město vystavilo pas, osvědčující jím, že v Praze — zaplať Pán Bůh! — vládne zdravé povětrí a nikdo epidemií neskosen (14. 8.). Toť trestuhodná lehkomyšlnost, lživě tvrdící opak pravdy! Muselo býti už opravdu zle, když příští termín při soudu nejvyššího purkrabství, připadající na sv. Bartoloměje (24. 8. 1713), se vůbec nekonal, jednak

pro nedostatek přísedících, jednak pro silně se vzdávající nákazu.

Bylo nesporně zle, když ze sto padesáti osmi osob, zemřelých ve dvou nedělích na Novém Městě, zašly čtyřicet tři na hlízu (12.—26. 8.). Zdravotní komise tu mnoho nepomůže a její námaha bude hlavně tehdy marná, neodloží-li lékaři strach před vlastním bezžitím. Staroměstský fysik MUDr Václav Ignác Pavlovský měl konečně pravdu, když s poukazem na věk třiasedmdesáti let tvrdil, že nestačí. Novoměstského chirurga, majícího officinu Na příkopě „U tří lip“, se v noci nikdo nedovolal, poněvadž přespával v bytě Menšího Města, šedesátiletý MUDr Jäckl odmítl docházeti do lazaretů za bránu, MUDři Fuchs a Maggi tvrdili o sobě, že jsou příliš unaveni, ba Dra Wahla, uteklého do kláštera v Sedlci, nikdo nedostal zpátky, zkrátka: nikomu se nechtělo do blízkostí morem nakažených. Metla, kvetoucí nejkrásnějším květem egoismu, nikoho nena-

Pohled na kostel Panny Marie Sněžné ze zahrady františkán. kláštera.

pravila, ani stavebního písaře Seilera. Ať si jen členové sanitní komise, Max Kolovrat a Václav hrabě z Guttensteinu, kážou o nečistotách u vchodu do hradských apelací či o kopci svinstva na zámeckých schodech proti theatinům. Písaři do toho nic není. U apelací to dávno není nejhorší, zbyla tam hromádka smetků po fůrách, hroznou je ovšem hora nečistot uprostřed zámeckých schodů. Vznikla před šestnácti lety, nikoli však hradním obyvatelstvem. Jejimi tvůrci jsou sousedé z nejbližších domů, proč zrovna stavební úřad zámku by měl nákladem jedné stovky jejich nepořádky rozvážeti (21. a 23. 9. 1713)!

Úřady jako by se v Praze byly staly naprosto zbytečnými. Partaje, vážící si okamžitě více života a méně vyhraněho sporu, za nimi nedojížděly a pánům přisedícím bylo na venkovských zámcích bezpečněji. I při dřívějších epidemiích instance prchávaly z ohroženého města. Česká komora by chtěla následovati příkladu, daného minulem, nemá však nutných hotovostí a neví, jak se zařídit. Trn z nohy jí vytrhne jedině dvorská komora, která by na „máti měst“ měla konečně pamatovati peněžní zásilkou. Ne-li, úředníci, nemající možnosti vedlejších výdělků a čekající na gáže déle čtrnácti měsíců, jí z nouze odumrou, což se nedávno přihodilo rajtovnímu sluhovi Vítu Lionhardtovi. Zemské desky pracovaly dále, nedadouce se nákazou rušit, ba nedovolily

svému registrátoru Karlu Gürtherovi leč nejvýše doprovod těhotné ženy na venek, někam, kde mor patřil k neznámým věcem, on sám musí okamžitě zpátky (12. 9.). Ale po čase desky odešly do Dobřan, odkud by spíše chtěly do Plzně, připustí-li to její zdravotní stav a ubytovací kapacita (28. 11.), o niž, máje v úmyslu přenést tam svou působnost, se velmi zajímal válečný komisař Liborius Václav Ubelli ze Siegburgu (9. 11.). Apelace zde samy nezůstanou. Šly nejprve do Rokycan, odkud vynášely rozsudky počínaje dnem sv. Evarista (26. 10.), než zvolily působiště velmi nevhodně. Nakažlivina je tu dostihla a ony, nemající peněz na výplatu úřednictva, zaseknuvšího mocnou sekeru u věřitelů útočiště, se budou špatně stěhovati do Stříbra (7. 11.).

To se událo v době, kdy byl styk mezi oběma vltavskými břehy dávno zakázán a na Hradě, hradícím se proti nebezpečí, uzavřeny všechny brány. Jeptišky svatojirské, slyšíce zvěst o chystané separaci Hradu, si ji velmi pochvalovaly. Opatření zajistí jejich časnou bezpečnost, ale potom jim napadlo, že duše zůstane bez útěchy, neboť jejich komisař, strahovský P. Osvald, jich nebude moci navštěvovati. Aby tomu tak nebylo, bílý mnich je ubytován v základu bl. Mlady. Lépe pochodila klementinská kolej Tovaryšstva Ježíšova, zůstavši následkem slibu, učiněného sv. Františku Xaveriu, zcela nedotčena, trochu hůře františkáni od

P. Marie Sněžné. Ztratili morem čtyři konventuály, kteří přisluhovali umírajícím bez ohledu na druh nemoci. Z pražských řeholí nejtíže byli postiženi ztrátou patnácti řeholníků karmelitáni od sv. Havla; byla to věc naprosto pochopitelná, vezme-li se v úvahu nehygienická jsoucnost hrobky, nadité rozkladem, v podzemí jejich obytného domu. Týnský farář Hammerschmid, mluvící v úmrtní souvislosti po druhé o jesuitech, vyvrátil sám sebe, když jim dřívější stránkou přičítal tolikéž nebožtíků co svatohavelskému Karmelu.

Parochus od Madony před Týnem udal celkový počet nebožtíků, morem sražených v hrob, číslicí dvaceti tisíc, kdežto Svátek s Rezkem stanovili jej podle úředních záznamů maličkostí nad tucet tisícovek (22. 8. 1713—31. 3. p. r.), nepovažující svůj součet za zcela spolehlivý. Nevzal ohledu na skony před a za hranicí dat, aniž zahrnul duchovenstvo, jeho služebníky, ženy a děti vojáků. Ať tak či onak, osazenstvo hřbitovů velmi narostlo a dokonce malá ves Vršovice, daleko nedosahující rozlohy dnešní čtvrti, nevěděla, kam s nebožtíky. Její správce Jindřich Jaroška psal majiteli, hraběti ze Šternberka, o potížích, způsobených mu konsistoří se hřbitovem. Zakročil u ní o sankci projektu kopati jámy pro ty, kdo pestilencí zemřeli, po pohansku někde v polích, než diecesální úřad odpověděl, aby pochovával tam, kde se tak dalo za poslední náказы. Tehdy byl

pohřebišťem hřbitov, takže správce, konsistoří odbytý, napomohl pohřbům tím, že kladl do jednoho, hlouběji kopaného hrobu až po čtyřech mrtvolách. Polní práce pochopitelně vážne. Poddaní nechodí na robotu a proto před koncem příštího týdne správce bude sotva hotov se setbou ozimů, zdržovanou suchem (4. a 7. 10.). Správcova slova naznačila hmotné škody, nákazou působené. Ve městě ustal obchod, řemeslné dílny ztichly a kdo by jel k pražským trhům! Slepice, snášejí zlatá vejce dávek, tím velmi uslábla, pročež císař osvobodil Pražany na tři roky ode všech daní (20. 11. 1713). Pak že něco špatného nebývá k něčemu dobré.

Barokní společnost, která vtělila svou zbožnost do početných chrámů města a zalidnila „stověžatou“ národem vzrušených soch, představujících nebešťany, hodné následování, hledala prvou pomoc proti trestající metle u Boha a druhou v lékárnách. Ani zde, ani onde ji nenalezla, jak zvykla, tu i tam vrata se před ní uzavřela. Apatykáři nejsou blázni. Ne, že by nechtěli pomoci. Právě naopak, než i oni jsou nuceni pamatovati na své zdraví a důležitost, o nic menší lékařské. Denně k nim dochází neustále narůstající množství, jež jim od lůžek, v nichž vyrazily pryskyřče, přináší recepty a s nimi obavy před nákazou. Bude s nemalým prospěchem nevpouštěti zákazníků do krámu. Nechť postojí venku, oni pak, mixtur-

ní prací už skorem zcela strhaní, budou doktorské předpisy k sobě bráti a připravovati mediciny a ven je podávati kleštěmi.

Ano, všude tam, kde dochází k větším nava-
lům, vzniká vzájemným stykem větší nebezpečí „contagionu“, o to spíše, děje-li se tak v uzavřené místnosti. Poznatku se nemínil uzavíratí arcibiskup Ferdinand z Khuenburgu, když mu referováno o pilné návštěvě kostelů, rozléhajících se modlitbami, jimiž postrašení prosili o zachování a osvobození od rány, krušící „máti měst“. Hned v červenci uzavřel brány svatyň, aniž zbavil obyvatelstvo útěchy slovem kněze. Pro ni postaveno pod širým nebem šest oltářních kaplí — na náměstích Staroměstském, Karlově, Václavském, hořejším Malostranském, Maltánském a Hradčanském — a v nich konány jak obyčejné, tak zvláštní bohoslužby za odvrácení zla, stanovené na osmou hodinu ranní a večerní. Vlastně bylo kaplí sedm, neboť na Koňském trhu stály dvě: česká při soše sv. Václava a o kousek níže, poblíže domu „U zlatého beránka“ (č. p. 840-II.) německá. V obou zdobilo oltář plátno s podobou P. Marie Pomocné, přenesené později, když nemoc pominula, do chrámu sv. Jindřicha. Kontrfekt nebeské královny českého oltáře věnován tam kapli, zbudované z odkazu Dra Matěje Malanotta de Galdes, druhý, k němuž víra mluvila německým hlaholem, byl pověšen nad svatostánkem Trojice.

Vypráví se, že největší žeh morní smrti nastala o svátku knížecího patrona země, kdy odešlo z údolí slz dvě stě osmdesát osob, načež malostranský magistrát učinil slib vztyčit v místech rynecké kaple sloup sv. Václava. Místodržící, úřadující v Plzni, nebyli pro památník patrona, nýbrž doporučili sloup k počtě nejsv. Trojice, jehož nákres zhotovil

Sloup Trojice
na hoř. Malostranském náměstí.

Giovanni Bat. Aliprandi. Ve skutečnosti vznikly zárodky slibu o něco dříve, vždyť rada Menšího Města, zvouc zástupce císaře (26. 9. 1713), výslovně praví: jménem obce se zavázala zřídit v dík za umenšení osudového hněvu sloup ke cti trojice božských osob. K uskutečnění vota uspořádá příštího čtvrtka, na který připadne zasvěcený den sv. Václava, slavnostní mši, spojenou s korporativním přijetím svátosti magistrátem, na místě, kde sloup dodnes stojí. Zároveň prosila místodržící o jejich účast při aktu, jenž započne kolem desáté.

S rozbřeskem dne a s nastávající hodinou

počala se hořejší část rynku rychle plnit zvědavou zbožností, zastíněnou cechovními a bratrskými korouhvemi, povívanými chladným větríkem podzimu. Prozářeným ovzduším zněly zvony a melodie chorálů, aby mezi vyzdobenými průčelími placu po dvakráte zmlkly. Musely utichnouti, sic by v jejich mocných tónech zanikl hlas hradčanského kanovníka Godefrída Antonína Herbsta, jenž kázal česky a německy o trestu, seslaném na město pro jeho neustávající hříchy; a také by nebylo slyšeti, co k obci proslovil jazyk primátorského syndika Jana Karla Hubálka. Mluvil o závazném slibu komuny, dotýkající se památníku na stanovišti morového oltáře, potom snad bič Páně přestane tepati ranami, horšími těch, které jsou uštěďrovány důtkami uzlovitými (28. 9.). Hned nato mor se prý umírní, pročez obec svezla stavební materiál a novou slavností položila v den Všech svatých základní kámen sloupu, posvěcený svatovítským amplissimem Tobiášem Vojtěchem Opitzem. Glorii pocítil svou přítomností místodržitel Maxmilián Norbert Krakovský z Kolovrat, naslouchaje skladbám, jimiž tu koncertoval sbor půl druhého sta hudebníků, řízených taktovkou Václava Forsta, regenschoriho v nedalekém farním kostele sv. Václava (1. 11. 1713).

S chladnějším počasím, zabraňujícím hnílobě a odhánějícím muší, z nečistot povstávající záplavu do zimmích úkrytů, epidemie opravdu

odumírala. Důvod, který zavřel kostelní brány, pominul, pročez o hromnicích svatyně znovu ze široka otevřely náruč, ochotnou přivinouti zbožné k srdci oltářů (2. 2. 1714). Zároveň zdravotní komise s radostí rozpečetila list mediccké fakulty, jenž ohlašoval pouze ojedinělé výskyty příšerné nemoci. Budou-li zamořené domy desinfikovány, není už příčiny, bránící uprchlákům v návratu. Aby šlechta zase a bez obav užívala skvostnosti paláců a měšťanstvo vtáhlo do opuštěných bytů, lékaři a chirurgové chodili s konšelskou asistencí po kvartýrech, všude sepisující nemocné, svíjející se ve spárech pestilencie; nikde neopomenuli domy očistit a důrazně připomenouti, že šaty nebožtíků smějí býti nošeny, budou-li za městem vyvětrány (7. 2.). Nejen to — vždyť nyní nastala i slastná povinnost oslavit konec strachů velkým procesím, které půjde společným krokem ze všech farností k Tedeu u sv. Víta. Až půjde, zahřmí na hradbách salvy děl, vyvezených tam zajglajtnantem Janem Gommerem (22. 4.). Toliko představenstvo páté čtvrti užírala zlobná nespokojenost. Kdejaký lékař odmítá léčit jeho nemocné, ba příslušná fakulta sdělila na jeho stížnost, že nemůže nikoho nutit k docházkám mezi smrady ghetta (14. 6.). Nechtějí-li medikové, místodržící jim v zájmu celku rychle pomohou (14. 7.). I vešli Aeskulapové tři dny nato do zápachu uliček, aby u obyvatelstva, sídlícího v nich, našli vodnatelost,

katary, nejvíce žlučové nemoci a žádnou „contagion“, na niž nepoukazovaly ani recepty, přezkoušené v židovských lékárnách.

Stejnou měrou, kterou městu otrnulo, ubylo úřadům práce s nemocí, i měly poklid vzpomenout si na neochotu, jíž se doktoři za vlády epidemie vyznamenali. Stran léčitelů nutno rázně zasáhnouti, poněvadž neposlouchají a jeden z nich, novoměstský Reinhardt Leisten, zásadně ignoruje vyšší rozkaz. Kolikrát mu bylo závazně uloženo přenést byt na Nové Město, tolikrát neuposlechl, klidně přespáváje pod střechou Menšího (27. 7. 1714). Nu, neuposlechne-li ani nyní, hne jím patent, vydaný pro úřední fysiky a chirurgy, bránící jim pobírat plat, poskytovaný z veřejných fondů, pro nic za nic. Nikdo netvrdil, že plat za právě minulou dřinu je nadbytečný, než lékovníci naň musí nazíratí s jiného zoreho úhlu: mzda, jim vyměřená, je v klidných časech považována za splátku na zlou budoucnost. Učení pánové neodeženou od svého prahu chudáka, nýbrž poskytnou mu pomoc zdarma a poukáží lék v jedné ze tří apoték, k tomu určených, jsouce zavázáni, kdykoliv zjistí nakažlivinu, ohlásit ji městským hejtmanům a purkmistrům. Pacienti v bytech vyšších stavů obyčejně unikají pozornosti, což se přihází i u onemocnělých měšťanů. Kdyby ode dneška případ v jejich domech nastalý neohlásili úřednímu doktoru, tehdy pán propadne po-

kutě jednoho sta dukátů a měšťan ztratí měšťského práva, ba dokonce řemesla. Mrtvoly nutno před pohřbem také ohledati, k čemuž určení chirurgové: na Starém Městě Jan Riedl, v Novém Leisten z Dobyččího a Karel Novák z Koňského trhu, jimž městský hejtman vymezí hranice působnosti. Na Malé Straně obstará smutnou pochůzku Jan Jiří Vogel, pomocník vdovy po ranlékaři Karlu Sloukovi. Bez úmrtního, některým z uvedených podepsaného lístku nebude pohřbu.

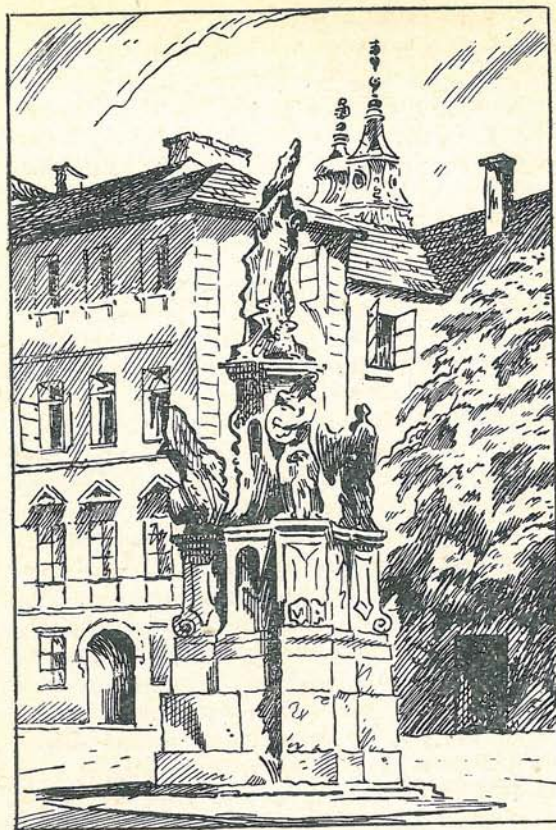
Kdo zemřel sdělnou chorobou, toho pozůstali posypou nehašeným vápnem a co nejdříve přiklopí víkem rakve. Odnese ho bez konduktu k hrobové jámě, uzavrou úmrtní pokoj na čtyři neděle, spálí nebožtíkův šat a teď se sami odstěhují do karantény, zvané „probírhausem“. Zvláštní pozornost byla věnována páté čtvrti, odkud nakažliviny hrozí od zásob obchodu s nahromaděnou veteší, kožemi a perím. Zboží uvedeného druhu bude od nynějška

*Bývalý farní kostel sv. Václava
v Praze III.*

opatřeno atestací o nepodezřelém stavu místa původu, ostatně handl se starým šatstvem zakázán nejen v obvodu závadné čvrti, nýbrž i mimo ni. Bůh chraň Hebrea před utajením nemoci nebo smrti! Jemu hrozil patent, ukládající povolaným činitelům závazek týdenní zasilky chorobopisného seznamu, zlým trestem: čeká ho nemilosrdné vymrskání z obce (26. 8. 1714).

Potrvalo ještě chvíli, nežli město s naprostou oprávněností vepsalo ve svůj štít zásadu „mens sana in corpore sano“, o zdravém duchu v naprosto zdravém těle. Teď nemělo smyslu udržovati v branách morové komisaře, pověřené dozorem na příchozí a jejich zdravotní pasy. Praha, chtěc šetřit, je propustila. Komisaři neméně plesali nad pominulou nákazou, ač do jejich radosti „stověžatá“ přimísila kapku peľyňku. Byvše svého času ustanoveni, opustili vlastní obživu za malý plat, z něhož kupovali kancelářský papír a otop strážnic. Svěřeny úkol plnili co nejsvědomitěji a vycházeli ven do průvanu brány, kdykoliv potřeba nastala, nic se neohlížejíce na špatné a mrazivé počasí nebo osobní pohodlí. Nyní jsou bez chleba a prosí kolektivně, aniž žádost jediným jménem podepsali, o útěchu měsíčním graciálem. Stručná forma odpovědi, naškrábaná na rubu žádosti, je bezohledně připravila o vyhlídku bezpracného příjmu. Nedostanou nic, jestiž obecenstvo dávkami tak dost přetíženo (7. 4. a 28. 5. 1716).

Sousoší sv. Jana Křtitele na Maltézském náměstí.

Byť pohoreli, komisaři by Praze ukřivdili tvrzením, že v ní nevděk vládne. Když všude, tedy jistě ne na Malé Straně. Její magistrát nezapomenul na slib, daný Trojici. Sloup, jí určený a Karlem VI. schválený (23. 2. 1714), utěšeně rostl, o to rychleji, bylo-li v pokladně, z níž placen, stále dosti peněz, opatřovaných veřejnou sbírkou a spravovaných Janem Jiřím Hippischem. Obec sama přispěla částkou pěti set. Vesele tu modelovali sochaři Ferdinand Geiger a Jan Oldřich Mayer, vidouce, jak jejich oslavné vidiny vznikají pod zvonivými zášahy kamenického dláta Františka Wolfganga Herzdorfra. Dílo se rychle vršilo, aby potomkům připomínalo někdejší útrapu rodiště, a tak brzo nastala červenová neděle se svátkem trojjediného božstva, kdy arcibiskup Khünburg, vyslechnuv české kázání a po něm zpívanou mši Josefa Daniela Mayera z Mayerů, vyvedl z farního kostela sv. Václava procesí k hotovému sloupu. Doprovozen k němu kanovníky, četnými řeholemi, špičkami úřadů a převelikým zástupem, vysvětil dílo a zapěl před ním ambrosiánský chvalo zpěv, jehož intonaci přejaly hudební sbory. Slavnost byla řádně zkažena povětrností, skrápějící účastníky deštěm jakoby z konve, pročez si přispíšili s návratem do kostela. Leckdos, dokonale zmáčený, utekl hned, jiný počkal ještě na scénu magistrátního přijetí svátosti oltářní (1716).

Sloup nezůstal jedinou památkou na hrůzy, Prahou prožité. O rok dříve a prací Jana Brokoffa zřídil administrátor maltánského velkopřevorství František Taufer z Rovin sousoší sv. Jana Křt. na Maltézském náměstí, zrovna tam, kde stával oltář morních bohoslužeb. Učinil tak rok poté, kdy na Vyšehradě byl v blízkém sousedství rotundy sv. Martina vztyčen dřík s toskánskou hlavicí a kaplovitým nástavcem, taktéž upomínající na pestilencii, jejíž obrovitý pomník na Hradčanském rynku bude vysvěcen dvacet let po malostranském. — Za morní rány se mrtvolám nedostávalo pozornosti, věnované jim v normálních časech, kdy

Morový sloup na Vyšehradě.

smrt a pohřeb

mávaly přesně vyhraněný ceremoniel, svědčící o lásce pozůstalých k umrlci a o vážnosti, jíž se těšil u známých. To tak, aby vozili nebožtí-

ka tři neděle po světě, jako činili s generálem křižovníků s červenou hvězdou Janem Františkem Franchimontem z Frankfeldu. Prelát zavřel oči k věčnému spánku v Karlových Varech počátkem června (6. 5. 1707), avšak ne dříve než na den sv. Viléma složen do hrobky svého chrámu při staroměstské věži mostní. Kněžím pravidelně ustýláno při kostele, jemuž po celý život sloužili, pročez P. Ondřej Kosina pohřben u sv. Jindřicha (30. 6. t. r.) nebo P. Jan Adam Povolil v Týně (22. 7. t. r.).

Není ani třeba studie o katakombách P. Marie Vítězné, aby ve známost uvedena skutečnost šlechtických hrobů uvnitř chrámů, vždyť návštěva kteréhokoliv přesvědčí, že pod jeho dlažbou odpočívají vedle erbovníků i lidé, jimž nepřislušely znakové obrazce a barvy. Takovým vršen rov většinou venku, na hřbitově farnosti uvnitř města. Stran konduktu prozradil testament Jiřího Karla Michny z Vacínova velkou marnivost pána, který jako poslední člen rodu požadoval pohřeb se štítem, obráceným hlavou dolů, a se všemi případnostmi, nastávajícími při vymření rodu. Michnova poslední vůle znamenala vlastně protest proti oněm Michnům, kdož se za života zůstavitelova domáhali jeho uznání, než on nyní i tehdy uplatňoval nárok na rodové prerogativy výhradně pro sebe. Oni Michnové — bratři Jan Václav, Václav Ferdinand a Martin Michal — odporovali nebožtíku. Neměl práva

na učiněné prohlášení, vždyť jednou větví nevymírá rod celý. Úřad menších desk zemských, nevěda, jak se závětí naložit, navrhl projednati ji s vypuštěním genealogických paragrafů a posečkati, podaří-li se bratrům rodová průba (18.—29. 8. 1710). Pronikli s ní dokonale, vždyť potomstvo prvního z nich, dokonce vymřelé před dvaasedesáti lety, pyšnilo se přídomky až ke skonu krajského hejtmána Jana Michny z Vacínova, jenž lineu uzavřel (1872).

Ne každému byla vzdána posmrtná pocta pohřebním kázáním, vytištěným třeba ke skonu profesora svatých kánonů JUDra Jana Jindřicha rytíře Turby podle konceptu prokurátora arcibiskupské konsistoře Jana Karla Hubálka. Byla to dlouhá a nabubřelá pohřební řeč, kterou ústa autorova proslovila nad učenčovou truhlou, vyvolávající v prostore chrámu sv. Tomáše ozvěnu s opakováním všeho užitého bombastu (5. 1. 1705). Počínal titulem „Fur nec manifestus ... sive mors“.

Někdy zakopal mrtvolu jenom kat a bez orací. Se špatnou se potázala dívenka Justina Horáková, když o sv. Martinu opustila mělnickou měšťanku Evu Massauerovou, obvinivší slouhu z krádeže třinácti zlatek. Odešla do Prahy a zrovna teď, kdy se blíží svatvečer zrodu nejvyšší lásky, svedl ji osud v příšeří podsíně Uhelného trhu s bývalou zaměstnavatelkou. Shledání zahájeno několika políčky,

ušetřenými rukou paní, která služičku odvedla do švagrova bytu, nutíc děvče, aby se přiznalo ke zcizení. Odpoledne ponechali Justinku chvíli o samotě, a když se vrátili, nebylo jí tuto. Visela, chudák, uvázaná z nepřekonatelné lítosti na půdních schodech, docela studená a bez duše. Se sebevrahy se nedělalo mnoho okolků, takže i pro dívčiny pozůstatky přišel katův pacholek, jenž exekuci na mrtvé provedl svrchovaně neslušně a pověřivě. Veřejně sedřel tělo s kůže, aby je potom rozčtvrtil a zakopal na mrchovišti, odňav některé věci, k němu přináležející a slibující dobrý jich prodej čarodějnici, která dělá lidem. Toho napříště nebude (14. 12. 1701—1. 3. 1708).

K skutkům milosrdenství patří mrtvé pochovávat, ale není známo, kdo projevil poslední dobrotu děvčeti, které se po dva dny potloukalo poblíže sanytrového kopce a v okolí Františka, polehávajíc pod haldami drv. Sotva se vleklo a bylo zřejmě nemocné. Chlad pozdní zimy zahnal je konečně blíže k lidem. Když nikde, tož na hnojišti, páťícím se na dvoře „Zelené hory“, zhřeje zkrhlé údy. Zde, v mlze rozkladu, našli dívku vojáci lotrinského temu, ubytovaní v hoře nadějně barvy, a přenesli ji do stáje, litující úplného sirotka, jehož otec také nosíval uniformu. Více pro ni učinit nemohli, nejvýše ještě jí zatlačili oči, když na slámě u koňských stání vydechla (č. p. 863-I. 16. 3. 1718).

V obou posledních případech smrt nevystrojena vnějškovostí ceremonielu, jímž hýřeno, skonali král. Zpráva o dožití Leopolda I., vášnivého hudebníka, dostihla Prahy pátého dne po skonu, aniž mluvila o císařské kapele, doprovázející utlumenými tóny vládcovu agonií, a hned třemi listy Josefa I., podepsanými téhož dne (7. 5. 1705). Dvěma reskripty nástupce ohlásil otcovo dožití, vysloviv zároveň přání uspořádati v arcidiecési smuteční bohoslužby a čísti tolik zádušních mší, kolik jen možno. Třetí list byl o hodně obsírnější, než ani v něm nemluveno o odchodu na věčnost za zvuků houslí. Obsahoval hlavně projev josefinského úmyslu vládnouti ve prospěch poddaných, v čemž místodržitelé nováčka na trůně podeprou, stavivše prve veřejné radovánky.

Jako prvý Pražan přečetl císařské listy pan nejvyšší purkrabí hrabě Heřman Jakub Černín z Chudenic. S povzdechem o marnosti pozemskosti sáhl po stříbrném zvonku, jehož hláskem povolal lokaje a ten zase po velitelově přání sekretáře Dietzlera. Nastal sice již pozdní večer, než jaká pomoc, novinu nutno bez meškání oznámit arcibiskupu Janu Josefu hraběti Breunerovi, aby se připravil na množství práce. Nestačí toliko ohlásit královo bezživotí třem městům pražským, nutno v archivu vyhledati záznamy o způsobu, kterým bývalo odchodu vládců vzpomínáno. Je tomu hezky dávno, kdy poslední, Ferdinand III.,

říši odumřel (1657), a z dnešní generace málokdo pamatuje, že za něho vyzváněno po devět dnů všemi zvony všech kostelů, vždy od pole dne do jedné. Tolikéž dnů slouženy exekvie, majíce vtisknutu malou nuanci ceremonielu: v prvých třech dnech kněží k nim oblékli smuteční ornáty, ale potom jenom polosmuteční, odkládající ty i ony, nastala-li neděle. Castrum, Leopoldu I. postavené, bylo několikrát popsáno. Nejpodrobněji tak učinil P. Kašpar Pfliger v „Pompae funebres“, ač mu autoři příležitostných tisků, uložených ve strahovském konvolutu se signaturou B. C. I. 52, 55, pranic nezadali. Obojí líčí architekturu osmiúhelníkového půdorysu s dvanácti sloupy, podpírajícími klenbu kopule. Střed stavby tvořila tumba, nesená čtyřmi lvy a hlídaná málo známou bohyní Libitinou, do jejíhož chrámu antický Řím umístil půjčovnu pohřebních rekvizit. Kolem stála zosobnění průmyslu, dobré rady a čtyř světadílů, s vypuštěním Austrálie, nahoře i dole létali andělé, z nichž dva nadnášeli nad tumbou portrét císaře. Všem jmenovaným překážela drobotina puttů, tentokráte ne laškovných. Vážnost chvíle vyhnala z nich vrozenou čtveračivost. Mnohem pohnutěji vyzdobili klementinští jesuité trojboké theatrum, vztyčené na počest Leopoldova vstupu do věčnosti u sv. Salvatora. Postavili jím skutečné divadlo, jež se již po dvakrát stalo předmětem podrobnější úvahy, a proto je tuto pominuto.

Poměrně brzo po otci nastoupil pouf do záhrobí Josef I. (17. 4. 1711), ale jeho svatovítské castrum nedozná posledního doteku umných rukou před počátkem července, kdy duchovenstvo zapěje u něho miserere (9.—11. 7. 1711). Umělci a řemesla pracovali o něm s pilným chvatem, avšak sebevětší píle je jim málo platná, nevnáší-li ovoce do prázdnoty kapes. Závdatek jedné tisícovky by velmi napomohl nouzi pracujících, tím spíše, když pro nutné císařské dílo položili ostatní, pro ně asi výhodnější, za hřbet. Jejich předchůdci po každé dostávali splátky na konanou robotu. Požadavek je celkem spravedlivý, nebýti císařovny Eleonory, vládnoucí ve Vídni jménem nepřítomného syna Karla, zapleteného do dobrodružství zápasu o dědictví po španělských Habsburcích. Regentka šmahem zakázala výplaty (12. 5. 1711) — jak teď vyhověti žádosti pracovníků? Castrum musí býti včas dohotoveno, záloha tudíž vyplacena, ale aby nebylo zcela po vůli žadatelů, nedána stavitelům posmrtné pompy celá tisícovka, nýbrž o stovku méně, čili tolikéž, kolik vzali à conto ti, kdož pracovali na pohřební oslavě Leopoldově (21.—23. 5. 1711).

Knihy P. Kašpara Pfligra a tisk „Plenitudo dierum majestatis et gloriae“ zachovaly slovní obraz architektury, věnované Josefu I., o hodně poetičtější předchozí. Na ní nehlásaly vlastnosti panovníka lidské alegorie, nýbrž je vy-

jadřovaly čtyři stromy. Palma byla představitelkou jeho statečnosti, cedr zvolen za symbol pro souhrn jeho ctností a laur prozrazoval moudrost, hlavní tu složku panovnických počinů. K nim připojena oliva, svědčící o nehybnoucí slávě zemřelého. Při urně smutnil lev Čechie, která usedla k němu, jsouc vyzbrojena nárysem planetárních sfér, kde ve středu svítilo josefinské slunce, kdežto postava Uher tu nadnášela srdce, bijící horoucně pro celý arcidům rakouský. Dunajské panství kladlo vévodský klobouk ke kenotafu, podle něhož držela stráž zosobněná říše se štítem, ozdobeným korunou a pod ní římskou jedničkou. Krom uvedených plastik, rozhojněných o dvě sudičky, nosičky Josefova portrétu, vystoupilo na smuteční theatrum patnáct předků císaře, počínaje Rudolfem Habsburským a konče Leopoldem I., o nich však není jasno, zda neožili dílem malíře, jenž vedle čtyř velkých obrazů ověsil lešení slávy četnými průpovídkami a tuctem pláten se symboly. Tady jela Apollonova čtyřspřež o jarní rovnodennosti nad háji a lučinami, zasypávanými s nebeské výše květy, vedle se quadriga ocitla v souhvězdí býka, do jehož oka vsazena hvězda prvé velikosti, a o kus dále, dosáhnoucí na dráze zvěrokruhu blíženčů, posádka vozidla oživila souhvězdí ptáky nebes, živočichy země a rybami moří. Jak vidno, příklad bohorovného „krále slunce“, francouzského Ludvíka XIV., nezůstal bez napodobitelů.

Josefovo castrum stálo slušné peníze: do krejcaru vyplaceno za ně 6132 zl 14 a tři čtvrtiny krejcaru. Náhodou uveden mezi posledními posty výdajů muž, vymyslivší za půl druhé stovky celou myšlenkovou strukturu díla. Bez P. Kašpara Pfligera S. J., psaného v celkovém účtu slávy Flüger (5. 10. 1711), by nebylo symbolů a emblematických, uvedených v systém nárysem malíře Petra Kecka. Mistr palety nedodal toliko všechny obrazy, sem nutné. Hlavní římsu ověsil květinami, klasy, ovocem a přívlastky zimy, dřívky sloupů pokryl ciráty, zlatil „kragšteiny se šnerkly“. O nic méně natíral konstrukci od hlavy k patě olejovou barvou nebo bronzoval hlavice, aby hned potom, když vyčinil kluku učedníku, zbytečně okounějícímu nad hrnkem, ukoptěným pestrými skvrnami, chytil pemzlík pro malbu lebek se skřížovými hnáty na vrcholu lešení. Svých devíti stovek si vrchovatě zasloužil. Statuarius Jan Bedřich Kohl taktéž nelenil. Není maličkovití narychlo vyformovati nebo obnovit celkem dvacet devět soch, z nichž tucet představoval roční počasí. Devět jich dosáhlo tří loket výše a letící Merkur, ze všech největší, docela čtyř. Sochař si perně získal naučtovaných tisíc dvacet pět zlatek.

Když též Marco Nonnenmacher dodělal smutnou strojbu s použitím staré, obšili ji černým sukнем, jímž celý kostel vyložen, připevnil vše potom ke dřívům sloupů, římsám a kam

se dalo 6826 lamp, dodaných z polovice malostranským kupcem Františkem Sighem a z polovice sklenářem Janem Jiřím Steigerwaldem. Krom toho castrum osvětleno voskovicemi a pochodněmi — obojích bylo 957 kusů — staroměstského voskáře Ignáce Františka Schgraffera, nastrkanými do girandol a svícnu soustružníka Jana Maynera.

Teď konečně lze započít se slavností neveselého určení, jejíž poslední akt, totiž souhrnný účet, napsal stavební písař Jan Baltazar Seiler s dozorcem Ferdinandem Christlem. Z účtu není patrno, že by Christl byl za námahu odměněn, neboť v sečtených položkách paraduje remunerace Seilerova zcela osaměle.

Starý Nonnenmacher shrábl za Josefovo castrum tři čtvrtiny tisícovky. Měl je dávno v kapse, když mu pojednou napadlo, aby dílem, postaveným z dynastické přichylnosti a za jeho působnosti osmým toho druhu, vyřešil otázku nástupnictví po sobě. Jeho nejmladší syn, určený k řemeslu, jenž zakrátko půjde na zkušenou do ciziny, provedl nárys katafalku. Jím prokázal svou způsobilost a posílil oteckou žádost o čekatelství dvorní truhlařiny pro nejmladšího z potomků. Mladík se opravdu neobyčejně zdokonalil v architektuře, zdědiv vloh k ní po otci, a také projevil nadšenou píli, vždyť se bez ostychu postavil v čelo tovaryšů, pracujících na castru ve výškách, kam starý mistr pro slabost věku nevystoupil. Komo-

ra, majíc s Nonnenmacherem dobré zkušenosti, mileráda uznala zásluhu mládí, nebyla ani proti odměně mladíka, jenže ta spadala do výloh, regentkou zakázaných. Gordický uzel rozsekl na vokšickém zámku prezident Šlik, povoliv jak aspirantství, tak třiceti toлары zasloužené uznání (17. 9.—23. 11. 1711).

Šlechta si nemenší měrou dopřávala smuteční pompy a po ní se opíčili lidé nižšího zrodu. Marie Terezie nebude marně toužit na prohrěbní náklady, pohlcující největší část zůstaveného jmění. Úmrtní pokoj, kam byl umístován katafalk s rakví, měněn černými závěsy na smuteční kapli, služebnictvo a reprezentační výzbroj zahalována černí, honosné konstrukce stavěny v kostelích, aby tam nesloužily k ničemu jinému než za podstavec truhle a místo, kde je držáno rekvijní triduum.

Marnivost, člověku vlastní, používala hrůzy smrti k okázalému zdůraznění jednotlivcovy významnosti, častěji jen vnějškové, podložené

Černinské Castrum doloris
(detail spodní).

hmotou zlata bez povznášejících vlastností ducha a srdce. Ústroj, se kterou konána cesta ke hrobu, byla vždycky drahá, i tehdy, použilo-li se k ní výbavy, uchované z dřívějšíka, složené u Černínů hezkou řádku let na hromadě. Jsoucí dílem mužů zvučných jmen: malíře Šebestiána Dietmanna, sochaře Jeronyma Kohla a truhláře Nonnenmachra, vznikla podle návrhu pražských jezuitů pro svatovítské exekvie Humprechta Jana Černína (17.—19. 8. 1682). Po nich castrum rozebráno a složeno na půdě hradčanského paláce do skonu Heřmana Jakuba, takže před novým vztyčením v chóru sv. Víta bylo opraveno tesařem Stubnerem, Nonnenmachrem a řezbářem Františkem Preissem (4.—6. 9. 1710). Jesuitská účast při něm je výslovně zmíněna, neméně však i spolupůsobnost Františka Maxmiliána Kaňky, jež se mohla vztahovati nejvýše ke druhé případnosti, kdy Kaňka snad castrum modernisoval. O jeho účasti při něm se zmiňuje slovní doprovod rytiny Augustina Neureuttra, čímž není vyloučeno, že architekt, provádějící barokní přestavbu paláce Loretánského náměstí, se omezil na předložkovou kresbu pro rytce, již znázornil aparát, poslouživší bohatému stavebníku při nenávratné pouti do záhrobí. - Ale teď konec s myšlenkami na smrt! Je z posledních věcí člověka, na něž je vždycky dosti času, splnil-li smrtelník jedinou povinnost, kterou má k sobě samu: zachovati si až do konce čisté svědomí.

Kolik mnohotvárnosti obsahuje život, protiklad jednoznačnosti smrti! Znamená-li ona naprostý klid a nehybnost, projevující se nejvýše trpností rozkladu, je „vita“ neúměrně činná. Bez přestání něco buduje, vymýšlí a tvoří, podle soudu pozemské relativnosti jednou něco kladného, po druhé záporného. Nikdy neskládá ruce v klín, neboť nutí i největšího lenocha ke konstruktivním skutkům, z nichž je nakonec též jídlo a úprava polštáře k pohodlí spánku, a každá taková činnost se projevuje pohybem, směřujícím k projevu vůle, přetvořujícím myšlenku na její viditelný následek. Nebýti vitální čilosti, nebylo by ani prehistorického hrnku, egyptské pyramidy, gotického dómu a panamského průplavu, ba nikdy by nedošlo

k obchodu,

té výměně statků, zprostředkující s tržbou zboží též poznatky civilizačních a kulturních vymožeností navíc. Pohyb, oduševnělý odvahou spekulace a osobní statečností, vedl dávnověkého kupce pralesními stezkami k sídlištím, ztraceným v neznámých dálavách u nalezišť jantaru a lovišť vzácných kožešin. Kolo, otáčející se nekončící rotací, dovezlo tovary ciziny přes výmoly cest do osamělosti středověkého hradu či za zubatou zeď města, udivujíc tu i tam obsahem vozu. Antika správně postihla

charakter obchodu, jenž se neobejde bez vnitřní a vnější pohyblivosti, pročez Merkuru, bohu tržby, přidala okřídlenou helmu s takovými i sandály. Jenže ochránce obchodnictva povýšen zároveň na patrona zlodějů, jimž na roveň nutno postavit každého, kdo přijde do krámu, koupí na úvěr a zásadně neplatí. Že není hanba vysoce a velectěně rozené, milé a zbožné Louise, choti stejně milého a věrného Karla Benedikta hraběte z Lambergů! Karel VI., doslechnuv o úmyslu dámy, pověstné útratností, zajeti do Prahy za účelem léčení, uznal za vhodné upozornit přes lichotné přívlastky, dámě davané, na paninu nemilou vlastnost. Manželu pochopitelně velmi leží na srdci, aby usnoubená nenadělala ve „stověžaté“ dluhů, vždyť ji vybavil dostatečnými částkami. Kdyby jí někdo uvěřil, je mu předem zakazováno obtěžovati hraběte o záplatu, poněvadž každý, koho se to dotýče, najmě obchodníci, byl místodržícími včas a pod rukou varován (10. 3. 1713).

Kdykoliv nastala bída s nouzí, postižený pomýšlel na handl, v jeho očích jediný způsob, umožňující udržeti se nad vodou. Co jiného také chtěla počít zestárlá Anna Marketa Sarcanderová? Dokud byla doma jako dcerka Antonína Alberta, obrstvachmistra v pluku generála Laye, tehdy slečna nenabyla dostatečných vědomostí o praktické práci. Když potom šla za muž, oslavivši svatbu s Janem Bedřichem de la Fortinem, kornetem Bassom-

pierské kompanie při temu plukovníka Mercyho, také toho mnoho nepochytila, i vdala se po ztrátě muže, zastřeleného před obleženou Budapeští, po druhé a velmi nešťastně za Václava Sarcandera, pranic o ni nepečujícího.

Nemajíc prostředků, usmyslila si zříditi ze zbytků úspor kvelbík s kořením, jenže pražské kupectvo jí brání a nešťastníci, okusivší lepších dnů, pomůže jedině dvorská svoboda. Chudák ženská neměla štěstí. Starší kupectva, pohlížejíce s netajenou závistí na sebe nepatrnější zisček, plynoucí do cizí kapsy, zaujali oproti Sarcanderové odmítavé stanovisko. Je cizí neměšťanskou osobou, bez schopnosti k privilegiím, po jaké jim nic není. V týž den, kdy gubernium referovalo císaři o názoru kupectva, Anna Marketa smolila urgenci žádosti a naříkala. Nedostane-li vbrzku požadované svobody, protráví poslední krejcar, aniž by měla peněz na chléb, neřkuli kapitálku, nutného ke krámským investicím. Císař asi těžko rozhodoval, než ohled na výsady obchodnictva přinutil majestát zatvrditi srdce proti opuštěné staré (3. 3.—17. 10. 1712).

Stejně zlosti působili pláteníci ze Slezska a Polska. Prodávali konopné tkanivo veřejně na ulici, je však těžko jim bránit, když svoje cestovní dokumenty s „fedam sanitatis“, jinak zdravotním pasem, řádně složili u staroměstského purkmistra (9.—13. 11. 1708). Ještě horší potíže zavládly v rybím obchodu. Nikdy ne-

bylo proti němu nadměrných žalob. Lidé jídali sušeného štokviše nebo nasolené heryňky bez závad a nářků, až zlovůle neznámého šfoury roznesla pověst, že ryby, nyní dovezené, znamenají nebezpečí pro útroby jedlíka. Obyvatelstvo, řídíc se příslovím o šprochu, aby na něm nebylo pravdy trochu, přestalo potravu, nachytanou ve slaných mořích, kupovati, byť treska nebyla o nic horší loňské. Ti, kdož jí obchodovali, nemohli se nahromaděného zboží za žádnou cenu zbýti, i požádali o jeho komisionální prohlídku magistrátem a lékařskou fakultou, která přesvědčí o nezávadnosti skladů, nesmrdicích o nic více než jindy. Skutečně, komise se zbytečně namáhala, neboť oproti dřívějšíku nenalezla v balících, z nichž štokvišové namátkou tahání, závad o nic více. Pokud se týče máčených, vykládaných na stáncích hokyň, na těch maso při páteři trošinku změklo. Nečernalo sice, ale učinilo rybu zralou k zahození, poněvadž případný kupec porušeného kusu by ho prodavači tak jako tak přinesl zpátky. Komise pozastavila toliko zvyk močiti sušené ryby, na nichž nikdo nepozná zkázu, s přísadou vápna, škodného tělu (23. 2.—2. 3. 1708).

O předmětu šmejdiřského obchodu poučil případ šmejdiře Františka Lauterbacha. Podle jeho druhého označení a povědomosti, načerpáné z Wintra, by v jeho krámě byly pohledávané knoflíky, tkaničky, stuhy, vedle trochu

voňavého mýdla i cetky, ale on nabízel u příkopských „Tří kaprů“ železo, cín, olovo, arsenik, neméně vitriol s kamencem, užívaje domu, nadaného právem k trhu materiáliemi déle jednoho sta let. Těšil se čilému odbytu, jenž páchal do očí několika závistníkům, a ti nedali pokoje, dokud proti němu nevyvymohli škodných ustanovení, neúčinných, dostane-li se Lauterbachovi dvorní svobody (č. p. 862-II., 6. 11. 1708). Nerozuměli si, nevědouce o horším, o nabídce, učiněné společenstvím holandských kupců Josefu I. Oferovali císaři půjčkou půl milionu zlatých, potřebných na válku proti Francii, požadující za ni třicetiletou monopolní výsadu dovážeti do habsburských panství žeň moří: rybí kostice, solené a v láku naložené slanečky, tresky, platejse a cukr, nenarostlý v mořských vlnách, ale jejich příbojem dovezený. Dosavadních cen by nezvýšili, platíce obvyklé clo a mýto. Kompanie sotva pomýšlela na detailní prodej, neboť mluvila o dodávkách výhradně obchodníkům. Císařská dvorská komora, velmi potřebná peněz, dotázala se prostřednictvím zemských gubernií u kupeckých organizací, co o nabídce soudí a nebude-li jim na úkor (14. 2. 1710). Pražští ji pravděpodobně zamítali, poukazující na privilegium Leopolda I., dané jim, je tomu bezmála čtyřicet let (18. 6. 1671), že žádný, měšťanství k sobě nepřijavší cizinec nebude k jejich stavu přičleňován.

Boj proti příživníkům, nikdy neustávající, vyžadoval bdělé pozornosti zájemců. Sami zřídka kdy obchodují uměním, proto však nebudou trpěti čtyř bavorských hausírníků, chodících s papírovým zbožím, označeným jako rytiny a zeměvidy, po domech mimo jarmareční čas. Dva z obžalovaných, Martin Bärtel a Bartoloměj Christián Barthl, zřídili svůj sklad u malostranského truhláře Erasma Fischka, kde jim byl po kupeckém zákroku magistrátem Menšího Města zapečetěn, bez ohledu na konsens městského úřadu šestipánů. Původně i on zakázal Bavorákům jejich handle, než změnil prvotní názor, když ukázali povolení Staro- a Novoměstských. Hlavně poslednějších, poukazujících, že lidem, kteří nabízejí kameny, ozdobné stolky, rámečky, obrazy, škorpionový olej, je od nepaměti propouštěno činit tak kdykoliv, poněvadž Praha má málo obchodníků, tímto druhem obchodů vydělávajících. Šestipánové, zdá se, zapomenuli na šmejdiře, rytce a knihkupce? Ne, čtveřice mužů od Isary nebo Pegnitze, z nichž co třetí je jmenovitě zmíněn Josef Kucherda, zanechá hausírnictví, nehledě k papíru, a šestipáni rozhodnou napříště s větší opatrností (6.—30. 6. 1712).

S vínem bývaly nemenší potíže. V nedávných dnech forman dovezl sudy se šlávou révy k branám Vyšehradu. Ponechav je tam, požádal o propouštěcí lístek na novoměstské rad-

nici, kde udal, že jeho náklad obsahuje pouze vinum tyrolské, a přece v něm zjištěny bečky s rakouským. Toto poslední nelítostně zadrženo, mělať obec výsadu, podle níž mezi dnem sv. Havla a pohyblivým dnem svátostí, připadajícím letos na šestého května, dovoze smí do obvodu komuny, založené Karlem IV., importovati malaga, víno rivolské, vlašská a tyrolská, proto tato byla propuštěna a ono, jež uzrálo na svazích dunajského úvalu, obstaveno. Doprava volné části nákladu pozdržena úředním zákrokem, na němž nesla vinu nedostatečná deklarace příjemkyně sudů, paní kupcové Merové (12. a 17. 3. 1707).

Kdyby bavorský podomní obchod a některý ten sud vinného kontrabandu představovaly jedinou škodnou kupectva, nebylo by konečně důvodů k mnohým nářkům, více opodstatněným, jedná-li se o hamburskou kočovnou firmu Kašpar Frundt a Antonín Ernst. Společníci přivezli k Vltavě vzácné zámořské tovary, pro něž najali skladiště u paní Anny, vdovy po Carlu Fiorinim, jsouce toho domnění, že není překážek jejich svobodné tržby. V dobré víře natiskli i reklamní leták a právem očekávali slušné výdělký. Jejich východoasijský porcelán patřil k nejhledanějším předmětům barokního přepychu, indická keramika sotva ležela hojnějším počtem v pražských skladištích, čajů získali pro každou chuť a není vkusu, který by nenašel cos vhodného mezi jejich

anglickou galanterií, souborem hedvábných punčoch, vzácných kapesníků a klobouků. Dveře krámu, najatého „U tří andělů“ Karlovy ulice (č. p. 149 nebo 173-I.) se jistě netrhno. Zatím trhlo na nadějně vyhlídky něco jiného, zlá závěra zboží, vymožená kupectvem, ač tovary, obdobné s importovanými, před lety volně prodávány „U zlatého kola“ v ulici Rytířské (č. p. 402-I.). Tehdy nikdo nevznesl stížnosti, aniž je k ní oprávněn nyní, vždyť sklad zřízen u měšťanské obchodnice, pobírající dvě procenta z tržby společníků. O výsadách trhu by se Pražané neměli zmiňovati, jeť mezi nimi mnohý, pod jehož záštitou, odměňovanou provisí, cizí kupci obchodují mimo jarmareční týdny (17. 7. 1711).

Domorodí handlíři nezůstali dlužni odpověď hamburským soutěžníkům, vydávajícím se pryč za Nýdrlandry. Založili ji na paragrafech privilegia krále Vladislava, daného jim v ten pátek po sv. Vítu L. P. 1498. Znamenalo krutá omezení kočovného kupce, bráníc mu prodávati při vltavském ohybu množství pepře nad půl čtvrtně, nejvýše libru šafránu, zázvoru, muškátu a skořice, ne přes pět kusů šlojířů a tři různobarevného taftu nebo hedvábu, pod pokutou pěti grošů, z nichž šedesát procent případně obci a zbytek kupectvu. Výsada zní velmi přísně, ale kdo cizince nespouštěl s očí, aby jednal v souhlasu s jejími odstavci a nikdy neužíval svých měr a váh, maje měřit

těmi, kterým navykla Praha? Stálé kontroly nebylo, ani když privilej stvrzena Ferdinandem III. (30. 12. 1656) a Leopoldem I. (26. 1. 1670 a 18. 7. 1671), kontroly těžko praktikovatelné a postihující přestupníky jedině od případu k případu.

Hamburčané ohnali se proti replice skutečností, nemožně vyvratitelnou. Poděkovavše místodržícím za rozkaz novoměstskému hejmanství vyšetřit vzájemná obvinění, zaslali seznam dvaadvaceti kupců, kteří handlují v příchraně domácích. Urban Leiter, pocházející z Graubündenu, sedí bez překážek u novoměstského Küna, lipští Richter & Vogel, švýcarský Haštal Mahr, vlastní Bellini a Giacinto, erlangenští Francouzové, různí Tyroláci, horalé ze švýcarských kantonů, berlínský Jakub Gerardier a tamní Mme Gregutin, chytří handlíři z Norimberka, Holanďané, savojský Claudius Giliar, též známý Martin Bärtel, o němž teprve nyní je prozrazen původ z Augšpurku — ti všichni našli útočiště ve kvelbech Starého Města. Prodávali totéž, co Frindt & Ernst, přidávajíce k tomu pestrou míchaninu: vedle jižního ovoce, ryb a jejich kostic také rukavice, textile, tabák, broušené sklo, nizozemské čalouny a „mantielié“, roztodivnou směs, dosvědčující suchým výčtem, čeho Praha ke svému pohodlí, tělesné a bytové výzdobě i labužnictví potřebovala. Je-li tomu takto a podporují-li pražští kupci přestupníky pri-

vilegia, nevážíce si jeho stavovských výhod, nelze ani dvojici od ústí Labe bránit v povivé obživě. Staroměstský primátor sdělil verdikt kupectvu a ono, mníc, že mu bylo ukřivděno, se rozhodlo podati rekurs k císaři (23. a 27. 7. 1711). Bože, než ten bude vyřízen, škodní cizinci si tu řádně namažou kapsu!

Dlouho kupci čekali, ale potom, čtouce tištěný patent o škůdcích, radostně mnuli rukama. Místodržitelé psali v jeho konceptu o příchozích handlířích, nedodržujících předpisů jarmarečních dnů a jednajících v častém nesouhlasu s nimi. V budoucnu jest si jim počínati správněji. Pražské výroční trhy trvají dvě neděle, kdy nikdo nebude bránit cizincům v prodejích. Osm dnů před jarmarkem a tolikéž po něm se mimopražským obchodníkům povoluje k vybavení zboží nebo k jeho opět-nému uložení do beden, avšak ne aby jim nadpadlo jednati s kupujícími v čase volného týdnu, sice bude zboží pobráno. Kdyby neprodané kusy zde ponechali, u známých nebo ve vlastním skladišti, ohlásí aktuáru komerciální rady, komu svěřili klíče majetku, načež úředník zapečetí statek v přítomnosti dvou vyslanců kupectva, případně ho o příštím jarmarku odpečetí. Totéž učiní, bude-li zbytek odeslán jinam či vyžádá-li si manipulace, nutné v zájmu konservace (5. 6. 1717). Kupci teď měli, po čem tolik toužili, ale o provise, placené přichraňovanými, přišli.

Na mnoha stánkách bylo vyprávěno o práci, konané ve „stověžatě“ od časného rána do soumraku, kdy ruce bolívaly od pilné rachoty a hlavy po úsilném přemýšlení. Hlas zvonů, letící vysoko nad zakouřenými střechami, tu zakrytými nadechnutým sněhovým popraškem, jindy vypraženými slunečním žářem a zítra lesklými dešťovou vodou, ohlásil nejen chvíli pro večerní modlitbu „anděl Páně“, nýbrž zvěstoval také, že nastal čas odpočinku, kdy unavený smí usednouti a popovídati si s členy rodiny i přátelstvem, příšlým „na hejtu“. Látku k hovorům černé hodinky ský-taly politické

události

Evropy, neženucí se v minulosti překotným tokem dneška, trvající zato po každé hezky dlouho. Pan soused přece ví o tureckém nebezpečí, jež bude zažehnáno mírem v Požarevací (21. 7. 1718), stejně o zápase s Francií o dědictví po španělské odnoži rodu, vymřelé Karlem II. (1. 11. 1700). Náš císař pán se nedožil konce bojů arciknížecího bratra, Karla III. Španělského, ozdobeného korunou kdys Johanny Šílené. Ani neratifikoval mír v Rastattu (7. 9. 1714). Habsburkové ztratili jím poloostrov Hispanský, získavše Nizozemsko a italské državy. Oba míry podepsány, když Josef I. již dávno tlel v hrobce vídeňských kapucínů.

Co bude s námi? Mrtvý nezanechal přímého potomka, povolán tudíž narychlo bratr, jenž vládna v Madridě domohl se uznání toliko v polovině království higidů. Uslyšev o jistějším panství, zanechal dosavadní koruny a pospíšil domů, kde zaň panovala matka Eleonora, krutě prý postižená smrtí prvorozence. Návštěva večerních táček ví o jejím reskriptu místodržícím a vypráví naslouchajícím o obsahu císařovna listu. Ztráta jde korunované vdově po Leopoldu I. velmi k srdci, přes to ji chce nésti s křesťanskou trpělivostí a se spolehnutím na nepomíjející prozřetelnost. Ano, ona povládne za nepřítomného prvorozence, kterému přísluší sáhodlouhý titul. Vedle známých končin vyskytují se v něm exotická království Gibraltar, Korsiky, „insularum Canariae, nec non Indiarum Orientalium et Occidentalium Insularum, ac Terrae firmae, Marris Oceanis etc.“ (21. 4. 1711). Kdo ví, kde tyhle mouřeninské, snad Zipangů a Kitajů čili Japonců a Číňanů země leží, nemá každý velkého Homannova atlasu po ruce.

K jinému podvečernímu hovoru donesl dobře zpravený přítel rodiny nové zkazky. O volbě kurfiřtů, jíž Karel III. Španělský zvolen za císaře toho jména VI., jste jistě už slyšeli, než nevíte, že zpráva o svěřeném mu imperátorství stihla nejjasnějšího pána v Mediolánu městě. Teď spěchal rovnou do Němce k frankfurtské korunovací císařem (22. 12. 1711), načez zamě-

řil do Vídně přes Klatovy. Dorazil tam zrovna v poledne, jsa očekáván pány stavy, kteří mu po bohoslužbách podali hedvábný sáček s darem deseti tisíc dukátů (20. 1. 1712). Druhý den ráno vyslechl ještě prosbu dcerky klatovského kata Anny Uršuly Tunnerové o restituci její cti, nutné za účelem sňatku. Do residence přijel teprve včera (26. 1. 1712) a považte, po tak dlouhé cestě a únavě si nic neodpočinul, nýbrž ihned přijal otěže dědičného panství z rukou matky, svírané k jeho naprosté spokojenosti. Šestáho dne potom stvrdil naše místodržitele se všemi úředníky, očekávaje od nich přesné plnění svěřených povinností (1. 2. 1712).

Když tím o mnohé existenci rozhodnuto, místní zájem soustředil se na bližší předměty a vzrušoval myslí pověstmi

o divných příležitostech.

V Praze se jich dalo k nevíře. Co byste, paní matko, říkala ženskému vojáku? Kdyby pan kmotr neplkal jalovými šprochy! No tak, nevěříte a přece sloužil mezi rekruty, kteří koncem masopustu sem přivedeni (1704). Nováčci pranic netušili, že někdo z nich by měl vypadnouti z kalhot a navléci sukni, dokud nezašli do hospody k muzice. Šel s nimi i tříadvacetiletý mládenec, naverbovaný na milevském

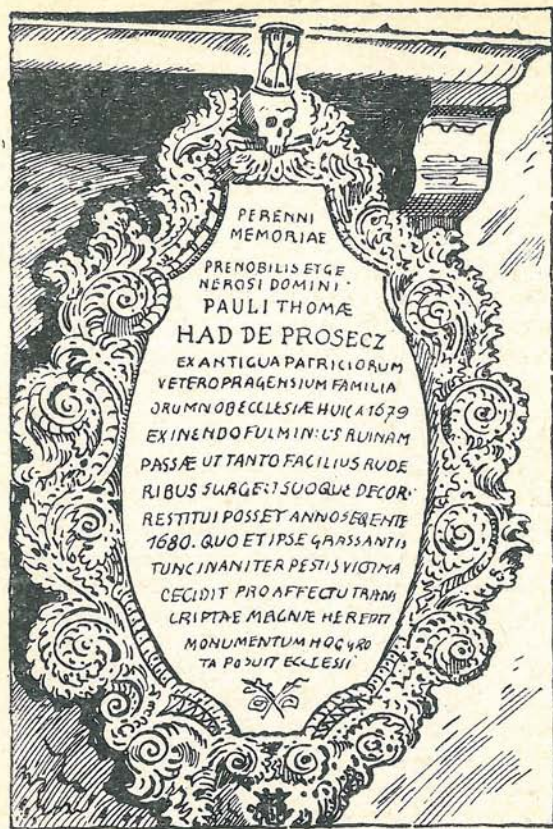
panství strahovských mnichů. Mladík, dokonale určený tanečním rejem, stíral pot s tváře, na krku a zajel šátkem též na prsa. Počkej, chlapče, ty máš pod košilí něco, čeho my mužští na sobě nemáme — už mlčte, kmotře, a styďte se za neslušný výklad, konaný před poctivou ženskou! Tedy bez neslušnosti, která jí není, neboť „naturalia non sunt turpia“. Z kluka se zkrátka vyklubala holka s panenskostí, uchovanou přes trvalý pobyt mezi mládeží silného pohlaví, a teď se Pražáci sobě navzájem posmívají, že jako děvče věnec si Čechové udrželi Amazonky, o kterých tak zajímavě rozpráví kronika kněze Hájka.

Rozumů nevykládal výhradně řečný soused, zvědavý sháněč novinek, vždyť o květnové besedě připadlo hlavní slovo synátoru, docházejícímu do filosofie k otcům jesuitům. Pochytiv u nich začátky hvězdářské abecedy, byl jediným členem stolokruhu, který dovedl vyložiti původ dopoledního zjevu. Ráno o deváté počalo denní světlo bez zjevné příčiny slábnout a zesínat, sluneční kotouč jako by mizel, až kol jedenácté hodiny nastala úplná tma a hvězdy zazářily na černavě firmamentu. Pán Bůh chraň nešťastnou duši, toť jako o konci světa! Žádné strachy — student, vědomý si své okamžité důležitosti, podrobně vysvětlil zjev, nejsoucí leč docela obyčejným zatměním slunce měsícem, který na své dráze dospěl mezi zemi a hvězdu dne (12. 5. 1706).

Hochova řeč byla zajímavá, ale trochu vysoká pro posluchačstvo, jež nepoznalo dobrodiní, skýtané znalostí věd. Nepochopilo zcela, co pýcha rodiny chtěla osvětliti. O hodně bližší a srozumitelnější byl zážitek mušketýra Pavla Tundy od Guttensšteinského regimentu. Voják kopal a kopal vodní příkop v zahradě poblíže Prašného mostu, při čemž Martovu synu nenapadlo se prací přetrhnouti, ať ona jen hezky dlouho potrvá, jeť v sadě pěkně ticho a milo, rozhodně přívětivěji nežli u exercírky. Znenadání motyka jasněji zazvonila a vyrýpla z půdy krabice, dosti objemnou a — něco v ní hrká — podle zvuku ne prázdnou. Konečně jednou štěstí vzpomenulo na chudého člověka pokladem, skrytým čtvrt lokte pod zemí. Krabice obsahovala: dva velké dukáty, párek zlatých řetízků a stříbrnou krabičku, schránku to tří prstenů, každý s jedním drahokamem, jichž cena odborným posudkem hodně poklesla, neboť diamant jednoho byl ve skutečnosti českým křišťálem, tento lesklý střípek je pouze ze skla a povaha červeného kamínku nezjištěna. Potěšený voják daroval jeden řetízek uctívané Anně Schulzové, nájemnici novoměstského dřevaře Pavla Vorla. Nevědouc, z čeho je, obdarovaná vzala radu s domácím, není-li šperk snad z mosazi. Vorel, když vyzkoušel donum a poznal zlato, vyslychal Tundu — snad's to, člověče, neukradl? Ale kdež — Tunda, aby nepřišel v podezření, kápl božskou.

I věděli nyní o pokladu tři, z toho jedna ženská, pročez nebylo divu, letěla-li pověst o nálezu na rychlé peruti po celém městě, až dospěla k sluchu plukovního komanda. Jelikož nález učiněn na císařském pozemku, nezajímal se o věc pouze velitel regimentu a Prahy Václav Hroznata hrabě z Guttenšteina, pověřivší šetřením obrstváchmistra hraběte Nostice, nýbrž stejnou měrou česká komora a královský prokurátor Felix Had z Proseče. Proč? Skvosty patří z polovice císaři jako majiteli pozemku a z poloviny nálezci, není ani vyloučeno, že v půdě zahrady leží drahocennosti o hodně více. Když mušketyr donucen ukázati místo, kde se naň sneslo požehnání, pozemek pod dozorem stavebního písaře Seilera přeryt křížem krážem, než sv. Tafriel a Christophorus, patroni hledačů pokladů, nepomohli. Ze země vyhrabána spousta kamení, ne vzácných minerálů, nýbrž toliko obyčejných nerostů. Tundovi to bylo celkem jedno. Svoji polovičku beztak dostal a tu druhou milerád dopřál nemocniční kapli při vojenském „štokhausu“ (30. 5.—29. 8. 1707).

Hružněji zapůsobila novinka o šestnáctiletém děvčeti, posedlém zlým duchem a chovaném v nemocnici páté čtvrti. Holce pomáhá nějaký exorcista, mumlaje nad ní modlitby „Klíče Šalamounova“, když jí byl dřívě pověsil na krk váček a do něho vložil cedulky s prapodivným písmem a ještě záhadnějšími

Epitaf Hadů z Proseče v chrámu Týnském.

značkami. Lístky poslány arcibiskupu s prosbou, zda by některý kněz nerozluštil zaklínacích formulí (16. 6. 1708). Stejná záhada se udála u malostranských karmelitánů. V noci mezi dnem sv. Anežky Římské a španělského mučedníka Vincence zasypána střecha kláštera, kryjícího prostor dormitáře, nevysvětlitelným deštěm kamení. Mniši ovšem tušili, kdo jim tuhle nezbednost způsobil: nikdo jiný nežli prchající čarodějnice, které hodlají uškoditi posvátnému prostředí rozbitím oken. Sotva se mylili, vždyť v témže okamžiku, kdy převor P. Modestus od sv. Jana přislíbil tři mše za duši zemřelého dobrodince, odkázavšího klášteru nedobytnou pohledávku, frmol stryg ustal (21. 1. 1716).

Než pověsti, roztrušované o tyrolském baronu Václavu ze Šternbachu, bydlícím poblíže novoměstského kláštera trinitářů, čpí na hony černokněžnictvím. Pozval prý k sobě barona z Birkholzu, nájemníka od „Zlatého koníčka“ proti staroměstské radnici (č. p. 482-I.), a ukázal mu kouzla, schopná naježiti vlasy hrůzou na hlavě. Když byl návštěvníku kázal usednouti v zatemnělém pokoji mlčky na židli a odložit zbraň se svěcenými předměty, rozstrkanými po kapsách, uvedl sedátko nevysvětlitelným způsobem do prudkého pohybu a před užaslým, docela ustrnulým Birkholzem stál, kde se vzal, tu se vzal, jeho nepřítomný otec a v podobě, ve které si ho přál viděti. Takové,

mládeži škodlivé a přísně zakázané praktiky nebudou trpěny. Proto nutno Birkholze vyslechnouti, ukáže-li se pak, že pověst nelhala, půjde Šternbach do radniční špinky.

Dotazovaný popřel styk s nařčeným, s nímž se jednou jedinkráte sešel ve staroměstské míčovně, kde baron nařikal na pomluvy, o něm roznášené. Původ klepů dlužno hledati na Malé Straně, v okolí mladého hraběte Hrzána z Harasova, v jehož společnosti se Šternbach nabídl přičarovati pánu k obveselení dětí dlouhý nos. Jednalo se o pouhý žert, žákovský šprým stejného druhu, jaký Birkholz, doznavší konečně návštěvu u Šternbacha, ale důrazně popírající zjevení otce, u hostitele uviděl. Šlechtic, zrozený v Brunnecku a příšlý na pražskou právnickou fakultu k profesoru Amendemu z Durynska, napsal křídou na dveře písmena, načež je klepáním přiměl k vypadnutí a sestavě jména osoby, sedící na záchodě. Opravdu, nejednalo se o nic, nejvýše o kouzelnické špásy, souhlasné s obdobnými výkony kejkličů. Z pověsti nevznikla šlechtickému studentu žádná úhona, jenom Birkholz přijal výtku, uštědrnou za nekavalírské klepaření (7.—17. 1. 1718). K večerní zábavě měšťanů netřeba po každé nadmyslných motivů, často stačí k polehání hřbetu husí kůží zmínky

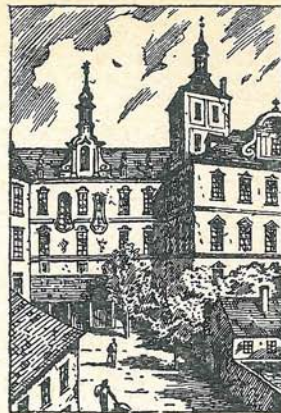
o živelních katastrofách,

způsobovaných hlavně ohněm. Domy, složené z četných dřevěných částí a hojně kryté šindelem, hořely každou chvíli, byť ne vždy s doprovodem příšernosti, nastalé v jesuitském konviktu u sv. Bartoloměje (č. p. 291-I.). Oheň vznikl z neznámé příčiny v ložnici regenta ThDr Viléma Dvorského, přisedícího konsistoře a arcibiskupského zpovědníka. Jakmile poznali, odkud nebezpečí hrozí, sloužící tloukli na dveře regentova pokojíku. Když se nikdo neozýval, vylomili zavěšené veřeje a našli za nimi pátera, roztaženého bez duše na podlaze a také velmi zle ohořelého. Četní přátelé ho oplakávali, řkouce, že v Čechách není nikoho, kdo by se mrtvému vyrovnal znalostmi o svatě theologii (29. 11. 1705).

Zvěst o jiném ohni zachovaly vedle kapucínských letopisů a dennopisu faráře Hammerschmida i annály Strahova. Východiskem požáru byl Humlovský dům Dlouhé třídy (č. p. 730-I.) a příčinou nedbalost, spatřovaná u mistra piv vaření. Plamen, vyrazivší z komína, přeskočil za panující vichřice k sousedům, po nich zachvátil vzdálenější okolí, ba jiskry létaly až ke kostelu sv. Benedikta a přilehlému semináři sv. Norberta, všude zažehující. Jedenapadesát nemovitostí lehlo plamenem, v kostele pak věžní schodiště na kůr a ústavní „lotio-

narium“, jinak umyvárna. Že stavby, zasvěcené nebešťanu, odpočívajícímu pod dohledem premonstrátů na hradčanské hoře Sion, nevzaly do základu za své, za to vděčily horlivosti pokryvače s jedenácti tovaryši, hasícími o sto šest (3. 5. 1708).

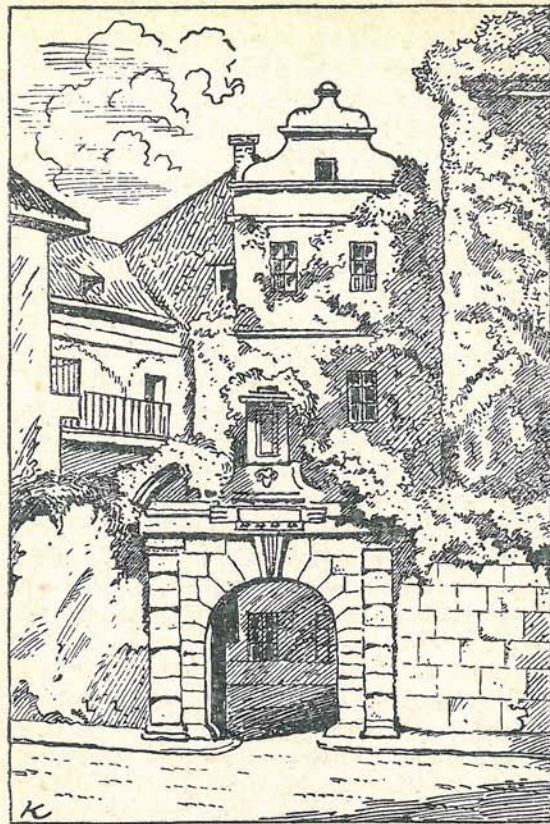
Památku na zlou ničivost ohně měla Praha v novostavbách, vzniklých po požární katastrofě, založené francouzskými paliči A. D. 1689. Jejich průčelí dosud pořádně nezčernala a již zase jsou místodržící nuceni varovati před ničivými zámysly nemírumilovné koruny galské. Kdekeré noviny, též soukromé korespondence obsahují zprávy o plánu ukójiti versaillskou žízeň pomstě na sv. říši a dědičných zemích činností najatých žhářů. V říši skutečně několikrát hořelo, aniž příčina vypátrána, pročez nasnadě leží domněnka, že tam zapůsobili zločinní emisaři. Nezbyvá, než naříditi bdělost oka nad žebráky, poustevníky, obdankovanými vojáky, pozorovati cizince bez pašpor-

*Konvikt sv. Bartoloměje,
č. p. 291-I.*

tů, čímž bude pohroma v království zamezena, hlavně když podezřelí nebo při horkém skutku dopadení se zajmou a dodají nejbližšímu hrdelnímu soudu (17. 2. 1710).

Opatrnosti nikdy nezbyvá, pomyslili si Rakovníčtí, když nějaký pobuda šturmoval zvoncem na jejich radnici. Bez dlouhého vpytávání sebrali vandráka a poslali ho do věznice hradčanského radního domu, tam už apelace dokonale prozkoumají jeho ledví. Vagabund, slyšící na jméno Gabriel Lambert, byl synkem sedláka z Clermontu, jenže písaře nezajímalo, ze kterého. Zda z jižního, poblíže Montpellieru, či severního u Compiègne. Hejtman Colombier byl přiměl Gabriela verbířskou násilou obláci kabát pluku Rousillon, ležícího v Alsbasku, jakmile však rekrut narukoval, setník ho propustil. Postava nováčka, nedorostlého k předepsané míře, se důstojníku docela nic nezamlouvala. S pasem doslouživšího vojáka v ranci Lambert nastoupil pouf k domovu. Šel cestou necestou, čím blíže však měl míti domov, tím více se krajina proměňovala, narůstajíc v nebetyčná horstva, neznámá v okolí severního Clermontu. Mládenec nechtě zabloudil do Švýcar, aby se dalším putováním dožebal do Rakovníka. Nelhal, neboť propouštěcí list, hodně přeželený a pomačkaný, potvrzoval jeho výpověď. Podezřelými byly jediné hubka s ocílkou, při něm nalezené, ty ale určitě patří k dýmce, kterou Gabriel taktéž nosí při sobě.

Hrzánovský dům č. p. 490-III., Velkopřevorské náměstí.

Ne, zkušenost apelačních soudců nevidí v zatčeném žháře, tohle je beze vší pochyby tulák, šturmuující radničním zvoncem v městě hořkých piv pouze za účelem žebroty a v domněnce, že požaduje vstup do soukromého domu, jehož obyvatel poskytne almužnu. Království se neškodného obejdy lehko zbaví, dá-li mu pas k cestě do vlasti nebo do Švýcar (17. 2.—5. 5. 1710).

Jinak požární historie Prahy neskýtá zajímavostí, nejvýše přečin domovníka hraběcího Hrzánovského domu, ležícího proti klášteru maltézských rytířů (č. p. 490-III.). Domový správce, jehož syn co nejdříve vstoupí do cechu puškařů, hostil u sebe několik mistrů. V „máti měst“ odedávna kvetl zlozvyk slaviti veselice při ohňovém praskotu „raketlí“, nesměly tedy chyběti ani při domovnícké trachtaci, tím spíše, když puškaři umějí s nimi zacházeti. Chyba lávky! Buď to mistři nedovedli nebo si v nachmelenosti nevšimli, kam létající prskavky pouštějí. Jedna, správně rozzhavená, slétla na dům krejčího Michala Helmanna a nebyti jeho nájemníků, odkryvších těleso rakety včas, bylo by došlo k neštěstí nedozírných následků (11. 8. 1715). — Ne každý večerní „fajrumt“ zaplněn přátelskými táčkami. Leckdys kamarádi nepřišli a tenkrát pan otec sáhl do špatně zaplněného libráře

po knize.

Poličky jarmaria, jí určeného, zaplňoval objemný svazek Hájkovy kroniky, hodně omšlejší nedávno vydaného špalku Frozínova překladu „Obroviště Mariánského Atlanta“, 1704, od Gumpenberga a docela nového díla Karla Račina „Sněm nebeský svatých a světic božích, kdež se jejich sv. život, hrdinští skutkové, divové a zázrakové představují“, 1712. Drobnější volumen Vojtěcha Eremiáše, líčící „Divotvornici nebeskou P. Marii Cellenskou v milostech 1645 až 1666 prokázaných“ zahajoval řadu starých kalendářů. Hlava rodiny nikdy neopomenula upozorniti děti na kalendarium, tištěné Rosenmüllerem a vydané pod titulem „Immer währendender heiliger Calender“ (1707). Ono je kdykoliv potřebné, ani ne tak pro údaje o světcích dne, způsobu jeho smrti a místě pohřbu, jako spíše kvůli pravidlům německého pravopisu, v něm obsažených.

Letorostům je prospěšno, párají-li se občas s titulárním kalendářem, vydávaným v oficině Jiřího Labauna ke cti sv. Václava. Listující v něm, seznají úřady království a naučí se oslovením, jímž jsou povinováni vysokým páním, též zkušenostem o aspektech měsíčních období. Sestavovatel kalendaria nevěřil příliš v astrologii. Kdyby hvězdopravci mluvili neklamnou pravdu, tehdy by vlivy škodných i prospěšných hvězdnatostí, navzájem se prolí-

nejíce, způsobily ve světě dokonalý galimatyáš. Poněvadž však člověk nikdy neví, raději nezatne do žíly, aby krev pustil, nikdy v prvním dni měsíce, jelikož by barvu tratil. Spíše tak učiní patnáctého, kdy po ujití krve nabude velkou chuť k jídlu. Pod vládou bázlivého a strašlivého aspektu, připadajícího na druhý leden, poslední březem, 12. červenec a 23. říjen, pozná ženské pohlaví, trpíc bolestí matky a zubů, kolik uhodilo, tehdy také pozor na ránu šlaků a vnitřní zácpu od špatných flusů. Pouček o zdraví obsahuje kalendář velký počet, nezapomínáje ani na „malum hypochondriacum“. či kdy při malých dětech neobyčejné ze spaní trhání povstává (1710), proto celá Praha souhlasila, když Labaunovi po třetí udělena desetiletá výsada na kalendářní ročenku, nakládanou kvůli veřejnému prospěchu česky a německy (20. 3. 1713).

Menšího rozšíření doznal ve městech selský kalendář Jana Arnoldta a docela sporadicky kupován „Narrenkalender“, dovážený z Němec, který není tak bláznivý, jak by se předpokládalo. Na leden poznamenal docela rozumné rady. Doporučoval ku příkladu sázeti pecky mišpulí, ve vodě rozmočené, pohnojiti louky popelem, slepičím a holubím trusem atd., mluvě únorovou, t. j. karnevalu věnovanou statí proti návalům v „ballhausech“. Návštěvníci plesů, mezi nimiž se motají hnědé a černé dívky, pastýřky, různé Marie a Florindy, nafuku-

jíce plachty životních kocábek větrem, odporným manželským věrnostem. Cíl jejich plavby ležívá poblíže skaliska pokušení, kde trosečnice končí u kuplířek, oněch opatrovatelek kasiček, vrchovatě naplněných relikviemi, vytaženými z mužských kalhot. Bláznice bláznivé, o nic lepší odřených komorných, které za dlouhých letních promenád opotřebovaly celou kvadrobu a nyní chtějí za jedinou noc vydělati na novou. Nedojdou-li výdělku, půjde bytové zařízení do zástavy, řezník snad dá hovězí až do velikonoc na dluh. Březem patří lakomým bláznům a kuchyním s poustevnickou stravou, což divu, když frajli Dorindě splaskly rumné tváře, takže před páteční chůzí do kostela jim dodává oblosti dvěma kuličkami, vsouvanými mezi ohradu zubů a líc. „Narren-Calender“, obdoba Komenského labyrintu, nepsán pro pošetilce. Jsa snůškou mravokárných pohledů na lidské pošetilosti, kázal jazykem karatele, i bude dobře dáti ho do rukou mladých, aby v květnu, jim příináležitým, netrápili kuchaře žádostmi o krmě, stále nově vynalézané, a nečinili ze svých person pomník bažantích, koroptvích a divokých kachen mrtvol, jindy proměňující žaludky v překrásnou grottu, bohatě zabydlenou pozřenými mušlemi (1709).

Vzdělanější Pražák se nespokojoval kalendářem. Jemu více hověly verše Kadlínského „Zdoroslavíčka“ s chválou bratra slunce:

Již jest v karmazýn červený
již ráno oblečeno,
slunce zlatem přioděný
zas světu navráceno,

a zrovna tak rád čítal v „Požehnaném poli“ Jana Ignáce Dlouhoveského o sedmerém pozdvížení hlasu líbezného skřivánka. Zuřivý čtenář kochával se slávou vlasti a rodiště, medituje nad stránkami Balbínova souboru „Miscellaneí“, Pešinova „Phosphorus septicornis“ a Kamenického dějin mostu Karlova, a zrovna zaplesal, když norimberský knihkupec Jan Zieger přivezl k Vltavě spisy Erasma Rotterdamského. Méně radosti způsobil Zieger u konsistoře a místodržících, jsouť spisy tohoto německého humanisty dávno zakázány. Sbírký korespondencí obskurních mužů, Norimberčanem nabízené, jsou stejně podezřelé, neustane-li tedy v handlech se závadnostmi, budou tiskoviny, ve schváleném seznamu neuvedené, ihned pobrány (31. 7. 1708). Zieger, přicházející od mnohých let s knihami a uměleckými předměty do Čech, pojal plán naložití akurátní mapu neboli zeměvid tohoto požehnaného království, provedený mědirytem, se všemi řekami, městy, vesnicemi a silnicemi. Má-li mapa opravdu býti akurátní, nutno hranici, oddělující svatováclavské panství od Bavor, zakresliti po její případné, před časem projektované opravě, i prosil o sdělení, zda k mezistátní úpravě došlo (1. 8. 1710).

S knihami opatrnosti nikdy nezbyvá. Stále nutno dozíratí, zda spisovatelé, vymýšlející přepjatým mozkem myšlenky, škodlivé lidskému duchu a protivné ředitelům států, fantasií přespříliš nepovolili uzdu. Kolik běd natropil Cornelius Jansen učením o člověčí přirozenosti, natrvalo pokažené dědičným hříchem a nebránící zlu, není-li nadána milostí Boží. Jed, jím zasetý, šířil se mezi francouzským duchovenstvem o nic méně nežli mor a jeho otravná síla vyvrcholila ve Quesnelově Novém zákonu, zvaném jinak „Reflexions morales“. Toho nesměl nadále trpěti papež Kliment XI., svolávající nadsmyslné tresty na přívržence Janse na bullou „Unigenitus“ (8. 9. 1713), proti níž vystoupilo patnáct galských prelátů s pařížským arcibiskupem Noaillesem v čele. Rozkol mezi Římem a klérem Francie byl vodou na luterský mlýn. Pozornosti konsistoře neušly německé tiskoviny, zabývající se různicemi katolického světa, podloudně vnášené do království. Vyzvala proto úřady k prohlídce knihkupeckých skladů a sebrání závadných, o papežské bulle a Quesnelovi pojednávajících brožur. V krámech po nich marně pátráno. Jedině kamerální administrace zachytila v Ungeltu několik výtisků dlouhého titulu o „so genandte Constitutio Unigenitus mit beygefügeter... nachricht einer gelehrten Feder über die gantze Sache“, jichž pisatel hlásá samé kacířství a rouhačství. Je však třeba nalezené

exempláře obstarati? Sotva — vždyť je objednali klementinští jesuité, kteří, chtějí-li s heresi bojovati, se musí s nepřitelem a jeho zbrojí obeznámiti (17. 6.—17. 9. 1716).

Četba patří sice k nejušlechtlejším zábovám, než ducha jí nelze stále zaměstnávat. On, dav lektúrou odpočinouti tělu, znavil se sledem čtených reflexí a nyní bude na těle prokázati úsluhu umdlené duši. Postačí, vynese-li ji procházkou na čerstvý vzduch, při níž bude rekreačně zabavena rušným obrazem ulice. Jak by ne! Zde spěchají nosiči, dopravující pomalovaným a koží potaženým senftem rozkošnou křehotinku na návštěvu k přítelnicí, tamo zahýbá kolem rohu procesí, halící nádheru bohoslužebných rouch do oblaků kadidlového dýmu, a onde laufři, běžící před panským kočárem, vrážejí bezohledně do davu, shromážděného před neslušným divadlem záračného doktora. Až na ten dav jsou všichni z Pražanů, minulou větou na scénu uvedení, nádherně vystrojeni, čímž na ně padne podezření, že zapomenuli na starou leopoldinskou a novou karolinskou záповeď přepychu, podrobněji vypsanou v jiné knížce. Jistě o ní vědí, ale kdo a kdy dovedl trvale odstraniti výstřelky marnivosti? V protivě k parádníkům šlapou dlažbu, rozprostřenou mezi domovními průčelími, jedinci v chudém šatě, odění jím někteří z vlastní vůle, ostatní z přinucení. Ti první, přijavše k sobě řeholní roucho, zřekli se dobro-

volně marností světa, druzí by jim holdovali, nebyti chudoby nebo cizí vůle, nutící je ke skromnosti vzhledu. Vlastnost, málokým oblibovanou, dokonale poznali

tuvočti zajatci,

úpící v okovech arcinepřítel všeho křesťanstva. Wolfgang hrabě z Oettingu, císařský vyslanec v městě Konstantinopoli, oznámil, jaké bídy jest jim snášeti na pomezích Asie a v hlouběji položených krajích ohromného kontinentu. Tráví tam ubohou existenci, naprosto nepředstavitelnou, když jejich výkup jde pro velké vzdálenosti a nevěreckou lačnost peněz pomalu před se. Leopold I., pohnutý usnesením české dvorské kanceláře a dvorní válečné rady, zpravil místodržitele o Oettingově podnětu. Císař sám a jistě každý ze subjektů jemu poddaných cítí pochopitelnou lítost nad ubožáky, protož jim z bližnické lásky a hnutím měšce pomůže k úniku z machometánského jha. „Subsidium charitativum“ je nejvyšší nutné, proto ať příslušníci království rychle přispěchají s peněžitou pomocí, zasílanou od berničních úradů do české kancelárie, kde budou odvedeny též příspěvky duchovenstva (17. 5. 1700).

Milé království se však omezilo na známý groš vdovin. Od výzvy uplynul téměř rok a povodí českých řek poslalo na zajaté, trpící někde

v Malé Asii či v poušti poblíže Damašku, jenom dvě stě patnáct zlatých a deset krejcarů. Císař nepochyboval, že jeho intence byla po městech a v krajích řádně vyhlášena, doufal tudíž, že království splní povinnost lidskosti. Rodáci přece nezapomenou, že mezi těmi, kdož hynou v poutech, je mnoho Čechů. Jejich krajané, tyjící z požehnání míru, se jistě nedají zahanbiti menší Moravou, která sebrala mezi laiky tři tisícovky a 5285 stříbrňáků u kleru (15. 3. 1701). Místodržící zpravili o skrblické necitelnosti Čech interně arcibiskupa, spoléhající na něho ohledně kněží, a téhož dne trochu obsírněji hejtmany. S ohledem na nedostatečnost výsledku po loňské výzvě je císařský názor zcela správný, neboť u vrchního berničního úřadu se na almužnách výkupného scházely nepatrné maličkosti, bez ohledu na nutnost projevit lásku k bližnímu o hodně důrazněji (21. 3. 1701). Výzva několikrát opakována, aniž Čechy zprvu předstihly širou Moravěnkou. K počátku poslední třetiny července sehnaly trochu nad půl třetí tisícovky, potom však — bylo to v listopadu (17. 11. 1701) — je vládce velmi pochválil. Získaly nejvyšší uznalosti, když Petroniovská směnárnická kompanie poslala k „eliberování“ křesťanů nově přes čtrnáct sebraných stovek (celkem 4216 zl 59 a půl kr).

Zajatectví v Turecku a vojna — to byla dvojice příčin, kterými těžce zkoušela Polexi-

na Bartollová, rozená Májovská z Lublína, po prvé provdaná Schwabová z Quatlingu. Její milovaný syn Jan Henryk, zplozený v prvním manželství, dal se z mladistvé touhy po dobrodružstvích dobrovolně najmouti k pěšákům regimentu Daunova, aniž v jejich řadách dlouho bojoval. Upadl do zajetí půlměsíce u města Lippy na řece Mároši, tekoucí Temešvářským banátem. Pět let strávil v okovech, odkud matce psával bolestné listy, rvoucí mateřské srdce na tisíce kusů. Kdo by toho snesl! Paní, utrhouc sobě i dětem chléb od úst, nacpala všechno, co měla, do nenasytného chřtánu bezvěreckých trapičů. Když na tento způsob osvobodila syna z osmanské „sclavity“, chlapec sloužil císaři pánu dále, až do své neblahé smrti na jednom z italských bojišť. Náklady výkupu, stejně předčasná smrt manžela Jana Henrycha, rytmistra u kyrysarů, a skon tří bratrů, položivších s příkladnou obětivostí životy za vlast, uvedly paní do nepopsatelné nouze, kromobyčejně tíživé, když česká komora jí za posledních dvanáct let nedala krejcaru na pohledávku šesti set dvaceti devíti zlatých. Úřad, vnímající prosbu, vyslovovanou s odvolávkou na pět ran Krista Pána, byl pro libovnou splátku věřitelce (10. a 28. 11. 1716).

Turecké zajatce, robotiči v hadrech, prozletých hmyzem, Praha vídala nejvýše po jejich osvobození, na jejich místě však smutné průvodny zlosynů, odsouzených na galeje. Dvakrát

do roka, v březnu a září, galejníci putovali ulicemi města k oceánským břehům imperátorského panství, aby, přikováni k podpalubním lavicím mořských korábů, poháněli lodě těžkými vesly. Původně bývali k cíli, odkud málokdo z nich se navracel, voděni asi ve vlastním šatě, neboť apelace zmiňují se o galliotském úboru, v němž napříště půjdou, teprve v předposledním roce popisovaného údobí (8. 6. 1717).

Vězni, vzdychající pod jařmem orientu, a galejníci, uhýbající ranám biče devíticásé kočky, náleželi k nečetným, Vltavou křtěným rodákům, kdož poznali větší kus světa, aniž užili jeho krás. Nikdy necestovali s pohodlím, se kterým

cizinci

projížděli „stověžatou“, přicházejíce k ní všemi směry větrné růže. Nejbliže ležely končiny sv. říše římské, s královstvím bezprostředně související, než nechyběli ani pocestní ze vzdálenějších krajů, pochodící v nejstarším případě z Francie. Vzhledem k válce, vedené mezi císařem a panstvím Ludvíka XIV., všemocný milenec markýzy de Lavalliere a Mme de Montespan, podléhající ke staru cudnému půvabu staropanenské Maintenonky, netrpěl na své půdě Němců. Říše si oproti jeho poddaným počínala mnohem dobromyslněji. Leckdes seděli na její půdě Francouzové, zastávající vyš-

ší a nižší služby, nic se nešítíce korespondencí, císaři nebezpečných. Nežřídka bylo pozorováno, že se veřejně radují z domnělých vítězství rodných zbraní. Arciknížecí dům jimi náramně trpí, takže vláda je nucena vylepiti patent, jenž do třikrát čtyřia dvaceti hodin vypovídá z dědičných korun všechny Francouze kteréhokoliv stavu, mimo některé, odedávna usedlé. Tomu, kdo by zameškal lhůtu, hrozeno žalářem (10. a 26. 10. 1702). Patent publikován, bohužel pravého účinku neměl. Postižení vydávali se za příslušníky Burgundska, Lucemburska a krajů, obsazených armádami Leopolda I., takže místodržící ve vzniklém zmatku nevěděli, co jest jim činiti. Nic více, než co předepsáno. Bude postupováno s nelítostnou bezohledností a jen tam, kde by bylo nutno bráti ohled, půjde zvláštní připomínka na adresu české kanceláře (19. a 29. 12. 1702).

Někdy ovšem cizince, byť byl Francouz, z „máti měst“ nepustili. Jean Bapt. Defort a Francois Veneur — podle pouhého zvuku jmen je patrné, ze které národnosti párek desertérů, uteklých z řad „krále slunce“, pochází. Nevěrní soldáti se nyní nesluní v paprscích symbolu, zvoleného dědičným pánem, nýbrž okoušejí chládku ve sklepení hradčanské radnice. Jelikož je v lenosti spatřován počátek hříchu, půjdou na šancovní práci. Komu taková hloupost napadla, bouří Vilém Jan Antonín hrabě Daun, vrchní velitel města. Bodejř,

pošle je zrovna tam, kde by snadno získali poznatky, prospěšné po novém útěku špionáži. Bude rozhodně lépe zaměstnati je při metení ulic (18. 6. 1703). V nebezpečném čase válečných běhů je spíše doporučitelno pilně hlídati cizince a hlavně dozíratí na ně u bran (7. 9. 1703), nepřicházejí-li podezřelí směrem od Augšpurku a Pasova (24. 3. 1704).

Pro člověka, milujícího řád a pořádek, je rozhodně zdravější, zůstane-li za neklidu, způsobovaného politickou konstelací, doma, čímž si uspoří úlek, čekající v Praze na kupce Bernarda Kervera z Kolína nad Rýnem a na světoběžného Bartoloměje Dubuisona, tanečního mistra od baletu polského krále. Kdo by se nelekl, byť bylo svědomí naprosto čisté, když je volán k apelacím, jež podezírají obeslaného z podezřelé korespondence. U kupce nenalezeno příčin k ostřejšímu zákroku, ale tanců mistr mohl býti rád, dostal-li řádný pas a doporučení zmizeti prvou, jemu se naskytující příležitostí z obce. Proč také vozil s sebou kromě ukázaného pasu ještě druhý, znějící na jiné jméno, proč mřížku, klíč to k četbě šifrovaných dopisů, a dvě, asi padělaná pečetiidla (13. 11. 1703, 10.—16. 6. 1704). K obyčejným tulákům patřil Angličan August Bergley, putující světem od tropičnosti Egypta k nordickému Švédsku bez groše v měsíci (7. 7. 1704) a dobrodružka madame la comtesse de Plenroy, zovoucí se ve skutečnosti Seregni; vyhoštěna jednou bra-

nou, vrátila se do trojměstí prostě druhou (7. 7. 1704).

Cizincům nebylo co věřiti, hlavně ne těm, kteří okazale vystupující neplatili. Loni bydlel takový ve Vídni, u vdovy po císařském kurýru Marie Josefy Gesselinové, zůstáváje za byt a stravu poctivě dlužen. Zá vazek tohoto Jana Bernarda Royela, rodáka z Kolína nad Rýnem, neznamenal svět, jenom třicet pět zlatých, a přece, když ho paní proň soudně stíhala, Royel utekl do vltavského trojměstí. Vypát-rán, slíbil zaplatiti dlužnou částku do šesti neděl u hofmistra hraběte Dietrichšteina Mr. Berneta, ale nechav termín pominouti, nedal nic. Raději, veda nadmíru „sumptuose“ existenci, jezdil po venkově (31. 8. 1705). Docela nepatrnou stopu zanechala po sobě na moldavském břehu jedna z kněžen Rakoczy, aniž by bylo zjevno, jedná-li se o Helenu Zrinskou, ženu Františka I. a hrdinnou hajitelku Mun-kačeva, či o Charlottu Amalii Hessen-Rheinfeldskou, choť Františka II. Rakoczy sám se ve své „Zpovědi“, kde matka měst několikráté uvedena, nezmiňuje o události, nápadné tím, že k ní došlo krátce před oním posledním květnem, kdy Uhry a ne bez spolupůsobnosti knížete prohlásily svou nezávislost. Kněžna zmizela z pražského podhradí a jistě velmi rychle, neboť zde zanechala služebné hajduky Františka Saboference a Václava Ungvara. Služebníci žalně naříkali z malostranské věznice,

kde sedí nyní dvacet čtyři dny docela nevinně, vždyť nenesou viny za panin útěk (14. 3. 1707).

Ze stavu desertérů pocházel Josef de Valentin, zatčený na Slánsku. Apelace, nevěřice jeho madridskému zrodu, neviděly zločinu ve vězňově útěku z milánské citadelly, od janovských a francouzských regimentů. Jelikož u něho nenalezeno pranic podezřelého a do řad císařských bojovníků se pro nápadně černošský vzhled nehodil, vypraven s průvodním listem, s nímž půjde od hejtmanství k hejtmanství z Čech ven (10. 6. 1707). Nejinak se po českých vlastech potuloval Mikuláš Dichon z Pikardie, dokud neuvízl v base novoměstské radnice. Nemoha jako Francouz přisahati na prapor Josefa I., usiloval o cestu do Pruska, kde příslušníci jeho národnosti jsou ochotněji bráni pod míru (27. 2.—3. 3. 1708). Ne každý z cizích vojáků, procházejících Prahou, patřil ke zpronevěřilému, mezi armádami přebíhajícímu žoldněřstvu, nečinícímu rozdílu mezi přítelem a nepřítelem. Don Antonio markýz Caracciola, spěchající z Vídně za arciknížetem Karlem do jeho nového království ve Španihelích, snažil se dosíci Katalonie co nejdříve, ale kdo za to, že celé jeho devítičlenné společnosti došly v Praze monety? Kyrysnický plukovník dopraven na rozkaz místodržících do Hořelic a snad fedrován i etapní menáží, o kterou prosil (8. 5. 1710). Locumtenentes jednali stejně při průjezdu španělských oficírů Agostina Spino-

ly a Lodovica Serana (3. 7. 1710) a ne po prvé, vždyť před dvěma lety nejinak podpořili Domenico Massese z Neapole a jeho bratrance Vincence Anariona, sledujících stopu, která vedla za jejich přirozeným vládcem do Hispánska (22. 6. 1708).

Žádný z forestierů, o nichž dosud mluveno, nepřinesl městu jedinečné krásy prospěchu, plynoucího z hojného cizineckého ruchu. Světoběžní cizopasníci, dobrodruzi a dobrodružky, uteklí soldáti a chudí důstojníci tu málo protrávili, jistě méně nežli anglický mistr Richard Savage, popřávající Praze několikerého výtědku. Dokud žil, šla od něho normální tržba, pobíraná „U černého elefanta“ (č. p. 629-I.) hlavně kvartýrskou Markétou Monottovou. Když zemřel (28. 10. 1707) a byl pochován na hřbitově Týna, tehdy truhlář tržil za rakev, vydělal kostelník, zvoník a hrobař, dokonce pan farář P. Blažej František Franta shrábl štolový poplatek. U Savagovy pozůstalosti se nikdo nepotřeboval báti o své, obsahoval slušnou garderobu. Bílý, stříbrem premonovaný oblek z holandského sukna, druhý červený, třetí šedivý s černými pantalony, prádlo atd. dávno stačily, aby z jejich prodeje zaplacený všechny dloužky. Dědicem byl bratr zemřelého John Savage, jenž projednáním pozůstalosti, potrvavším hodně dlouho, pověřil prokurátora Jana Kocho. A tenkrát se objevilo, že na nebožtíku vydělal ještě někdo třetí. Kdo asi okradl

zesnulého o kord, prsteny, hodinky a celou hotovost? Monottová i její dcera Ludvíka Tezezie Binterová se zadušovaly, že nevezly, co by za nehet vešlo, a tak John, myslící na velmi pravděpodobnou pravdu o ustranitelných bratrova majetku, mnoho nedědil, aniž přijal tři obleky a prádlo, nestojící za zásluku k ústí Temže. Dlouhé uložení v zapečetěných bednách jim na městském hejtmanství sotva prospělo (24. 12. 1709—9. 11. 1711).

Savageova smrt způsobila dědici, jeho prokurátoru, neméně úřadům četnou písemnou práci, nikdy nekonanou s chvatem, jímž v den sv. Scholastiky jezdil po papíře brk Jana Josefa Karvinského z Karvinné, hejtmana kraje slánského. Však on pán věděl, proč na adresu napsal jednou „ctissime bey Tag und Nacht“, šestkráté „Marsch“ a několikráté „cto“, t. j. rychle. Totě nějakého spěchu! Způsobila ho zpráva kolegy od žateckého hejtmanství, že tamtudy pojedje ze saského Marienberku poselstvo portugalského krále, vezoucí „causam favorabilem“ a směřující po štrece Chomutov, Postoloprty, Slaný do Prahy. Ambasáda potřebuje kromě čtyř jezdeckých čtyřicet dva kočárové koně, ale nelze udati, kdy do Slaného stihne, ani jaký je její denní kurs. Místodržící, vyrušení spěšným poselstvím Karvinského, sdělili novinu do Vídně, která jim nebyla dala pokynů. Do Žatce poslali řádný výtopek, poněvadž jich tamní hejtman přímo

neuvědomil. Proč Lusitánci směřovali k Vltavě, ač v ní nespatovali konečného cíle, a jakou to vítanou záležitost vezli, bude za chvíli ozřejmeno (8. 2.—10. 2. 1708).

Zrovna tak distinguovanými cizinci, jako ambasádor krále z rodu Braganza, byla polská hrabata Stanislav a Antonín z Pieytowských, třeba se nechovala vždycky distinguovaně. Ani ve sváteční den Božího těla, kdy se na malostranské strážnici služebně nudí fendrich hrabě Kolovrat. Div že neusne, když pozoruje ospalou bdělost kmánů Jóba Krothausa a Jana Michala Wenera, okounějících u mádla. Lidé pomalu courají ke kostelům, majíce dosti času, neboť hodina služby Hospodinu dosud nenastala, toliko tamhle letí nějaká slouha a rovnou k vartě. Udýchaná během, dožaduje se vojenské pomoci jménem někdejšího universitního notáře Arnošta Javornického z Javorova. Důstojník, slyše o výtržnosti v notářově domě, poslal s dívkou kaprála, velícího četě osmi mužů, které Javornický, zahalený v černu do „šlófpelzu“, přijal se žalobou na obě hrabata a jejich preceptora Josefa Majovského. Provinilci budou těžko posbíráni. Za vyraženými dveřmi prvního pokoje nebyli nalezeni a ozývali se za zavřenými dveřmi druhého pokoje, kam se u vědomí nevinu byli utekli. Pravda, včera přišli domů o něco později a vymáhali na Javornickém trochu jídla, než někdejší notář a nyní přisedící soudu nejvyššího pur-

krabství sprostě vynadal jejich hofmistru, také mu několik neberných vrazil, načež hrabě Stanislav přiskočil a opatřil trestající rukou satisfakci.

Z toho — jinak nelze — vznikly soudy, vzájemné žaloby atd., čili zase jednou bouře zuřila ve sklenici vody, bouře neprosto zbytečná, když kavalírům dosti učiněno ranami, Javorskému uštědřenými. Toť bylo mínění místodržících, schválené císařem (30. 5. — 19. 10. 1709).

Pieytowští ztratili na Malé Straně málem čest, avšak papežský nepot monsignore Albani nepřišel poblíže „máti měst“ div o život. Nastoupiv cestu do Drážďan, minul Podbabu a dospěl k Selci, kde kousíček scházelo a byl by se zřítíl i se šestispřeží do propasti. Silnice byla v těch místech skorem nesjízdná, oddělená od srázu pruhem půdy, širokým nejvýše z šíří dlaně. Zde je náprava nejvýše nutná, i provedou ji podruhově ze Selce, poddaní staroměstskému kostelu P. Marie na Louži (13. 1.—6. 2. 1710).

Nešlechtici není dobře s kavalíry chleba jít, neboť skoro po každé na styk s nimi doplatí. Či nepoznal toho Tomáš Bedřich Dittrich, novoměstský měšťan a výběrčí „U černé růže“ (č. p. 853-II)? Po kolik let živil hraběte Jana Brankoviče z Lippové, bratrance onoho srbského despoty Jiřího II. Jovanova Brankoviče, internovaného s tisícizlatovou pensí v Che-

bu. Ten nesepisoval na pevnosti staroslovanským jazykem pouze kroniku srbského národa, nýbrž jednou tam namočil péro, aby Dittrichovi zaručil pohledávku sto sedmdesáti zlatých, které bratranec dlužil za byt a stravu. Pensionovaný vládce jižních Slovanů zemřel (19. 12. 1711), nevybrav u české komory všech splatných požitků. U rentamtu zbyly proň dvě stě padesát dvě zlatky, bohužel porůznu též dluhů přes půl druhé tisícovky — to asi Dittrich notně pohoří (21. 1. 1712).

Není to vždycky neurozenec, kdo ztrácí kapitál, investovaný do aristokratického, zároveň cizinského dlužníka, alespoň Zikmund Antonín Kapoun ze Svojkova těžce vymáhal dluh dvou set dvaceti stříbrňáků na Janu de Bourquet de Bassompierre, bydlícím u něho s hrdopyšnou chotí Marií Alžbětou a jedním sluhou. Nutno spravedlivě doznati, že Bourquet upozornil Kapouna na svou platební neschopnost, dokud jeho spor s vdovou po teplickém lékárníku Bartoloměji Mencilim nedojde k rozsouzení (29. 4.—2. 9. 1712). Vida, i distinguovaný cizinec nezadá dobrodruhu, ničím se od něho neliše, ač ne každý. František d'Alvares, uselý v Praze devět let se ženou, třemi mladými pány a čtyřmi slečinkami, se vždycky choval se vzácnou bezúhonností. Nebýti jeho úmyslu zajeti přes Lipsko a Amsterodam do Londýna, nebylo by po něm památky. Ale takto vymáhal pas a z tehdejšího jednání je patrné, že

každý mu vystavil nejlepší vysvědčení mravů, ba jesuita P. Jan Steiner neopomenul zdůrazniti přátelskou lásku, již byl d'Alvares dařen zesnulým arcibiskupem hrabětem Breunerem (16. 6. 1712).

K známosti s hrabětem Janem Jiřím Königsfeldem by rovněž nedošlo, nebýti jeho zájezdu do Čech za nákupem dvou „zůgů“ chovných a několika jezdeckých koní pro bavorského kurfiřta Maxmiliána II. Chtěje se zvířaty všude a přes hranice projeti, pán potřeboval pasu a jednáním oň zanechal v pražském triurbiu povědomost o sobě (1715).

Polský gróf Lev Račický nebyl původně určen k defilírce před očima dnešní přítomnosti. Co s velkomožným „paniem“, když jeho historka není příliš odlišná od předchozích? I on dlužil staroměstskému měšťanu Františku Antonínu Olivovi z titulu bytu a stravy, začož poseděl zprvu v domácím a potom radničním vězení. Za své uvedení na scénu vděčí výhradně hradčanskému malíři Kristiánu Lunovi. Pictor bělohorského kostelíka seděl v „tafelstubbě“, kde maloval na portrétech baronů z Ungwerthů, když tu znenadání uslyšel hluk. Vyběhnuv ven, Luna uzřel Račického, an prohání paní Olivovou po „logiamentu“ a domem, drže v jedné ruce nahý kord a druhou hladě paninu tvář hrubými fackami. Ona mu dle svých sil nezůstávala pranic dlužna: nadávala a rvala hraběte za pačesy. Divadlo nalezlo

vděčnějšího diváka v osobě cisterciáckého mnicha, meškajícího u Olivů na návštěvě, kdežto Lunu mnoho nezajímalo, proč se vrátil do „tafelstuby“ k rozdělaným podobiznám, nás by však více zajímalo, kam to šel: do svého atelieru či do obrazárny Unwerthů (16. 9.—24. 9. 1716)?

Dobrodruzi zostouzeli též kněžský stav, jinak naprosto úctyhodný a vzdělaný, těšící se všeobecné vážnosti. Zde nutno hledati pohnutku, pro kterou před lety vydán rozkaz ohledně cizích světských duchovních, poutníků a kleriků, aby nikdo z nich nevpuštěn do hlavy království, dokud konsistoř neověřila jeho legitimačních papírů. Rozkaz dočasně plněn, nyní však přikryt nepamětlivostí a neznámé duchovenstvo prochází branami města docela volně, aniž svůj příchod ohlásilo arcibiskupským úřadům; nato leckdys páše pod ochranou sutany všeliké excessy. Napříště stráže nepropustí branou žádného kněze, který se neprokáže svolením generálního vikáře nebo konsistoriálního kancléře (6. 8. 1711).

Sotva rozkaz vydán, připutovali do obce sta věží dva duchovní řádu sv. Jeronyma, jsouce oděni krátkou, sotva ke kolenům dosahující kutnou hnědé barvy, přepásanou pod černým škapulířem širokým koženým opaskem. Na otázku, co zde pohledávají, odpovídal ten větší, hodně hubený Fra Antonio Falconetti, jemuž v snědém obličejí plály velké tma-

vé oči, že jim bylo uloženo — prosím, tady je pověřovací, podpisy a sigily opatřená listina! — sbíratí almužny ke stavbě řádových kostelů, rozvrácených v Sulmoně a Gaetě zeměřešením. Průvodce čahounův, pomenší a od neštovic poďobaný Fra Francesco Ronconi stále povzdechoval „Santa Madre! Nostre belle chiese sono tutto demolite!“, aby hned zase vpadal do řeči drobnými výkřiky „och, Dio mio! och, santo Geronimo! noi poveri religiosi!“ Ve slovech prvního a lítosti druhého bylo tolik přesvědčivosti, že konsistoř je neváhala zmocniti ke sběru stavebních příspěvků. Jakmile měli plnou moc v ruce, dobrodruzi, vydávající se za mnichy, šli rovnou k řezači pečetidel, u něhož objednali dva petsafty se znakem trinitářů. Na štěstí, dříve nežli s nimi spáchali podvod, podezřelý čin prozrazen, ale jeronimité marně hledání. Teď vyšlo najevo, že Falconetti zde byl před čtvrt rokem, kdy chodil po městě ve světském šatě, u apelací pak, kde chlapi, z nichž Ronconi neměl svěcení, po zatčení vyslechnuti, prozrazena i jejich pravá jména: Andrea Marzci a Giuseppe Orsi (5. 9. 1712—16. 1. 1713). Ba, ba, hořejší rozkaz o kontrole cizích duchovních nevydán marně.

Neskýtá-li zjev kněze záruku, zda podvodník nezneužívá duchovenského roucha k nekalmu řemeslu, nutno dvojnásob bdíti nad neznámými personami, zdánlivě duchovními. Karel VI., doslechna o příští návštěvě, kterou

avignonští františkáni P. Štěpán Caucanas a Fra Ludvík František Isnares hodlají Prahu počtíti, neváhal ohlásiti ji místodržícím. Nejsou obyčejnými syny assisského žebráka, jenž s oblibou kázal ptáčkům, nýbrž pocházejí z jeho řehole, reformované v Irsku. Mniši chtějí vyhledati Mr. Louvaina, kdys krejčovského mistra, žijícího teď z naspořeho majetku poblíže jednoho z pražských sídel jesuitů, aby od něho požádali almužnu pro svůj klášter v někdejší sídle papežů. Česká dvorská kancelář jim sice dala pašport, opravňující je bydleti jedině v novoměstském klášteře hybernů, než přesto chce vládce věděti, čím se budou při Vltavě zaměstnávat (17. 4. 1716).

Páterům potrvála pouť do blízkosti Prašné brány hodně dlouho, neboť nevtáhli k protilehlé svatyni počtí P. Marie přede dnem sv. Vilibalda (7. 7.). Nepřišli rovnou z Vídně, vždyť Mr. Louvain nesídlil poblíže Klementina nebo malostranského profesního domu Societatis Jesu, ale v Hadersdorfu a okolí Kladska, pročež štíhlý P. Caucanas, kdys polní kaplan francouzský, a pomenší bratr Isnard putovali velkou oklikou přes Slezsko. Cestu do Čech vážili výhradně za účelem prohlídky sídelního města a jeho slavného mostu. Pouze dvakráte, vědouce o rozkazu je pozorovati, vyšli do ulic v průvodu mladíčka, daného jim za průvodce, při čemž nepomýšleli na dlouhý pobyt. Odejdu, jakmile jejich nové kutny

budou dohotoveny. A skutečně: za krátko je varta Strahovské brány uviděla, jak opouštějí střed země a krácejí po zaprášené silnici k Berounu, první štaci na pouti, vedoucí přes Plzeň, Heiligenblut a Řezno do Štrassburku. Mezi oběma hnědými mnichy jasněji svítil modrý, červeně vyložený kabát, jímž oděn výrostek, kterého vzali s sebou do Lotrinska (17. 7. 1716).

Avignonští františkáni byli nesporní poctivci, čehož nelze tvrditi o jiném t. zv. řeholníku, potulujícím se ve společnosti sluhy Moravana tam, kde se dalo něco trhnout. Byl to hezký člověk s mladou ruměnou tváří a vlasem po mnišsku přistřiženým, pod škapulířem oblečený bílým hábitem, přes nějž nosíval černý plášť, zapínaný rohovými knoflíky. K duchovnímu obleku se divně hodil modrý, černě lemovaný klobouk, též španihelka a „annulum adamantinum“ čili diamantový prsten. Jmen měl několik. Jednou je P. Miercynským z řádu paulánských poustevníků, po druhé Ambrozem Augustem Bielským řádu sv. Onufria a přišťe Augustem Kazimírem Makowským, sbírajícím příspěvky na nějaký rozvalený kostel v Polsku. Almužny se mu asi dobře scházely, byltě Makowský, bohatě vyzbrojený falešnými papíry, skvěle živ „U zlaté kotvy“ nedaleko vídeňských kapucínů. Teprve probošt domu sv. Štěpána mu dočasně zařadil žílu, dav podezřelého sběrače zavřítí, než pak uznal předložené legitimace za pravé, i nebylo dů-

vodu k vazbě. Vida, že pšenice ve Vídni nadále nepokvete, Makowský odvandrovával koncem října do Uher, kde ohnul královskou komoru prešpurskou o slušnou částku na ten svůj kostel. Maje peníze, nepravý kněz poctil znovu Vídeň, z níž před vánoce zaměřil na Mikulov, aby oblažil země koruny sv. Václava. On i obtloustlý sluha mají náramnou zběhlou napodobiti rukopisy, je tudíž doporučitelno, zajistí-li pražské magistráty, případně hejtmani krajů, jejich osoby pochybných znalostí (26. 1. 1717).

Když spisy zatím mlčí, je těžko říci, byli Makowský u Vltavy dopaden. Zrovna tak pomlčují někdy o hledaných zločincích světských. Z císařské residence sem uprchl vražedník Kryštof Pruna, rodem Sas, sloužící nyní dle doslechu za laufra u hraběte Trautmannsdorfa na Široké ulici, v blízkém sousedství P. Marie Sněžné. Při svém zaměstnání ani nemůže býti jiný než hubený. Jsa zároveň parádníkem, jenž střídá bělošedý, stříbrem přemovaný kabát s červeným, modře podšitým. Vídeňské úřady by o něm nevěděly, nebýti šťastné náhody. Dopřála jim zachytiti Prunův milostný dopis, adresovaný komediantce Mariáně Razenbekové v Josefstadtu „U zlaté husy“, v němž si trpce stěžuje, že mu neodpovídá, a klade otázky ohledně své záležitosti. Prozradiv nynější pobyt, zapřisahal milostenku, aby ho nikomu nevyzrazovala (21. 6. 1708).

A zase zůstane nejisto, zda Pruna byl zatčen čili nic.

Smutný román byl zachycen jednou kapitolou nedaleko Bruské brány, byť jeho tragédie počala na silnici, vedoucí od Torgavy ke statku Reitzsche. Jeho pachtýř David Saalbach kluše tudy — budou tomu přibližně dva roky — k domovu. Málo pozornosti věnuje koni. Snad myslel na poslední mrzutost se ženou Dorotou Eleonorou, s níž se zlobíval pro nepořádnou úpravu její vysoké postavy nápadně štíhlosti, nevěda o cizoložném klamu, na něm páchaném. Povědomosti o něm nikdy nenabyl, vždyť netušil, že smrtelná rána, srazivší ho s koně, byla vypálena zákeřným vrahem, najatým Dorotou Eleonorou, rozenou von Spiess. Dáma stala se za vyšetřování podezřelou, ba byla usvědčena, když muž Rothe, chycený v Jeně, na ni udal, že ho s několika kumpány najala k vraždě za krvavou mzdu dvou set zlatých. Saalbachová, uvězněná v Torgavě, domluvila se v žaláři s pacholkem Stublerem, s nímž, když ji zbavil pout, z vězení upláchl.

Pokračování historie vylíčil saskému kurfiřtu, spolu polskému králi Bedřichu Augustu správce městského úřadu torgavského Pavel Mikuláš Bormann. Mnoho toho vlastně nevěděl, ledaže prchající zlosynka, převlečená za muže, zamířila do Prahy, majíc druhým průvodcem praporčíka Hempena. Správce pomýšlel pů-

vodně poslati za ní úředního posla Jana Kryštofa Pörinzena se zatykačem, pochyboval však, zda by v místě s tolika vedlejšími právy bylo nevysoké instancii vyhověno, i bude s prospěchem, vyzve-li drážďanské kancléřství pražské císařskokrálovské úřady, aby vinníky chytily. Krom praporčíka, Saalbachové a pacholka běží mu ještě o myslivce Jana Kristiána Schultze, jenž dopustiv se s paní, nastrojil zlý úklad. Kancléřství uposlechlo Bormannovy rady, jenže staroměstský rychtář marně šlakoval kolem šenku při Bruské bráně, kde nebylo ani milostného parku, spoutaného zločinem, ani „fahnenjunkera“ Hempena (11. 12. 1715—13. 1. p. r.).

Mezi vyšehradskou pevností a Opyšem, konovaným obrovitou hmotou svatovítského dómu, byl rovněž hledán římský padouch Antonio Savageri, po italsku všečen černý, mluvící paterým jazykem: kromě mateřštiny a jí příbuzné latiny německy, slovinsky, též po francouzsku. Vylámal věznici liechtenštejského — kterého? — zámku, načez mu nikdo nezabránil uniknouti po sešitých prostěradlech na svobodu. Bohyně zavázaných očí ho sotva najde (27. 10.—3. 11. 1716). Atentát, veliký velmi, nastrojili „stověžaté“ neznámí pachatelé, po nichž spravedlnost bude pátrati v oddíle zločinů, pododdíl travičství.

K cizincům, občas tu vystupujícím, patřil nenáviděný pronárod cikánů. O jejich neoblí-

benosti svědčí krvavým zjevem dvě „dernihromni“ a „puridaie“, dvě panenské a dvě staré cikánky, postižené na levém břehu údělem, jímž se společnost usedlých bránila kočovným vyvrhelům. Nejprve jim uřízli ucho, čímž byly poznamenány, potom ženy podepsaly hrdelní revers, že se pod trestem smrti nikdy nevrátí, načež byly z města vymrskány, majíce království až do konce svých dnů zakázáno (20. 9. 1708). Komu toto jako důkaz malé lásky k lidu „sindiů“ nestačí, tomu budiž na paměť uvedena připomínka místodržících o odvodech, zasláná hejtmanům: kdokoliv může býti assentován, ale s naprostým vyloučením Francouzů a Turků, hlavních nepřátel říše, desertérů, lidí tělesně vadných nebo mravně zpustlých, a nakonec cikánů (18. 10. 1708). Kdyby „romanotšel“, souhrn to snědého národa, chtěl toliko „dorgert“ čili vydělávati věštbou z dlaně nebo se spokojil někde „tšort“ maličkosti, t. j. něco ukrásti, ale kdež! Nedávno vpadl ozbrojenou tlupou do Znojemska a ta, až ji Morava rozpráší, se jistě bude retovati do Čech (9. 6. 1710).

O mimopražských kupcích, přivážejících zboží z různých končin, bylo již promluveno, proto bude k nim navrch připojena krátká zmínka o vlašském Giovannim Bat. Raineriovi, který pro přestupek, odporný kupeckým výsadám, ztratil schopnost ucházeti se o měšťanství (10.—17. 3. 1716), a poněkud obsírněji o Holanďanu Pietru van Beyertovi. U něho

došlo k povědomosti, že hráze přístavů jeho nelesnaté vlasti byly zpevněny kládami českých hvozdů a že z nich snad i roubeny koráby Východoindické společnosti, plavící se k velkým i malým Sundám. Proč jinak by byl mynher nakoupil drva počtem tisíce tvrdých a dvou tisíci měkkých kmenů z polomů mezi pohraničními horstvy Bohemie (21. a 27. 7. 1716). Nizozemec je rozhodně zajímavějším nežli Prušák Laubwitz a Francouz Alanton, kteří se při nevině procházce za Strahovskou branou servali divokým soubojem. Zatím co prvý dopraven s hlubokou ranou ke mnichům Strahova, druhý utekl do asylu novoměstských kapucínů u sv. Josefa (10. 7. 1714). — Mnoho lidí nezvykle znějících jmen prošlo Prahou, ležící na křižovatce mezi východem a západem, severem a jihem, nikdy však tolik najednou, jako přijel-li do středu země dvůr

k pobytu vládců,

při čemž je lhostejno, byl-li to král český, navštěvující klenot své koruny, či cizí potentát, tudy někam cestující. Vezmou-li se k ruce seznamy dvorských družin tří císařů, vládnoucích v prvé polovině osmnáctého století, kolik tu predikátů, jejichž zvuk podnítí fantasií k představě krás Itálie, údolí španělských řek, zasněžených svahů Alp, dálav maďarské pusty

a žhavých končin Portugalska, jež nemajíc vlastního, příliš rozložitého zázemí tvoří jako by předsň zámorských držav.

Kdož ví, kdo z nich dorazil s Josefem I., povýšeným za otcova života na krále sv. říše římské, ke Koňské bráně, když v první červenecový večer dostihl Prahy (1702). Trojí salva zaduněla o sedmé večerní jeho kočárům vsříc, avšak teprve o osmé vládce dorazil k sv. Vítu. Před chrámem čekali naň místodržící, aby ho s jasnou chotí Vilemínou Brunšvicovou uvítali po novomódním zvyku německou orací. Dříve se tak stávalo domácím idiomatem. Vyslechnuvše nudný proslov, jakých již vyslechl na tucty, vysocí hosté vešli do vnitřku katedrály postranní fortnou při kapli sv. Zikmunda, nemohouce ještě postoupit ke svatostánku s Mabusovou Madonou, vztyčenému nad Colinovým hrobem pradědů. Očekával je tu uprostřed infulovaných prelátů arcibiskup hrabě Breuner, jenž novou řečí kázal o radosti Čechie, naplněné plesem nad příjezdem vládce, a přál jak vítězství v boji s francouzským nepřítelem, proti kterému král táhl, tak zrod hojného mužského potomstva. Teď konečně korunovaní manželé směli postoupit pod baldachýnem k hlavnímu oltáři, před kterým se modlili, dokud nedozněl ambroziánský chvalozpěv. Když pobožnost, poslední akt únavné vítací ceremonie, konané po pochopitelné únavě jízdy, dokonána, královští manželé odešli

JOSEPHUS ROMANORUM IMPERATOR
• SEMPER AUGUSTUS •

Portrét Josefa I.

oratoriem Beneše z Loun, spočívajícím na volně dolů visící klenbě, a po dvouobloukovém přechodu do hradních komnat.

Příštího dne (2. 7.) bylo se arcibiskupu hodně dlouho postit, neboť majestáty, po cestě déle odpočívající, vyslechli jeho mši, spojenou s výstavem svátostí, teprve o druhé hodině s poledne. Pro odpoledne byla na program návštěva u hraběte Václava Šternberka v Troji. Sotva se k ní jelo městem a Libní, Královskou oborou bylo k ní blíže a přes řeku panstvo buď přeplaveno na ozdobných pramicích, nebo ji přešlo po zvlášť postaveném mostě. Jedině tak se mu umožnilo projít mezi rostlinnými ornamenty parteru na jižní straně parku a kolem vysoko tryskajícího vodotrysku, ohraničeného neklidným obrysem vyduťtých a proláklých linek. Za ním hosté vystoupili mírným svahek na plošinu terasy, zase s partery, vroubenými i zde řadami kulovitých pomorančovníků a laurů, též nízkých kuželíků z přistřižených stromků, odkud vedlo schodiště, oživené sochami antických božstev, na podestu prvního patra. S její plošiny rozevřel se návštěvníkům zpětný pohled na zdobnou zahradu s částmi, kudy vedly chodby stříhaných křovin s průhledy k uzavírajícím architekturám, nejen plně vyzděným, nýbrž také jen reliefním. Nato, popřáv vyhlídky, hostitel uvedl příchozí do velkého sálu s freskami Abrahama Godina a kde jinde než v prostore, jsoucí oslavnými mal-

bami glorifikací vládnoucího rodu, podána ona kolace, k níž byl Josef s chotí pozván.

Následovaly dny lovů, v Bubenči a Brandýse nad Labem (3. a 4. 7.), kdežto o posledních dvou, pobytu věnovaných, panuje různé mínění. Anonymní písař rukopisné pamětní knihy dá hostům nejprve prohlédnouti relikvie svatovítského pokladu (5. 7.) a po návštěvě Hvězdy i štvanici medvědů v Královské oboře odjeti do říše (6. 7.), kdežto týnský farář Florián Hamerschmidt, stran bohoslužeb jistě lépe poučený, zanesl do „Historia Pragensis“ něco jiného. Pominuv mlčením vše, co po Troji zažito, uznal toliko poslední děj návštěvy za hodna zápisu. Mluví o mši v kapli sv. Václava, při níž volný rytmus chorálu o svatém knížeti rozechvěl zdi sacella. Do hlasů chrámových vokalistů mísil se též hlas Josefův, jenž pěl nadšeně s sebou. Po požehnání arcipastýř ukazoval světským pomazancům Páně relikvie, v kapli vystavené, které oni uctívali polibkem, aby hned nato putovali ke hrobům sv. Jana, Vojtěcha, Víta a Zikmunda. Jdouce od nich kolem svatyňky odchovance kněžny Ludmily, zaměřili znovu ke královskému oratoriu, kde kanovníci připuštěni k polibku ruky. Večer kol šesté následoval odjezd do říše, k obléhané Landavě. Na místo bylo stále marně útočeno a teprve, když se komanda ujal Josef, bylo donuceno ke kapitulaci (10. 9. 1702). Vraceje se od viktorie, vítězný Josef opětně projel hlavou

království, bohatě osvětlenou pochodňovými plameny. Vykonav vjezd u Strahova a přijav oddaný kompliment špiček společnosti, dopravené k „malované“ bráně dvacaterou šestispřeží, spěchal dále do Vídně (9. 11.).

Napřesrok jel po štrece Königsegg, Jindřichův Hradec, Tábor, Sutoměřice, Bystřice, Praha jiný Habsburk, arcikníže Karel, ten, o němž se vyprávělo při událostech, že určen za nástupce odnože rodu, vymřelé ve Španihelsku. Co novotné nejkatoličtější veličenstvo cestoval s početnou družinou a tak na každé příprěžní stanici naň čekalo dvě stě sedmdesát tažných a třicet jezdeckých koní. Přepočteno na šestispřeže, počet zvířat by stačil na pětáčtyřicet kočárů, než ono jich jistě bylo více, neboť ne každému je přiznána čest třípárového potahu. Kolik týdnů před dědicem hispanské koruny harcovali ke „stověžaté“ kurýři s listem, obsahujícím Leopoldovu vůli, aby jeho druhorozený byl vítán s počtami, příslušnými císařskému otci (7. 9. 1705), k nimž komandant Prahy hrabě Daun přispěje potřebným „ex parte militari“. Hrabě by z poddanské přičylnosti milerád vyhověl, není mu však možno. Když skoro všechno mužstvo odeslal do říše, nemůže rozestavit varty, ba ani zformovat parádu na Vlašském náměstí, hořejší to části Malostranského rynku. Nelze-li jemu, vyrukují městští hejtmané s měšťanskými gardami a zaujmou stráž u bran hradebních i Hradu,

nezapomenouce je postírovati na Karlově mostě (17. 9. 1703). Které slavobrány obce triurbia k této příležitosti postavily, o tom panuje malá povědomost, neboť jenom ta, co ji zbudovali Novoměstští, je zvěčněna mědirytem M. Tredla. Měla trojí průchod nestejné výšky, jak klenuty v Praze od dob Scamozziho hradní brány Matyášovy, ve slohu panující módy bohatě vyzdobená bombastickými a lehkou pochopitelnými alegoriemi a kartušemi s mnohomluvnými chronogramy čili štíty, opatřenými nápisy s jednotlivými vyznačenými literami, jichž součtem zjišťován letopočet. V obraze jejího frontonu cválala quadriga Apollinova, vzhlížejícího obdivně k portrétu Karlovi, zářícímu v oblacích, a docela na vrcholu letěla Fama nad zeměkouli, obtočenou stuhou s lichtenou průpovědkou „Imperium sine fine“. Tenkrát nelhala, vždyť habsburské panství, nad nímž slunce nezapadalo, opravdu nemělo hranic.

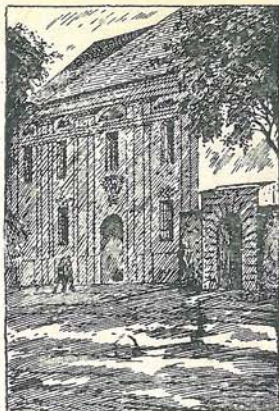
Už se smrklo (22. 9. 1703), když arcikníže přijat hlavou země způsobem, shodným s loňským vítáním Josefa I., ledaže mu u sv. Víta podán k políbení krucifix s částěčkou dřeva kříže, když předtím princ pobožně říkal modlitby na perlách růžence, jedině nevynechav. Láskou k Bohu znovu udivil zítra (23. 9.), při mši ve velechrámu, kdy stále pozdvihoval ruce k nebi, což prý velmi povznášelo srdce přítomných Čechů. Po obědě opět pamatoval na nadoblačné výšiny, ač zápis o jízdě k schvální

návštěvě zázračného obrazu v Bubenči není dosti srozumitelný, neboť kdo tam kdy o divotvorném plátně slyšel? Obrovitě mariánského atlanta neví o žádném, není proto vyloučeno, že písař německy psané kroniky se snad omýlil a napsal Bubenetsch na místě Bunzlau. Domněnce ovšem odpírá repertoár příštího dne, věnovaného pouti za obrazem „thaumaturgae Veterobolessaviensis“, k zázračné rodiče Boží ve Staré Boleslavi (24. 9.).

Pak týden přinesl všedním sledem úterek, znamenající pro pobyt zvláštní směr duchovnosti a světskosti. Metropolitní probošt Josef Daniel Mayer z Mayernů zanotil Karlu mši v kapli sv. Václava, spojenou s lauretánskými litaniami, při nichž se hlasně ozývala králova responsorie „ora pro nobis“. Maje mysl dokonale připravenou, Leopoldův druhorozenec klaněl se ukazovaným ostatkům, které klečmo líbal. Před obědem pozvána metropolitní kapitola k separátní audienci, kdy její probošt květnatě prosil andělské kúry, aby dovedly květ vládnoucího domu šťastně do Hispanie a byly při něm, jako kdys u sv. Václava, chráněného jimi v boji s Radslavem. Karel ujistil amplissimý delším sermonem: zná jejich častokráte osvědčenou věrnost k Bohu, římské církvi a králům, pročez je chce nejen odporučit nejjasnějšímu otci ve Vídni, nýbrž sám je rovněž uchová v milostivé paměti. Příjav ještě podanou Pešinovu knihu „Phosphorus septicor-

nis“ — stojí dosud na policích královské knihovny v Madridě či Escorialu? — a posečkav, až probošt požehnal mísy tabule, zasedl k obědu. Mezi bohoslužbou a audiencí byla nezbytně delší přestávka — či to bylo před obojím? — neboť se říká, že Karel dopoledne, prohlédnuv novou císařskou jízdárnu na Prašném mostě, postřílel v Jelením příkopě několik kusů vysoké, kdežto odpoledne si krátil divadlem, konaným na scéně hradního theatra (25. 9.).

Ve středu král, nepoznavší dosud svého panství, vyslechl mše dvě, ale žádnou v katedrále (26. 9.). Prvá byla sloužena v gotické prostře Věch svatých, od nichž oslavovaný spěchal tajnou chodbou do domu Rožmberků (č. p. 2-IV.). Jejím naduličným zděným přechodem dosáhl románského prostředí sv. Jiří, i goticky sklenuté kaple sv. Ludmily, kde vykonána druhá oběť předpodstatnění. Lov ve Hvězdě a nešpory u sv. Víta (27. 9.), oslava sv. Václava

Hradská jízdárna na Prašném mostě.

v dómu a návštěva u Šternberků v trojském zámku (28. 9.) — rychle míjel čas, pražské zastávce naměřený, a již je tu její poslední den, kdy devatenáctiletý mladík, na kterého čeká v jihozápadním koutě Evropy dlouhý boj a poloostrov a zámořské državy, k němu přináležející, opustí pohostinnou „máti měst“. Přes Slaný, Chomutov zaměří do Lipska a dále za vzdáleným cílem (29. 9. 1703). Přijímaje od stavů šedesát tisíc viatica, dávaného sněmem kyselosládce, netušil, že se k pánům jednou, a k vládě bezmála třiceti let, vrátí.

Nyní následuje několik návštěv, o kterých nelze mnoho povídati. Falcký kurfiřt, jenž přijel pozdě večer do Saského domu, nyní Colredo-Mansfeldského paláce ulice Karlovy (č. p. 189-I.), zdržel se jen přes den, aby třetího s ranním rozbřeskem zaměřil do Vídně (21.—23. 1. 1704). Koně zde pouze vyměnila saská kurfiřtka, spolu polská královna Kristina Eberhardina, rozená markraběnka Bayreuthská, spěchající incognito rovněž k Vídni (30. 1. 1704), a o čtyřdenním přerušení Josefovy jízdy poštou do říše není zatím zpráv (4.—7. 9. 1704). Stejně stručně nutno pojednati o příští návštěvě matky polského krále Stanislava Lesčinského, vypuzeného Karlem XII. Švédským, aby po letech skončil otec manželky Ludvíka XV. v Lunevillu. Josef I. ohlásil příjezd Madame Royale, chystající se na pouť ke hrobu sv. Jana Nep. (5. 5. 1707). Dáma bude na hranič-

ním pomezí Čech uvítána, kdekoliv v zemi hoštěna a zase na hranici vyprovazena, ale nikdo Praze neřekl, koho jest jí vlastně uvítati. Předpokládalo se, že to ví, rozhodně lépe nežli potomek dřevních Pražan, kterému hádanku o královské osobě rozřešil „Der durchlauchtigsten Welt... Wappenkalender“ na rok 1747, Norimberk u Kryštofa Weigla, tabulka CXXI. Jednalo se o Annu, dceru korunního maršála Jana Jablonowského, provdanou za Rafaela Lesčinského z Lezna, jež deset let před synovským usídlením v Lunevillu naposledy vydechla v Chambordu (29. 8. 1727). Zda skutečně u hrobu Nepomukova poklekla, kronikáři nezanegli.

A nyní se konečně praprávnuci dovědí, proč žatecký hejtman pobláznil spěšným listem slánského kolegu, ten místodržitele a z jakého důvodu sem ze saského Marienberku zaměřila ambasáda království portugalského. U gubernia celou věc nějak popletli, neboť hejtmané, jak z dřívějšíka vidno, o ničem nevěděli, třebaš byl císař nakázal vyslance skvěle hostit a zadarmo vézti (16. 2. 1708). Přesto vyslanec, nechťje býti méně ženerosní, všude platil za příprěže, dávaje sedlákům tučné zpropitné, doprovázejícímu ho komisaři se odvděčil darem šesti dukátů, ba když dostihl Prahy, tu štědře pamatoval na městskou chudinu. Místodržící nemohli pána dosti vynachválit (23. 2.). Když odjel do Vídně, bylo o něm chvíli ticho.

Nyní se už také vědělo, proč se vyslanec vydal z Lisabonu na předlouhou cestu. U dvora císařského bratra žije sestra, pětadvacetiletá a tudíž pro svatební závoj podle dobového názoru trochu obstarožná arcikněžna Marie Anna. Ji zvolil portugalský král Jan V. za choť, jež bude s ním ve Vídni „per procurationem“ sezdána. Skutečně, pověst obsahovala v sobě celou pravdu, vždyť císař posílá již itinerář cesty, po níž arcikněžně pojedje za manželem, povinně milným, třebaš nevěsta usnoubeného ani okem neuzřela (29. 6.). Náhodou pojedje do a z Prahy, kam dorazí v polovině července, týmiž silnicemi, dovedšími bratra Karla do Španěl, majíc na stanicích připraveno stádo pěti set čtyřiceti vozníků a čtyřiceti koní jezdeckých.

Teď se rozkazy netrhly. Rychle avisovaly hejtmány bechyňského, vltavského a kouřimského kraje, aby silnice a ulice měst, kudy probíhají, byly uvedeny do řádného stavu (3. 7.). Císař si přál separátního ubytování portugalského a vlastního ambasadora, doprovázejících královnu Lusitanie, nejraději v Eggenbergském, nyní chwarzenberském, Thunovském, teď Toskánském a Šternberském paláci, ale v každém případě poblíž Hradu a v příhodně zařízených pokojích (čp. 185, 182, 57-IV. 6. 7.). Zajglajtnant vyveze děla na obvyklá hradební stanoviště a obstará slavnostní střelbu, jakož i zásobí vojsko, hradní

střelce a měšťanské gardy nutným prachem s luntý (7. 7.). Ačkoliv předpisy stíhaly předpisy, mísotdržící byli bezradni stran „beneventírování“ novomanželky, stěžující si týden před příjezdem císařské komoře do nedostatečnosti hradního nábytku; dlouho jim potrvá, nežli seženou potřebné u různých kavalírů (8. 7.). Zrovna tolik fušky bylo s opatřením zvěřiny, kterou roční počasí skýtá (9. 7.).

Jelikož královnino uvítání nebude o nic horší Karla III. Španělského, bude hodně drahé. Postačí těch patnáct stovek, poukázaných na ně stavebnímu písaři Seilerovi a účtářenskému radovi Janu Václavu Dietzlerovi (10. 7.)? Přijali je v týž den, kdy hradní pokojník byl teprve vyzván vypůjčit špalíry u vrchností a pokoje hosta vkusně vybavit. Stavové povolili nevěště donum sto tří tisíc zlatých, než ona je nikdy nepřijala ve formě mincovaného kovu, nýbrž ve tvaru klenotů. Da-

*Nároží Toskánského paláce,
Hradčanské náměstí.*

rovaný kapitál vplynul do pokladen bratří Palmů, dvorních a komorních zlatníků vídeňských (13. a 17. 7. 1708), těšících se na smluvené termíny splátek. Snad komora, známá co liknavý platič, dodavatelů příliš nezklame.

Znovu nastal vlahý červencový večer a v ulicích, čpících ostrými pachy, se za špalíry vojska nebo gard zase tísní množství radostně vzrušeného obyvatelstva, zvědavého na divadlo nevěstinského příjezdu. Bylo se mu obrnit notnou dávkou trpělivosti, neboť teprve kol deváté děla spustila hromovou muziku, ohlešující vjezd Marie Anny, ihned odvedené do hradních pokojů. Zda je tam již pro ni připraven blahopřejný tisk universitního profesora Thdr. Františka Wölckera S. J. „Protenticon seu votorum corona“ (15. 7.)?

Prvá vycházka arcikněžny mimo obvod zámeckého sídla platila v den sv. škapulíře (16. 7.) malostranským karmelitkám u sv. Josefa, stále se těšícím neztenčené přízni dvora. Marie Anna počila svou přítomností jejich dopolední pobožnost, aby v poledne, sedíc s převorkou Marií Elektou II. à Jesu u odděleného stolu, s nimi poobědvala. Panenská královna chvíli poslouchala, jak jedna z řeholnic předčítá část Písma, připadajícího na dnešek, avšak nevěnovala jí sluchu až do konce. Nudíc se, pokynula jeptišce, aby zmlkla, a zároveň dala konventuálkám znamení k všeobecné zábavě. Jídla, poskytnutá dvorní ku-

chyní, přinášely do refektáře pokorné sestry Marie Josefa a Marie Eleonora, podávající je královnině kraječce, sestře Theoděře. Úkol číšnice zastávala při její majestátnosti soror Felicia Margaréta. Po obědě dcera Leopolda I. setrvala v klášteře poměrně dlouho, patrně se jí tam líbilo.

V souhlase s přísnou řeholí karmelitky ne učinily pro arciknížecí vítání žádných obzvláštních příprav. Jinak klementinští jesuité, obratní režiséři divadel. Vyslechnouc ráno svatovátskou mši, spojenou s pozdějším ukazováním ostatků, vládkyně Portugalců zajela odpoledne k otcům Tovaryšstva Ježíšova, kteří připravili nejjasnější dámě malou komedii. Mluvili-li o malé, tedy jedině ze skromnosti, slušící knězi, vždyť sám titul hry byl sáhodlouhý. Tuto bude uveden zkratkou regestu „Serenissima Gratiarium Unio coram... Josepho I... intra regem Lusitaniae Johannem V. & ... reginam... Mariam Annam... cum Maria Anna limen Pragense tangeret etc.“

V čem spočíval obsah hry o spojení manželů, provedeném před očima císaře, hry, provozené, když noha novomanželky se dotkla pražského prahu? Hemžila se mythologickými zjevy. Jakmile klementinští geniové nabyli povědomosti o chystané svatbě, chystali se k blahopřání. Zatím Bohemia, zpravená Merkurtem o příjezdu nevěsty, spěchá jí vstříc, uve-
douc zapýřenou za všeobecného plesu do krá-

lovství. Diana také něco zaslechla, nerozuměla však dobře Fámě, zvěšť rozhlašující, i dotázala se Merkura, než on, čtverák, si z ní tropí šašky a pro samé hlouposti zapomene vyrozumět Floru. Ta jemná, neznajíc pojmu hněvu, přinese arcikněžně květiny, což velmi zlobí Dianu, kdežto Bohemie nyní prosí Merkura, zda by nezaletěl k Jupiteru a nevyprosil u něho pěkný počas pro příští cestu nevěstinského průvodu. Tímto tónem je hra nesena ke konečné scéně, v níž alegorie království se odporoučí vládkyni vzdáleného trůnu, svolávajíc na panující dům Lusitanců největší míru božského požehnání (17. 7.).

Středa vyznačovala se po dvou mších u sv. Víta s pobožností u sv. Jiří starožitnickým zájmem, projeveným prohlídkou staré části Hradu, po obědě pak konečně následovalo něco, co po vítacích suchopárech znamenalo příjemnou změnu. Medvěd, vypuštěný do lvího dvora, se málo staral o preciosnost dvorského ceremonielu a docela po sprostu bručel a řval, když ho psi před královninými očima štváli. To je zábava, stojící za řeč, sice ne tak vzrušující jako španělský býčí zápas, míní pan portugalský ambasador, ale je to přece hezké, když vzduchem létají chlupy a psi střeva vyhřeznou po ráně tlapy. Rozjaření účastníci divadla by se nyní rádi prošli parkem, bohužel déšť zkažil pohodu a tak arcikněžna bude se svými dámami hrát v karty, dokud ji nezavolají k ve-

černí muzikální hostině (18. 7.). V poslední den pobytu bylo práce na vrch hlavy: dvě mše u oltářů dvorní kaple, audience na rozloučenou s místodržícími, jízda do Bubenče, kde ženská ručka vyhnala několika daňkům život z těla, a po obědě, kol čtvrté hodiny, čekají u hradního podjezdu řady kočárů, které odvezou blahorodou do Slaného, prvé větší štace na cestě za manželem (19. 7.).

Obzvláštních cavyků s Marií Annou nenaděláno a přece „beneventierung“ portugalské paní přišel na slušnou sumičku. Z ní padla skoro celá stovka na muziku, o níž se podělil trubačsko-bubenický cech se svatovítskými hudebníky. Gilda si za svou libozvučnou činnost při vítání a mši, konanou den po příjezdu, napočítala pětadvacet zlatek (20. 7. 1708), kdežto Kryštof Gayer, regenschori dómu, chtěl za účast při muzikální hostině zrovna tolik, kolik dáno jeho sboru za trojí vystoupení, když „stověžatou“ poctil španělský Karel III. Odvolává se na tuto dobu, kapelník nejednal příliš šikovně, vždyt tenkrátě zapůsobil taktovkou třikrátě a dnes toliko jednou, i dostal méně, než oč prosil (50 zl, 20. 7.—5. 9.).

Nebýti Marie Anny nebylo by také došlo k poznání, že ve zdejších palácích bývala slušná zásoba špalířů, povždy vysoko ceněných gobelinů, jichž bylo na Hrad přineseno sedmdesát pět kusů. Nejvíce jich půjčil hrabě Hrzán a metropolitní kapitula, každý patnáct,

o jeden méně dali k dispozici karmelitáni, deset hrabě Stubík, po sedmi hraběnka Thunová a Vratislavová, komorní rada rytíř Jindřich Leveneur z Grünwaldu šest a nejméně, totiž pět, hrabě Valdštejn (4. 9.). Proto bylo i jejich dvormistrům a lokajům povoleno slušné zpropitné, od tří do patnácti zlatek (11. 9.). Po některých úpravách konečného účtu přišel celý pobyt Marie Anny na 3684 zl 26 kr, do čehož započteny pětáctýřiceti zlatkové remunerace účetního rady Jana Václava Dietzlera, stavebního písaře Seilera a účetního služebníka Jakuba Augusta Grasse, pověřených organizací pohostinství. Na Grasse, nejmladšího člena trojice, bylo původně pamatováno odměnou o třetinu menší, ale jelikož pro své mládí užil pracovních štrapací ze všech nejvíce, dáno mu po právu a spravedlnosti stejně (28. 1. a 13. 3. 1711). Rozdíl letopočtů mezi pobytem a jeho konečným zúčtováním je novým dokladem pomalého cvalu úředního šimla.

Jediná poznámka o průjezdu saského kurfiřta a polského krále Augusta II., jenž tudy projel o čtvrté hodině ranní, míře na Olomouc (25. 8. 1718), nalezena v příštích deseti letech. Není pravděpodobné, že by mocní tohoto světa byli tak málo frekventovali obec, k níž vedly hlavní silnice země, než známky jejich přítomnosti nenalezeny ani v rukopisných kronikách, ani ve stozích papíru, zaplněného sděle-

ními, takže bude úkolem šťastnější ruky zaplnit mezeru, tuto zející. Méně šťastná pojedná nyní

a slavnostech,

ač kdysi, když líčila, jak život Prahou šel, se dopustila neprozřetelnosti. Nevěděla, že pero, jemně vládne, načrtá v budoucnu podrobnější statě, laděné na touze tóninu, a tak vypsala hlavní akt, sem spadající, onu slávu, uspořádanou tehdy, když Karlu VI. se narodil korunní princ (3. a 5. 5. 1716). Ve století nebyla naštěstí osamocenou, vždyť i žena Josefa I., Vilemína Amalie Brunšvická, byla oproštěna tělesného břemene žen a oblažila rodinu porodem mladého arciknížete. Leopold I., těše se od včerejška z dědečkovství, okamžitě vyzval místodržitele, aby radost oslavili ne obyčejnou slávou, nýbrž takovou, při níž by poděkovali Bohu (30. 10. 1700). Její přípravy si vyžádaly trochy času, jak ke schystání tří denní iluminace, tak pro program obcí, táhnoucích vojensky ke svatovítskému Tedeu, uspořádanému arcibiskupem Breunerem o svátku sv. Martina, který připadl na čtvrtek (11. 11.).

Nejvíce se průvodem vyznamenali Staroměstští. Postavivše mu v čelo kvartýrmistra městské gardy, ozdobili svůj průvod šesti vedenými páry koní, jistě v bohatém řemení a pod krumplovanou čabakou, pohazujících hlava-

mi s pérovými chocholy před šesti tělesnými myslivci hraběte J. B. Hroznaty z Guttenšteina, jenž pyšně harcoval za prvou částí konduktu. Jemu v patách pochodovaly dvě „lajbjagerovské“ trojice oberstwachtmistra gardy Bohuslava Jana Voříkovského z Kunratic, velícího ze sedla čtyřem kumpaním, děleným podle farských okrsků. Svatojilská, stojící pod komandem Václava Felixe Višnoberského z Goldflusu, měla při sobě šest tesařů, ostatní — od sv. Mikuláše, sv. Linharta a Týna, pochodující za Janem Křt. Allio z Löwenthalu, Janem Kašparem Brandtem a Dominikem Martinellim — doplnily vojsko prvé ze čtvrtí trojměstí na celkem sedm set třicet dva muže. Novoměstští rovněž vyrukovali s nejlepší zbraní, pálíce z ní salvy po dělovém salutu, a Malostranští, mající na Hradčany nejkratší cestu, maširovali na počest arciknížátka v síle šesti set gardistů. Pokud slavnost trvala, zůstaly městské brány uzavřeny. Pro děcko, pokřtěné jmény Leopold Josef Jan Tadeáš Narcis Antonín Ignác Xaver Filip, uchystáno při vstupu do světa tolik slávy a přece nezůstalo ochráněno od nedaleké smrti (4. 8. 1701).

Nově zanotován ambrosiánský chvalo zpěv dvacátého osmého října, když Karel VI. významán po jednohlasé volbě kurfiřtů korunou sv. říše římské (12. 10. 1711), ale teprve na Tři krále příštího roku místodržitelé k ní blahopřáli. Dědictví po Karlu Velikém, té nej-

vyšší světské dignity, dostalo se panovníku právem a po zásluze, neboť není jediného duševního statku, kterým by on, nejmocnější z křesťanských potentátů, nebyl nadán. Locumtenentes spatřují ve volbě velkou útěchu, jejich pánu poskytnutou, jíž sami jsou také účastni. Velmi poníženež přejí blaho, vroucně prosíce Boha, aby požehnal všemožným štěstím, dlouhou vládou atd. atd. Congratulace napsána téhož dne, kdy u sv. Víta zazněly tóny, neprávem připisované organisátoru církevní hudby sv. Ambroži, tentokráte k počtě Karlovy frankfurtské, dva dny před Štědrým večerem vykonané korunovace. Do třetice všeho dobrého řídil regenschori Gayer domnělou Ambrožovu hudbu po císařově korunaci králem uherským v Prešpurku (22. 6. a 3. 7. 1712).

Nyní by měla přijít na řadu sláva kvůli zrodu jediného syna Karlova, jednou již vypsaná, kdy na svatovítské věži zapůsobil odborník v mávání raporem, pokrývač Leopold František Hrdlička, alias Turteltaub. Na výzdobu slavnosti se nedostávalo peněz, i použito stříbra v ceně osmi set dvanácti zlatek, které důlní správa jáchymovská poslala pražskému mincmistru Františku Leopoldu Scharffovi, psanému v tomto případě Scharxst. Částka dávno nepostačovala, pročež bylo nutno ji zvýšit o padesát procent (na 1208 zl 48 kr). O dekoraci Hradu se velmi zasloužil malíř Petr Keck, maluje tabule se znaky a emblémy,

dlouhé kusy s festóny, nějaké desky, které s obrazem zkřížených palem přišly nahoru ke střeše, různé transparentní pyramidy a podobné. Že by konvolut návrhů, uložený při archivním bohatství v budově někdejšího kláštera svatojirského a dotýkající se právě plesu nad novorozeným princem Leopoldem Janem Josefem, něco z Keckovských nápadů obsahoval? Malíř se byl marně namáhal, neboť arciknížátko zemřelo, nedosáhnouc ani věku naplněných sedmi měsíců (4. 11. 1716).

„Král je mrtev, ať žije král!“ — proč by úsloví nemělo platit i pro korunní prince? Tím spíše, je-li císařovna Alžběta Kristina Brunšvická znovu sama druhou. Konsistoř, doslechnuvši se o útězku nejjasnějšího lůna, nařídila schvální bohoslužby na zachování rodičky i toužebně čekaného plodu, spojené s prosbami o šťastný porod. Nebude mše, při které by nebyla vyslovena modlitba za císaře a za veřejnou nutnost dědice trůnu, načež celebující kněz přeříká v téže intenci Otčenáš a „Ave Maria“. Od nynějška bude až k rozevření útroby matky svátost oltářní bez přestání vystavena, střídavě ve všech pražských chrámech, a při ní budou dopoledne, neméně odpoledne zpívány litanie (od 24. 1. 1717). Letošní pověst o útězku lhala, ne však napřesrok, kdy popsaná opatření byla znovu nařízena a zase marně (9. 2. 1718). Z mateřinského života vystoupila na svět arcikněžna Marie

Anna, budoucí manželka prince Karla Lotrinského (14. 9. 1718).

Kdykoliv císař někde porazil nepřítele, ať na jihu Turka nebo na západě a ve Španělských Francouze, po každé „resolvíroval“ novou oslavu, konanou neměnnou formou. Zajglajntanti vyvezli střelbu na hradby, arcibiskup sloužil děkovnou mši a vojsko vyrukovalo, stejně vojenské a úřední špičky, ty se také blýsknou. Karlova vítězství u Saragosity (1710), poblíže Cordoby (1712), kde ukořistěna celá pakáž a artilerie nepřítelova, říjnový pád Temešváru, vyhnání machometánských modloslužebníků z Bělehradu — vždycky bylo slaveno stejně a nebylo jinak, když „máti měst“ děkovala v srpnu za šťastně smluvený mír s Portou, podepsaný v Požarevaci (25. 7. 1718).

Děkovnými bohoslužbami za viktorie a za rodinné události dospělo líčení ke slavnostem církevním, vzývajícím Trojjednost krom každodenní pobožnosti. Prozřetelnost uprošována při jubileích, procesím, když nastalo velké sucho (18. 5. 1708) nebo když triumfium se dovolávalo přímluvy některého světce, obyčejně o dni jeho svátku. Velká úcta vzdávána mornímu patronu sv. Rochu, jehož svatotomášské bratrstvo, po každé mluvíc o své chudobě, žádalo komoru o dvacetizlatovou almužnu, jíž mu bude umožněno vybavit slávu s příslušnou nádherou (20. 1. 1709). Největší úctě se těšival sv. Václav, slavený mimo zářijový svá-

tek i počátkem března (4. 3.), a to od doby, kdy panna Polyxena ze Šternberka založila při malostranském farním kostele procesní fundaci na paměť přenesení těla sv. knížete (1706). Chudá svatyně neunesla všech nákladů pouty. Kde by byla sehnala na pochodně, svíce, muzikanty, květiny a jiné potřeby! Její procesí vodil svatovítský probošt, jeho se zúčastňují místodržitelé, všechna gymnasia a cechy s prapory, i nezbyvalo české komoře než chtít nechtíc podpořit slávu almužnou pětasedmdesáti zlatek (24. 2. 1709).

Někdejší převoz mučednickova těla do Prahy provázely prý zázraky, důkazy to Václavovy svatosti. Hlavní z divů nastal v místech, kde na rohu Nerudovy ulice a hořejší části Malostranského rynku dosud stojí zrušený farní kostel, knížeti zasvěcený. Potah, vezoucí pozůstatky, se tu zastavil a nehnul vozem, dokud vězňové, úpějíci v žaláři, nepropuštění. Rada Menšího Města, zmiňující se o mirakulech převozu a dávném, ve dnech kacířství zapomenutém zvyku propouštění v den památky jednoho z nešťastníků, odsouzených k smrti, byla ochotna zvyk obnovit, než místodržitelé nebyli návrhu nakloněni, jelikož právo udíletí milost přísluší jedině králi. Podle toho dopadlo i Josefovo rozhodnutí, jež z jistých, ale neudaných důvodů žádost odmítlo (23. 1.—26. 2. 1711).

Po převozu Václavova těla vzpomínali novoměstí Hybernové irského apoštola sv. Patrika

(16. 3.), při čemž jim jednou kázal budoucí opat Strahova P. Marian Herrmann na thema „Miles Hybernus ... Thaumaturgus Hyberniae“ (1703) a po druhé člen téže kanonie P. Anselm Karel Světelský, jenž svému kázání vepsal v čelo „Cornu salutis in domo David“ (1706), tu i tam v kostele neposvrtného početí P. Marie, přebudovaném teď na hlavní celnici. Květen ještě nemíval zasvěcené památky zpovědníka královny Žofie, zato do nejkrásnějšího údobí roku spadal pohyblivý svátek Božího těla, o němž stavební písař Seiler budoval v nádvořích Hradu oltář, po každé nákladem dvaceti pěti zlatek (27. 5. 1709). V listopadu karmelitáni Malé Strany nikdy nepominuli slávy P. Marie Vítězné, která svou pomocí přivodila smutnou viktorii bělohorskou, a vždycky k ní inkasovali třicet zlatek z komorních prostředků (8.—18. 11. 1708), kdežto po památce neposvrtného početí P. Marie rektor a celá universita odpřísahali, vyhovějíce císařskému rozkazu, v Týně dogma „de asserenda eiusdem immacula conceptione“, požádavše dříve místodržící, aby jim k tomu určili den (9. 12. 1709).

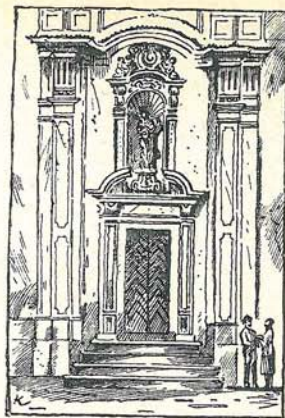
Kromě těchto, dále trojích hlavních a množství zasvěcených svátků docházelo k občasným slávám, třebaž když hradčanští kapucíni ozdobili nákladem vévody Filipa z Lobkovic průčelí svého jednoduchého kostela P. Marie Angelorum stavbou k počtě Felixe z Cantalicie,

vyznamenaného právě korunou svatosti, slavo-
bránou, skoro zcela zakrytou dubovým listím
(1713). Na jejím vrcholu, pod skupinou Troji-
ce a nad znakem rodu Albani, z něhož pochá-
zel vládnoucí papež Kliment XI., s přidány
klíči sv. Petra a pod tiarou, byla postavena
zkroušená postava světce, který jako by se ve
své skromnosti lekal všeho toho, co se na osla-
vu jeho osoby dalo. Níže, ve středu druhého
patra stavby, viselo mezikruží, nesené andílky
a rozdělené na třicet jeden díl, vpravo pak
zosobnění slunce či nebes ukazovalo na díl
dvacátý druhý, snad datum svatořečení. V le-
vém výklenku umístěna personifikace země.
Střed prvního patra zaujala druhá socha sv.
Felixe, stojícího na zeměkouli, jež se vznáší
v oblacích, od něho vlevo nalezla své místo
alergie chudoby, vpravo bohatství či hojnosti.
Přízemek vyřešen dekorátem jako nezdobné
loubí, jedině nad středním průchodem, naléza-
jícím se v ose chrámového portálu, visela bo-
hatá kartuš s aliančním znakem Lobkoviců.
Netřeba podotýkati, že římsy, jakož i para-
pety pater, byly bohatě posázeny vázami, ho-
řícími flambony, nápisovými štíty, festony,
andílčí drobotinou a ostatními prvky barokní
dekorace. Vzhled této příležitostné stavby byl
zvěčněn lavírovanou perokresbou Christiána
Luny, reprodukovanou mědirytem Jana Fran-
tiška Fischera.

O glorifikaci kapucínského sv. Felixe bylo

již dvakrát psáno, po každé s nesprávným
vřazením o rok dříve. Vinen tu není
autor, nýbrž Luna, jehož kresba slavo-
brány tvořila součást sbírek P. Alfonse
Alexandra Novotného, převora premon-
strátského kláštera v Jasově. Zuřivý sběra-
tel nechtěl ji věnovati tam, kam pat-
řila, toliko ji pod nejnemožnějšími zá-
rukami půjčil ná-
vštěvě, která po třikrát sečetla chronogram
díla a vždycky se dopočetla letopočtu 1712.
Teprve nyní, znovu zjišťujíc datum na rytině,
shledala, že Luna zapomenul vyznačit v pod-
pisu kresby jednu římskou jedničku.

Vnitřek chrámu také zdobíván, slavil-li kněz
svou primici, jíž František Žák z Radobýlu
použil k rekomendaci komoře. O svátku sv.
Jana Křt. bude u novoměstských voršilek slou-
žit svou panenskou mší (24. 6.), pročež s po-
vinně poníženou reverencí prosí, aby finanční
úřad země ke cti Boží, jeho a matky, i celého
příbuzenstva mu prokázal dobrodiní účasti při
bohulibém díle, jemu, jenž z ponuknutí Du-

Kostel voršilek na Národní tř.

cha sv. se věnoval světskému kněžství. A kdyby snad na komorních statcích bylo uprázdněno beneficium, ne lecjakés, nýbrž lepší, tehdy by o ně náramně prosil (18. 6. 1711). — Je nesporno a nepochybně, že slavnosti dobře zabavovaly, než neméně zábavy skytne za několik krejcarů útraty pobyť

v kavárně,

v prostředí to, jež přesvědčí, že historik, vyčerpavší domněle všechny prameny, zřídka kdy bývá se svou prací do nejzazších konců hotov. Za čas se objeví nové zprávy, doplňující prvé nebo nutící zaujati k předmětu studia odlišný postoj. Ne, Armen Georgius Deodatus Damascenus nebyl prvním pražským kavárníkem, neboť chystaje se zřídit kavárnu, nadanou dvorskou svobodou, vzbudil odpor čtyř místních „kafesidrů“, bohužel nepodepsaných. Nemohou a nechtějí, jsouce měšťany, připustit mezi sebe osobu neměšťanskou a cizím sluncem ožehnutou, hlavně ne teď, kdy čas oblažil válečnou konjunkturou, nesa s sebou rostoucí daňové břemeno. Staroměstská rada beztak hledí nepříznivě na vzrůstající se živnostenský obor, při němž vzniká častá noční výtržnost. Jinak ovšem bude, přijme-li Damascenus městské právo k sobě (17. 11.—22. 12. 1707).

O kavárenském životě poučil místodržitele novoměstský hejtman František Ferdinand hrabě Berchtold. Pánové jistě vědí, jak se kafehausy, čepující kávu, čaj a čokoládu, v posledních letech rozmnožily. Sama o sobě je to celkem slušná živnost, ale nutno upozornit, že v kavárnách vznikají četné nepřístojnosti, jichž se dopouští urozená i neurozená mládež a také lidé zralejšího věku, nemající nároku na omluvu mladistvou lehkomyšlností. Kolik tu vzniká nevídaných přátelstev, z nichž pochodí těžké zlo, škoda a ošklivá neřest, zde padají karty s hlučným pleskotem na stůl, tága míří po slonové kouli, kutálené na zeleném sukně „pigliáru“, kostky suše klepou v michacím pohárku, honíce prohrávané stovky semo tamo mezi měsči, a návštěvníci jsou ofiltirováni. Pěkná živnost, sama o sobě slušná, jen co je pravda! Zrovna jako zmíněné stovky létají od úst k ústům kletby, jazyky vedou nestydké řeči, chlubíce se znalostí nemravných průpovědek, čím šfavnatějších, tím lepších a více řehotu způsobujících, a pak přijdou na řadu hádky s následnými rvačkami.

Ano, v kavárnách, odkud pochodí všechno pohoršení, bývá do půlnoci neřádne, neřestně působeno. Nedávno dal jeden kavárník do loterie figuru ženské, svrchovaně neslušně obnažené, o to neslušnější, že jsouc zhotovena z vosku dokonale napodobovala teplou pokožku; ať se jejich hradské milosti raději ani ne-

ptají, v jakém tempu šly losy na dračku. Necudní mužští, na každou nahotinu zrovna posedlí, jdouce po ní co moucha na med, si je s horlivostí, lepší věci hodnou, rvali násilou z ruky. Taková neřádstva, miní mravokárný hejtman k jejich milostem, podezřele rozzářeným satyrským úsměvem, jsou urážlivě nařízena proti božskému majestátu. Nebylo by divu, kdyby prozřetelnost postihla spravedlivým hněvem celé království a jeho hříšnou hlavu. Nakonec Bechtold resumuje: kavárny odvádějí od studia a svádějí k nepravosti, jež nejen kormoutí srdce nešťastných rodičů, nýbrž určitě způsobuje ztrátu věčného, ba někdy i časného života. Tahle instituce nikdy nebyvala a přece se žilo (29. 12. 1710).

Kažte flamendrům, jdoucím alejí hříšných příjemností rovnou do pekla! Jejich uši, raněné hluchotou, nevnímají varovného hlasu. Lehkomyslníci raději dále hrají, odírajíce se navzájem, zase vzdychají, kdyby jim tak štěstí sedlo a oni získali v loterii tu nahou dívčinu, tvořící pravděpodobně stále obnovovanou součást výher. Hořejší stíznost Berchtoldova mnoho nepomohla, vždyť po třech letech zasílá novou, opakující skoro týmiž slovy prvou, aby žaloval na prostředí, kde ďábel zle, ale s úspěchem vládne (21. 2. 1713). — Zábava u kafešidrů vyžadovala od účastníků součinnost, nejméně hubou, naproti tomu bylo se návštěvníku chovati

trpně a mlčky pozorovati, čím aktérští komedianti hledí dosíci potlesku jeviště. V údobí, jež je scénou knížky, prýští zprávy o Thalii nápadně spoře. Není jich ani v dřívějších zpracováních. Každý, kdo o zdejších divadle pojednával souborným přehledem — Hýbl, Stankovský, Teuber, Vondráček, Port — těžko překlenoval zející mezeru, rychle spěchaje k Fuxově korunovační opěře, opěvující stálost a sílu, kdy je zase o čem vyprávěti. Aby pak v tomto líčení nevznikla cesura pomlky, budou sem zařazeny objevy jmenovaných autorů, chudě obohacené o nehojný nálezný detailů.

Natrvalo zarazila Thespidova kára v Praze na Poříčí, kde tvrdočelný hrabě František Antonín Špork vyvedl v zahradě svého, do Hyberské ulice hledícího paláce domáci, veřejnosti přístupné divadlo, jež zahájilo činnost o hraběcích jmeninách (4. 10. 1701). Působnost tyátru mrzutě uznamenal soukromý operist Giovanni Federico Sartorio, hrající jednak na Malé Straně, jednak ve staroměstské Staré rychtě ulice Rytířské (č. p. 404-I.). Z jeho repertoáru je známa zpěvohra s hudbou Bartolomea Bernardiho „La Libussa, drama per musica“, s nezvyklým historickým dějem: u Libušina dvora meškal markomanský kní-

že Příbyslav, krutě pronásledovaný generálem Rosalbou, pročez se skryl v převleku zahradníka a pastýře Dorinda; ospravedlniv se z nařčení protivníkovy, kníže získá ruku české vládkyně a zavržená milenka Rosalbova stane se ženou Fernanda, velitele tělesné gardy Libušiny. Spisovatel libreta, nadaný fantasií, která předčila fabulační schopnosti Václava Hájka z Libočan, rozvinul intriky a idyly děje ve třech jednáních (1703). Po roce Sartorio uvedl na jeviště vlastní výtvar „La rete di Vulcano, burletta drammatica“, o síti Vulkanově, jíž bůh podsvětí lapil nevěrnou Venuši, stulenou do náručí Martova.

Sartori, maje koncesi výhradně na zpěvohry, se neustále škorpil se šporkovskými komedianty, obviňuje je, že hrají bez koncese. Sám také nejednal v souhlase s povolením, neboť dával i činohry, k nimž nebyl oprávněn. Přesto se mu zvlášť dobře nevedlo. Konkurence cizích komediantů, pronikajících k Vltavě, je čím dále tím větší a neodbytnější. Kdyby směl hrát docela sám nebo alespoň v určité, pouze jemu vyhrazené večery, pak by si hodně pomohl z dluhů (5. 1. 1705). Spor se vlekl utěšeně dále, neboť Sartori měl nový důvod ke stížnému zákroku. Nikdo by nic nenamítal, baví-li Špork sebe a hosty vlastními umělci, jenže hraběcí komedianti vylepují, nevyžádavše si k tomu dovolení, vyhlášky na nárožích, zvouce jimi ke svým produkcím každé-

ho, kdo zaplatí. Věc byla o to horší, že ve svém počínání pokračovali i po zákazu, načež dva ze šporkovských historionů byli na novoměstské radnici zavřeni. Vymlouvali se, že jako hraběcí služebníci museli jednat po pánově výslovném přání (13. 10. 1707).

Na špatné obchody neméně nařikal Jan Jiří Hesse, a to memoriálem, určeným pro nejvyššího kancléře Václava Norberta Oktaviána hraběte Kinského, jenž se snad ještě ráčí upamatovati na milostivé povolení, dané Hessemu pro hry v sále malostranských Lázní (č. p. 286-III.). Od toho termínu uplynul zcela krátký čásek, kdy vysoce postavené osobnosti znaly jedinou zábavu, spočívající ve šlitáčích a tanečním veselí. Málodky zašly do stánku Mus, čímž divadlo nemohlo při příjmech, o hodně menších výloh, spláceti dluhy (19. 2. 1711). Není známo, zdali kancléř, slitovav se, komediantu pomohl, stejně jako pranic nepronikne do dnešní veřejnosti o pražských pobytech společností Bruniusa a po ní Reinhaasovy (1715). Kromě Stankovského není o nich zmínky. Později je ještě zmíněn benátský organista od sv. Marka a skladatel asi dvaceti oper Antonio Lotti, než ten patří spíše do Prahy „Temna“.

Novými budou dvě nepojmenované bandy, zvolivší za působiště Starou rychtu. Prvá velmi pohněvala konsistoř, neboť hrála ve smutku adventu, lživě předstírajíc, že má duchov-

ní svolení pro ony čtyři týdny, kdy církev, stavíc veselosti, doporučuje světu se modlit za odvrácení válek a morů, jinde zuřících, a nepřihlížeti marnostem divadel. Duchovní páni velmi ukřivdili komediantům, neboť proti hercům bylo postupováno podle loňské, ve Vídni obvyklé praxe, kde theatrum mimo velké a výslovně stanovené dny připouštěno ještě čtrnácte dnů po sv. Kateřině. Tak to byli locumtenentes posledního října dekretovali (5. až 22. 12. 1710). Po druhé vzbouřila místodržitelskou žluč obec Starého Města. Pánové byli ze závažných důvodů odmítli dvě herečnická kompanie a komuna, aniž se koho otázala, dovolila třetí rozhrnovati gardinu v rychtě. Městská rada se omlouvala, že se nejednalo o představení se živými personami, nýbrž pouze o malou hru Polichinella, tedy Kašpárka, jak bývá často provozována v soukromí. Takové produkce, zrovna jako tance na provaze, šermířství, ukazování divé zvěře a podobné atrakce vždycky spadaly do kompetence magistrátu, o to spíše, když starorychetská budova je divadelním účelům co veřejné místo odedávna věnována. Nedopustila se tudíž obec žádného vědomého prohřešku a prosí, aby byla při navyklé zvyklosti ponechána. Ne, locumtenentes nevzali ohledu na přímlyvu hejtmana obce, nevyhověli, alebrž vyhradili rozhod o udílení divadelních licencí sobě (16. 2. až 14. 3. 1713).

Tím se spisy nestaly po stránce podívaných o nic obširnějšími, nemajíce v sobě zpráv ani o komediantech v dnešním slova smyslu. O jednom jediném se zmínil farář Florián Hammerschmid. Velmi ho zajímal žravý mladík, který polykal kočky i s kožešinou, kameny, plátno a látky, nestravitelné normálnímu žaludku, tím více, když mladík si takto nepočínal z bujnosti, ale z nutnosti, způsobené nezřízeným apetitem. Dle vlastního udání byl synem pastýře, který jednou přinesl domů na půl rozsápanou ovci, vyrvanou z tlamy vlka. Choť ovčáka, chodící s útězkem, dostala způsobem těhotných nepotlačitelnou chuť na kus syrového masa a krátce potom porodila Hammerschmidova artistu žravosti, jemuž pozřené kameny působí v břiše hodný hřmot. Nevěříte? Pak se dotázte velebného rektora arcibiskupských alumnů v semináři králova dvora u Prašné brány, farář ho zahlédl mezi diváky (1701). Kdo potřeboval napínavější, krev rozpalující zábavu, šel jednoduše do pražského okolí

na lou

a tam dosáhl nejkavalířtější zábavky. Přítomnost se usměje naivnosti, která by šla k Dianině službě do Vršovic, Strašnic nebo Podola a přece bývaly tyto končiny, obsahující vesnice uprostřed polí, hojně zabydleny svo-

bodnou faunou. Nejen zajíci, koroptvemi nebo daňky v Královské oboře či jeleny v Jelením příkopě a ve Hvězdě, nýbrž různorodější zvířenou, o níž poučují seznamy škodné, za jejíž odstřel v královských revírech komora vyplácela mysliveckému personálu odměny. Soupisy úlovků, podpísované pražským fořtmistrem Janem Paravicinim de Poly a schvalované rozumem stavebního písaře Seilera, uvádějí za několik let (od 15. 9. 1707 do 31. 12. 1714 a v r. 1717): 1 vlka, 538 lišek, 16 tchořů, 26 kun, 1 orla, 482 jestřáby, 271 krahujce, 8 výrů, 217 sov, 10 volavek a 1952 straky. Za poslední dáváno nejnižší odstřelné (1 kr 3 den.), více za lišku a výra (11 kr 3 den.) a nejvíce za vlka (1 zl).

V témž poměru oživovala okolní nivy a lesíky zvěř lovná, pročez srdce, hořící nimrodskou vášní, nezřídka propadalo hříchu pytláctví. Josef I. věděl o lesním pychu, jenž se v království rozmohl téměř na loupežnictví. Nařídil sice nejvyššímu lovcímu Oldřichu Felixu hraběti z Lobkovic, aby vinníci byli ve všech případech co nejpřísněji vyzkoumáni a potrestáni (26. 8. 1707), ale co naplat! Muži začerněných tváří stříleli vesele dále. Hajní také nechytou každého přestupníka. Když přece, tehdy císař, máje co naruživý lovec kus smyslu pro hřích, páchaný v tichu zelenavého příšeří, měnívá trest mečem na hrdle v mírnější pokutu vymrskání, spojenou s exilem z krá-

lovství. Nedávno polepšil tak ortel smrti Martinu Šourkovi, alias Charvátovi (15. 10. 1709).

Proti pytlákům, kořisticím v pražských zeměpanských revírech, vystoupil kdys již Leopold I., zakázav nepovolaným všeliké manipulace se smyčkami, pastmi, též železy, ba sprostý lid vůbec nesmí vstoupit do lovišť s flintou v ruce, jinak propadne pokutě deseti kop grošů (24. 11. 1680). Sotva kdo čítal novoměstského pana Václava Frischmanna z Ehrenkronu k sprostotě opovrženého stavu a přece jmenovaný pokutu klopil, když předtím prokázal, že se také dovede chovati nevychovaně.

Důkaz o tom podal fořtknechtu Josefu Jordánovi, strahujícímu ve strašnickém revíru krále (6. 8. 1711). Hajný, pojížděje po mezích nesklizených a po strništích posečených rolí, dospěl do blízkosti Hrdlořež, když tu pojednou, směrem od vsi, padla střelná rána. Pobídnuv koně do ostřejšího klusu, myslivec zarazil u pastýřů, potom u šenkýře Jiřího Burdy, aby se obojích vyptal, kdo a kde střílel. Uslyšev, že pan Frischmann, nastoupivší před chvílí návrat ku Praze, fořknecht rozhoupal služební rosinantu a hnal ji silnicí za střelcem. Dostihl ho u Olšan a v oblaku prachu, zahalujícím těžkopádnou kalešu, v níž krom přestupníka seděl signor Duodeci, dvě dámy, tolikéž služebníků a kočí. Zaraziv vozidlo, Jordán počal s energickým výslechem stran úlovku, ale to si dal! Pánové vyskočili z kočáru a jako

sršni se vrhli na tazatele, jenž se od nich dověděl, že je psem, šelmou a zatracencem. Zároveň hroženo mu tasenou zbraní, které se hajný nelekl, vždyť ji má také po boku. Ostatně, nebude-li jeho dotazu vyhověno, počká na společnosti u brány, kde stráž napomůže hájenské povinnosti. Vřískající ženské, vidouce záblesk kordů, sebraly Frischmannovi zbraň, kdežto Duodeci, nechav korduláče, vskočil do vozu, z jehož korby vytáhl zastřelenou husu. Tak, tady má hajný tu hledanou kořist; kdyby nevěřil, bude mu hozena ve tvář. Nechav násilného panstva, Jordán udal příhodu fořtmistru Paravicinimu a ten žaloval.

Frischmann, jehož zastoupení převzal výmluvný advokát Eliáš Blazia, popíral species facti. Srážka se udála docela jinak, než jak ji fořtknecht vylíčil. Jordán to byl, kdo nazval pána revírním zlodějem, ač obžalovaný nepotřeboval Paraviciniova povolení ke střelbě, vždyť do revíru, nehledě k osadám a veřejným cestám, nohou nevstročil. Koupiv novou pušku, vyzkoušel ji v Hrdlořežích na huse, zastřelené u pivního sklepa — zde je písemné svědectví šenkýře Jiřího Burdy, Pavla Divokého a Václava Sádla, že svatomartinský pták skolen „blíž gedny Sswestky“. Byl byl zkušební úlovek hajnému ukázal, Frischmann dostal od něho nectně vynadáno a docela bez příčiny, zající a koroptve přece nejdou za bílého dne do osady, leda by si první oblíbili společenství

psů a druhé se puntovaly s kočkami. Novoměstský hejtman Berchtold, vyslechnuv obžalovaného pána, napsal o incidentu dlouhou relaci, obviněnému málo příznivou. Byl pro jeho pokutování ve smyslu leopoldinského ustanovení, a místodržící, chtějíce stanovit odstraňující příklad, s hejtmanem bezpochyby souhlasili (6. 8.—22. 10. 1711).

Člověk zlé vůle zřídka uposlechne dobrotivého slova, hlavně je-li chudý, kdy na něho platí podle dobového názoru jen přísnost. Proto Karel VI. vydal ve dnech moru — jako by nebylo důležitějších zástojů! — dva tištěné, týmž datem označené patenty, pojednávající o pytláctví (31. 8. 1713). Nejvyšší jagrmistr Čech byl referoval, že od několika let a netoliko v císařských revírech, nýbrž také na panských, zvěře zlodějství natolik vzrostlo, že nejvyšší kratochvilní „regale“ čili královské právo je tím znamenitě uraženo a ztenčeno, ba lesnický personál už ani životem není jist. Pytláctví, vyvinuvší se na svobodné zlodějství, nezamezily předpisy císařského otce, pročez: kdyby lenošný, pod větvemi mlází či mezi kmeny vzrostlých stromů přistižený pytlák se postavil na odpor a rasil, takový smí býti na místě zestrělen; jinak, byv zatčen, pocítí nejostřejší přísnost soudu a při druhém dopadu ztratí bez milosti hrdlo. Každý šenkýř ihned ohlásí osobu, z pytláctví podezřelou a u něho se zdržující, načež vrchnost nebo krajský úřad, na-

leznou-li při ní něco, co by budilo podezření z přečinu, třebaš pytel k přenosu zvěře, ji zavrou. Udavač dostane odměnou třicet zlatek, ale kdo by pytláctví přichraňoval, dá tolikéž v pokutě. Myslivcům je dovoleno okamžitě stříleti po shromáždění pytláků, ovšem budou-li utíkat, nesmí jich skolit, nýbrž nejvýše ranit. Po této stránce jde vždycky o duše spasení, i nutno fořtknechtům dokazovati, že u nich nastala nezbytná potřeba sebeobranu.

Druhý patent jednal o ochraně zvěře. Obzvláště tam, kde se myslivost řádně nezachová, je vysoká, červená i černá, obyvatelstvem proti všem honebním pravidlům mimo obvyklý čas zlodějsky porážena. Nutno tedy znovu postavit najisto: jeleni, počínaje desateráky, budou střílení od sv. Jana Křt. do sv. Michala (24. 6.—29. 9.), laně od poloviny října do konce prosince, srnky vůbec nikdy, zato srnci po celý rok a černá od polou října do sv. Tří králů, načež bude do hromnic šetřena, jsouc po celý masopust lovci přána. Neuposlechnuvšímu hrozily těžké pokuty: jelen ho stál čtyři sta míšeňských kop, černý kus přišel na polovinu, srna na padesát, v případě nedobytnosti otevírán mu žalář na tři až šest neděl a myslivost stavena od šesti měsíců do celého roku. Denunciant shrábl třetinu trestných peněz, zbytek připadl nejvyššímu lovcímu na platbu útrat, byl-li vinník přistižen v císařském nebo s ním sousedícím revíru, jinak komo-

ře. Vlčí jámy, velmi škodné zvěři, jsou pod pokoutou pěti set kop znovu stížený zákazem, krom velkých, daleko od silnic ležících a horských revírů. Vlk, to zvěři, bravu, ba i člověku lítě nebezpečné hovado, musí býti vyhuben, i povolují se jeho jámy ve vlčích zahradách, opatřených úzkým vchodem, jímž zvěř neprojde, a znamením, uvedeným úřady ve všeobecnou známost, v nepřístupných pak lesích nikdy na „vexlech“ a křižovatkách silnic. Nastane-li někde potřeba jam, bude zjištěna zvláštní komisí, která ustanoví jejich počet a ohlásí je místodržícím.

Nehledě ke Královské oboře, Hvězdě a příkopu jelenů, dosavadní odstavce se málo týkaly Prahy s okolím. K ní se spíše vztahovaly paragrafy, dovolující železa v bažantnicích a při domech, kam se nezřídka vloudí nízká škodná, tedy lasička, tchoř, jezevec a liška, ale ne aby komu napadlo klásti ve vinicích, na jmě pražských, zaječí nebo koroptví oka. Selský lid, mlynáři, vinaři, neméně svobodníci nikdy nebudou vlastnit pušky, než u „máti měst“ a hlavně v Šárkách s jejich vzdálenými a o samotě ležícími vinicemi se ručnice nepoborou. Jinak platí o zbraních rubrika litery Q 58 až 65 obnoveného zřízení zemského, při čemž nutno upozornit, že pražská loviště jedině k nejvyššímu obveselení sloužíávají. Mlynářům s vinaři zůstala povolena prostřední netažená karabina, avšak nikdy bandytká ne-

boli bouchačka, „ona tegná, nenadála a lidskému životu aukladně sskodliwá zbraň“. Pátý odstavec veřejné vyhlášky ukládal tržním inspektorům, aby bděli, neprodává-li se zvěřina v zakázaný čas, šestý uvedl ve známost slib stavů, sousedících s císařskou houbou, užívati tenat s velkou mírností, aniž budou zvěře, určené k zmnožení zeměpanské veselosti, na svou půdu vábit, sedmý konečně stanovil, že kromě myslivců a stavovských osob „žádný sebe podle způsobu mysliwecského w zeleny barwě, s přiwěssenjm mysliwetské trůbičky a hyrssfengru se nessatil“ a tři poslední neobsahovaly nic zvláštního. Publikace obou patentů byla znovunařizena ještě dvakráte (17. 8. 1716, 22. 3. 1717), než pytláctví nevydrželo dodneška.

Dávno před velkým morem strkali hlavy dohromady staroměstští měšťané Vilém Erben a Jan Pavel Student, radíce se o obchodě, vybudovaném na pytláctví. Ne o nepoctivém, kdežpak, ale o docela řádném, jehož důvody a organisaci vyložili místodržícím, když rána, dopadnuvší morem na trojměstí, poněkud umírnila svou zuřivost (26. 2. 1714). Celý svět prý zná české bohatství na pernatou a chlupatou zvěř, z jejíhož lovu by plynul velmi slušný zisk, nebýti pytláckých krádeží. Leckterýs kavalír má revír načisto vymetený, takže, chce-li dosíci opaku, je nucen vydržovati četný lesnický personál, bez přestání ohrožovaný škůdci na životě. Aby kdekdo získal možnost laci-

no nakoupit pečínku, ztloustlou na bujném žíru mýtin, otevřeli by oba měšťané zvěřinářský obchod, ale jenom tehdy, dojde-li ke splnění několika nezbytných podmínek. Vrchnosti by se musely rozhodnouti prodati jim celý odstřel za mírnou, roční smlouvou předem stanovenou cenu. Druhým předpokladem by bylo zastavit handl všem, kdož ho v triurbu a na jeho vedlejších právech se zvěřinou provozují, též ženám mušketýrů a prodavačům na velkém rynku, nehledě k tržbě drobných ptáček. Pak by šlechta měla i v létě čerstvou srnčí kytu, aniž by za drahé peníze byla nucena posílati pro ni k překupníku, jenž nabyl zboží za pár krejcarů od pytláka. Je zřejmo, že závod navrhovatelů, jsoucí obecnstvu k velké výhodě, by zarazil lesní pych. To alespoň tvrdí compagnie Erben et Student, než i když místodržící obchod povolili, o čemž není ve spisech ani slova, pytláctví tím nezbaveno praxe málo kalého řemesla.

Hlavním císařským lovištěm poblíže Prahy bývala Královská obora, kam od Hradu vedla lipová alej, počínající někde za Bruskou branou. Zvěře se tam páslo veliké množství, takže sklizeň sena, nastal-li suchý rok, pro ni nestála. Tehdy tráva nestála za pot sekáčů, bude proto lépe ponechati ji na stojato, dokud nespřehne, než ani potom jí nebude dosti, a bylo by doporučitelné, kdyby pan nejvyšší lovcí kázal nejméně sto kusů odstřelit (21. 6. 1708).

Tím by se také zmenšila potřeba soli, daňkům sypané, k čemuž je obvykle třeba čtyř beček, kus po deseti zlatkách a dvaceti krejcarech (5. 10. t. r.). Kvůli odstřelu danielů nastane ještě spousta úředních jednání a kyselostí, nežli k němu opravdu dojde, a sena bude vždycky málo, hlavně užírají-li píci dvě krávy oborníka Kryštofa Antonína Kunze. Drží je spravedlivě počítaných patnáct let, nic nebera v úvahu kategorické příkazy stavebního písaře Seilera, aby je konečně odehnal a zarazil velkou škodu, kterou rohaté působí v královském lese. Kunz se zuby nehty bránil odloučení od mlékodárných živitelů, má prý malý plat, z něhož je mu vydržovati čeládku (10. 7. 1716).

Následky kunzovského hospodářství nedaly na sebe dlouho čekat. Už v příštím lednu oborník hlásil nadměrný úbytek sena, s nímž do konce měsíce nevystačí, nemluvě o vzdáleném jaru, před jehož rozpučkem by potřeboval nejméně dvacet for krmiva. Seiler, odjakživa málo nakloněný lidem od zelené barvy, si tentokrát notně odlehčil. Obornická žádost se nyní pravidelně opakuje a jenom proto, poněvadž počet daňků stále roste. Nikdo neodstřeluje staré kozy, kterých by žádný potentát nevzal na mušku. Jediný úbytek nastává v oboře z jara, kdy starší kusy nepustí mladších ke spořeji založeným jeslím, čímž je nutí ke smrti hladem. Loni sklídila obora zásobu šedesáti sedmi

čtyřspřežních a sedmdesáti dvouspřežních nákladů sena, s čímž Kunz byl do tří měsíců hotov, jak chce s novými dvaceti forkami uživit daňky do konce dubna? Nevyjde ani s třiceti! Nechť jsou mu vydány a napříště přidělena i sklizeň sena ostrůvku Ráčku, jindy pronajímaného (4. 1.—18. 2. 1717).

Nehledě k zeměpanské kratochvíli, oborní užitek nikdy nepřesahoval výloh, jí způsobovaných. Tu stála oprava Kunzova domku na sto jedenáct zlatek (17. 6. 1709) a jindy shnil most, vedoucí na ostrov rybníka. Dvorní tesař Tomáš Stubner rozpočetl obnovu jeho konstrukce částkou přes půl deváté stovky, ale jaká pomoc! Nutno ho uvést do pořádku, vždyť bez strachu před úrazem po něm nelze jít, jak se loni v říjnu přesvědčil pan komorní prezident Šlik, a kdyby nejvyšší panstvo znenadání přijelo, mělo by oprávněný důvod k tisícům výtek (20. 8. 1711—29. 2. p. r.). Kolik škod zde jen způsobí zloději. Loni vnikli dvakráte do spodního bubenečského lustra, kde ukradli fontáně všechny olovené roury a mosazné části, ponechavše její hlavní kus, sochu Neptunovu, zatím na pokoji. Po třetí vnikli smělým výstupem na střechu, aby ulomili kus měděného okapu ve váze sto dvaceti liber. Škodu odkryl pokryvač při jarní přehlídce krytu. Šetření zjistilo krádce v propuštěném štollenštajgru Františku Mládkovi, ale škody tu byly a jen draze odstranitelné. Nenapravi-

lo je zavření Mládka na strážnici hradních střelců a později v hradčanské věznici (1. 12. 1712—16. 1. 1713).

Hvězdě vládl správce Kryštof Jan Schwarz, špatně trávicí věk při dvojích špatných kamnech služebního bytu a za hlavními vraty lesa, sotva visícími v pantech (10. 10. 1709). Osm let přežil jejich uvedení do pořádku, aby i on konečně zaměnil špatnou časnost za lepší věčnost. Tehdy Oldřich Felix Popel z Lobkovic užil starého práva, daného Leopoldem I. nejvyššímu lovcímu (1680), a navrhl na Schwarzovo místo tři kandidáty. V čelo jim postavil vlastního „pixenšpanra“ Mateše Tscheicha, zařadiv na druhé místo Jana Kryštofa Pittermanna, jenž jsa cvičeným myslivcem prosil o vartování té vysoké zvěře, a na třetí Josefa Grünfelda, zaměstnaného v hájích poděbradského panství císařova. Jelikož označil Grünfelda za nejschopnějšího, komora svěřila mu místo hvězdenského oborníka se vším vsudy, t. j. s měsíčním platem pěti zlatých tří krejcarů, dovolením krmit na účet císařské píce tři krávy s jedním koněm a držeti při vratech obory pivní šenk (16. 1.—18. 3. 1717).

Nový správce, mladistvě čilý a tělesně zdatný, ozval se protektoru delším podáním hned v říjnu, následujícím po instalaci. Sdělil nejvyššímu lovcímu, že před třemi měsíci upozornil komoru na proděravělost zámecké střechy, sroubené nad hvězdným půdorysem. Ne-

bude-li vbrzku spravena, utrpí drahé malby — mínil snad ty, které r. 1675 svěřeny štěci dvorního malíře Filipa Mazance? — a jiné pamětihodnosti zařízení, ohroženého proudem dešťové vody, řinoucí se rozbitými okny do pokojů. U četných dveří jsou zámky utrženy a oborní ohrada jest k ničemu, poněvadž místy spadla. Grün-

Portál obory „Hvězdy“.

feld se obával trojího: prvé zimní vichřice, která zámeckou střechu rázem smete, zlosynů, jimž pranic nepřekáží ve vniku do lesa, a útěku zvěře, prchající průlomky zdi na svobodu. Nakonec jenom mimochodem poukázal na svůj byt. Při dešti voda teče crčkem do kvartýru, promáčeje strop, jenž co nejdříve spadne obyvatelům na hlavu. Polír Jakub Antonín Canevalle zjistil pravdu stízných slov. Ohrada vykazuje nedostatky v délce skorem tisíce sáhů, ale zatím postačí upravit za šest set zlatek průlomky, měřící dvě stě sáhů. Malíčkost osmdesáti stříbrných pohltí oborníkův byt, zato střecha zámku spolkne podle roz-

počtu Tomáše Stubnera skoro zrovna tolik, co ohrada. Když i Seiler učinil příslušné podání, komora se ustrnula nad klenotem renesančního stavitelství a poukázala nutné částky (2. 10. 1717—30. 8. 1718).

Nejvyšší dozor nad českým lovectvím svěřen několikrát uvedenému Udalrichu Felixu Popelu z Lobkovic, pečujícímu o myslivost po sportovní stránce. Hospodářskou složku lesnictví spravoval vrchní lesů mistr Baltazar David Otto z Ottenfeldů, sloužící panujícímu arcidomu rovných padesát let. Začal hodností pražského fořtmistra (1660), od níž postoupil po dvaceti letech přes správu brandýských hvozďů k nejvyššímu lesmistrovství celých Čech. On to byl, kdo pro císaře skoupil nejkrásnější porosty při Labi, zchudnuv ve službě na žebráckou hůl, přesto by, dokud Bůh dopustí, chtěl zůstat v aktivitě a sloužit do roztrhání těla. Jsa dokonale chudý, neví, z čeho užíví milou rodinku — nedal by mu císař plat jednoho tisíce tolarů z výnosu pražského solního úřadu? Komora, byť lesům nerozuměla, ochotně uznala Ottovy zásluhy, než s ohledem na pravidelně trvalou omezenost prostředků navrhovala pensí pěti set zlatých (22. 5. 1710).

Halali loveckého odstavce nesmí býti zatroubeno, dokud nebude vypsán úraz pražského fořtmistra Jana Pavla Paraviciniho de Poly či Boli, který ho postihl před polednem o svátku panny a mučednice Kateřiny (25. 11. 1707).

Pomýšleje na zítřejší objížďku revírem, pán šel přes Prašný most do stáje, aby nařídil čeledínu připravit časně zrána jezdeckého koně, ale zdráv do konírny nedospěl. Sotva míjel císařskou porážku, vrhla se naň smečka psů dvorského řezníka Václava Kohouta a zavlékla ho do jatek, kde pána zle pocuchala. Nebýti panny Ludmily, služky ovdovělé tesařky, která řeznické dravce odehnala, byl by chirurg Ferdinand Schober z Hohenwartu spravoval na lesmistrově těle více než hlubokou ránu v tlustém mase levé nohy a druhou na holeni. Ach, Bože, ten zpropadený, tolikrát prokletý Kohout! Co se stavební písař Seiler za své desetileté působnosti navaroval, jeho i synů, vesměs náchylných ke rvačkám, a stále jenom hrách na stěnu házel. Všichni dohromady holdují nemírnému truňku, bohopustě klnou a štvou lidi, posílajíce na ně psy, kteří už jednou strhli dceři dvorního tesaře šat s těla. Tenkrát bylo Kohoutovi uloženo chovat na řetěze nejvýše tři hafany, nutné pro hnaní dobytka. Jelikož řezník nikdy a v ničem neposlechl, bude nutné ho nahradit jiným mistrem, na Hradě velmi potřebným, poněvadž při císařských pobytech upravuje všechna masa dvorních tabulí. Porážka na zámku nepřekáží. V jejím okolí dohromady nikdo nebydlí a velcí páni, jdoucí do Matheyovy císařské jízdárny, mají zvláštní vchod, pročez ani císař jatek nikdy neuvidí (25. 11. 1707—6. 1. p. r.).

Kohout a synové, jsouce násilníky, patří k nekonstituovanému cechu surovců, jichž býval v Praze nemalý počet. Nespravedlivě sužovali spolublížní, činíce tak sobě pro radost, zraňovali do krve, nedovedouce ovládnouti hněvné hnutí myslí, tloukli chudáka, vyvyšující se nad něho pýchou, ničím neodůvodněnou, ač i ten sociálně slabý nešetřil ani výše postaveného, ani toho, kdo mu byl roveň. Poučky o kategorickém imperativu sice ještě nebyly formulovány, než zásada „miluj svého bližního“ se kázala od staletí, ale kdo by se jí řídil, když si srdce přeje, aby ruka mlátila. Při takovém založení povah

výtržnosti

náležely nemalým počtem k dennímu programu městských dějů. Při jejich množství bude těžko vybrati z nich typické příklady.

K nejnevinnějším náležely ty, když někdo, tropě z bujnosti nezřízený hluk, jednal k nepohodlí souseda. Koncem dubna bývá přece kol deváté hodiny večerní již tmavá, odpočinku určená noc a přece si po Dlouhé třídě mašíroval mladík, vytrubuje do poklidné černavy řízný pochod. Velmi jím zneklidnil osvícenou hraběnku Trautmannsdorfovou, která obsluhována hausoficíry, seděla s dětmi u tabule. Osobně přistoupila k oknu, aby se přesvědčila, co se tu děje (27. 4. 1700). Trubač nevy-

pátrán, ostatně krom kancelisty, krytého anonymitou, nikdo rozpustilce neslyšel. Trumpetista, pochodující pod renesančními štíty v „platea longa“, zůstal ojedinelým zjevem, zato se častěji mluvívá o noční střelbě, spouštěné ne z nutnosti sebeobranu nebo zločinného útoku, nýbrž zase z nezbednosti. Zákaz nosit při sobě stělnou zbraň měl zamezit její výbuchy, prosekávající noční tišinu ostrými třesky (23. 8. 703), než mnoho platen nebyl. Přešupku se znovu dopustili imatrikulovaní studenti Florián Härtel a Matěj Frieß, plašící kanonádou, vypalovanou na veřejné ulici, pokojné spánky sousedů. Teď, když po veselém Silvestru jí oslavili příchod nového roku, sedí na hlavní strážnici a budou odevzdání akademickému senátu, který máje pochopení pro neposednost mládí jim trestem neublíží (1. 1. 1708). Ani tímto případem nikdo nevarován, neboť malostranský hejtman Ludvík Ignác Bechyně z Lažan je úředně nucen vyslechnouti správce Eggenbergského, původně Michnovského paláce, kdo u něho vypaloval rány na zahradě, tu noc před výročím bělohorské bitvy, a také novoměstský hejtman hrabě Berchtold oznámil, že z nezbytnosti, vyvolané přestupníky, připomenul měšťanstvu druhé čtvrti zákaz, výše a před jedenácti lety uvedený (č. p. 450-III., 8. 11. 1714).

Špatně posloužila souvěrcům bezohlednost koňského handlíře Krobotha, na kterého žalo-

vala konsistoř. V neděli, na niž připadl svátek sv. Kanuta (19. 1. 1716), koňar projížděl zkoušeného koně po Malostranském rynku a kolem sloupu Trojice jako naschvál ve chvíli, kdy u sv. Václava se slouží mše, rušená rolničkami na postroji proháněného oře. Jistě tak učinil v úmyslu pohoršit domácí i cizince, čehož nelze beztrestně prominouti. Židé si vůbec zvykli vbíhati o nedělích a svátcích mezi křesťany, kde provozují handle, otevírajíce proti vůli Leopolda I. (27. 10. 1699) krámky ghetta. Tu pak mnohý pokřesťený se jejich pálenkou zpije a přijde ožralý do domu Páně, kde sotva setrvá u pravé zbožnosti. Zákaz nedělního otevírání nevěreckých obchodů budiž znovu publikován a neposlušný postižen citelnou pokutou, jejíhož výnosu se použije na koupi katolických knih pro ty, kdož odvrátivše se od kacířstva jsou vyučováni u pravé víře. Místodržící pohrozili přestupníkům páte čtvrti nejen konfiskací zboží, ale i čtrnáctidenním vězením nad to (19. 1.—7. 2. 1716).

Než bezohlednost a její následky byly stejně nalezeny u křesťanů. Onehdy postál kancelista David Krimer v Jesuitské čili Karlově ulici u cukrářského krámku Otilie Kateřiny Lamberkové, vybavené uchem, ochotně poslouchajícím nářky o bolestech úředníka. Vtom se přihnali divokým úprkem koní lokajové, odění livřejí pana barona Vančury z Řehnic, a zvrhli panin krámek, vyválevoše přitom cukrátku

v blátě ulice a zranivše Krimera krvavě na hlavě. Oba poškození, domáhajíce se náhrady, dostali od barona dršťkové, hodně opeřené (6. 2. 1716).

Často spáchána výtržnost nevymáchanou hubou. Z takových byla nejnebezpečnější studentská, urážlivě pokřikující z klementinských oken na oddíl vojska, pochodujícího k mostu. Člověk nikdy neví, spokojí-li se synové Marta myšlenkovou hloubkou zásady o moudřejším, který ustoupí. Otto hrabě Nostic, obrstwachmistr Guttensšteinského regimentu, nemaje sdo-statek důvěry v trpělivost mladých militárních subjektů, požádal, aby zpupníci mezi žáky byli vyhledáni a potrestáni, jenže akademický senát si počínal, jako by mrzuté příhody nikdy nebylo (8. 5. 1710). Místodržitele velmi překvapilo, že universita dosud nevyhověla jejich příslušnému nařízení (z 26. 3.). Dekretují tudíž znovu trest vinníků téhle „scandalosae insolentiae“, avšak koncem srpna (26. 8.) Nostic vede mrzutěji novou stížnost na filosofy, když universita neodpověděla ani jediným škrtem péra. Odpověď vysoké školy dala na sebe čekati bezmála dva měsíce (2. 10.) a je důkazem, že žakovstvo nic, že ono muzikant. Páter ThDr Godefridus Henel S. J., decanus filosoforum, věnoval svrchovanou péči na nejružnější šetření, bohužel se ničeho nedopátral. V době, kdy urážka podle údaje spáchána, meškali v posluchárnách professores

humanitních věd, u logiků měl dozor magister bedellus Jan Ferdinand Schüttl, takže studentům, pokročeným přítomností hlídky dobrých mravů, se neposkytla příležitost k nepravostem. Henel poslal nyní pedella k vojenské instancii, aby dobrotivě označila okna, z nichž nadávky domněle přšely, bohužel se mu nedostalo nejmenšího náznaku, který by dovedl k dopadu hříšníků. Jeden z vojínů, bývalý to student, naznačoval něco o oknech poesie, ale ta jsou v místnosti situována příliš vysoko a nikdo se k nim nedostane. Jelikož se pan obrstwachtmistr, oklamáný nesprávnou informací, zřejmě omýlil, nikdo nebyl trestán, ale spravedlivému požadavku Nosticovu neurážet vojáků bylo zadost učiněno opatřením, zabranujícím v přístupu k oknům.

Ať odpustí potomci, nemohoucí za předka. V každé rodině bývá černá ovce a pan Jan Václav hrabě Valdštejn opravdu míval sprostou chleběárnu. Když přijel koncem ledna v doprovodu svých dvořanů ke Sviňské bráně, vystoupil z kočáru a zamířil k domku akcizní hlídky, kde s horlivostí, lepší věci hodnou, spustil na zřízence: „Vy biřící, dřící, šelmy, zloději, uřezavači měšců a psi, co tu stojíte?“ Dva z akcizních visitátorů, uslyševše, že je čert i s dáňkou brzo sebere, ohradili se proti panským injuriím, začež jeden z nich, Václav Dietrich, dostal pěstí do temene. Jeho hraběcí milost, když po hněvu zchladla a si uvědomila,

co provedla, utekla raději pod záštitu klementinských jesuitů — odkud se ve společnosti páterů a jejich kočarem chystala ven z Prahy. Hradní vládcové zpravili o excessu císaře pána. Neměli prý v úmyslu zavřít hraběte, pronásledujícího nemějším utrhačstvím svou zbožnou, muhmí Elonoru — budoucí karmelskou terciárku — chtěli jenom vytknouti jeho nezkrutitelnou hubatost. Teď bude s prospěchem, vykáže-li veličenstvo Valdštejna do Chebu, vhodného pro naznačený účel co uzavřené místo posádky. Jsou tam jak lékaři, tak duchovní rádci a blízko vyvěrá ze země pramen kyselky, která z nevychovanice vyžene páry, povstávající z nemírného ožralství. Císař nepochybně uznal, že navrhovaná kura pánu dokonale prospěje (28. 1.—5. 2. 1712).

O hodný kus horší bylo provinění malostranského měšťana Jana Bohumila Kleina, jež se dopustil v posvátném, poněvadž královském a privilegovaném místě, které je nutné za

U Vladislavského sálu.

všech okolností respektovat. Klein špacíroval, nesa v pozdvížené ruce španihelku, semo tamo po prostore Vladislavského sálu, zastavuje se u jeho nečetných krámků, docela klidně a jak se na spořádaného člověka sluší. Dobře se choval, dokud nedospěl k poslednímu oknu, kde stál inženýr Michal Wodt. Technicky vzdělaný pán shlížel na město, tenkrát mnohem malebnější a menší dnešního, vějířovitě rozteklé po svahu Malé Strany a za řekou do široka rozložené. Inženýr vnímal překrásný obraz, zpestřený četnou zelení porostů a počernelou červení střech, aniž tušil, co naň příští okamžik chystá. Klein, spatřiv technika a vzpomenuv nedávného nedorozumění, chutě k němu přistoupil, aby o nic méně chutně počal inženýru pustě nadávati, neustále šermuje holí před nosem napadeného. Jedno třeba v jeho prospěch doznati: zanechal excesu, když Matěj Josephus Weinrumb k rozvaděným zvolal „vy, pánové, zadržte s hádkou, zde není dovolena“. Wodt tvrdil, že útočník po něm uhodil španihelkou, minuv se našťestí cíle, jinak by byla vyrazila všechny zuby, což Klein popíral. Máť prý ve zvyku nosit berličku v pozdvížené ruce a to snad přimělo pána k domněnce, že se chystá ho uhoditi. Incident srovnán před malostranským hejtmanem Bechyněm z Lažan, jenž vytkl nepřístojnost, spáchanou na místě, vši úcty hodném, které nesmí býti znešvecováno výtržnostmi (17. 7. 1716).

Rozvaděné temperamenty se nespojovaly po každé platonickými nadávkami nebo ranami, dávanými na sucho, nýbrž pomstychtivě si žádaly krve protivníka, jíž byly zchlazovány. V jednom případě červená tekla v odměnu za dobrý skutek. - Krásný jarní den, kdy stromy přidaly k brčálu listí běl květů, přiměl hofmistra Františka Hallaše, cepujícího malá hrabata z rodu Věžníků, aby se svěřenci vyjel do Buben, do krásné zahrady Martiniců za velkým ostrovem Štvanicí a kousek stranou pod malým kostelíkem sv. Klimenta. Prošel dosud zachovaným portálem dvora (č. p. 437-VII.), chodil s chlapci kolem květinového parteru, kupícího nízké rostlinstvo do ornamentálního koberce. Chvilku postál před t. zv. letohrádkem Rudolfovým, těkaje očima po jeho spodku, členěném pilastry s překládanými kordony, polepenými nápodobou krápníků, potom se podívoval výše položené bosáži, složené z rustikálně divokých balvanů, a nako-

Portál Martinického dvora
v Praze VII.

nec se mu zrak svezl na hladký nástavec, rozevřený k jihu dvěma okny. Chlapci by nebyli kluky, aby je nelákal ztemnělý vnitřek grotty v přízemku stavbičky, zase ověšený krápníky a s fontánou, napájenou tlamou draka, jenž slézal k mísám „wasserkumštu“ mezi dvěma ženskými karytydami.

Zatím co kluci ohledávali záhady jeskyně, vychovatel zaslechl směrem od zahradní studně křik. Jak by mladý Globic z Budčina, syn piv nákladníka z perštýnského domu „U tří koulí“ (č. p. 360-I.), neřval o pomoc, když nevyšvětlitelnou náhodou spadl do hlubiny, promáčeující vyšívanou a premovanou parádu jeho barokního šatu! Hallaš, vida patricijského synátora ve skutečném nebezpečí, pomohl mládenci na světlo, ale mnoho vděku za pomoc křesťanské lásky nesklidil. Mladík záchraňci vynadal, nejda pro výrazy příliš daleko, a navrch mu vlepil dvě facky vzácné mastnoty, neboť paruka napadeného byla jimi shozena na zem. Hofmistr, nemoha snést černý nevděk, odvděčil se rankou, uštědřenou holí do hlavy, a šel dále (27. 4. 1708).

Pro normální lidi, provedší po šermířsku post a ripost, by věc tím byla vyřizena, to však neznáte globicovskou furii, užívající přídomku z Budčina. Příštího rána hofmistr doprovodil svěřence do novoměstských škol otčů piaristů a nečekaje nic zlého šel domů, do Široké ulice, přezvané na Jungmannovu třídu,

kde si naň Globic počíhal. Nebyla hezkou ta rána, kterou vbodl vychovateli do pravé strany prsou, ba chirurg Jan Jiří Rinckert s ní měl hodně práce, chtěl-li zachránit učitelkou, z ní unikající duši. Zpupník, příslušný domněle k Badenskému regimentu, ve skutečnosti však teprve čekající na hodnost plukovního fendricha, nepříslušel ještě pod vojenskou jurisdikci, proto raději zmizel. Dle jedněch seděl v asyly novoměstského kláštera sv. Václava, kdežto druzí tvrdili, že nalezl útočiště u františkánů P. Marie Sněžné. A konec historie o dobrém skutku, došedším špatné odměny? Není ho v užitých spisech, než surovost jistě došla záplaty, jež přináleží nevděku (28.—30. 4. 1708).

Výtržnosti vznikaly z nejnemožnějších, smutných i veselých příčin, ale zní skorem k nevíře, že jednou také z úředního snesení novoměstského magistrátu, vepsaného do manuální knihy ten pátek po sv. Kateřině (26. 11. 1706). Obec vytkla nákladníkům piv malou vážnost k privilegiím, projevovanou nedostatkem obrany proti dovozu cizího ječmínkovského moku; napříště nechť si počínají lépe, šetříce větší opatrnosti. Toť předehra děje, jehož pokračování nutno hledat poblíže sv. Jindřicha, v ulici Bredovské. Podomci novoměstských jesuitů vlekou do jejího mírného svahu a ne daleko, jenom k paláci, osídlenému Hertvichem Mikulášem Bredou (č. p. 936-II.), vozík se sudem

hořkého odvaru. Dověkli náklad pod portál, složivše u něho břemeno, když tu šel kolem nákladník Daniel Rajtknecht z nedalekého domu „U Rajtknechtů“ (č. p. 897-II.). Dotázav se podomků, od koho a komu ten chmelniční nápoj vezou, pivovařič vytrhl od boku kord a zaútočil jím dobře mířenými kvartami na sud. Z boje, připomínajícího Don Quijotův zápas s větrným mlýnem, povstal tumult, skvěle bavící seběhlé diváctvo. Zvědavá paní hraběnka Bredová, sedící v saloně prvního patra a slyšící dole nezřízený hluk, honem pospíšila k oknu. Pro pět svatých ran, minul se snad zdívocelý Rajtknecht rozumem? S bezpečné výše dáma mu po dobrotě domlouvala, aby sudu nechal, ale soused od nároží Panské ulice sekal do dužin dále, křiče jako pominutý „vaše milosti, musí tak býti“. Hraběnka povolala urozeného chotě, než ani jemu se nepodařilo zabránit rozlité piva, jímž nákladník ukončil svépomocnou akci. Breda ovšem žaloval na výtržnost, způsobivší těžký afront stavovské osobě bezmála ve vnitřku jejího domu.

Předvolaný Rajtknecht odmítl odprosit uraženého hraběte. Vzpomínaje na špatné pochopené usnesení magistrátu, nemínil útočit na panskou povýšenost a nechtěl leč zabránit jesuitům ve volném obchodu pivem. Bude-li nucen k odpírané satisfakci, rozhodl se „negoddaniegssi recurs wzýtj“. Viny si nebyl vědom, neboť plnil jedině rozhod obecních otců,

v němž však nikde není obsažen odstavec o ochraně výsad výtržným způsobem. Nakonec přece slíbil, že hned po vánocích jeho hraběcí osvícenost odprosí, avšak i s toho sešlo, jelikož schůze nákladníků ho od záměru zradila. Zastánce privilegií musí upustit od potupného dostiučnění, znamenajícího škodný prejudic jak pro řemeslo, tak pro obec v její celé kolektivité. Do května záležitost nesrovnána, spíše posledního máje o hodně zhoršena, když bredovský lokaj, doprovázející dva pánovy syny s princem Piccolominim na rekreaci, pustil u Rajtknechtovského domu se šňůry psiska, vzatá s sebou pro obveselení mládeže. Nákladník ho za jeho počínání z nedosti jasné příčiny zbil a potom se vymlouval, že nepoznal sluhovy liberaje. O sporu referováno i císaři. Bože, čím se to bylo majestátu při jeho starostech zabývat! Malicherností: rozbitým sudem jesuitského piva, by řekl málo poučný, nevěda, že rozpadlé dužiny a prázdné obruče representovaly dvě porušená práva: na měšťanskou živnost a na výsadnost panského domu (27. 11. 1706—7. 6. p. r.).

Nutno podávati zevrubnou zprávu o všech výtržnostech, v Praze zběhlých? Pak nutno mluvit dnes o Trautmannsdorfském myslivci, provokujícím poddůstojníka k souboji (28. 12. 1707), zítra o rvačce mezi studenty, při níž zakročujícímu měšťskému mušketýru ve svatý den veliké noci useknuta ruka (8. 4. 1708).

Pozitíří se pokojní zděší vyprávěním o pranicí mezi Josefem Komárkem, nejmenovaným malířským tovaryšem a pacholky pana Schafflera před Poříčskou branou, kde jeden do smrti ubodán a Komárek těžce pošramocen (26. 9. 1708). Jindy si s hrůzou vyprávěli o zápasu zlé trojice poblíže kříže, u hald před novoměstským kostelem sv. Josefa, jehož se zúčastnil pan baron Villani, bydlící u mydláře Jana Fischera na Poříčí (9. 12. 1708). Či je třeba zkoumati, proč se věrní kamarádi Václav Zahořanský z Vorlíka a František Hamperle při truňku povadili, na ulici podle všech pravidel duelírovali, navzájem se okrvavili a hned potom podali si ruku k smíru (3. 8. 1709)?

Kuchař Christián Namberger, ležící teď s bolestnou blezurou v Papperlbadu (Bellevue), také nevěděl, že ho u kostela sv. Vojtěcha harhartigovský, tudy harcující komorník Ondřej Gerstenkorn vyplatí plochým kordem a střelí do nohy (4. 6. 1710), zato pan hrabě Maria Antonín Lassaga-Paradis věděl, proč utekl z Prahy, měltě násilnických hříšků povícero (6. 5. 1710). Pokojný měšťan nebývá jist ani v kostele, na příklad když Arnošt z Heymů káže vyvolati novoměstského krejčího Františka Brzotického od sv. Jakuba a uštědří mistru několik okrvavin za šířené klevety (15. 9. 1715). O nic hůře pochodil student rhetoriky Josef Antonín Schuh, vracející se v den sv. Jana Nep. od stolu Páně i pouti k mostní soše svět-

cově. Došel k nároží Celetné ulice, kde potkal právníky Jana Globice z Budčina a hraběte Václava Bubnu z Litic. Schuh, zaujatý myšlenkami na zbožné zážitky, nerad vrazil do pošlechtěných žáků. Nepozornost ztrestal francouzský sluha hraběte, který zamyšleného chodce vyválel v blátě, seknuv ho nádavkem poboční zbraní. Starou zkušenost s pány nežertovati nově poznal markér Giovanni Bat. Cene, zaměstnaný v podniku staroměstského míčovníka Matyáše Hausera (č. p. 445-I.), když s panem baronem Františkem Karlem Vančou z Rehnic honil koule po „pigliáru“. Pán, prohrav několik dukátů, praštil koulí, ze vzteku zlomil tágo, načež se sprostým jazykem obul do Ceneho. Ten se bránil, že není šelma, začož pán, přeraziv odmlouvajícimu o hřbet tágo číslo 2., skopal míčovního zřízence do tajných částí těla (9. 6. 1716). Zraněný se marně domáhal odškodného, kterého neměl ani po dvou letech. Tímto tónem bylo by lze pokračovat po libosti, se zkazkami o nezkroceně vášnivě urputnosti Pražanů, majících mezi sebou občany, kdykoliv ochotné spáchati

xločin

všeho druhu, hlavně nejobyčejnější krádežný. Ne po každé měl účelem obohatit chudáka, častěji tu svedla příležitost, naskytlá Pražáku

třebas mimo domovinu. Bayreuthský dvorní zlatník Jan Leonard Kuder neproklel nadarmo okamžik, kdy si plácl s dvacetiletým tovaryšem Janem Jiřím Krautnerem nebo Kräutterm. Mládenec přivandroval k němu přes Norimberk, Bamberg a teď, po uplynutí deseti neděl, jako by se zem po zpropadenci slehla. Nejen po něm! Zároveň s ním zmizelo vedle hotových peněz a dvou dukátů deset nemon-tovaných briliantů, kapesní hodinky s modrým emailem, tři prsteny, z nichž jeden měl na obroučce safír, obklopený šesti démanty, a pár náušnic podoby hadů. Pobral i něco šatstva, než to by mistr oželel. Kdo by toho byl v tom malém chasníku, nedoučeném vyučenci staroměstského Jana Martina Strohla, byl hledal, ač jízva po sečné ráně na hřbetě levé ruky snad naznačovala jeho rváčství. Nebýti lehkomyslnosti Kuderovy, nic nechovajícího pod zámkem, nebylo by ke hříchu došlo. Potom je pozdě bycha honit a zachraňovati části majetku ve svrscích zloděje, zatčeného na Hradčanech u matky, vdovy po dvorském tesaři (31. 7.—30. 9. 1708). Příliš přísně nepotrestán, neboť příštího roku apelace o něm prohlásily, že si v hradčanské trestnici svůj trest již od-seděl (17. 6.).

Škůdců cizího majetku nutno se vždycky báti, pročež student Jakub Kozák si netroufal vyjít z oteckého bytu „U Kantorských“, zařízeného pod střechou prý nejmenšího domu

jak Štěpánské ulice (č. p. 537-II.), tak celé Prahy, ač chaloupky Zlaté uličky jsou ještě menší. Probuzen nočním hlukem, student skočil k oknu a viděl, že krádcí odcizují kládu z hromady dřv, složené před nemovitostí. Vyběhl s otcem na ulici a zahnal nešlechovníky, jednoho zraniv. Teď se bojí pomsty (1. 1. 1716). Velmi podezřelým bylo, nalezl-li stavební písař Seiler ve vetešnickém krámku třináct klíčů císařských komoří. Netuše nic dobrého, koupil dva a hle: až na „kunstkomoru“ a panovníkovu „retirádu“ otevíraly všechny zámecké komnaty. Toť velmi zlé a ještě horší, tvrdí-li vetešník, že klíče koupil od nebožtíka šacmistra, což je zhola nemožné (7.—21. 1. 1716). Och, zlodějstva je v Praze náramně množství! Svůj hlavní stan rozbilo na vinicích kolem Bílé Hory, tamže osnuje pikle proti cizímu majetku a odtamtud je také provádí. Bude nutno místo pořádně pročesati a podívatí se do jeho hospod. Učiní tak hejtmané rakovnického kraje, kteří vyslechnou natrefené povaleče ohledně výdělků, zatýkajíce podezřelé (16. 12. 1718).

Velmi početné bývaly svatokrádeže. Zbožné duše ověšovaly zázračné sochy nebo obrazy drahocennými obětinami, tu prosíce jimi o splnění toužebného přání, onde děkující za vyslyšenou prosbu, takže leckterá Panenka Maria stála v příšerí kaple ve zdobě, jež by slušela dobové mondéně. Počínajíce si taktó, věřící

jednali ve shodě se zbožnou náladou baroka, která však nebyla tak všeobecnou, jak by se na prvý pohled zdálo. Zlodějské rouhačství, svedené cennostmi obětí, častěji zapůsobilo v posvátném tichu chrámů, nelekejíc se ani mirakulosnosti milostného pražského Jezulátka u P. Marie Vítězné. Krádce, rozhodnuvši se oloupit Madonina synka, poněnáhu snímal šperky s voskové sošky, čině tak nápadně šetrně. Kdož ví, snad i on věřil a kradl jenom z nouze, spatřuje v kořisti almužnu, uštěďrovanou božským dítětem. Když však sahal po náprsním křížku sošky, tu podle slov P. Emerica à S. Stefano „gratiolus Jesuolus“ k němu promluvil: „Já jsem Ježíš, kterého pronásleduješ.“ Zlosyn, uslyšev slova divu, okamžitě ustrnul na všech údech. Bože, proč jen se dal svěsti různobarevným třípytem kamenů, proč podlehl ďábelskému mámení! Teď ho čeká odplata spravedlivé krutosti — dítě nebes, nezavrzuj srdce, osvobod' tělo z neviditelných pout! Milostné palladium, neusilující nikdy o smrt hříšníka, zbavilo škůdce těžkosti, čímž nejen dalo najevo, že odpouští, ale oslavilo i sebe novým zázrakem. Příhoda udála se ve tmě noci a beze svědků, odkud tedy P. Emericus získal povědomost o divu? Že by zloděj byl přiklekl k jeho zpovědnici (1702)?

Ne tak výhodně pochodila dvojice od Daunovského regimentu, František Poslušný a Jan Veselý, kteří uspořádali kořistnou výpravu

do kostela sv. Haštala (7. 1. 1704). Nedavše se odstrašit nepochopitelnými záhadami tabernaklu, vyňali z něho stříbrné ciborium, nic se nezajímající o jeho obsah, rouhačsky rozsypaný. Podle jejich názoru plastika bolestné Madony také nepotřebuje perel a korálů, za cín sakristie a kusy vinutí je rovněž možno něco stržít, tak to sebereme, vždyť Jan Růžička, Martin Veselý a Daniel Jelínek, dělající nám „zed“, nevarují ostrým hvizdem. Kořist byla slušná, ale pokuta za čin hrozná. Všichni účastníci výpravy, když pochyťání, pověšeni na čakan, načež kat jejich mrtvolu spálil, každou skupinu odděleně (22. 9. a 14. 10. 1704).

Od novoměstských voršilek odneseno kalichů s jiným bohoslužebným náčiním za tři tisícovky (16. 12. 1705), kdežto svatovítský děkan Adam Ignác Mladota ze Solopisk beze-lstně vnaší do uší komorních pánů toto (6. 6. 1707): „kterak tiechto dnůw, když figury Swatých Patronůw Českých pro okraszlenj Chramů (Panie Swateho Wjta s nemalym nakladem z stržibra způsobené na welkem Oltaržj wystawene byly, negaky bezbožnik (kterehož až posawade se doptati nemůžeme) berlu biskupskau držczy z ruky wynial, a ukradnul“. Kapitula se obává, že lotras přijde znovu a oblopí figury jiné, prosí proto o stráž hradních střelců, až budou vzácnosti chrámového pokladu vystaveny.

Ať si říká kdo chce co chce, sídlo českých králů bývalo mizerně hlídáno. Krádež svato-vítská nepohnula střeleckých vart k větší bdělosti; jinak by zloděj nevyhlámal zdi fiskálního úřadu, třeba se jednalo toliko o půlcihelku zazděných dveří, neprolezl vzniklou dírou do Vladislavského sálu a z něho vnikl do kostela Všech svatých, kde ukradl stříbrnou lampu starožitné práce. A ne snad v noci, ale za světla jasného dne (20. 4. 1704)! Vzhledem k rozměru díry bylo usuzováno na jeho poměrně postavu. V malých domcích Hradu, stejně jako po jeho různých koutech, bydlí podezřelá luza, potřebující bedlivějšího přihlídnutí hradskeho hejtmana — však to není po prvé, kdy byl král okraden.

Když oni „thoršicové“ a kostelní správcové také nedbají dostatečné opatrnosti. Jako na příklad u sv. Jiljí. Tam uctíván v příšeří pod chórem mariánský obraz, bohatě pokrytý zlatými šperky, perlami a preciosami náramné ceny, povšechně známý, neboť býval s klenoty nosíván procesualiter po obvodu farnosti. Tak ze středu zbožných účastníků průvodu shlédla skvosty i Barbora Marie Grosshansová, narozená ve slezském Münsterberku, bezprávně lačná cizího majetku. V neděli, až bude po bohoslužbách, žena zločinného úmyslu se v kostele schová. Nepořádný sakristán se příliš nezdržuje prohlídkou svatyně před jejím uzavřením, takže Barboře Marii nebude těžko ujít

jeho málo pozornému oku. Plán Grosshansové se zúplna zdařil (9. 9. 1708) a nebylo nikoho, kdo by jí zabránil zmizet se vzatkem ze „stověžaté“. V Zásmu-kách prodala řezníku šňůru perel, oceněných se sponou na stovku, za dvacetčtyři zlatky, než podezřelou se stala v Kutné Hoře, kdež zbytek uzmutých klenotů nabídla již za směšně nízké peníze. Neopatrnost uvedla ji do žaláře, ale zásmucký hejtman, ač zločin a původ šperku byly prokázány, odmítl vydat perly, u řezníka zabavené. Klaustrium „psů Páně“ dostalo majetek své Madony až po zákroku kouřimského krajského úřadu (10. 10. 1708).

Krádež je vždycky dílem chladného rozmyslu. Ne tak zabití, provedené vášnivostí pohnuté mysli, nemající původně v úmyslu zbahvit protivníka života, která však bije hlava nehlava, jakmile se oko dívá na svět červeným závojem hněvně vzduťte krve. Té vlastně nebylo u mladého Josefa Bedrníka, tovaryšičiho

Kostel sv. Jiljí. (Kvadratura.)

při koželužství pokrevného pantáty v Jirchářích. Docela klidně si pochutnával na vinku, čepovaném jindřichohradeckou dívčí Barborou Kučerovou v hostěnici „U Vilímovských“ (č. p. 151-II., 28. 4. 1709), či na jejich dosud uchované zahrádce, kde bylo za dubnového večera příjemněji nežli v dusné místnosti. Vesele žertoval se sklepnicí, občas prohodil poznámku k vedlejšímu sousedskému stolu, ale hlavně se bavil s Matesem Kühnem, sedícím vedle něho. Když vyzunkli kolem pěti žejdlíků, Pepík Bedrníků položil útratu na okno poblíže Kühna, odkudž tento peníze shrábl, tvrdě, že tu žádných nebylo. Mladý, teprve dvaadvacetiletý tovaryš se s ním trochu hádal, pak nabídl v zástavu kabát nebo tesák, obojí nepřijaté, a šel domů. Sotva vystoupil z hostinských dveří, vyrazil za ním Kühn, drže v ruce tasený kord. Bedrník, vida násilníka, vytrhl od pasu lovecký nůž a nežli ses pomodlil Otčenáš, útočník klesl s hlubokou ranou v pravém kolene k zemi. Marně jej ošetřoval chirurg Jan Wilhelmi, jenž nedovedl zabránit, aby zlá sněť nepřipravila raněného na onen svět. Pepík zatím byl zavřen. Otec Vojtěch velmi usiloval o propuštění syna, sedícího déle dvaceti neděl v žaláři (20. 9. 1709), bohužel novoměstský císařský rychtář Matouš Václav Lhoták ze Lhoty dlouho otálel s příslušným referátem. Jeho liknavost mu vynesla panskou výtku, že nechal dekret, dožadující se informací (20. 8.), bez

povšimnutí, ale nyní ať bez meškání vyhoví, „budaucnie pak J. M. Czs. Král Komory České k niemu prochazegicz Poruczenj lepegj pozorowati a s wietssj Pilnostj w Skutecznost uwadietj nepominul“ (1. 10.). Ponenáhu tak vyšla najevo Bedrníkova nutnost sebeobrany, takže byl konečně propuštěn (9. 12. 1709); nepříjemnosti odsezených měsíců ho ovšem nikdo nezabavil.

Zpronařikaná noční střelba, vypalovaná z nezbedné výtrznosti, div nezabila smíchovského bednáře Jiřího Fialu. Pozdě večer se vracel k domovu, sotva však došel k mýtnému domku, stojícímu na smíchovské straně podskalského přívozu, padla ze strážnice domku rána a bednár měl hlavu posetu broky (23. 6. 1710). Před bezživotím ho uchránil jedině klobouk. Mýtný Karel Beneš, obeslaný na novoměstské hejtmanství, meškal tenkrát mimo dům, pročež o ničem nevěděl. Poněkud lépe byl o příběhu poučen akcizák Václav Veverka, jenž udal, že se střelby dopustil František Antonín Lentzing, tanců mistr ve službách paní hraběnky Mammingenové. Šel z panina smíchovského dvorce ten večer před svátkem sv. Jana Křt., kdy se vždycky střelivá a provozují různé čary a kouzla. Učitel ladných pohybů navštívil akcizáky, míně mezi hovorem: když pálí jiní, proč by nepálil také? Strhnuv se zdi nabitou pistolu, přesvědčil se zprvu, není-li někoho nablízku, a již stiskl

spoušť. Tak došlo k neopatrnosti, vedoucí bezmála k zabití, avšak Lentzing vyjde z aféry beztrně, dohodne-li se s poraněným o bolestném. Nedopustil se skutečně ničeho, čeho by ve svatvečer Křtitelův nepáchali četní spolubližní.

Za svou smrt děkoval panské zbuynosti a lokajské surovosti hudebník Daniel Kober. Hudl s kapelou v hostinci proti staroměstským masným krámům, kde v bytě prvního patra obsluhoval pana hraběte Gottwalda Čabelického komorník Jan Michal Romler se sluhou Janem Václ. Rainischem. Kober hrál a hrál, až se mu hlava třásla, s tak horlivou odevzdaností tónům, že toho pan hrabě, vrátivší se po desáté domů, nesnesl. Poslal sluhu, aby toho nechali. Muzikáři poslechli. Zatím, co se dělili o peníze, nějaký řezník, chytнув basu, začal ji drhnout. Kober popadl housle, jeho druh taktéž nelenoval a tohle trio chutě přehráló jednu písničku. Sotva nota dozněla, Reinisch znovu přiběhl dolů a vyčítal, proč nedají na pánova slova. Ale dají, vždyť už jdou — když tu také hrabě seběhl, láteře, že jim tu muziku rozbije, křičel a také na hostinskou Annu Marii Vránovou „wy ssenkýrsko, gá dokoncze nechcy, aby muzykarži hrály“. Dohřát odpovědí, že ona sama svého piva nevypije, Čabelický se obořil na Kobru. Lokaj, vida velitele a chtěje býti v jeho očích hezkým, vytýkal, proč banda nerešpektýruje panstvo, řezníkovi vyrval basu

a strhl klobouk houslistovi, který si pobručoval: ne on je hundsput, ale ten, kdo klobouky sráží a muziku tluče. Bublající hudec, maličko poroušený, drkotal se k domovu, při čemž třískal taseným kordem o dlažbu, neustále mela řečnickou otázku „gestly ten hundsput ge capábl, aby ssel na placz“, jestli jako je Johan schopen zkrřížiti s ním soubojně čepel. Sluha běžel za houslistou, ze tmy se ozval třesk železa a za chvíli mrtvý hudebník, třímaje v ruce milené housličky, byl vnášen s probodenými plícemi a srdcem zpět do hospody. Lokaj ušel do asyly v klášteře sv. Jakuba, aby z něho uprchl do rodných Žlutic (10. 6.—26. 6. 1714).

O nic méně hloupě přišel k bezživotí Ondřej Müller, myslivec hraběte St. Julienna, seknuvší z rozpustilosti po staroměstském punčocháři Wolfgangu Adamu Liepmannovi a za to od něho zabitý (28. 10. 1717), či podomek od malostranského „Zlatého jednorozce“, jenž po deváté vyběhl zvědavě před dům, jaká to kordová šarmicle se strhla před maltánským kostelem Matky Boží pod řetězem. Zvědavost se mu nevyplatila. Sotva vstoupil na ulici, nenačala rána vyrazila duši z těla (č. p. 285-III., 28. 11. 1717).

Obdobou zabití je vražda, úkladná a rozmyslná, která se ve spisech vyskytla nápadně malým, ba pravděpodobným počtem pěti případů, po prohlídce jiných pramenů jistě rozhojnitelným, tuto však bez detailů postačí-

telným. Jednou utlučen ranami do hlavy podůstojníkem od Löfelholzského regimentu, stav se obětí dvou furýrřiců Guttenšteinského pluku (22. 4. 1708), po druhé zašel bodnou, k páteři proniklou ranou do břicha student Lazar Neckler (před 29. 4. 1710), jen tak tak, že Smrtoholce ušla při nočním přepadu Magdalena Kheilová, vdova po hradském bažantníku, kdy v podezření z úkladu upadla služka Ludmila Kalinová (21. 10. 1716). Příště je mezi rekruty marně hledán vrah František Antonín Müller, jenž do smrti ranil přepadeného hauzírnicka z Třešti (7. 2. 1716), a dva studenti, Ferdinand Dusík a Josef Schambach, ti z vilnosti tak zřídili čtrnáctiletou Marii Andersonovou, že s profíznutým hrdlem zůstala ležeti na místě (30. 6. 1717).

To jsou šmahem ošklivé, pro krvák vhodné historie, ne jediné svého druhu, vždyť Praha hrála na všech rejstřících hříchu. Na důkaz její zběhlosti v ďáblově službě bude v abecedním pořádku uvedeno několik zločinných species, docela nic odlišných od těch, které ani dnešku nejsou cizí.

Ze všech nejnevinnějším bylo cizoložství, jehož „geden Miešténín a spolumystr ssewczowsky Girži Bezdeka w tomto král. Nowým Miestie Prazskym, když geho Manželka na Swatau Horu odessla, z gistau Swobodnau osobau dwakráte tielesnyho skutku se dopustil“. Byv cechem v přítomnosti dvou radních

vyslechnut, dobrovolně přiznal zapytlačení v cizím revíru, spáchané před třemi roky. Pokorně sklonil hlavu před verdiktem gildy, pokutující ho čtyřmi fakulemi. Světské spravedlnosti nabídl trestem dvacet zlatých, splatných ve dvou termínech, takže by ze šlamastiky celkem lacino vylezl. Ledaže mu jeho sedmá svátost, ta paní manželka, putující k zázračnosti Svaté Hory, připravila v jeho malém domku Spálené ulice očistec na zemi (18. 3. 1717). Při sv. Kryšpínu a Kryšpiniánu, měl to mistr široké svědomí: miliskuje on se se svobodnou holkou v touž chvíli, kdy žena se za něho v poutním místě modlí a kdy po městě zuří mor!

Není-li Bezdekova causa bez komiky, tu příští zážitek obsahuje směs hrůzy s tragičností. Je časně dubnové ráno, kdy v úvalu řeky nízko visí clona mlhy, nedosahující k obrazu Hradčan, jež zrůžověle východem slunce třetí jakoby neskutečně nad Vltavou. Toho všeho si největší tlupa nosiček, které se spolu s Magdalenou Maškovou courají po páté hodině podél břehu k Rejdišti. Ženským nevadí chlad, vanoucí od pářící hladiny. Vysokými, do panujícího ticha ostře zařezávajícími hlasy štěbetají o svých drobných zájmech nebo drbou jedna druhou. Jdouce neúpravným prostranstvím, kde mezi haldami složených klád a od opršelé jízďárny vane stájový pach, netuší, co je čeká, až jedné z nich, zakopnuvší o hromadu smet-

ků, padl do oka zakrvácený balík, zde ležící. Rozhrnula ho nohou a už všechny vyhrkly jekem úděsu. Jak by ne! Balík obsahoval tilko děvčátka, nedávno porozeného, jemuž krkavčí máma rozmáčkla hlavičku. Dlouho rokovaly nad mrtvolkou, nevšímajíce si v rozčilení, co se kolem děje, a byla to Mašková, která si později vzpomněla, že poblíže nich okouněla ženská nápadně dlouhé postavy, ztratitější se jí mezi haldami s očí. Teď teprve — táhlo na sedmou — Mašková pospíšila k nošičce Dorotě Holašové, aby jí novinu za tepla vyklopila. Ta poslouchala s otevřenými ústy a pak se rozhodla. Tohle musí vidět! I běžela na Rejdiště, kde ubohé novorozeně sebrala do koše. Jdouc s ním k rychtáři, složila je bůhví proč na prahu primátora páté čtvrti Samuela Sachsla a k necti jeho celé obce. Záležitost zůstala nevysvětlena, čímž matka černé duše, nepoznavší lásky k vlastnímu plodu, zůstala bez odplaty (26. 4. — 13. 7. 1708).

Pěkně posvítíl lichváři sochař Bernard Haarbaum, rodem Švéd, jehož případ upomíná na šibalství, páchaná hrdiny Henry Murgera ve scénách bohémských existencí. V polovině ledna (16. 1. 1706) vyhledal novoměstského měšťana Bernarda Fitschea, zda by navštívený nechtěl zastoupit návštěvníka při kridě Janinaliů z Jangangu, též Walderskirchské, a když už je umělec tady, nedostal by zápůjčkou dvacet zlatých na zástavu stříbrného pásu?

Ale ano, Fitsche učiní obojí, ba poskytne peníze docela bezúročně, dá-li sochař pětku činže za ohromnou almaru, zastavenou u věřitele, a za tamže složený velký špalek, určený pro řezbu sochy. Jinými slovy: půjčka povolena bez úroku jenom zdánlivě, neboť ta pětku nájmu znamenala doopravdy půlkrejcarový týdenní úrok z každé zlatky. Sochař, darovavší pochybnému dobrodinci dva malé obrázky na mědi, byl s návrhem spokojen. Po devíti měsících je znovu u Fitschea, tentokrát v doprovodu Fidela Mayera, majitele zastaveného pásu, žádaje jak vrácení zástavy, tak obrázků. Umělci bude okamžitě vyhověno, zaplatí-li dluh a také tu smluvnou činži. Návštěvníci, předstírajíce nedostatek peněz, odešli, avšak netrvalo dlouho a Mayer je zase u Fitschea, teď s požadovanou hotovostí. Vysázev ji na dřevo, prosil zdvořile o stvrzenku. Fitschemu se do jejího konceptu nechtělo, ale nakonec vyhověl. Mayer si dokument zprvu přečetl, je-li tam opravdu potvrzena záplata dluhu plus půlkrejcarový, o dvě zlatky slevený úrok, načež se slovy „teď jsme pána dostali, bude mít se sochařem opletačky“, se odporoučel (4. 10. 1706). Po žalobě, vznesené proti němu u komory, Fitsche užíval různých úskoků. Vůbec mu nepřišlo na mysl požadovati nemírné interesy, aniž celebroidal lichvářský kontrakt, byltě k lehkomyšlné kvitanci proradným Fidelem

sveden, nedoufá tudíž v trest, nejvýše — aha, špatné svědomí se hlásí! — v pokutu, rovnou třetině půjčky (5. 1. 1707). Však ji také úvěrníku napařili, jenže poněkud vyšší, nežli nabízel! Bylať proň navržena částkou deseti až dvanácti zlatek (15. 3. 1707).

Zištné jednání, těžící z nouze bližního, po každé vzbuzuje odpor, tím větší, čím širší kruhy byly bédou zasaženy. Městem plíží se neslyšným krokem morová příšera a všude zanechává stopu své strašidelné přítomnosti. Někde pryskéře čili boule způsobily černou smrt, v sousedství se rodiny třesou, aby i k nim nevešel málo vítaný host, a přece tu žijí jedinci, kteří uprostřed všeobecné hrůzy myslí zdánlivě pouze na sebe i na nemravně velký zisk. O novoměstských měšťanech Bohuslavu Pařízkovi a Karlu Hubatiusovi jsou šířeny zprávy, jež jsou jim beze sporu k necti. Prý ve dnech nouze, kdy s ohledem na nakažlivinu si nikdo netroufá na pražský trh, nahromadili tolik zásob meliva, že pomalu vybudovali něco na způsob obilního monopolu. Takové neužilství jim nebude trpěno, pročež magistrát Nového Města k nim posílá na prohlídku dva komisary, Václava Zahořanského z Vorlíka a Karla Antonína Černého. Komise se zakrátko přesvědčila o pravdivosti pomluv, neboť našla na Pařízkově sýpce sto šedesát strychů ječmene se dvěma sty strychy ovsa, ba Hubatiova sýpka obsahovala ještě větší

množství obilnin: šedesát měřic pšenice, sto žita, šest set ječmene a tři sta měřic ovsa.

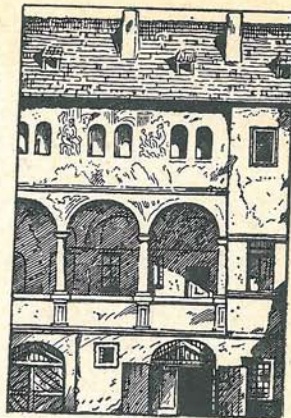
Oba postižení nešli pro výmluvu příliš daleko. Pařízek, službodárce četné čeládky a chovatel sedmi párů koní, převezl do města pouze zbytek loňské sklizně, ležící dosud v jeho vysočanském dvorci. Jednal jediné co opatrný „pater familias“, zásobující svůj dům včas — a Hubatius? Také neprovozuje obchodů, hodných zavržení. Pro živnost piv nákladnictví potřebuje do roka nejméně dva tisíce dvě stě měřic ječmene s osmi sty mírami pšenice, ale tolik u něho ani nenalezeno. V jeho stájích stává osm i více koní, ovšem zásobuje svoje hostinské domy, četná rodina také sní do roka slušnou porci — ne, nikdo nesmí nařčenému měšťaninu vyčítati, zásobil-li se lacino, dokud k tomu měl vhodnou příležitost. Váženým členům patriciátů nebylo zatěžko svalit se sebe utrhačné nařčení, když novoměstský hejtman Berchtold jejich replikám uvěřil (29. 12. 1713—5. 1. p. r.).

Již při cizincích bylo patrné, že se mezi nimi zhusta vyskytovali dobrodruzi, hledající pohodlnou obživu podvodem. K ptáčkům tohoto druhu patřival Giuseppe Orsi, blíže nepovědomý. Apelace uznaly o něm, zavřeném ve věznici hradčanského radního domu, že je vinen, načež přiřkly světoběžníku ortel, z něhož si ostřílený pobuda asi mnoho nedělal. Způsobí-li tím pánům radost, postojí na pranýři,

maje kolem krku zavěšeny falešné patenty, s nimiž podvod spáchal, beztak se jedná o jedinou výstavu jeho osoby. A ten hrdelní revers, vyhošťující ho provždy ze zemí království, podepíše bez dlouhých orací. Nechtějí-li jej tuto, Orsi bude důvěřivce jednoduše a bez rozpaků klamati jinde (31. 8. 1713).

Orsiho činnost se asi dotkla malého počtu poškozených, zato skutek, spáchaný nezjištěným pachatelem, snadno mohl způsobit bezživotí celé řady nic netušících obyvatelů. Jak by ne, když nějaký travičský lotras nasypal do veřejné kašny, přívětivě bublající nedaleko novoměstských voršilek, arseniku či té hmoty, která byla nalezena poblíž ve dvaadvaceti liberním kuse. Lékárníci, vyzkouševše ji na psu, zjistili, že se skutečně jedná o materii prudké jedovatosti, dováženou formany do hospody „U černého koníka“ (č. p. 860-II.) na Příkopě, což udal kupec Jiří Khin. Sotva novoměstští šestipáni tohle uslyšeli, poslali radničního serbusa pro koníčkovského hostinského Jana Jiřího Steuera a ten potvrdil mínění Khinovo. Ano, jezdívá k němu jáchymovský povozník Vavřinec Jacob, jenž obvykle dopravuje kovy pro pražskou mincovnu. Naposledy tu byl, jsou tomu asi tři neděle, kdy mu jeden z naložených čtyř soudků jedu za bílého dne ukradli. Zboží odebírají od něho obvykle pí Mosserová, p. Preucler a vinopal Brandejs, dávající formanu pálenku na protiúčet.

Radniční pánové ještě pořádně neprovedli průvodního šetření o zločinu, ohroživšího celou obec, když poblíž Platýzu vznikla nová panika, způsobená správně hádajícím instinktem. Lid se tam náramně srotl, tvrdě, že v haldách, složených před domem, je poschována druhá jedová dávka, pročež halda byla v přítomnosti dvou

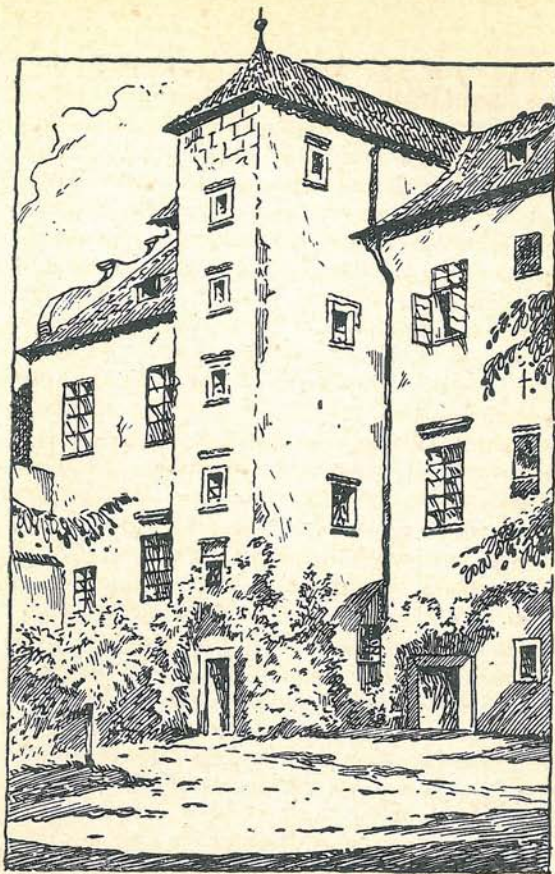

Starý Ungelt.

šestipánů rozházena. Fáma nelhala, bylť pod haldami hodný kus nebezpečného materiálu, potřebného při výrobě skla. Dotaz u ungeltního úřadu zjistil, kdo poslední dobou dostával zásilky arseniku. Především Heischel Itzeles dvoucentovou z Pasova, nenaletší pro špatnou jakost kupce, jinak importuje jed do „máti městí“ pouze Jacob, obchodující jím s Pražany, a ti si arsenik neponechávají, nýbrž ho prodávají venkovským skelným hutím. Útok na pražskou pitnou vodu zůstal omezen na pravý břeh a vinník si právem blahořál, že nebyl vypátrán. V opačném případě by se mu bylo nedobře vedlo (28. 1.—18. 2. 1717).

V dobách, kdy císařův majestát byl vyba-
ven absolutní bohorovností, patřivala urážka
veličenstva k nejhorším přečinům, páchaným
po každé, když individualistický temperament
zostudil vládce kritickým soudem, jako by se
jednalo o prachobyčejného smrtelníka. Ke zlo-
činu, označovanému právnickým pojmem „cri-
men laesae majestatis“, stačilo urážlivě nesluš-
né poškození portrétů Josefa I. a Karla VI.,
visících v místnostech pražských ostrostřelců
na ostrově Malých Benátkách, známějším nyní
pod jménem Střeleckého (1714), aniž bylo po-
drobněji popsáno, v čem zkažení obrazů pozů-
stávalo. Z povídavého, ale málo obsažného re-
skriptu císařova je toliko srozumitelné, že po-
dezeřelým z urážky byl Giovanni Antonio To-
massoni, jemuž přístup na ostrov nedávným
střeleckým snesením zakázán (15. 5. 1717). Teď
by se chtěl podezříváný od skvrny, na něm
lpící, očistit a prozradit pravého uražce ho-
dnosti, obrazy představené, budiž mu to tedy
apelacemi v zájmu pravdy uloženo (10. 9. 1717).

Poslední hříšník, vystupující na jevišti praž-
ských osudů, nedopustil se poklesku u mocné-
ho vltavského ohybu, nýbrž na Labi řece. Sly-
chal na jméno Pavel Rodovský z Hustiřan,
a třebaš urozený pan stav, mohl směle podati
ruku místru ševci Bezdekovi, kterému byl
po jedné stránce nápadně podoben. Kdo za to, že
je přírodou nadán nadměrnou plodivou silou!
Někomu stačí k obědu jeden knedlík, zatím co

Dům purkrabství na Hradě (u Daliborky).

druhý, spolykav jich lačným žaludkem šest, stále zůstává hladov. „Mutatis mutandis“ není tomu jinak při sladkobolné hře amůrní. Pan Rodovský, snad potomek slavného alchymisty, hvězdáře, matematika a spisovatele Bavora mladšího, s hlavou méně nadanou pro studium libomudrctví, spíše hodně popuzovaný svým ke slovu se hlásícím mužstvím, neměl chtíči tolik povolovati. Přimáčkl se v hradeckém kraji trochu upřílišeně na slabé pohlaví ženské, hroze nepříjemnými věcmi, nebude-li svolné. Urozenci se žár lásky, prohlášený nepochopením právníků za násilné smilstvo, špatně vyplatil. „W Miestie Kráľovo Gradczy na rat-house sedum nediel take w arrestu sužovaný“ byl, prý „k negwiczcy potupie a hanbie sauze rodu starožytneho rytířského“, ale na tom nebylo dosti. Vstrčili ho na čtvrt roku do vězení nejvyššího purkrabství na Hradě. Dobře věda, že z milostivého nařízení jejich locumtenent-ských excelencí on, smutný arrestant, zase liberovaný býti může, prosil po šesti nedělích o zlatou svobodu, aniž řekl, zda jeho citový plápol ve vězeňské kobce ochladl (22. 3. 1717).

Kdyby k tuctu zde uvedených skutků negativního rázu byly přičteny verbální injurie, po našem hlaholu: nadávky, více méně sprosté, pýcha, chamtivost nenažraného lakomstva atd., došlo by se záhy k přesvědčení, že nestávalo jediného příkázání desatera či jediného z hlavních hříchů, kterého by se Pražané s nápadnou

povolností nedopouštěli. Jsouce v tomto ohledu virtuosy, věděli také, jak, alespoň v prvním okamžiku po vykonaném skutku, se salvírovati neboli uchránit před následky činu, spáchaného z ďáblova vnuknutí. K čemu by církevní prostředí bylo vybaveno právem asylu? Do něho, a to k novoměstským kapucínům utekl baron Planknar z Kynšperku, obviněný Mikulášem Eybmannem z urážky veličenstva, málo spoléhaje na písemné attestatum barona Vraždy z Kunwaldu, jímž závažnost žaloby byla umenšována. Jistota je jistota. Proto po čase nesetřval ani zde a raději utekl. Konsistoř velmi litovala, že rozkaz uvrhnouti delinkventa do želez jí nedodán včas. Nebyla by protestovala. Naopak! Projevovala stran delinkventů vždycky naprostou ochotou vůči úřadům, pokud jí všem neomezovaly předpisy církevního práva, a kapucínský kvardián se zpěchoval užítí okovů jenom tak dlouho, dokud jich ecclesiastická vrchnost nenařídí. Aby prokázala jak odpor proti zločinům, tak náklonnost ke spravedlnosti odplaty, církev vydala příkaz, platičí bezvýhradně pro celou duchovní komunitu: kdyby přestupník pohledal nového asylního útočiště, bude jí jeho výskyt ihned ohlášen (7.—17. I. 1708).

Když asyl, úkryt a divoký útěk od místa činu nepomohly, nastal soud, uvolňující tvrdší jazyk mučením a vyslovující nad hříšníkem trest, vždycky tvrdý a nemilosrdný. Nej-

obyčejnější byl stanoven žalářem, kde nevládl přepych moderního hotelu, tím méně sanatorní hygiena. Justitie se nespokojovala přírčným pobytem v chládku, nýbrž ho všelijak zotřovala: výstavou u pranýře, vpalováním potupného cejchu na lopatku i ve tvář, metlami, částečným zmrzačením, exilem z království, vystupňovávajíc pokutu k nejzazší mezi poslední procházkou na popravní místo.

Nepoznal-li vězeň, zavřený ve vězeňské kobce, novodobého přepychu, tu pražský kat František Polák, posluhující celému trojměstí, si zase nesměl stěžovati do nezaměstnanosti. Domáhaje se vyššího platu, doložil příslušnou žádost podrobným seznamem šestileté působnosti (1703—1709), připojiv k ní čtyři případy sedmého roku. Na Starém Městě mučil celkem osmnáctkrát, v Novém pětkrát a v Menším trojnásobkem novoměstského počtu, tu s ohněm, po druhé bez něho. Palečnicemi uvolňoval jazyk zlosynů k bolestnému křiku přiznání, vystavuje je potom s nahým mečem v ruce či s provazem okolo krku na pranýři a zloděje dobytka Jana Formánka s volskou koží, podestřenou mu pod nohy (18. 7. 1704). Cikánům řezal pro viditelnost potupy uši a přibíjel boltce na šibenici, také natahoval na žebřík. V jednom případě podal Wolfa Gachese všem stupňům útrpného práva (17. 8. 1708) a to znalo vedle zmíněné terapie ještě málo příjemnou: dřelo řemeny se zad,

strhávalo krvavou manikurou nehty, pálilo boky nebo přikládalo k lýtkům železné holenice, stahované šroubem. Proč také holomek Gaches měl účast při penězokazectví! Anně Svobodové, podezřelé z vraždy dítěte, Polák toliko ukázal nástroje tortury, aniž jich užil, ale nepodotkl, zda tím delinkventce rozvázal pouta mlčících mluvidel (26. 8. 1710).

Poslední procházkou k popravišti Polák doprovodil, alespoň dle svých register, po šesti ortelech staro- a novoměstských, též třech malostranských, což však neznamená, že tolikéž zlosynů sprovodil se světa. Vždyť po dvakráte zbavil života dva odsouzence najednou a při jedné exekuci hned tři, čímž jich bylo celkem devatenáct. Stínal i věšel, spaluje někdy mrtvolu pro větší nečest či zavěšuje ji z téhož důvodu řetězem na šibenici. V případě Jiřího Valenty, jenž na veřejné silnici zbil dědičného pána, učinil ještě více. Po exekuci usekl sřatému ruku, načež nebožtíka vpletl do kola, vyzdvihnuv ho v potupné úpravě do povětří (22. 3. 1708), ale Dorotu Svobodovou, potrestanou už pro krádeže v Praze a na Zbraslavi, ukrátil prostě o hlavu jenom proto, že Michelským zloupila včely (12. 5. 1704).

Ve Vídni existovalo pohřební bratrstvo, které v souhlase se svými stanovami připravovalo křesřanský pohřeb sřatým i oběšeným odsouzencům. Pod Hradčany se nedávno konstituo-

vala konfederace „pod ochranou P. Marie a k rozmnožení úcty sv. Jana Nepomuckého“, mínící o sobě, že by jí slušelo, kdyby následovala příkladu vídeňské konfraternity. Poslala tudíž příslušnou prosbu císaři (9. 9. 1707) a panovník se dotázal apelací, jak se ony stavějí ke skutkové podstatě žádosti. Nejvyšší soud Čech, odvolav se zprvu na verš, zahajující jedenadvacátou kapitolu knihy Deuteronomium, kde se sice mluví o člověku, zabitém neznámým vrahem, ale ne o jeho pohřbu, spatřoval v navrženém projektu chvályhodný projev lásky k bližnímu. Není vsutku příčiny, proč zámysl v Praze neprovésti, nutno k němu připojit toliko několik poznámek (4. 10. 1707):

Za prvé: církevní instance jsou vždycky povinny prosit za život delinkventa nebo alespoň ho zakopati na posvěceném hřbitově. Pohřbu zaslouží jedině zločinec, přínaležející k samospasitelné víře, byl-li odpraven mečem, ne však ti, kdož odpraveni vpletením do kola, zašli plamenem hranice, komu kvůli vraždě dítěte srdce probodeno kulem, jejichž hlava vztyčena na tyči, zkrátka, poctivý funus nepatří těm, kdož byli prohlášeni nehodnými sepultury. To budou i napříště zakopáni jako mrchy.

Za druhé: jakmile kat setne hlavu na „rabštejnu“, t. j. na popravišti, ležícím vně města, tehdy ani on, ani jeho pacholci se mrtvolu už

nedotknou. Po modlitbě, vykonané shromážděným lidem, několik členů chystané kongregace vloží mrtvolu do černé rakve ze špatného dřeva, nedávše jí hlavu ke krku, nýbrž mezi nohy. Až budou s tímto dílem hotovi, položí rakev na nosítka, pokrytá příkrovem smuteční barvy, na němž se bělá našitý kříž, a pospíší s truhlou ke hrobu, kam ji doprovodí všechno členstvo kongregace, zahalené černým kajínickým šatem a kápěmi, staženými do čela. V hlavách průvodu bude nesen obyčejný přednosný kříž mezi dvěma světlonosi s pochodněmi.

Za třetí: aby každý naráz poznal, že stojí před hřbitovem popravenců, bude do zdi krchova vsazena kamenná deska s vytesaným obrazem dvou skřížených mečů a s křesťanským mravoličným nápisem.

Za čtvrté: Hradčanští konávali svoje popravy doposud za Strahovskou branou. Od nyníška budou zločinci, odsouzení k meči a ši-

Kostel sv. Václava, Praha II.

benici, zbavování života na obvyklém popra-
višti trojměstí před Horskou branou, všichni
ostatní, též čtvrcení, zase na Strahově.

Za páté: kongregace by měla koupit po-
zemek popraveneckého hřbitova na Špitálském
poli, v dnešním Karlíně, někde nedaleko špi-
tálu sv. Pavla, kde je poslední lože justifiko-
vaných beztak připravováno, a dohodnouti se
s vrchnostmi o jeho vysvěcení.

Za šesté: v ohledu vojínů, odsouzených
k šibenici a odpravovaných podle zvyku po
západu slunce, nelze pranic stanovit, neboť
podléhají vojenské pravomoci a na té bude
záležeti, zda se dílo kongregace dokoná.

Nebyl to komandující generál hrabě Václav
Hroznata z Guttenšteina, kdo zarazil bratrský
projekt. Mnohem dříve, nežli s vojenskou
stručností prohlásil, že nemá, co by namítal
(10. 1. 1708), sesumírovala svoje námitky kon-
sistoř (9. 11. 1707). Konfraternitu byla pří-
pustila jedině pod jménem ochrany P. Marie,
ale nikdy ne s nepomucenským označením,
vždyť mučedník zpovědního tajemství není
dosud ani blahoslaveným, natož světcem.
Žádost k císaři podnítil P. Bernard à S. Tere-
sia z řádu bosých augustiniánů u sv. Václava
na Novém Městě, duchovní to otec kongregace,
v níž krom několika údů nikdo o prosbě ne-
věděl. Ač si konsistoř vřele přála zmnožení
úcty svatojanské, doporučila žádost zatím od-
sounouti, což se dokonale podařilo. Císař dotáže

se po ní ještě jednou (14. 1. 1710), aniž je
o konečném výsledku povědomosti. — Nehle-
dě ke statím o práci, kniha, tuto psaná, po-
jednává vlastně o samých záporech, vždyť
i část slavností se dotýkala protikladu života,
totiž smrti, jež rušíc všechno pozemské, zna-
mená tělesnou nirvánu. V té není ani posi-
tivních, ani negativních složek, jenom veliké
nic a to znamená se světského hlediska nej-
pomyslnější zápor. A přece se v existenci
předků vyskytoval jeden klad, působící da-
leko za hrob, to když

dobročinnost,

vykvetlá nejkrásnějším květem soucítění, vy-
trhla toho, kdo ji způsobil, ze zapomnění. Arci-
biskup Jan Očko z Vlašimi a císař Ferdi-
nand I. — kdyby souhrnu lidstva byli vy-
mizeli z mysli, přece by jejich památku stále
hlásal skromný pomník, skrytý v hradčan-
ském zákoutí na severní straně Dienenhofe-
rova kostela sv. Jana Nepomuckého. Či ne-
stojí tam dodnes komplex někdejšího císař-
ského špitálu, zřízeného arcipastýřem (1370)
a obnoveného panovníkem tenkrát, když byl
založil věčnou zádušní mši za zemřelou krá-
lovnu Annu, uloživ zároveň špitálníkům, aby
se při ní v zájmu mrtvé modlili (č. p. 73-IV.
1547). Pod vládou Josefa I. ústav se neskvěl

pěkným vzhledem. Polovina jeho střechy byla směrem ke kapucínům docela zkažena, její šindele i s trámy krovu sotva vydrží přes zimu, nutno ji tedy spravit (20. 9. — 14. 10. 1708). Takového flikování bude ještě mnoho, nežli stavební správa Hradu počne zdít nové ústavní zdi, dosud zachované.

Císař zemřel v dubnu, kdy císařovna vdova Eleonora, regentka za nepřítomného dědice trůnu Karla, zarazila všechny platy, nevyjímajíc ani alimentace, určené špitálu. Nevědouce pro samou bídu s nouzí kudy kam, chovanky padly vládkyni k nohám. S přáním šťastné vlády, stálého zdraví a neumenšeného požeňání, k němuž připojovaly prosby o oblažný návrat Karlův ze Španěl, volaly probůh o peníze, které jim císařovna sice kázala vyplatit (23. 7. 1711), ale v srpnu jich ještě neměly. Proto znovu, tentokráte ve spolku s mužskými špitálníky, se u české komory hlásí o to, co jim podle odstavců fundace náleží (20. 8.), aby se konečně po třináctidenním čekání doslechly, že jejich výplatní dekret je vyhotoven (9. 9.). Tím není řečeno, že v budoucnu bude lépe. Předposledního března L. P. 1713 rentmistr František Schmeltzer z Glücksbbergu ohlásil úplnou prázdnotu pokladny, čímž vysvětlil, proč nikoho, včetně špitálních, neuspokojil. Hradní a komorní zaměstnanci čekají na svoji výplatu již tři kvartály, špitálníci teprve čtvrtý měsíc, nebude jim tedy tak

zle jako oněm. Inu, chudoba je vždycky zlá, i ta, kterou chrání nadace.

Jinak nelze o tomto ústavě vyprávěti pouštavých zajímavostí. Že zde jednou obvěněny Barbora Brandtová, vdova po hradském učiteli, zároveň s Jakobinou Angelieriovou, pozůstalou po „rossberajtru“, posluhujícím vysokým cavaglírům (13. 7. 1708), či že na později byl odkázán štollenštajgrovský nádeník Jakub Saukob, pravděpodobně Soukup, pomačkaný před třemi měsíci zříceným kamenem v hlubinách Rudolfovy štolý (3. 7. 1710)? Novostí odlišného druhu u špitálních není, tím méně, když již jinde vylíčeno, jaká praxe zde vládla, uprázdnila-li se porce úmrtím přestárlého chovance.

Trochu více možno říci o francouzském špitále sv. Ludvíka. Pro pobožnosti bratrstva ho spravujícího určen původně kostelík Husův, jenž stál kdys severně u chrámu P. Marie Vítězné a byl překřtěn po galském světcí. Později z popudu dominikána Vincence Gorbettiho z Narbónnu svatyňka vyměněna za staroměstský chrámek sv. Linharta (1628). Mimo tuto nemovitost bratrstvo vlastnilo ještě dům „Větrný mlýn“ na Novém Městě ve farní osadě sv. Jindřicha, který v témže roce, kdy došlo k výměně kostelů, koupil sobě a manželce Mandaleně rytíř Pavel de Montbrun, „heytman nad gednym Praporczem Lidu piesyho“ (č. p. 978-II. 9. 8. 1628). Dlouho se jím

netěšil, neboť krátce potom sepisuje svou poslední vůli, již pány exekutory toho kšaftu přátelsky žádá, aby jeho tělo pochovali v bratrském kostele staroměstském, „kterýžto kostel nam francauzským Wogenským Pánům od Geho Papežské Swatosti a G. Mil. Czyz. gest dán“ (17. 10. 1633).

V domě ošetřování nyní nemocní vojáci francauzské, též i jiných národností, vedle nich tu však za činži bydlí obyčejní nájemníci, ze zahrady je také něco užitku, krom toho dům Montbrunský býval vždycky měšťanský, i je zatížen daní, ale vzhledem k jeho dobročinnému účelu toliko třičtvrtěnní (29. 11. 1695). Špitální předsednictvo toho nechtělo strpěti a žádalo, aby dům byl na roveň postaven ostatním, milosrdenstvím zřízeným a proto daně prostým, než císař, prozkoumav zaslané spisy, nevyhověl (1710). Zbytečné by bylo mluvit o starém špitále Vlachů a docela novém ústavu šlechtičen, založeném Zuzanou Helenou z Bedaridesů na místě všeobecné nemocnice, kde jeho působnost zahájena v den nepomucký (16. 5. 1705). O prvním psal zevrubně Pietro Rigetti ve společné knize s P. Janem Kryštofem Pannichem a o druhém ještě podrobněji Karel Köpl. — Opětne vyčerpány dva špalky poznámek, zase na stole leží rukopis, celkem hotový, jemuž je vyznám doznáním autora

o romantickém omyle,

v němž před lety a docela pochopitelně vězel. Procházeje ulicemi města, narazil bezmála na každém kroku na stavbu, zasvěcenou službě Boží. Při svých potulkách si celkem málo všímal kolem spěchajících lidí, zato více pozornosti věnoval potkávanému národu pohnutých soch, hlásajících buď každá sama o sobě či jako dekorační součást průčelí slávu nebes, činíc tak vlajícím pohybem někdy v hluku ulice a jinde v tichu klášterního dvora, vhodném pro meditaci o zašlých časech.

Později bylo prochazeči pečovati o skvělý soubor místních památek, církevních i světských, při čemž se na obojích stále objevovaly náboženské motivy, mluvící o zbožnosti někdejších majitelů, vždycky hodně zdůrazňované. Knihy, líčící nejoblíbenější století, to osmnácté, kdy docházelo k tolikerému myšlenkovému, pro vývoj lidstva důležitému varu, taktéž líčily nadměrné pozdvižení srdcí k nadoblačným výšinám, veliké kolekce rytin nereprodukovaly leč výjevy ze života světců, hodné nápodoby — než prolínala barokní víra v náboženskou nadsmyslnost skutečně celé žití, zušlechťujíc vrstevníka natolik, aby ho učinila lepším? Prvé pochybnosti vznikly při prohlídce grafických listů se slávou nepomuc-

kého svatořečení, vyjadřující se natolik bombasticky, že potlačily upřímnost skorem do neviditelnosti. Tvarový formalismus alegorií ji dokonale zastíral, takže přes svou nepopiratelnou jsoucnost zmizela pod nánosem divadelnosti. U pohřebních cister, jsoucích o nic méně divadly v pravém slova smyslu, nemohlo býti smutku za zemřelého, nýbrž při nich se pomýšlelo výhradně na reprezentaci nebožtíka a jeho rodu. Chrámky sv. Jakuba, Mikuláše, Ignáce — to jsou jakoby přenášdné galerie obrovitých zámků, sice skvělé, uměním přeplněné interiéry, ale duše, rozptylovaná jejich údivnou rovnoměrností a skvělostí, nikdy se v nich nesoustředí k posvátnosti citu, hledajícího útěchu u všemoci prozřetelnosti. Zbožnost se zde jen a jen dívá, kdežto v přísných prostorách sv. Haštala a sv. Petra sepne ruce k vroucnosti čisté modlitby.

Jdou-li dámy do kostela, aby si tam skleply či měly rendez-vous s kavalíry, kteří se o ně soubojně servou hned před chrámovými vraty, krade-li se v kostele napořád, je-li pán surový k poddanému, není-li skorem nikde oné neustále kázané lásky k bližnímu, pak nechť předci nenamlouvají potomkům, že byli pravověrnějšími, že vzývali Boha cituplněji než dnešek. Pozorováním památek a četbou archiválií byla z představy o minulosti vypuzena všechna romantika. Zbyl po ní obraz skutečnosti, všední a holé, toliko tu

a tam zpestřené významnější události. Ale jinak tu i tam byl jen obyčejný život obyčejných lidí, nadaných neměnnými vlastnostmi, které jsou odrůdě „homo sapiens“ vlastní. Těch nejméně mohl změnit barok, ilusivní sloh nejen co do hmotného, nýbrž i co do nehmataelného výrazu, sloh s upřímností, příbuznou příležitostné slavobráně, která za řečně básnicím lícem skrývala střízlivou konstrukci hrubého lešení. Než líci baroka nelze nikdy a nikde upřít krásy. Sloh si počíná jako poeta, pějící vzletnými slovy o próze každodennosti.

Doslov

Bude především obsahovati výraz vděku, určený p. ministerskému radovi PhDr. J. Prokešovi, řediteli archivu ministerstva vnitra, který autoru znovu projevil vzácně přátelskou ochotu, nechav ho po libosti přehrabovati ohromné bohatství fondu nemanipulovaných spisů. Kořist, získanou z tohoto bohatství ohledně stovčatého města, bylo možno zpracovati dvojím způsobem. Především formou registru, kdy by známost o různých dějích zůstala omezena na poměrně úzký kruh odborného světa. Aby tomu tak nebylo, aby i širší veřejnost zvěděla, kdo a jak zde žil, co ho bolelo a čím se radoval, zvolena jako již dříve

forma volného vyprávění, sledujícího ještě jeden účel: povzbudit zájem o město a o poklad jeho památek, vzbudit lásku k němu v několika srdcích, dosud lhostejných ke kouzlu toho, co povstalo při vltavském ohybu, jsouc vymyšleno hlavou dělníků ducha a ztělesněno umělostí dělníka ruky, pobídnouti k opatrnému hospodaření zděděným kapitálem hodnot, nejen pomyslných, nýbrž i s praktického hlediska velmi výnosných. Vždyť jsou to hlavně ony, kdož podmiňují národohospodářskou složku, zvanou cizineckým ruchem.

Pracovalo-li se v archivu min. vnitra se vzácnou pohodu, tedy nutno za ni vděčit též oběma knihovníkům, pp. K. Svobodovi a V. Jenšovskému. Mnohou radou nebo pokynem, o to cennějšími, že byly dávány „sua sponte“, přispěl p. PhDr. V. Líva a převor strahovské kanonie p. P. Vít Hůlka otevíral s obvyklou přívětivostí dveře klášterního libráře dokořán. S nemenším vděkem nutno vzpomenouti konventu hradčanských kapucínů, kde P. Eliáš v náhradu za dokumenty, uklizené před nebezpečím války, opatřil jiné, stejně poučné. Poslední zmínka budiž věnována p. řediteli K. Maderovi, jenž přispěl několika opisy z archivu města Prahy. Dík, jmenovaným pánům tuto vyslovovaný, obsahuje v sobě skutečně více nežli pouhou zdvořilost.

V Praze dne 29. srpna A. D. N. 1944.

Archiv ministerstva vnitra: Stará manipulace: sign. G /72/ 11; K /1/ 62, 64, 67, 95. X a XII; K /146/ 40; P /71/ 2, 7 a 8. — Nová manipulace: sign. P /25/ 5. — Nemanipulované spisy z 1.1707 až 1718, uložené ve 127 fasciklech a 61 krabicích. — Rukopis č. i. 2461: Extract verschied. Begebenheiten.

Archiv hlav. města Prahy: Liber alb. memorab., od 1666, sign. A. M. P. 152, ohledně Míšeňské ul. a č. p. 71-III. — Liber contr. č. 4667, d. d. 23. 6. 1708.

Archiv kláštera františkánů v Praze II.: rukopis Archivum conventus Neo-Pragensis B. V. Mariae ad nives, sv. I.

Archiv kláštera kapucínů v Praze IV.: rukopis Tomus I. historiae domesticae conventus Hradschinensis 1599 až 1769.

Archiv karmelitek v Praze IV.: rukopis Tomus IV. historiae conventus Pragensis, t. j. karmelitánů malostranských, 1714 až 1747.

Archiv fary u P. Marie Vítězné: rukopis Pragerisches Gross u. Klein prací převora P. Emericha à S. Stephano, 1737.

Knihovna kláštera Strahovského: rukopis: Kniha památná poctiv. pořádku nákladnického piva vaření v Menším Městě Pražském, sign. D. C. II. 7.

Literatura

Anleitung, Kurtze ..., zur Austilgung d. Pest-Uebels, Víd. 1713. — Beckovský, Rezek: Poselkyně, d. III. Pr. 1880. — Benedikt: F. A. Graf v. Sporck, Víd. 1923. — Bitnar: Zrození barok. básníka, Pr. 1940. — Blažíček, Husa: Materialie v Roč. kr. pr. pěst. děj. um., pr. 1935/6. — Ekert: Posv. místa kr. hl. města Prahy, I., II., Pr. 1883/4. — Erben: Primatoren d. ... Altstadt Prag, Pr. 1858. — Fiala, Jäger, Leminger: Kutnohor. příspěvky, Kut. H. 1926. — Hammerschid: Prodrumus gloriae Pragenae, Pr. 1723. — Týž, Podlaha: Historia Prag., Pr. 1891. — Herain Jan: Stará Praha, Pr. 1901/2. — Týž: Most Karlův, Pr. 1908. — Týž ve Zpr. souspis. komise II., Pr. 1910. — Herain Karel: České malířství, Pr. 1915. — Herold: Vyšehrad, Pr. 1894. — Hubálek: Kurtze Verabfassung betreffend d. Auffrichtung d. auf d. so genandten Wällischen Platz ... erbauten Šaul atd., Pr. 1715. — Hýbl, Nejedlý: Historie čes. divadla, Pr. 1921. — Kalendář titulární n. r. 1708 až 1714, Pr. — Lächerlich Kalender, jedoch vernünftiger, bescheidener u. curiosen Narren ..., Freystadt. — Kamenický: Eigentl. Entwurff ... d. Prag. Brücken, Pr. 1716. — Köpl: Gesch. d. ... Damenstiftes in Prag, Pr. 1901. — Město vidím veliké, Pr. 1940. — Morávek, Novotný: Sbírky

Rudolfa II., Pr. 1937. — Navrátil: Osudy kostela ... sv. Haštala, Pr. 1861. — Týž: Paměti ... fary ... sv. Jindřicha, Pr. 1869. — Neurütter: Statuae pontis Prag., Pr. 1714. — Novotný Ant.: Staropraž. ceremoniel smrti, Pr. 1936. — Týž: Jak život Prahou šel, rukopis z l. 1941/2. — Novotný Kamil: Karlův most, Pr. 1917. — Pfliger: Pompae funebres, Pr. 1725. — Podlaha: Series Praepositorum, Pr. 1912. — Port: Divad. výtvarníci v Knize o Praze III., Pr. 1932. — Rezek, Svátek: Panování císa. Josefa I. a Karla VI., Pr. 1896. — Rigetti, Panich: Histor. Nachricht ... von ... der Wellischen Congregation, Pr. 1773. — Ruřh: Kronika král. Prahy, Pr. 1903. — Schaller: Beschr. d. ... Residenzstadt Prag, Pr. 1794/7. — Schulz: Příspěvky k děj. moru, Pr. 1901. — Staats-Handbuch, Frankf. n. M. 1835. — Stankovský: Kronika divadla v Č., Pr. b. d. — Štech: Sochaři doby baroka, Pr. 1935. — Teubner: Gesch. d. Prag. Theaters I., Pr. 1883. — Tomek: Gesch. d. Prag. Universität, Pr. 1849. — Vlček: Děj. čes. literatury, I., Pr. 1940. — Vogt: Das jetzt lebende Königreich Böhmen, Frankf. a Lip. 1712. — Wappenkalender, Der durchlauchtigsten Welt ... Norimb. 1747. — Welleba: D. berühm. Prag. Brücke, Pr. 1837.

Obsah

Staropražská romantika ?
Pražská ulice 18
Stavby 28
O branách 30
Obvod pražského hradu 35
V bytech 73
Manželství a láska 86
O mravech 117
Služebnictvo 124
Úřednictvo 134
Zlaté dno řemesla 149
Dvorní řemeslo 190
Umělecký průmysl 202
Umění 220
O malostranské zbrojnici 243
Na universitě 252
Lékaři 258
Mor 273
Smrt a pohřeb 297
K obchodu 309
Události 319
O divných příbězích 321
O živelních katastrofách 328
Po knize 333
Turečtí zajatci 339
Cizinci 342
Ku pobytu vládce 361
O slavnostech 370

V kavárně 388
V divadle 391
Na lov 395
Výtržnosti 410
Zločin 423
Dobročinnost 451
O romantickém omylu 455
Doslov 457
Prameny 459
Literatura 460

A n t o n í n N o v o t n ý
P R A H A V K V Ě T U B A R O K A
1700—1718

Ilustroval, obálku nakreslil a vazbu navrhl
Jan Konůpek. Vydalo nakladatelství „Atlas“,
spol. s r. o., Praha II, roku 1949. Vytiskly
Grafické závody V. & A. Janata, nár. podnik
v Novém Bydžově, písmem garmond Ratio.
Cena brož. 128 Kčs, váz. 155 Kčs.